

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

GÖNÜLDEN GÖNÜLE

M. TURHAN TAN

ÇAĞRI YAYINLARI

Divanyolu Cad., Işık Sok. No: 10

34122 Sultanahmet İSTANBUL - TÜRKİYE

Tel: (0212) 516 20 80-81 Fax: (0212) 516 20 82

e-mail: cagri@cagri.com.tr

www.cagri.com.tr

M. Turhan Tan, 1885'te, Diyarbakır'da doğdu. Babası; İstinaf Mahkemesi Reisi Ahmed Fethi Bey'dir. Gümülcine ve İstanbul Vefa İdadisi'nde okudu. Babasından ve özel hocalardan Arapça ve Farsça öğrendi. Sivas Valisi Reşid Âkif Paşa'nın kâtipliğini yaptı. Vilâyet gazetesinde başmuharrir oldu. 1908'de İstanbul Şehremaneti başkâtipliğine getirildi. 1910'da Üsküb Lisesi edebiyat öğretmenliğine tayin edildi. Samsun, Amasya tahrirat müdürlüklerinde; Remadiye, Yalvaç kaymakamlıklarında; Çorum, Kayseri mutasarrıflıklarında bulundu. Millî Mücadele'nin Sivas Kongresi'nde Sivas mebusu seçildi. Daha sonra Üsküdar mutasarrıflığına tayin edildi. 1922'de siyasî ve idarî hayattan çekildi, yalnızca yazmakla meşgul oldu. 1939'da, İstanbul'da hayata gözlerini yumdu.

Tasvir-i Efkâr, Tercüman-ı Hakikat, Servet-i Fünûn, İctihat, Rebab, Cumhuriyet, Tan vb. gibi gazetelerde makaleleri yayınlandı.

Okuyucusunu Yemen çöllerinde, Hicaz kumsallarında, Suriye şehirlerinde dolaştıran; Asya bozkırlarında, Eflak ovalarında atla koşturan; Hint denizlerinin fırtınalı dev dalgaları üzerinde yüzdüren; Topkapı Sarayı'nın loş koridorlarında dönen entrikalarla heyecanlandıran romanları dönemin gazetelerinde tefrika edildi. Bunlardan on beş kadarı kitap hâlinde yayınlandı. Bu kitapların bir kısmı Yunanca, Fransızca ve Almancaya çevrildi. Onlarca romanı, hikâyesi, binlerce yazısı gazete ve dergilerin tozlu sayfaları arasında kaldı.

Çağrı Yayınları, elli yılı aşkın bir süredir yayınlanmayan Mümtaz Turhan Tan'ın kitaplarını tozlu raflardan indirip gün yüzüne çıkarmaktan, insanımıza tarihi sevdiren bütün eserlerini bir külliyat halinde okuyucusu ile buluşturmaktan kıvanç duyar...

GÖNÜLDEN GÖNÜLE

M. TURHAN TAN

ÇAĞRI YAYINLARI

Divanyolu Cad., Işık Sok. No: 10

34122 Sultanahmet İSTANBUL - TÜRKİYE

Tel: (0212) 516 20 80-81 Fax: (0212) 516 20 82

e-mail: cagri@cagri.com.tr

www.cagri.com.tr

Çağrı Yayınları: 184
M. Turhan Tan Kitapları: 10

©: Çağrı Yayınları - Şaban Kurt

ISBN: 978-975-454-175-5
Sertifika No: 14735

Kapak Tasarımı: Ferhat Çınar
Sayfa Tasarımı: Batuhan Erol
Baskı: Çevik Matbaacılık, İstanbul 2010

ALPLAR VE APTALLAR

Tam altı yüz sene evvel (728-1328) bir yaz sabahı, Bursa'dan Uludağ'a giden yol üzerinde üç kişinin sakitü samit yürümekte olduğu görülüyordu. Başlarında beyaz keçeden mamul ve kayık şeklinde kabartmalı sarıkla mestur külâh, üstlerinde geniş ve uzun yenli kaftan bulunan bu üç arkadaş boyunlarında birer kılıç ve ellerinde birer topuz taşıyorlardı. Yürüyüşlerinde bariz, çok bariz bir hususiyet vardı.

Bu hususiyet, adımların genişliğinden mi, yoksa hendesî intizamı ittiradından mı doğuyordu? Burası tayin edilmemekle beraber onların önlerindeki mesafeyi sihrengiz bir surette kısalttıkları hissediliyordu. Herhangi bir piyade, onlara hempa olabilmek için behemehal koşmalıydı. Hâlbuki onlar koşmuyorlar, yürüyorlardı!

Bu yolcular taşıdıkları serpuşun delâletiyle anlaşılıyordu ki Türk'tü. İki seneden beri o diyarı ellerine geçirmiş olan Türkler, göçebe Türkmenlerden temyiz olunabilmek için kırmızı keçe külâhı bırakmışlar, beyaz külâh giymeye başlamışlardı.

Bursa'dan matrut ve civar mahallelerde henüz mukim olan Rumlar, sıra işleme (!) külâh taşıyorlar, Türk'ün âdil idaresinde para kazanmakla iştigal eden Yahudiler ise -Bizans imparatorlarına hasolan- mavi renkte serpuş ve pabuç kullanıyorlardı. Mamafih şu yolcuların milliyeti, yüzlerinden, bakışlarından, silâhlarının -kol gibi, bacak gibi tabîî bir uzuv tenasübüyle- bedenlerine yakışmasından ve adım atışlarından da belliydi. O tunç çehre, o keskin nazar, o sağlam adım, ancak bir Türk'e yakışırdı.

Acaba bu sabah yolcuları, mesafeleri adım adım önlerinden kaçırın bu aslan yapılı ve aslan yürüyüşlü Türkler kimdi? İçindeki kapkara evlerle bir şehre benzemekten ziyade, kalesi haricindeki çadırlarla bir ordugâha benzeyen Bursa'dan böyle alessabah çıkıp nereye gidiyorlardı?

Rumlardan bir harabe hâlinde tesellüm edilen Bursa, henüz alındığı gibi duruyordu. Bugünkü yeşil ve güzel Bursa, o gün bir yığın enkazdan ibaretti.

Şimdi seve seve temaşa ettiğimiz yüzlerce evabit, henüz Türk'ün meşimeî hayalinde, meşimeî azminde bulunuyordu.

Çekirge'yle Bursa arasındaki şirin ve canfeza kaplıcalar; o Boyu güzeller, Gönlü ferahlar, hepsi -sıcak yaşlar döken birer çeşmi yetim gibi- sessizce kaynayıp gidiyordu.

Uludağ'a doğru imtidat eden yolun etrafında ve dağın etekleriyle üst taraflarında bu gün görülen rengîn buk'alar; muhayyelei enamı geçmiş asırların ağışuna sürükleyen abideler de yoktu. "Türk'e şehir içi zindan gelir" misali Bursa'nın o günkü hâli düşünülürse yerinde darbolmuş gibiydi.

Acaba şu yolcular da şehrin kasvetli sükûnundan ve çadırların mahdut ufuklarından sıkılarak Uludağ'ın engin ve rengîn yollarında bir tenezzüh mü yapmak istiyorlardı?

Yürüyüş ve hele o fasılasız sükût, üç arkadaşın tenezzüh için yola çıkmadıklarını vazıhan gösteriyordu. Eğlenmeye gidenler, eğlenerek giderler! Bunlar, derin bir tefekkür içinde yol alıyorlar, etrafa değil birbirlerinin yüzlerine bile bakmıyorlardı.

Bu sükûnetli ve heybetli meşyi vakur, uzunca bir müddet devam etti, küme küme meşe, kestane, çam ve ceviz ağaçları sessizce geçildi. Ancak Pınarbaşı mevkiindedir ki üç yolcudan biri ansızın durdu:

— Kunur! dedi, aptalları kande buluruz?

Çatık kaşlı, sık ve parlak sakallı, son derece sağlam yapılı olan Kunur, sert bir sesle şu mukabelede bulundu:

— Bre Koca! Sana yüz yol dedim, benim adımla babam Kunur Alp koydu. Bana salt Kunur denmez.

Kıvrık burunlu, dolgun bıyıklı ve Kunur gibi kavi adaleli Akça Koca'nın gözlerinde belli belirsiz bir tebessüm parladı:

— Baban, dedi, çayı görmeden paçayı sıvamış. Kanadın var mı, yok mu anlamadan seni alplığa uçurmuş! Alplık, baba ağzından alınmaz, kılıçla alınır!

— Ya benim kılıcım kör müdür, kesmez mi, eğri Horasan! Yalnız adına ilişiyorum.

— Aygıt Alp, Saltuk Alp, Hasan Alp, Turgut Alp, benden yaman kişiler miydi?

— Onlar dünyadan el yudular, gözlerini yumup göçtüler. Ölülere söz, horata olmaz.

— Ya diri olsalar da seninle şurada yüz yüze gelseler böyle ilişik eder miydin?

— Doğru söyleyeyim mi? Onların alplığına Çalap bile hak verir. Sen de bir Saltuk ol, en önce ben elini öpeyim.

Kunur Alp, âdeta müteessir ve mütehevvir, haykırdı:

— Benim ne eksliğim var? Gözümü budaktan mı sakındım, kâfir önünden yüz mü çevirdim? Sesimi işiten düşmanda can, yumruğu yiyen kişide derman mı kalır? Bana da alp denmezse kime denir?

Akça Koca, sesindeki çelik ahengi bozmadan ağır ağır cevap verdi:

— Okla kaplan vurup kuyruğunu bileğine mi taktın, bir atımda yine okla gökten kuş düşürdün de başına sorguç mu geçirdin, kaleler yıkıp atının boynuna altın kutas mı astın? Bileğin boş, başın boş, atın çıplak!¹

Kunur Alp, bir hakikat ifade eden bu sözlerden son derece müteessir oldu, gözlerinde bulutlar uçuştı, alını kırıştı, gayri ihtiyarî dört tarafına bakındı, sanki kahramanlığın şu ananevî işaretlerini oracıkta elde etmek, ana karnında namzetlendiği alplığın zahirî noksanlarını da tamamlamak için vurulacak kaplan, düşürülecek kuş, yıkılacak kale arıyordu.

Akça Koca, silâh arkadaşını lüzumu kadar kızdırdığını anladı ve gözlerinde gizlenen tebessümü bu sefer dudaklarına intikal ettirerek:

— Kunur, dedi, seni bağıştırmak istiyorum da böyle takılıyorum. Yoksa en büyük Alplar bile senden üstün yaratılmadı. Bir alpin yüreği muhkem, kolu demir, atı yörük, yayı sağlam, kılıcı keskin, yurt sevgisi derin olur derler, atalarımızdan böyle işittik. Senin yüreğinden muhkem yüreği Allah kande yarattı, şu pazıların eşini Âdemoğlu kande gördü. Atının çıkardığı toz bazen bulut olur da güneşi karartır. Kılıcından kan damlamadığını gören yok, yurdunu dinin kadar seversin, sana Alp denmez de kime denir?

Kunur Alp'in yüzü eski rengini aldı:

— Hele, dedi, yüreğim yerine geldi. Lâkin yalvarırım sana, bir daha böyle yârenlik etme, içim üzülmüyor.

Akça Koca yine takıldı:

— Sen de Alp'im diye tepemizde çadır kurmaya kalkışma. Adın Alp olsun ama yine sen alçak gönüllü ol. Düşün ki el elden üstündür, ta arşa varınca!

1. Dede Korkut meşhur kitabında alplığın şartlarını böyle sayıyor.

— Sen yanlış anlıyorsun koca! Benim deyişim şu ki babamın koyduğu ada kir getirmiş olmayayım. Yoksa ben haddimi bilirim. Eski alpların ellerinin eriştiği yere bizim oklarımız erişmiyor.

O vakte kadar iki arkadaşın muhaveresini sessiz sessiz dinleyen üçüncü yolcu, bıyıklarını parmaklarıyla birkaç kere taradıktan sonra söze karıştı:

— Yaşa be koca, dedi, bizim Kunur amcaı Alparslan yapıp çıkardın. Babaların kulağa üfürmesiyle insan alp oluyorsa yarın al, benden de sıra sıra alpları!

Kunur bu müdahaleyi husumetle karşıladı:

— Hele sen sus! Sekiz, on alpın atını tımar etmeden söze karışma. Kundaktaki miyavlamaların hâlâ kulağımda!

Akça Koca, kendi açtığı bahsin böyle bir mecraya dökülmesini hoş görmeyerek, Kunur Alp'in sözünü kesti:

— Bre Abdurrahman! dedi, Kunur Alp senin babanla silâh arkadaşlığı yaptı, otuz yıl birlikte savaşa girdi. Senin ona takılman türeye uymaz. Küçük, küçüklüğünü, büyük büyüklüğünü bilmeli. Ben ona takılıyorsam, beşiğinin başında kırmızı içtiğim içindir.

Abdurrahman mırıldandı:

— Haydi, iki Koca el ele verin de beni çocuk yapıp çıkarın. Ata binen, kılıç kuşanan erkek, kimsenin küçüğü değildir. Öyle olmasa on beş senedir yanınızda işim ne?

— Sana er değilsin demedik, çocuksun dedik!

— İstersem benim de şimdi çocuğum olur, bana nasıl çocuk dersiniz?

İki yaşlı Türk gülümsediler. Akça Koca:

— Hele, dedi, tarlayı bul, başağını sonra devşir. Fakat şunu şimdiden bil ki alp yetiştiren tarlalar, Türkistan'da kaldı. Burada bol bol çavdar yetiştiriyor.

Abdurrahman pervasız cevap verdi:

— O, tohuma göredir. Ne ekersen onu biçersin.

Yine Akça Koca mukabele etti:

— Demin adını andın, demek ki beğeniyorsun, bir tarla sahibi olursan, kolunu sıva, Yaradana sığın, bir Alparslan yetiştir. Ömrümüz olursa biz de görüp önünde eğilelim.

Kunur Alp:

— Canım, dedi, Alparslan'ın adını duymuş; onun neler yaptığını ne bilir ki?

Abdurrahman saffetle itiraf etti:

— Doğru söyledin. O adamın adını duydum ama işini iştmedim. Rumlara iyi satır atmış diyorlar, daha ötesini bilmiyorum.

Akça Koca, yanı başında tedricî bir irtifa ile yükselen dağa doğru gözlerini kaldırdı, mahzun bir sesle:

— Türk'ün, dedi, bin bir destanı var. Biri de Alparslan üstüne düzülmüş. Ne yazık ki onu Rum keferesi bizden daha iyi biliyor.

Kunur Alp hemen atıldı:

— Bilmezlerse ayıp, o destan Rumların derisine yazıldı.

Akça Koca, yirminci asrın Dempseylerine parmak ısırtacak kadar kavi olan yumruğunu Abdurrahman'ın omzuna vurdu:

— Bre çocuk, dedi, sözü neden buraya çevirdin de bana babamı, dedemi hatırlattın? Gözümün önünde şimdi onların güleç yüzleri uçuyor! Hey, dünya hey, Horasan'da doğ, Ahlat'ta öl! Dedem bunu rüyada görse inanmazdı. Babam da bizim aşiret çadır bozduktan, yurdunu yad ellere bırakıp yola çıktıktan sonra gözünü dünyaya açmış, beşiği at sırtı olmuş! Elifi elifine tam yüz yıl oluyor. Yüz yıl! Dile kolay ama bir de onu yaşayanlara sor. Her gün savaş, her gün boğuşma. Bu yüz yıl içinde babalarımızın şu dağlarda, şu ovalarda attıkları okları bir yere toplansa içine gün girmez koca bir orman olur. Her neyse; babam da yeni yurta durmadan didişti. Vurdu, vuruldu. En sonunda can verip gitti. Bakalım ben nerede uyuyacağım!

Abdurrahman:

— Emmi, dedi, sözü asıl sen sapıttın. Alparslan'ı anlatacaktın, deden için ağlamaya koyuldun.

— Anlatayım oğul, anlatayım. Oğuz destanını nasıl bellemişsen bunu da öyle öğren, yüreğinde sakla!

Şimdi Koca'nın sesi değişmiş, mühip bir tinnit hasıl etmişti, ağır ağır anlatıyordu:

— Her Türk bir alptır, Alparslan alpların alpıdır. Bu adamın yaptığı işleri yeryüzünde kimse işlemedi. Atları gün doğan yerde çayırlarsa sürüleri gün batıda otlardı. Bir elini sağa, bir elini sola uzatmış, yeryüzünü sanki kucaklamıştı. Arap, onun önünde diz çökerdi. Acem, onun buyruğuyla yatar, kalkardı. Ulu hakanın önünde en sonunda kim çıksa beğenirsin! Rumlar!.. Tavşanların aslana el kaldırdığı görülmemiş ama Rum sürüleri bu işe yeltendi. Büyük tekfur, on kere yüz bin çeri düzüp hakanla savaşa hazırlandı. O tekfurun adı Romanos'tur. Lâfi uzatmayalım. Alparslan bu hazırlığı işitince güldü: "Sürgün avı çok yaptık, bir de sinek avlayalım!"

dedi. Tekfuru karşıladı. Ulu hakanın bayrakları görünür görünmez tekfurun aklı başına geldi ama iş işten geçmişti. Kaçmakla değil uçmakla bile kurtulmaya imkân yoktu.

Alparslan o derme çatma kâfir alayını görünce hemen yere sıçradı, atın kuyruğunu kendi eliyle kesti, zırhını çıkarıp beyazlar giyindi. Yayını, okunu atıp sade kılıç kuşandı, eline gürzünü aldı, tekfurun üzerine saldırdı. Yarım saat mi geçti, bir saat mi geçti, orası bilinmez, ancak iki tarafın boğaz boğaza gelmesinden biraz sonra Rum askeri içinde tekfurdan maada sağ kişi kalmadı. O da, Türk çerisinin çevrelediği ulu meydanda ulu hakanın ayağını öpüyordu!¹

Abdurrahman bilâihtiyar Akça Koca'nın sözünü keserek müteheyyicane sordu:

— Sonra?

— Alparslan, Romanos'un ayağını yalamasına bir zaman ses çıkarmadı ve sonra ayağını hızla çekip tekfurun başına koydu, kendi yoldaşlarına bağırdı:

— Bakın! Şu başa ve ona basan ayağa iyi bakın. Bundan geri, Türk'ün kuvvetli ayağı bu korkak kavmin başından kalkmayacaktır!

İşte o gün, bu gün, Rum keferesi Türk'ün sillesini yer durur. Kunur:

— Hey kurnaz Koca, dedi, yine taşı gediğine koydun. Alparslan'ı anlatırken bana pay çıkardın. Öyleyse kulağını aç, sözümü belle: “Bir tekfurun başına da ben ayağımı koymazsan yuf bana!

Koca, ciddiyetini bozmadan cevap verdi:

— Dedim ya, her Türk bir alptır. Tekfurun dediklerini de boy boy, sürü sürü sözünü yerine getirmezsen benden yana da yuh sana.

Yine yürümeye, kayın ağaçları arasından yukarıya doğru yükselmeye başlamışlardı. Oraya kadar bir kaplan çalâkisile yol alan kahramanlar, şimdi -süzüle süzüle bulutların fevkine yükselen- bir akbaba reftarı takınmışlar gibiydi.

Adım atışlarında bir uçuş, havayı dalgalandıran bir kanat darbesi seziliyordu. Ağaçların kademe kademe süslediği o dolambaçlı

1. Büyük Selçuk hükümdarı Alparslan'la Bizans imparatoru Romanos Diyojen arasındaki harbin tafsilâtı Hammer tercümesinde (cilt 1, s. 59) vardır.

yol, bazen dikleşiyor, bazen düzleşiyor, fakat yolcuların pervazındaki cazip ittirat hiçbir suretle haleldar olmuyordu.

Lâleler, sümbüller, reyhanlar, güller, ağaçların köklerinde emin birer köşe bularak kokularını, çemenlerin yeşil göğüslerine akıtıyorlardı. Dağın eteğinden hafif bir nefes gibi çehrelere temas eden rüzgâr, buralarda sert bir ahenkle fasılasız nağmeler yaratıyor ve çemenlerin göğsünden topladığı kokuları avuç avuç fezaya savuruyordu.

Yolcular, ne ağaçların şurada -birbirlerine bir şeyler hikâye eder gibi- sarmaş dolaş durmalarına, ne beride -yekdiğerine küskün gibi- dallarını kendi gövdelerine sarıp somurtmalarına ehemmiyet veriyorlardı. O renk renk ve boy boy çiçekler; o, daima raksan çemenlere hiç bakmıyorlardı. İri ve kuvvetli ağaçları titreten rüzgâr, onların tunç yüzlerinde bir buse tesiri bile uyandırmıyordu. Harp içinde doğmuş ve harp içinde yaşayıp büyümüş olan bu dilâverler, tabiatın şu zarif, lâkin zayıf cilvelerine kapılmaktan tamamıyla müstağni bulunuyorlardı. Onların zevki harp, emeli ve hedefi harpti. Şimdi de, dağın zirvesine doğru uçar gibi çıkarlarken zihinlerinde hep harp hatıraları dolaşıyor, gözlerinin önünde hep kanlı ve canlı sahneler oynasıyordu. Bu hayalin ve bu temaşanın zevkini kaçırmamak içindir ki yine susmuşlar, birbirinin varlığını bile unutmuşlardı.

800 metrelik bir irtifa bu pervazımsı yürüyüşle kısa bir zaman içinde alınmış, Gazi yaylasına gelinmişti. Yolcular, basit bir yürüyüş yapmışlar gibi dinç ve tersizdi. En küçük bir yorgunluk bile hissetmedikleri yüzlerinden, müheykel vaziyetlerinden anlaşıyordu.

Bilmeyiz ki aziz okuyucularım, şu tafsilâtımda mübalâğaya zahip olurlar mı? Bizim yürüyüşümüzü, adım atışımızı, dağlara tırmanışımızı, Akça Koca ve arkadaşlarının yahut o ayarda kahramanların meşyi mühibiyle, reftari şiranesiyle mukayese edersek aldanırız. Böyle bir mukayese zaâf ile kuvveti, hatta sükûn ile hareketi karşılaştırmak gibi bir şey olur. Şurası unutulmamalı ki fikrî hayat ve medenî telakkiyet itibariyle ecdadımızdan ne kadar ileriye bedenî evsaf ve hamasî hasail itibarıyla da kendilerinden o kadar geriyiz. Bizim yorulduğumuz yerde o kudretli insanlar, hatta, terlemezlerdi.

Biz, iltizamî tafsilatımızla hep bu hakikati göstermek istiyoruz. Avrupa, mütehevvir Roland'ın şarkılarını hâlâ bir hamaset

destanı olarak terennüm ediyor. Roland kimdir ve ne yapmıştır? Bu sualin en doğru cevabı “hiç!”tir. Şarlman’ın yeğeni olduğu bile henüz lâyıkiyla tevsik edilemeyen bu efsanevî adamın bıyığından kılıcına kadar her şeyi için bir neşide, bir şarkı vücuda getirilmiş ve bunlar on asırdan beri koca bir kavmin dilinde gezmekte bulunmuştur. Halbuki bizim alplarımız, bizim kahramanlarımız ne musannadır, ne muhayyel! Kocaeli vilâyetimiz, Akça Koca’nın lâyemut bir heykeli hâlinde yanı başımızda duruyor. Daha düne kadar Abdurrahman gazinin ismini taşıyan Kartal kazası, o büyük kahramanın birçok hatıratını köylerinde muhafaza ediyor. Bizim için onların yüksek hareketlerini ispat etmek değil, o hareketlerin bu asırda da milletimize şeref getirecek kısımlarını yapmaya çalışmak lâzımdır.

Şimdi hikâyemize rücu ediyoruz. Kesif bir kestaneliğin yanı başında dalgalana dalgalana imtidat eden yayla, açık bir tarih sayfası gibi yolcuların gözlerini cezp etti. Üçü de orada yakın, çok yakın bir mazinin rengin safhalarını okumak ısrarına kapıldı.

Evet; Akça Koca’nın “her biri bir alptır” dediği Türklerin şu yeni yurda geldikleri günden beri ele geçirmek için en çok uğraştıkları şehir, “Bursa” olmuştu. Aktemir’le Balaban, tam on sene bu büyük kalenin önünde çarpışmışlardı. Akça Koca, Kunur Alp, hatta onlara nispetle pek genç bulunmasına rağmen, Abdurrahman, kerret ile bu muannidane çarpışmalara iştirak etmişlerdi. Atranus’un sukutundan sonra Bursa’yı behemehal almak azmiyle Uludağ’da toplandıkları zaman işte bu yaylada şehrin krokisi çizilmiş, hücum noktaları tespit olunmuştu. Mevkiinin Gazi yaylası unvanını alması da alpların oradaki şu içtimайдan ileri gelmişti.

Üç yolcu, iki buçuk sene evveline ait olan şu hatırayı yaylanın mütemevviç sinesinde satır satır ve aynı hassasiyetle okumuşlardı. Akça Koca derin derin içini çekerek gür sesiyle mütehayyil arkadaşlarını ikaz etti:

— Geçmişî bırakalım da geleceği düşünelim. Küffar elinde dağ da çok, bağ da. Bizim borcumuz o bağların üzümünü yemek, o dağların her birinde bir Gazi yaylası yaratmak.

Ve müteakiben Kunur Alp’a sordu:

— Hani ya alp, babalardan kimse yok!

— Belki Bakacak’tadırlar.

— Yücelelim mi?

— Hemen.

— Haydi!

Hep o mühip reftarla Bakacak’a doğru yürüyorlardı. Yine sakit, yine pürvakarlardı. Sobran mevkiini durmadan geçtiler. Şimdi dağ; lâleler, sümbüller, reyhanlarla malâmal görünüyordu. Yol, mutavvel bir çiçek demeti hâlindeydi. Yol dağın eteğinde cilvekâr hatlar çizerek sağa-sola atılacak olan deli çaylar; alışirler, nilüferler bu uzun ve çok rengîn demetin sinesinde beyaz birer iz resmederek aşağı doğru bazen sakin, bazen pür enin koşuyorlardı.

Dağın irtifai, yolcuların ayakları altında mahsus bir hürmetle alçala alçala Bakacak göründü.

Zirveye hailsiz bakılabilmeye müsait bulunduğu için Bakacak namını alan kaya, bizatihi temaşaya değerdi. Gazi yaylasından, Sobran’dan beri tatlı bir kesafet ve fasılasız bir imtidad içinde toprağı süsleyen o payansız dağ çiçekleri bu kayanın eteğinde birdenbire kesilir ve Uludağ burada ansızın çıplaklaşır. Nazarı hayal, bu yalçın kayada tuhaf bir galatı rüyete uğrar, dağın zirvesinden nasılsa sukut eden ilk devrei arz fiilinden birinin hortumunun taş hâlinde oraya asılmış, kalmış olduğuna zahip olur.

Bu kayanın etrafındaki serbülent kayalar da garip garip şekiller gösterir. Kimi gemiye, kimi kartala, kimi bir başka hayvana benzer!

Üç yolcu, Bakacak’ta etrafı tarassuda zaman bulmadan karşlarına bir adam dikildi.

Beline kadar uzanan gümrah saçlarıyla göğsünü örten siyah sakallı, lime lime ve rize rize hırkasından daha evvel celbi nazar eden bu adamın başı açık, ayakları da çıplaktı. Bakışında öyle bir ciddiyet, o bir kucak sakalıyla o uzun saçında ve çıplak ayaklarında o derece bariz bir temizlik vardı ki görenlerin vehleten sevgiye yakın bir duygu hasıl etmemesi ve hele o perişan kıyafetle eğlenmek meykinden uzak kalmaması mümkün değildi.

Bu, meşhur Aptal Murat’tı. Bilâhare Yalova’nın fethinde Türk muharıplerine rehberlik ettiği görülen Murat, temizliğe fartı itinasıyla saç ve sakalının gümrahlığıyla müştehir olduğu kadar taşıdığı kılıçla da şöhret yap idi. Tahtadan, fakat dört arşın uzunluğunda bir iki kılıç ki beşiklerinin kenarı kılıç demirinden yapılan, emeklemeden kurtulur kurtulmaz kılıç taşımaya başlayan alplar bile bu tahta parenin kıymetine gıpta ederlerdi. İstanbul yolunu kendilerine açmak, milletlerinin bayrağını tarihin o güne kadar hiçbir kavim için kaydetmediği ülkelere, kıtalara, basırasûz nok-

talara götürmek azmiyle yıllardan beri kılıç sallayan Türk muharrirleri bu tahta kılıcın en sağlam demirleri bile keseceğine kani bulunuyorlardı.

Ancak o uzun tahtanın Aptal Murat'ın bileğine merbut oldukça bu kıymeti ve ehemmiyeti aldığını da bilirlerdi.

Üç arkadaş; bir elinde ölü ve pek iri iki yılan, boynunda şanlı tahta kılıç, önlerine çıkan Aptal Murat'ı görünce hemen koşmuşlar, sağ elini öpmüşlerdi. Alpların o ele eğilmeleri, bulutların yüksek bir ağaca süzülmesi gibi ulvîydi. Dik doğmuş ve dik yaşamış olan bu üç baş; Aptal Murat'ın eline doğru eğilirken irtifalarından, azametlerinden bir zerre kaybetmiyorlar, yine birer bulut gibi muhteşem görünüyorlardı.

Üç arkadaş sırasıyla ve aynı samimiyetle acayip adamın elini öptükten sonra Akça Koca:

— Erenler, dedi, sizi görmeye geldik. Duğlu babayı, Geyikli dedeyi, Aptal Musa'yı da görmek dileriz. Danışacak işimiz var.

Aptal Murat, berrak ve son derece munis bir sesle:

— Alplarla aptallar, dedi, kurultay mı yapacak? O hâlde Duğlu'ya gün doğdu demek. Çanağını, çömleğini dizer, bize yollu yolunca bir şölen verir.¹

Ve sonra eliyle yolu işaret ederek ilâve etti:

— İşte kendisi de iniyor. Sürüsünü kaynaklarda suvarmayı (sulamayı) sever!

Filhakika, beynennas Tavlı Baba diye anılan Duğlu Baba, yuvarıdan geliyordu. Bu geliş, Aptal Murat'ın orada görünüşünden daha nazarrübaydı. Beli fersûde bir kuşakla sıkıştırılmış uzun bir gömlekten başka üzerinde hiçbir şey bulunmayan Duğlu, güzel bir ineğe binmiş, kucağına da bir sevimli buzağı almıştı.

Süvar olduğu hayvan, rakibini incitmemek ister gibi itinalı adımlarla yürüyor, dört beş ineğe de kılavuzluk ediyordu.

Duğlu, hürmetkâr bir kabileyi müridan önünde veya bir cemiyeti ihvan başında yürür gibi münbasit ve mütebessimdi. Üç silâhşörlü Aptal Murat'ın önüne gelir gelmez:

— Dur evlât! dedi.

Ve emre hemen itaat eden inekten inerek bekleyenlerin yanına geldi:

1. Kurultay malumdur. Şölen umumî ziyafet demektir. Millî mahiyetteki büyük av merasimine "sığır", matemî toplanmalara "yuğ" derlerdi.

— Merhaba aziz, merhaba balalar!

Aziz kelimesi, Aptal Murat’a ait ve çocuk mânasında kullanılan bala kelimesi de aplara raci idi. Şehlevent endamına, çelik selâbetindeki vücuduna, saçında, sakalında tek bir ak kıl görünmemesine rağmen yaşı hayli geçkin olan Akça Koca bu iltifata karşı gülmekten nefsinin men edemedi. Yarım bir kahkahayla:

— Merhaba Duğlu baba, dedi, elini öpmeye geldik.

Silâhşörler, biraz evvel Murat’a yaptıkları gibi şimdi de Duğlu’nun elini öpüyorlardı. O, hakiki bir baba vekarıyla bu riyasız ihtiramı kabul etti ve hemen râkip olduğu (bindiği) ineğin beline asılı heybeden bir çanak ve bir de ibrik çıkardı.

İptida Aptal Murat’a, müteakiben yaş sırasıyla üç silâhşöre birer ayran sundu. Murat, o gün öldürmüş olduğu iri yılanları şöyle bir tarafa atıp sunulan ayranı bir hamlede içmiş ve Duğlu’ya hitap etmişti:

— Geçmişlerinin canına değsin ama ayranı tamam harcetme. Birazdan bize şölen vereceksin.

Duğlu, çanağını tekrar doldurup Akça Koca’ya uzatırken gözlerini de istifhamkârane Aptal Murat’a çevirdi. Bu sessiz istizahı bittabi anlayan Murat, kısaca lâtifelerini izah etti:

— Şu üç yiğit bizimle konuşmak isterler, dört aptal, üç alp birleşince bir kurultay olur. Sonunda da elbet şölen verilir.

Duğlu, kemali ciddiyetle cevap verdi:

— Şöleni ineklerim verecek. Yaradana hamdolsun. Onların yürekleri gani, cicikleri (memeleri) dolu!

Akça Koca bahse karışarak sordu:

— Ya Aptal Musa’yla Geyikli babayı kande buluruz.

— Ahi Musa, balıklarla haşrû neşrolur gider, Kırkpınar’dan ayrılmaz. Öbürü daha yüksektedir, geyiklerine ot yerine kar yedirir!

Duğlu baba, şimdi ineklerini terhis ediyordu. Parmağıyla verdiği bir işaret, altı hayvanı harekete geçirmiş ve gösterilen istikamette dört nala koşturmuştu. Kucağında taşıdığı buzağı da aynı hızla kafilenin ardından gidiyordu.

Duğlu, bu hüneriyle daima müftehirdi. Hayvanlarını müdrik bir insan menzilesine irtika ettirmekten büyük bir neşe, daimî bir sevinç duyuyordu. O, bütün zevilervahın meratibi mütehalife dairelerinde kabili terbiye olduğuna kaildi. Terbiye görmeyen, idrâki tenmiye edilmeyen insanları, hassasiyetçe yükseltilecek hayvanlar-

dan aşağı tutardı ve tabiatın zulmüne uğradıkları kanaatiyle kendi hayvanlarına insanlardan daha fazla merbuttu. Onları bir işaretle yeme, suya ve uykuya sevk edebilmekle fıtratın buhlünü tamir ettiğine inanırdı.

Duğlu'nun bu yoldaki sâ'yini, didinmesini Âhu babaya karşı rekabet suretinde de telâkki edenler vardı. Halbuki Uludağ'ı meva ittihaz eden bu iki aziz, hayvanları insanlara takrip vadisinde hemmeslek olsalar bile yekdiğerine rakip tanınmaktan çok uzak bulunuyorlardı.

Her ikisi de derin bir feragati nefis içinde demgüzar oldukları için ruhan cüce yaratılanlara hassolan kıskançlık gibi duygulardan tamamen vâreste yaşıyorlardı. Zaten hayvanlara muhabbet cihe-ti bertaraf olunursa, Duğlu'yla Geyikli arasında büyük bir meş-rep farkı vardı. Duğlu harp işlerine sade duayla ve harbin kızgın demlerinde muhariplere ayran dağıtmak suretiyle iştirak ederdi. Geyikliyse bizzat muharipti. Beslediği geyiklerden birine bindiği gibi süvarilerin önüne düşer, düşman saflarını dehşet içinde bıraktı.

Bu hakikati pek âlâ bilmekle beraber Aptal Murat, Duğlu'ya takıldı; ineklerin, aldıkları işarete ittiba ederek aşağı doğru koşmaya başlamaları üzerine:

— Duğlu, dedi, Âhu baba şu kerameti görse imrenirdi. Dağ sığırını adam etmiş bırakmışsın.

Duğlu, ciddi bir lisanla cevap verdi:

— Sığırı adama çevirmekten ne çıkar. Kendim adam olmalıyım. Hâlâ nefsimi körletemedim. Aş kokusu alınca burnum uzuyor, eli-ayağı düzgün bir nesne görsem gözüm ışılıyor!

— Ya Âhu nice-dir, acep ermiş midir yoksa o da senin gibi ham mıdır?

— İç yüzünü Allah bilir ama mertebesi âli görünür.

Aptal Murat da ciddileşti. Kendini bilmezlerin rakip sandığı şu iki ibadet ve feragat ehli adamdan birinin diğeri hakkındaki hüsnü şahadetinden mütehassis oldu. Akça Koca'ya dönerek:

— Aptallar da, dedi, alplar gibidir. Doğru görür, doğru duyar ve doğru söylerler. Yüreklerine ne toz konar, ne kir bulaşır. İşte Duğlu kardeş de böyle. Hak önünde irkilmez, çekinmez, düşünmez, hemen boyun kırar.

Ne Akça Koca, ne arkadaşları, şimdiye kadar böyle bir tahlili nefse, tahlili ahlâkiye lüzum görmemişlerdi: Aptal Murat'ın

şu sözleri üzerine gayri ihtiyarî bir mülâhaza geçirmeye başlamışlardı. Evet; onlar da, dedeleri, babaları ve bütün Türk muharipleri gibi kendilerinden yüksekleri, kendilerinden kuvvetli olanları kıskanmamışlar, doğruluktan zerre kadar inhiraf etmemişler, yalan söylememişler, hiçbir yerde ve hiçbir sebeple iki yüzlülük göstermemişlerdi.

Halbuki içine düştükleri yeni muhit, sık sık temas ettikleri halk, baştan başa mülevvesti. Bu kanı bozuk halkın küçükleri, kendilerinden büyük olanların küçülmesine, zelil olmasına çalışıyorlar, büyükler de küçüklerin bir kat daha küçülmesi, yerlerde -aç ve çıplak- sürünmesi için ellerinden geleni yapıyorlardı.

Üç silâhşör, harp ede ede dolaştıkları yerlerde neler, ne iğrenç rezaletler görmüşlerdi! Şimdi o müşahedelerini tahattur ederek insanlık mamû hesabına sıkılıyor ve müttehit bir lisanı ruhla dua ediyorlardı:

— Ya Rab! Oğullarımızı, torunlarımızı bizim gibi temiz yaşta.. Şu dilli solucanların kiri onların diline, eline ve yüreğine bulaşmasın!..

Aptal Murat, açtığı bahsin ika ettiği tesiri ruhiyi gördü. Akça Koca'nın omzuna elini koyarak:

— Koca, dedi, geniş ol! Türk kanı ne sulanır, ne bulanır. Onun kaynağı, yedi kat göğün de üstündedir. Hele biz yürüyelim.

Beş Türk, Bakacak'tan ayrılırken, yükseklerden yere bakan kartallar gibi ufkun enginliğine göz gezdirdiler. Manzara cidden mühipti. Cenupta Kütahya, şarkta Söğüt dağları, garpta Gelibolu'ya kadar boğaz ve İstanbul görünüyordu. Onlar ne şarka, ne cenuba göz kaydırmayarak geniş bir tülbent gibi uzanan İstanbul Boğazı'na ve bir altın külçe gibi pırıldayan büyük şehre bakıyorlardı.

Uludağ'ın bu noktasından, bir adımda geçilecek gibi dar ve üzerinde uzanılıp yatılabilecekmiş gibi durgun görünen boğaz iki aptalla üç alpin gözlerinde kuvvetli parıltılar yaratıyordu. Şuradan, şu yüksek noktadan, uçmak, o sakın denizi bir hamlede geçmek, beyaz sarıklarına kendi kanlarından bir hilâl işleyerek o nadide bayrağı, yıkılmaz bir zafer nişanı hâlinde büyük şehrin ortasına dikmek için içlerinde yakıcı bir arzu duyuyorlardı.

Alplar da, aptallar da bu arzunun heyecanı altında yürüyerek yükseldiler. Kırkpınar mevkisine geldiler. Yer yer kaynaklar, dağın bu en dildirip noktasında birer elmas benek gibi yayılıyor, kıvrak

ve berrak dereler, hâkî kehkeşanlar hâlinde ve seyyal bir iltima içinde akıp gidiyorlardı.

Duğlu, keskin gözleriyle ta uzaktan tanıdı:

— İşte, dedi, Ahi Musa, belli ki balıklara testere zikri öğretiyor.¹

Filhakika Aptal Musa, bir dere kenarında yüzükoyun uzanarak balıklarla meşgul bulunuyordu. İki çömez, mihrap önündelermiş gibi aptalın arkasında diz üstü oturarak derin bir murakabe geçiriyorlardı. Üçü de o derece mütefekkir ve kendi meşgale veya düşüncelerine o mertebe murtabit bulunuyorlardı ki beş Türk'ün yanlarına yaklaştıklarından haberdar olmamışlardı.

Aptal Murat, sekiz on adım uzaktan kuvvetli kuvvetli öksürdü:

— Öhö, öhö!

Aptal Musa ve çömezlerde hareket görülmedi, güya uyuyorlardı. Bu sefer Duğlu seslendi:

— Merhaba erenler, merhaba su palazları!

Aptal Musa, yattığı yerden başını çevirdi ve gülümsedi:

— O, o; hoş geldiniz, safa getirdiniz. Ehlen ve sehlen!

Çömezler, hemen kalktılar, ellerini çıplak göğüslerine koydular, derin bir tavrı ihtiram aldılar. Akça Koca'yla iki arkadaşı, Murat'la, Duğlu'ya yaptıkları gibi Aptal Murat'ın da önüne diz çöküp elini öptüler. Diğer iki aptal, kendilerinden mertebeten âli gördükleri baba Musa'ya aynı suretle arzı hürmet ediyorlardı.

Kırkpınar sularında nihayetsiz bir mülâhaza mevzusu bulan; kaynakların mütevali ter taneleri gibi toprağın pünhan mesamatından zerre zerre çıkışında hilkatın bin bir sırrını sezen, alabalıkların sersem bir ok gibi ileri geri oynayışlarında, aşağı yukarı çıkıp inişlerinde kudreti fıtranın rengin inceliklerini gören bu filozof mizaçlı dede alplarla aptalların el ele verip yanına gelmelerinde ki sebebi anlamak ister gibi bir müddet düşündü, iptida alpların yüzüne baktı:

— Burada savaş yok. Alplarla aptallar neden birleşiyor?

Akça Koca cevap verdi:

1. Testere zikri -zikri erre, zikri minşarî- denilen tarzı tehli, Yesevî tarikatına has olan bir şekildir. Ahmet Yesevi bu tarikatın piri ve ilk Türk mutasavvıdır. Bizim aptallar hep o tarikat mensuplarıydı.

— Bizim bir kaygımız var. Sizinle hâlleşip kendimize yol çizmek isteriz. İzninle Geyikli'yi de bulalım, önünüzde yüreğimizi açalım.

— Ha, anladım. Sofranın ayağı aksamassın, diyorsunuz, Geyikli'yi de istiyorsunuz. O, Karlık'ta!

Akça Koca, Murat'la Duğlu'ya baktı. Onlar, bulundukları yerden kendilerine iltihak etmekte tereddüt etmemişlerdi.

Biri o günkü gazasının mahsulü olan yılanları atarak, öbürü hayvancıklarına ruhsat vererek dağın şu yüksek yerine kadar gelmişlerdi.

Aptal Musa, fartı vekar ile müstehirdi. Ne emîr, ne şehriyâr tanırdı. Feleğe boyun eğmez, hiçbir devletliye ehemmiyet vermezdi. Yalnız, alplarla -harp oldukça- selâmlaşır, aptallarla da tesadüf ettikçe bir nebze konuşurdu. Gazaya gitmediği zamanlar Kırkpınar balıklarından dersi hikmet alırdı.

Böyle bir adamı; şu kapısız, bacasız, altı çemen, üstü gök olan hücrei itikâfından kaldırmak hayli müşküldü. Birlikte Geyikli'nin yanına gitmek mi yoksa Geyikli'yi ona davet ettirmek mi münasipti?

Akça Koca, bu husustaki tereddüdünü bir bakışla Aptal Murat'a anlattı, o da bir göz işaretiyle sükût tavsiye ettikten sonra tahta kılıcına dayanarak:

— Ya Musa, dedi, bize “buyur” etmedin. Yoksa gelişimiz hoşuna mı gitmedi?

Aptal Musa, sitemkâr bir lisanla:

— Hâşâ, dedi, başım üstünde yeriniz var. Lâkin buyur diyecek yerimiz yok. Bastığın yeşil kilime oturmak için benden izin mi bekliyorsunuz?

Aptal Musa bu sözü söylerken ratıp çemenleri işaret ediyor ve henüz ayakta duran beş misafiri, oturmakta teahhür gösterdiklerinden dolayı tahtie etmiş oluyordu. Misafirler, bu ihtar üzerine onun etrafına çevrelendiler ve Aptal Murat bahsi tazeledi:

— Şu yiğitler, bizimle görüşmek istiyorlar. Geyikli bulunmazsa meclis tamam olmaz. Onu bulmak için Karlık'a yücelsek nice olur?

Aptal Musa biraz düşündü:

— Âhu, dedi, alçak gönüllüdür. Üç alpla üç aptalı ayağına götürmez, kendi lütf edip gelir. Ve cevap beklemeden çömezlerden birine emir verdi:

— Şurada kor vardı, biraz getirin.

Ekmek taphı için yakılan kömürden üç kızıl parça, iki dakika sonra aptalın önüne getirildi. Koca Musa, hırkasının bir tarafından bir avuç pamuk çıkardı, bir taş parçası üstünde getirilmiş olan ateş parçalarını pamuğun içinde koyarak çömezine diline tutuşturdu:

— Bunu Karlık'a iletin, Âhu babaya verin. Cevap verirse getirin, kendi gelirse ardında yürüyün.¹

Duğlu ile Murat mütebessim, Akça Koca ve arkadaşları mütehayyirdi. O kıpkızıl ateşin pamuğu yakmaması muharipleri hayret içinde bırakmıştı, Aptal Murat'ın tahta kılıçla göstere geldiği marifetler, şu keramet yanında pek kuru kalıyordu; suyun ateşi söndürmemesi, ateşin de pamuğu yakmaması âdeten muhal olduğuna göre Aptal Musa pek parlak bir hüner göstermiş oluyordu.

Alplar, bu akıl alıcı manzarı irfan önünde küçüldüklerini hissediyorlardı. Onlar; ne dağların heybetli irtifaından; ne suların öldürücü dalgalarından, ne kalelerden akıtılan kızgın ateşlerden, ne zehirli oklardan, ne keskin kılıçlardan korkarlardı. Lâkin suyun boğacağını, zehrin öldüreceğini, okun deleceğini, kılıcın parçalayacağını, ateşin de yakacağını bilirlerdi.

Ömürlerinde görmedikleri ve işitmedikleri bir hâl olmak üzere ateşin yakmak, pamuğun da yanmak kabiliyet ve hasiyetini kaybettiğine şahit oluyorlardı. Bu harikâi marifet hepsini lâletmiş, epkem etmişti.

Fakat Aptal Musa, kayıtsızdı. Yaptığı iş, alelâde bir şeymiş gibi sakindi. Muharipler, onun mütevaziane sükûnetinden bilhassa mütehayyir oluyorlardı. Başka biri bu işi yapsa, gururundan ağzı kulaklarına varır, kendisini takdir ettirmek için bakışıyla herkesi zorlardı. Baba Musa, hiç de oralarda değildi, ne çalım satıyor, ne göz süzüyordu.

Muharipleri düşündüren bir nokta daha vardı. Pamuk içindeki ateş, acaba neye delâlet ediyordu. Revişi hâle göre Aptal Musa, Geyikli dedeye mektup göndermiş oluyordu. Bu garip mektubun meali neydi!

1. Müverrih Hammer de bu hadiseyi, Aptal Murat gibi tefsir ediyor ve aynen şu satırları yazıyor: "Aptal Musa pamukla ateş toplatmıştır. Bu hâl, onun kuvvet ve hilimden ibaret iki hassaî hakîmesine bir telmihi serairengizi'dir" (Türkçe tercümesi, c. 1, s. 161)

Hammer'in tevilinde ve tefsirinde isabet olmadığı biraz sonra anlaşılacaktır.

Şu müşahede alplarla aptallar arasında bir ayrılık daha tespit ediyordu. Alplar, yekdiğerine bu şekilde haber salmaz, salamazlardı. Onlar, düpedüz konuşurlar, anlaşırıldardı. Aptallar ise işte başka bir lisan kullanıyordı.

Üç muharip, birbirinin yüzüne hayran hayran bakışırılarken Aptal Murat:

— Yiğitler, dedi, şaşmayın. Buna dede dili derler, anlayana ne mutlu!

Abdurrahman dayanamadı:

— Doğrusu ya, biz anlamadık. Acep siz anladınız mı?

— Biraz!

— Bize de anlatsanız!

— Anlatayım: Ateş kuvvettir. Pamuk, yumuşaklıktır. Benim anlayışım doğruysa Ahi Musa, yerinde coşmayı, yerinde susmayı bildiğini söylüyor.

— Ne çıktı bundan?

— Onu Geyikli anlar.

Duğlu, hiçbir şey ifade etmeyen bu tefsir üzerine söze karıştı:

— Attın Koca Murat attın. Alpları da kandıracaktın. Dede dilini sen bu kadar mı anlarsın.

Aptal Murat kızmadı:

— Haydi ben yanlış anlamış olayım. Doğrusunu sen söyle:

Duğlu, kemali ciddiyetle:

— Onu, dedi, Ahi Musa bilir!

Aptal Murat bilâ ihtiyar güldü:

— Vay ayrıncı vay, dedi, bu akılla mı kervana katılıyorsun? Deredeki balıklar da ancak bu cevabı verir. Ferasetin şu dağdan bile yüksekmış. Aklınla yaşa...

Aptal Musa, kendi eseri irfanı hakkındaki münakaşayı işite-miyor gibiydi. Gözlerini yere eğmiş, yün hırkası içinde büzülmüş, düşünüyordu. Aptal Murat'ın iri sesle konuşmaya başlaması üzerine tahayyülâtından ayrıldı:

— Bizim çömez, dedi, keklik gibi seker. Kandeyse Karlık'a varmıştır.

Karlık, malum olduğu üzere Uludağ'ın zirvesini teşkil eden iki sivri tepenin eteğidir. Kırkpınar mevkisi (1800), Karlık (2000) metre irtifadadır. Yaz mevsimleri Bursa'ya kar taşıyan katırlar, buraya kadar gelirler ve hamulelerini bu mürtefi noktadan tedarik

ederler. Kırkpınar'dan Karlık'a kadar imtidat eden mesafe çıplak bir irtifadan ibarettir. Dağın eteğini seyyal bir şerit, oynak bir zincir hâlinde çevçeveleyen Agradarlar, Karaoğlanlar, Deliçaylar hep Kırkpınar'dan nebean eder. Karlık'a doğru çıkıldıkça ne çimen ne su görünür. Tedricî bir fazlalıkla yalnız kar kümelerine tesadüf olunur. Yamaçlarında seksen kadar küçük mağara vardır. Vaktiyle İstanbul keşişleri tarafından hücrei riya, hücrei cer olarak kullanılan bu irili ufaklı kaya kovukları Keşişdağı'nın Türk elinde ihtidasından sonra kar mahzeni hâline ifrağ edilmişlerdir.

Geyikli baba, işte bu 2000 metre irtifada bulunuyordu ve Aptal Musa'nın garip davetnamesini orada alacaktı.

Ateşle pamuğu, bir hamlei marifetle imtizaç ettiren Baba Musa, çömezinin seriüsseyr olduğunu söylemekte yanılmamıştı. Alplarla aptallar gönderilen davetnamenin meali hakkında henüz bir fikri salim edinemedi ve aralarında uzun boylu muhavere cereyan etmeden çömez görüldü. Hızlı adımlarla çıplak kayalar-dan sekerek iniyor ve elinde bir toprak kâse taşıyordu. Çömez, baba Musa ile misafirlerin oturdukları yere gelince derin bir rükû hareketi yaptı ve elindeki çanağı Aptal Musa'ya uzattı. Çanak, yarısına kadar süt doluydu.

Alpların da, iki aptalın da gözleri dört açıldı. Hayran hayran Gedikli dedenin gönderdiği cevaba bakıyorlardı. Gelen cevap da, giden mektup gibi tuhaftı. Pamuk içindeki ateşe karşı yarım çanak süt!.. Mektup çapraşık bir lûgat; cevap, karışık bir muammaydı.

Aptal Musa, zirveden gelen süte şöyle bir baktıktan sonra:

— Duğlu, dedi, sen süttten iyi anlarsın. Bu, ne sütü?

Ayrancı baba çanağı aldı, içindeki mayie göz gezdirmekle beraber burnunu da yaklaşıtarak kokladı ve cevap verdi:

— Halis geyik sütü.

Aptal Musa, bu cevap üzerine bir nebze teemmül gösterdi ve müteakiben yerinden fırladı:

— Koca Âhu, dedi, bizi haptetti. Kalkın yanına gidelim, gön-lünü alıp buraya getirelim.

İki aptalla üç alp, Baba Musa'ya imtisalen kalktılar, zirve istikametinden yürümeye başladılar. Kırkpınar'daki lâyezal yeşillikle zirvede ve eteklerinde görünen kar, tabiatın rengin bir cilve-i teza-dı, şuh bir melâbei sanatı gibiydi. Yerde, gökte durmadan işleyen o gizli el, burada da zıt işler yapmış, ötede yeşil ve dîlrûba bir sahne vücuda getirirken beride beyaz ve soğuk bir köşe resmetmişti.

Altı yoldaş, manzaradaki tahavvüle lâkayt zirveye tırmanıyorlardı. Kuytu yerlerde beyaz bir bohçaya, yamaçlarda lekesiz bir perdeye benzeyen karlar, hiç birini alâkadar etmiyordu. Aptal Musa'dan maadası Geyikli'ye giden mektupla onun gönderdiği cevabın mefhumunu düşünmekle meşgul bulunuyordu.

Aptal Murat, yolun yarısında dayanamadı:

— Hoş gör ya Musa, dedi, bu anlaşılmayı biz anlamadık. Ne söyledin, ne söyledi?

Marifetli ihtiyar, yegâne mâmeleki olan hırkasının göğsünü kavuşturdu:

— Anlaşılmayacak şey değil ama ağızından işitmek istiyorsunuz. O hâlde söyleyeyim.

Ben pamuğa ateşi sarıp Geyikli'ye şaka yaptım, şu mânayı anlattım: “Biz himmeti pir ile cemadın hasiyetine tahakküm ederiz. Ziyaretimize gelmek şanınıza noksan vermez.” O bana geyik sütü göndermekle şu cevabı vermiş oldu: “Ben vahşi mahlûkatı hükmüme ram eyledim, onların sütü ile gıdalanıyorum. Siz benim ziyaretime gelin!” zevilervaha ve bilhassa tab'an vahşi olanlara nüfuz etmek cemadata tahakkümden daha yüksek bir iş olduğu için Âhu baba bizi ilzam etmiş oldu. O sebeple ayağına gidiyoruz.¹

Alplar, hakkalinsaf söylenirse, o muhabere ve şu muhavereden hiçbir şey anlamamışlardı. Onlarca ateşi pamuğa sarmak bir hüner, geyik sütü sağlamak ise alelâde bir işti. Koluna güvenen yerinde aslan sütü de sağabilirdi. İş, ateşi yakmaz bir hâlde getirmektedir. Binaenaleyh Aptal Musa'nın Geyikli'yi yüksek görmesi tuhaflarına gidiyordu. Ruh ve ruha nüfuz meselesi onların düşünmedikleri, düşünemedikleri şeylerdendi. Alplar, harbin silâhla kazanılacağını, hastalığın ilâçla geçeceğini bilirler, kuru duaya kulak asmazlardı. Aptallara muhabbet ve hürmetleri onların bilgiçliklerinden, iyi gören ve iyi düşünebilen insanı kâmil olmalarından ileri geliyordu.

1. Zübdetülvekeyi -[Fatih] Millet kütüphanesi- yazma nüsha bu hadiseyi aynen şöyle anlatıyor:

“Bir cemre dahiline ateşle pamuk koyup Geyikli babaya göndermişler. O dahi bir kâseye bir miktar lebeni ham vazile cevap düzmüşler. Cemadı tes-hirden âhuyu ram eylemek müşkül idüğüne telmihtir.”

Aynı tafsilâtı: Evliya Çelebi Seyahatnamesi (c. 2, s. 46) Güldestei riyazı irfan (s. 220) Şekaik tercümesi (s. 31) Tacüttevarih'de (c. 2, s. 401) de görürüz. Hammer, yalnız Neşri ile Âli'yi mehzaz gösterir.

Filhakika aptallar da birer cihangirdi. Kimi Horasan'dan, kimi İran'dan gelen bu zeki Türkler, uzun ömürlerinin her anını bir tecrübe ve bir müşahedei arifanıyla geçirdikleri için görüşlerinde isabet, reylerinde rezanet vardı. Taşındıkları muharip ruhuyla muhite intibak ettikleri gibi zekâlarındaki yükseklik, tecrübelerindeki genişlikle de hem muhit oldukları insanların fevkinde yükseliyorlardı.

Alplar, işte bu saik altında olanlardan fikir alıyorlar ve onlara itimat besliyorlardı.

Musa Dede'nin gösterdiği hüneri beğenmekle beraber ona verilen mânâyı ihata edemiyorlardı. Şu kadar ki ince eleyip sık dokumaya da lüzum görmüyorlardı.

Aptal Murat'la Duğlu, bittabi alplar gibi düşünmüyorlardı. Onlar, baba Musa'yla Geyikli arasındaki dervişane cilvenin inceliğini anlamışlar ve Geyikli'ye de hak vermişlerdi. Bütün hüneri, tahta kılıcıyla Rum kafası parçalamaya ve iri yılan öldürmeye inhisar eden Aptal Murat iki dedenin şu mücavebesine hayran ve Duğlu da aynı suretle gıptakârdı. Binaenaleyh Musa'nın verdiği izahatı dinledikten sonra her ikisi boyun kıırarak mırıldanmışlardı:

— Geyikli haklı. Hepimiz elini öpsek yeri var.

Âhu baba üç aptalla üç alpı, karlı bir sahada ve bir sürü geyik arasında kabul etti; elini öpenlerin omuzlarını okşayarak iltifatta bulundu ve içlerinden Aptal Musa'yı muhatap ittihaz ederek:

— Ne dersin ya ahi, dedi, nice demdir ararım, bir kar kurdu bulamadım.

— Bir zayıf mahlûk için bu zahmet neden?

— Şu büyük suyu geçip karşı yakada mızrak parlatacak ilk yiğit için arıyorum.

— Ne olacak?

— Kurdu bir çanak kımıza koyacağım ve onu o yiğide sunacağım. Yeryüzünde kimse öyle bir kırmızı içmedi.

— Tat mı verir?

— Hayır; soğutur, fakat Kevser gibi soğutur!

Alplar yekdiğerinin yüzüne bakıştı. Geyikleri yerinde at, yerinde inek gibi kullanan, taşıdığı altmış okka sıkletindeki kılıçla kütle kütle Rum halkının rüyasını, yıldırımla dolu mahşerlere çeviren bu bahadır dedenin uzun günlerini bir kar kurdu bulmak için şu soğuk tepede geçirmesine apaçık izharı hayret ediyorlardı. Mahaza, onun, bu bilgisi yüksek ve bileği çelik adamın o kurdu

bir muharibe hediye vermek için araması da hoşlarına gidiyordu. Suyu Kevser gibi soğutacağını söyleyen şu kurt, bir nevi zafer mükâfatı oluyordu.

Alplar anı bir hâhişi ruh içinde o mükâfata nefislerini namzet yapıvermişlerdi. Üçünün de yüreği büyük denizi geçen ilk yiğit olmak için titriyordu. Dünyada kimsenin içmediği o bir çanak kımızı içmekle, içebilmekle ünlerinin bir parça daha yükseleceğini düşünerek âdeta sabırsızlanıyorlardı.

Bir alp için bu, gayet tabîiydi. Harple zaferle alâkadar olan her şey, onları tahrir ve tahrir ederdi. Şimdi de Geyikli dedenin kar kurdu ile sovudacağı kımıza imreniyorlardı. O şarabı milliyi, içidilmemiş şekilde sovutulmuş olarak ve hakkı zafer hâlinde içmek için İstanbul sahillerine geçmek mi lâzımdı? Onlar, senelerden beri zaten bu emelle bikarar bulunuyorlardı. Bakacak'tan, birkaç saat evvel ayrılırken bile aynı hülyanın tâkat şiken tazyikini ruhlarında hissetmişlerdi. Bugün değilse yarın, yarın değilse öbür gün behemehal bu işe teşebbüs edecekler, atlara yol vermeyen o durgun ve derin dereyi nasıl olsa geçeceklerdi.

Akça Koca ile arkadaşları bu mülâhaza ile bulundukları yerden Boğaz istikametine gözlerini çevirmişlerdi. Küme küme bulutlar, alaca renkli turna sürüleri gibi, Bursa'nın üzerinde uçuşuyor, ufuktan uzaklaşmak isteyen güneşin göğsünden dökülen kıvrak hatlar, İstanbul'un ve Gelibolu'ya kadar Boğaz'ın üstünde oynayıyordu. Cenuptaki Kütahya, şarktaki Söğüt dağları, boyunlarını kaldırarak, Boğazdan geçecek ilk Türk dilâverini güya seyre hazırlanıyordu.

Geyikli baba, alpların bakışındaki âteşin iştahı, hasretengiz heyecanı anladı:

— İmrendiniz, değil mi, dedi, o hâlde ölmeye, çabuk kakırdamamaya bakın. Şu suyu aşın; karşıda at oynatın. O vakte dek ben de bir kar kurdu bulur, kımızı hazırlarım. Kevser'i yeryüzünden içmek daha tatlı olur!

Duğlu sordu:

— Kar kurdunu çocukluktan beri duyar, dururum. Lâkin ne kendini gördüm, ne bulanı tanıdım! Acemlerin hüması gibi bu da ismi var, cismi yok bir şey olmasın?

Geyikli, yüzünü ekşitti, o nâdide kılıcını dizleri üstüne uzatarak ağır ağır cevap verdi:

— Ben boşuna mı çığlara parmak atıyorum. Kar kuyularını karıştırıyorum. Kurdun varlığına inanmasam onu bir yiğite adar mıyım?

Doğlu tarziyekâr bir sesle hemen atıldı:

— Celâllenme kardeş, dedi, sözümde dokunacak bir şey yok. Ben kar kurdu görmedim, göreni de görmedim. Öğreneyim diye sordum. Nicedir o mübarek?

Alplar, muhavereyi can kulağıyla dinliyorlardı. Kurt, Türk'ün çok iyi tanıdığı bir hayvandı. Millî şarkılarda, millî destanlarda, Bozkurtun ismi daima zikrolunurdu. Hatta, kurdun millî hikâyelere bu kadar karışmış olmasına hürmeten Türkler, yemişlere ve ağaçlara musallat olan kurtlara böcek demeyi tercih ederlerdi. Atılğan, yerine göre hassa ve pençesine mutemcit cesur bir mahlûkun, bir kiraz tanesinin dar ve kapalı kucağında miskinçe tagaddi eden yahut bir ağaç kabuğunda yuva tutan cılız, renksiz ve kıymetsiz hayvancıklarla hemnam olmasını hoş görmezlerdi.

Bu nükteyi, birçok Türk'ten daha iyi bilen Geyikli'nin, kar yığınları arasında gayri meri ve hatta meçhul bir hayat yaşayan bir böceği, kurt olarak tarif etmesi, ona müstesna bir mahiyet izafe ederek günlerce ele geçirmeye uğraşması ve hele onu en şerefli bir iş görecektir olan bir Türk muharibine adaması meraklarını tahrik ettiğinden verilecek izahatı sabırsızlıkla bekliyorlardı.

Geyikli dede, üç alpin ve üç aptalın bariz bir merak içinde kar kurdu için malûmat beklediklerini görünce tatlı tatlı anlatmaya koyuldu:

— Aradığımı kurt, Kudretullah'tan garip bir numunedir.

Ulu Tanrı, o küçük mahlûka ne süs, ne kuvvet vermiştir. Bilseniz şaşarsınız. Bu kurdun esrarını ne Ebu Ali Sina, ne Eflâtun anladı. Gelip geçen hükema, ulema ve bütün dehriler (filozoflar demek) kar kurdunun bir âlem, akıllara hayret veren bir âlem olduğunu söylerler!

Akça Koca esnedi. Diğer alplar da ellerini ağızlarına götürdüler. Aptal Murat:

— Görüyorsun ya Geyikli, dedi, kar kurdu masalı uyku getiriyor. Ulemayı, hükemayı bırak da şu böcek nicedir, onu anlat.

Geyikli, iri gözlerini hiddetle açtı ve derakap tehevvürünü yenerek mırıldandı:

— Men lem yezük, lem ya'rif!

Doğlu, iki elini havaya kaldırarak bağırdı:

— Amin!

Aptallar gülüştü, alplar mütehayyirane bakiştı. Kar kurdu mevzusu bahsolunurken Geyikli'nin birdenbire dua okuması, Duğlu'nun amin demesi ve sonra gülüşmeleri hayretlerini mucip oldu. Bu ağır başlı bilgiçler, bu çelik yürekli ihtiyarlar, dağ başında şakalaşmaya mı girişmişlerdi?

Aptal Murat, onları hayrette bırakmamak için anlatmaya lüzum gördü:

— Ben Geyikli'ye “Sözü kısa kes” dedim. O da gençliğinde ders görmüş ya, o günleri hatırladı, hocasından aldığını bize sattı, Arapça bizi azarladı.

Akça Koca sordu:

— Ne, dedi?

— Sağır, davuldan ne anlar, dedi.

— Ya Duğlu, niçin amin okudu.

— Türk meclisinde Arapça yakışmaz, demek istedi.

Geyikli, altmış okkalık kılıcını, hafif bir sopa gibi sağdan sola çevirdi:

— Bu soğuk horata yeter, dedi, dinleyecekseniz söyleyeyim yahut siz söyleyin ben dinleyeyim.

Alplar bir ağızdan yalvardılar:

— Hele sen söyle!

— Kar kurdu, bazı bilgiçlerin dediğine göre dut tırtılı (ipek böceği) gibi kırk ayaklıdır. Sırtında kırk benek vardır, her benek ayrı bir boyadadır. Böyle bir deri ne kaplanda, ne yaban kedisinde, ne de başka bir hayvanda görülmüştür. O çeşit çeşit beneklerin bu küçük cüssede parlaması akıllara şaşkınlık verir, gözleri kamaştırır.

Kurdun gözleri de acayıptır. Zümrüt taşı gibi yeşildir, pırlıl pırlıdır. Lâkin bazen görülür bazen görünmez. Var mıdır, yok mudur, fark edilmez. Ama vücudu gayet mevzundur.

Akça Koca sordu:

— Bu hayvancık salt su mu soğutur?

— Hayır! Onun hassaları çoktur. Suyu Kevser gibi soğutmasına gelinceye kadar daha neleri var neleri!

— Söyleyin de biz dahi öğrenip şadolalım.

— Bu kurdun en büyük hassası piri, civan etmesidir. Bir adam erkekliğini tüketse, amelden kalsa; bir hatun hayzü feyzden kesilip işe yaramaz olsa, bu kurdu yemekle biemrillâh tazeleşir-

ler, çiftleşmeye, döl alıp vermeye derman bulurlar. Gençler, kar kurdunu yeseler, pazıları çelik, bilekleri demir kesilir; kolları bükülmez, sırtları yere gelmez olur. Sizin anlayacağınız bu mübarek kurt değil, iksiri âzamdır. Sönmüş yürekleri ateşlendirir, kurumuş kaynakları yeni baştan canlandırır. Onun gözleri keskinleştirdiği de rivayet olunur.¹

Aptal Murat, gülümseyerek:

— Öyleyse, dedi, pirin yardımcı, bahtın açık olsun. İnşallah bir değil, birkaç tane kar kurdu bulursun da birisini bizim Duğlu'ya verirsin. Aşağıda acı acı dert yanıyordu, akça pakça bir nesne görürse içine baygınlık geldiğini söylüyordu. Şu kurttan bir tane yutarsa civanlaşır, sürüsüne bakacak çobancıklar üretir!

Geyikli:

— Sen eğlenegör, dedi, ben bir kurt bulursam yapacağımı bilirim. Şimdi siz anlatın bakalım. Buraya niçin geldiniz?

Bu suale Aptal Murat cevap verdi:

— Alçak gönüllülük edip bize yoldaş olursan Kırkpınar'a ineriz. Bir iki lokma alırız, sonra alpları dinleriz. Onlar tanyeri ağaralı taban tepip yürürler, bizimle dertleşmek isterler.

Geyikli, yine Arapça bir muvafakat cümlesi savurdu:

— Allere'si vel'ayn!

Duğlu da ayağa kalkarken mırıldandı:

— Amin, amin, amin!

1. Evliya Çelebi merhum, bütün efsaneler gibi bu masala da inanmış görülmektedir. Seyahatname'sinde (c. 2, s. 46) böceğin evsafını bizim naklimiz gibi yazmaktadır.

ALPLARIN DERDİ!

Ay, fezada dolaşmaktan yorulmuş da şânı âsümanisile mütenasip bir tevakkuf noktası arıyormuş gibi Uludağ'ın zirvesine yaklaşmış, o muallâ noktada gümüş bir top gibi parlamaya başlamıştı. Şen ruhlu aptallar ve vakur alplar Dede Musa'nın misafiri sıfatıyla Kırkpınar'a inmişler, bir dere kenarına gelişi güzel oturmuşlardı. Çömezler, yeşil çimenler üstüne demet demet kül pidesi, bir çanak tereyağı ve bir külek taze bal koyarak mehtap altındaki kır sofrasını ikmal etmiş bulunuyorlardı. Geyikli Baba'nın sürüsü mevzun boyunca, dilber bakışlı geyikler de uzandıkları yerde geviş getirerek o güzel sahneye tam bir dağ çeşnisi veriyorlardı.

Muhtasar, lâkin, iştihaâver olan yemek yenilip buz gibi sular içildikten sonra o bezmin riyaset mevkisinde bulunan Geyikli Baba müzakereyi açtı:

— Dileğiniz nedir yiğitler? Kulağımız sizde.

Akça Koca bir iki öksürdü:

— Üçümüzün de tasası başka. Yaşça ben bunların büyüğüyüm. Önce kendi yüreğindeki söyleyeyim: Ben yapılan işleri beğenmiyorum!

Geyikli; Karlık'ta kar kurdu arayan ve bu muhayyel böcek hakkında yarı mizahî malûmat veren lâtifeci adam vaziyetinden çıkmıştı. Gayet abûs, bir hâkim gibi abûs idi. Diğer aptallar da yüzlerine tunçtan bir örtü almış gibi ağır ve pür vekar bulunuyorlardı.

Akça Koca'nın sert ve müşteki bir sesle ortaya attığı mevzu üzerinde dört aptalın gözleri mütecessisane açıldı. Geyikli'nin ağzından mütehayyir bir sual fırladı:

— Neyi beğenmiyorsun ve niçin beğenmiyorsun?

— Dili dilimize, dini dinimize uymayan nidüğü belirsiz çocuklardan çeri düzülmesini beğenmiyorum. Ha tavşandan tazı çıkarmak, ha Rum'dan çeri yapmak! Sonra ortada bir sürü ayrılışlar, büyüklükler, küçüklükler, karma karışık işler var.

— Peki bu işleri beğenmiyorsun. Ne yapmak diliyorsun?

— İşin biçimsizliği işte orada ya. Hem beğenmiyorum, hem ağız açmıyorum.

— Neden açamıyorsun? Akça Koca'yı dinlemeyecek Türk yurdunda kulak mı var? Sen sesini çıkar, irili ufaklı herkes kulak kesilir.

— Belki öyledir. Fakat benim görüşüm yanlışsa, bu çeri işi hayırlıysa o vakit ters söz söylemiş olmaz mıyım?

— Demek ki Çandarlı'nın yaptıklarını hoş görmüyorsun?

— Kendim için değil, bizden sonra gelecekler için hoş görmüyorum. Can çıkmadıkça huy değişmez derler. Ya kan değişir mi? Koca Çandarlı hiç oralarda değil. Her gün bir "yasa" düzüyor. Başı büyüktür, bilgiçtir filan ama şu çeri işinde adımı ters attı sanıyorum. Aslan yuvasına böcek dolduruyorlar, yarın bizim çocuklarımız bunlarla nasıl bağdaşır?

Bu iş bana ağır geliyor. Sizin görüşünüz, keskindir. Beni kandırın. İçimden şu üzüntü gitsin. Yarın, öbür gün savaşa gideceğiz. Tanrı biliyor ya, şu çeri işini düşündükçe elim ayağım ekiliyor, isteğim azalıyor. Eğer benim görüşüm doğruysa söyleyin. Çandarlı'yla da, Alettin'le de göğsümü gere gere karşılaşayım. Yaptıkları işi yine kendilerine bozdurayım. Ben yanlış görüyorsam yine söyleyin için ferahlasın, güle güle savaşa gideyim.

— Bu kadar mı?

— Evet.

Geyikli, Kunur Alp'a döndü:

— Yiğit yoldaş, senin dileğin ne?

— Benim sıkıntım da aşağı yukarı Akça Koca'ninkine benziyor. Ben de Rum kızlarının Türk erlerine, hem de alp oğlu alp'lara nikâhla avrat oluşuna içleniyorum. Kendi kavmine, kendi kabilesine yâr olmayan bu eksik eteklerden Türk'e ne hayır olacak sanki? Çok düşündüm, bu sırra aklım ermedi. Bir patavatsızlık etmemek için sesimi kısıyorum. Lâkin yüreğim yanıp duruyor. Bir Türk'ün Rum kızı aldığını işitince içime ateş düşüyor. Bence yılanı gebe etmek, Rum kızlarından döl almaktan daha iyi. Hiç olmazsa onun rengi belli, zehiri belli. Bunların her şeyi karışık! Sizden akıl alırsam belki içim rahatlaşır. Ya bu işte hayır var der sorarım yahut Rum kızı alınmasını yasak ettirmek için uğraşırım.

— Bu kadar mı?

— Evet.

Geyikli şimdi Abdurrahman'a soruyordu:

— Ya sen babayığit neden huylanıyorsun?

— Benim huylanmışım filân bir şey yok. Ben artık evlenmek istiyorum. Bana kimi yakıştırırsanız zahmet edip dünür olun diyeceğim.

— Âlâ. Şimdi biz anlaşalım. Ne dersin bakalım Ahi Musa?

Aptal Musa, evvelce de işaret ettiğimiz vechile, tab'an filo-zoftu. Hikmeti eşyayı tamik etmekten zevk alırdı. Bütün ömrünü müteselsil “niçin”ler içinde geçirmişti. Alpların zahiren safdilâne, hakikatte milliyet perverâne olan kaygılarını can kulağıyla dinlemiş, derin derin düşünceye dalmıştı.

Geyikli'nin suali üzerine ağzını açmadı. Parmağıyla Duğlu'yu gösterdi.

Âhu Dede, onun iptida küçükten başlanarak fikir toplamasına taraftar olduğu zehabıyla sualini Duğlu'ya tevcih etti. Halbuki, o düşünmek istiyordu, silsilei meratip kaydında değildi.

Duğlu, kendine ciro edilen suali kabul ederek:

— Akça Koca da, Kunur da, dedi, yanılıyor, yapılan işler doğrudur.

— Neden doğru.

— Atıldığımız yol, hem geniş, hem uzun. Bu yolda geliş güzel yayılırsak izimizi kaybederiz, sesimizi birbirimize duyuramayız. Yeniçeri düzmek o sebeple lâzımdır. Bu çeriler bizim izimizi doldururlar. Onların asıllarını düşünmek boş şey. Benim hayvancıklarım, Geyikli'nin âhuları söz anlar olduktan, asıllarını unutup bize ısındıktan sonra devşirmeleri adam etmek güç mü?

Kunur Alp tasası büsbütün hava! Mahsulü yetiştiren tohumdur. Tarla, çorak olmasın da ne olursa olsun. Mesele tohumun temiz olmasıdır.

— Abdurrahman'ı evermek için kimi münasip görürsün?

— Kendi gibi ünlü bir yiğitin kızını.

Geyikli, Aptal Murat'a eğildi:

— Sen ne dersin kardeş?

— Ben şu iki yiğite hak veririm. Aslan izinde tavşan yürümez, kaplan koynunda kurbağa yakışık almaz. Cinsi cinsine, dengi dengine. Bu sözüm Abdurrahman'a da cevap!

— Sıra sende ya Musa!

Aptal Musa, zeki gözlerini açtı, alplarla aptalları ayrı ayrı süzdü:

— Bilmem, dedi, hiç rast geldiniz mi? Bazı adamlar kırmızıyı tanımaz, siyahı görmez, yeşili seçmez.¹ Bizim alplar o adamlara benziyorlar. Yalnız beyazı görüyorlar, başka boya tanımak istemiyorlar. Kendileri kâhil olduğu için biraz da haklıdırlar. Ağaç ihtiyarlayınca aşı tutmaz olur. İnsanlar da kâhil olduktan sonra yenilikleri kolay kolay kabul edemezler.² Halbuki şu çeri işi ve yapılan öbür işler, Zeyd'in, Amr'in, Ali'nin, Veli'nin elâ gözünün hatırı için değil, milletin hayrı için yapılıyor. İşte burasını unutmamalı. Sonra da şunu bilmeli ki renk bir değildir. Çeşit çeşittir. Her rengin yakışık aldığı yer vardır. Ayağa yeşil, başa sarı yakışmaz, insanların yaşayışı da tıpkı renkler gibidir. Yerinde değişmelidir.

Biz Türkler yer yüzünde büyük bir değişiklik yapıyoruz. Temeli sarsılmış, sıvası dökülmüş, çatısı eğilmiş bir evi çökmekten kurtarmaya savaşıyoruz. Bu çürük çatı “rub’u meskûn”dur, şu geniş toprağın üstüdür. Eğer başladığımız büyük işi kendi başımıza başarmak istersek çabuk yoruluruz, çabuk tükeniriz. Çünkü iş büyük, ırgat az. Halbuki yıkılmaktan kurtarmak istediğimiz büyük yapı salt bizim değil. İçinde yüz türlü millet var.

Kunur Alp’a da, nice din ulularının, nice ulu hakanların kendi asıllarından olmayan kadın aldıklarını, onlardan çocuk yetiştirdiklerini söyleyeceğim. Daha gün, Gazan Han’a büyük Rum tekfurunun kızı nişanlanmadı mı, o kız da hakana güvenip bize çalım satmadı mı? Daha evvel Abak da, Hülâgu Han da tekfurun kızına nişanlanmamışlar mıydı?³

Abdurrahman’ın kaygısı öbürlerinden büyük iken kimse aldırmadı. O dâvâ sudan geçildi. Halbuki evlenme işi yaman iştir, baştan savma cevapla o işe karar verilmez. Bana kalırsa çok düşünmek lâzım. Zira; gönüle uyup, hevâ ve hevese kapılıp bir dişi

1. Aptalın bu sözü, “Amayı elvan, Achromatopsie” namıyla felsefeye giren ve bilhassa “idrâk-perception” bahsiyle alâkadar olan haleti mahsusaya kuvvetle temas eder.

2. Koca Musa, bu izahıyla da bugünkü felsefenin “Adaptasyon-intibak” ve “adulte-kâhil” bahsine temas etmektedir.

3. Bizans imparatoru Andronikos Paleolog, anasının piçi ve kendisinin gayri meşru hemşiresi olan Mari’yi, Gazan Han’a teklif etmişti. Gazan Han’ın vefatında bu kız Hudabende’ye arz olunmuştur.

Elli sene evvel de Hülâgu ve Abaka hanlara kezalik bir Rum prensesi takdim kılınmıştı. Rumlar, Türk savletini tevkif için ancak ve ancak bu yolu, kadın kuvvetine dayanmak yolunu bulmuşlardı. Hilki süfliyetlerinden başka türlü ilham alamıyorlardı.

eve kapamak başka, düşünce taşına evlenmek yine başkadır. Orhan gibi, Kara Ali gibi Rum kızı almak var, çadır ardında sadak (ok torbası) hazırlayacak, at sırtında yay taşıyacak hatun almak var!

Gelişi güzel kız almak, onu beğenmeyince bir daha ve bir daha almak, sonra topunun ayağındaki bağı çözüp yerine yenilerini getirmek bize kolay görünür. Halbuki bu, hüner değildir, erlik de değildir. Alınan kadın, döşekte kendisine yer verilen kadın teneşire yatıncaya dek bırakılmamak gerek. Kısır olana sözüm yok. O gibisi salt kaşık düşmanıdır. Öyleyken o da kovulmaz, sürülmez. Köşeye oturtulup duası alınır. Şimdi soruyorum: Abdurrahman'a ne çeşit kadın yakışık alır?

Aptallar bu suale cevap vermediler. Evvelce fikirlerini söyledikleri cihetle bu bahis üzerinde tekrar ağız açmayı istemiyorlar gibiydi. İki alpsa bu meselede bitaraf bulunuyorlardı. Kendileri yaşlarını, başlarını almışlar, unlarını eleyip eleklerini çengele asmışlardı. Artık harpten başka bir şey düşünmüyorlardı. Abdurrahman'ın kendilerini dinlemeyip, bulacakları kızı almaya razı olmayıp aptallara müracaat etmesine de biraz kızıyorlardı. Onun gibi bir yiğitin yine kendisi gibi yiğit kızı almasını -Duğlu'nun da söylediği veçhile- gayet tabîi buluyorlardı.

Geyikli, alpların da, aptalların da sükût ettiklerini görünce yine kendisi söze başladı:

— Eski bir kıssayı hatırladım. Horasan'da bu kıssayı çok söylerler. Baba, oğlunu evermek isteyince yiğit oğlan sormuş:

— Baba çün meni everim dersin. Mene lâyük kız nece olar?

Baba cevap vermiş:

— Sen yerinde durmadan durmuş ola; sen karakoç ata binmeden evvel o binmiş ola; sen kâfir eline varmadan o varmış, sana baş getirmiş ola!⁴ Bizim yiğit yoldaş için işte böyle bir hatun bulmalı, hemen kutlulayıp baş-göz etmeli.

Abdurrahman, geniş bir tebessümle:

— Öyleyse, dedi, yaya kaldım. Böylesi kadın bizim elimize değil düşümüz bile girmez.

Geyikli vakarını muhafaza ederek ağır ağır cevap verdi:

— Ben böyle diledim, fakat hüküm bahtındır. Biz ne dersek diyelim, ezelde nasibin neyse önüne o çıkar.

4. Kitab-ı Dede Korkut, s. 96.

Duğlu, kemali heybetle bağırđı:

— Kengeş (müşavere) bitti. Artık yarenlik başlayacak.

Alplar da, aptallar da gülüştüler ve başka şeylerden bahse başladılar. O günün en mühim mevzuu, yurdu genişletmek ve her gün biraz daha genişleyen yeni yurtda yerleşmek meselesiydi. Oğuz Türklerinin yeni yurda verdikleri ehemmiyet pek büyük olmakla beraber, her yeni alınan yer, şarkta, göz görmez el ermez uzaklıklarda kalan asıl yurdun hicranını tazeleyen bir vesile oluyordu.

Babalarından, dedelerinden eski yurdun melâli ziyasını tevarüs eden alplar ve aptallar, aziz bir hayal hâlinde şarkı düşünmekten hâli kalamazlardı.¹ Bu hayal ve bu tahayyül, kendi aralarında millî efsanelerin, millî vak'aların sık sık yad olunmasını intaç ederdi.

Ay, zirveden ayrılarak Kırkpınar kaynaklarında yıkanmak ister gibi o sahaya temayül etmişti. Kendisi suya girmekten ürküyor gibi yüksekte duruyor ve ancak aksini derelere, membalara atarak çeşit çeşit cilvei raks, cilvei ziya yaratıyordu. Yedi Türk; süslü, canfeza bir serinlik içinde ve bu dilrûba işvei mahitap altında yâdı mazi ile gönül eğlendiriyordu.

Söz ebesi Aptal Musa'ydı ve eski Türk'ün yüksek vatanperverliğini anlatarak Hunların ilk emiri meşhur Mete'yi misal getiriyordu:

— Mete, yurt için, yurdun çiğnenmemesi için neler çekti ne ağular yuttu. Düşmanlar onun yurduna saldırmak için bahane arayıp duruyorlardı. İptida Mete'nin gözbebeği kadar sevdiği atını istediler. Bu at saatte bin fersah (dört bin kilometreden fazla) yol alırdı.

Mete, tek Türk'e zarar gelmesin diye atını feda etti. Düşmanlar işi azıtarak Mete'ye "Karını gönder" dediler. Bütün beyler, bu edepsizliğe kızdılar, kurultayda tolgalarını atarak bağırđılar.

— Harp, harp!

Mete, gözünün yaşını yüreğinin ateşinde kuruttu, yüzünün sarartısını tolgasının gölgesinde sakladı, beylere cevap verdi:

— Ben yurdumu aşkım için çiğnetemem. Varsın karım da yurduma feda olsun.

1. "Türk nereye gitse asıl yurdu unutmazdı" Türkçülüğün Esasları, Ziya Gökalp, s. 138.

Yurt için yurttan atılan kadın düşman sınırının kenarında kendine kıydı, orada, yine kendi yurdunun bir köşesinde gömüldü, düşman bu sefer Türk toprağından bir parça istedi. Kurultay, harp olmasını diye razı oldu.

Fakat Mete, atını ve karısını yurt için feda eden Mete, bir dolu bulutu gibi karardı ve gürledi:

— Yurt kimsenin malı değildir. Mezarda yatan babalarımızın, kıyamete kadar doğacak çocuklarımızın bu mübarek toprak üzerinde hakları vardır. Yurdumuzdan bir karış yer vermeye kimsenin hakkı yoktur. Artık harp edeceğiz. İşte ben atımı düşmana sürüyorum. Arkamdan gelmeyen tıpkı yurt düşmanı gibi ölecektir.

Aptal Musa yurt sevginin bu beliğ misalini anlattıktan sonra sözü tesanüt lüzumuna intikal ettirdi:

— Türk'e çok yara açtı, bizi de yurdumuzdan ayırdı ama Cengiz'in büyüklüğü inkâr olunmaz, onun elbirliği işinde verdiği öğüt ne kadar güzeldi! Bilmem işittiniz mi? O yüce adam öleceği zaman dört oğlunu başına topladı. Sadaktan bir ok çıkardı ve kırdı. Sonra bir çok ok daha çıkararak birleştirdi: "İçinizde bunu kıracak var mı?" dedi. Dört demir bilek o bir deste oku kıramadı. O vakit Cengiz, unutulmaz öğüdünü verdi: "Siz, dedi, bu oklara benzersiniz. Birleşirseniz kimse sizi sındıramaz. Birleşmezseniz tek bir ok gibi ayrı ayrı kırılırsınız." Türk, bu öğüdü unutmamalı, elbirliğinden ayrılmamalı.

Alplar, ta beşikteyken aldıkları ve hiçbir zaman unutmadıkları bu nasihatleri Aptal Musa'nın ağzından dinlemekle memnun oluyorlardı. Dil birliği, din birliği, yurt birliği gibi el birliği de onlar için çok kıymetli ve çok ehemmiyetli bir umdei hayat, umdei harekâtı. Mamafih, yeni bir şey işitiyorcasına Aptal Musa'yı dinliyorlar ve toprağa karışmış analarının aynı meali terennüm eden ninnilerini duyuyor gibi heyecanlanıyorlardı.

Aptal Musa'dan sonra Murat ve Geyikli harp menkıbeleri anlattılar, tatlı tatlı konuştular. Ay, Kırkpınar'dan uzaklaştığı zaman Akça Koca izin istedi:

— Bize ruhsat, yerimize dönelim. Sizi yorduksa hoş görün. İçimiz ferahladı. Tasalı geldik, tasasız dönüyoruz.

Geyikli Dede:

— Maasselâme! dedi.

Aptal Musa:

— İşini, aşını, eşini bil! darbı meselini tekrarladi.

Aptal Murat sadece: “Uğurlar olsun” cümlesiyle veda eyledi.
Duğlu:

— Ben sizinle bileyim. Gaziler yaylasında size birer ayran sunarım. Geyiklinin soğuk kımızı hazırlanıncaya kadar bizim ayran Kevser sayılır.

diyerek alplara arkadaşlık edeceğini anlattı. Biraz sonra üç alpla Duğlu, Kırkpınar’dan ayrılmıştı. Kuvvetli bir mehtabın tenvir ettiği yollardan Uludağ’a iniyorlardı. Dağa çıkışları gibi inişleri de mühipti. Mesafeler yine bu heybetli adımlar önünde kısalıyor, düz yerler ve meyilli noktalar, aynı huşu içinde siliniyor, önlerinden sanki kaçıyor. Gaziler yaylasında biraz durdular; üçer dörder çanak ayran içtiler ve sonra mükrim ayrancıya veda ederek yola revan oldular. Bursa önündeki çadırılı karargâha geldikleri zaman güneş doğuyordu.

NENOFAR'DAN TEOFANO'YA

Güzel çocuk!

Mektubunu, iyi bir satıcı rolü yapan dadının elinden mücrim bir vesika gibi aldım ve memnu bir eser gibi gözden geçirdim.

Bir Türk evinde Rumca mektup!.. Çok sevdiğini sık sık söylediğin saçlarımdan kuru bir ağaç dalına asılmak için ne güzel vesile!..

Bilmem, Rumca bir mektubun tıpkı bir Rum gibi iğrenç görüldüğü temiz ve mağrur bir muhitte yaşadığımı niye düşünmedin! Yoksa beni canından bezmiş, dünyadan usanmış, ölümüne susamış bir talihsiz sandın da öbür âleme gitmeme lütfen zemin ihzar etmek mi istedin?

Evet güzel çocuk. Bana Rumca kâğıt göndermek ve hele bu kâğıdı gizli vasıtalarla yollamak beni haşmetpenah zevcimin yanında töhmet altına sokmak demektir. Atanais'in elma hikâyesini elbette bilirsin. O güzel vasilisa, (imparatoriçenin Rumcası) zevcinin gönderdiği bir nadide elmayı âşığına yollamış, o da bilmemezlikle elmayı imparatora hediye ederek mahrem bir gönül macerasının meydana çıkmasına sebebiyet vermişti. Senin mektubun o meş'um elmadan daha muzur!.. Çünkü Atanais, Kudüs'e seyahatle mezardan kurtulmuştu. Benim, Rumlarla muhabere ettiğimin anlaşıldığı gün, henüz yürümeye ve babasının silâhlarıyla oynamaya başlayan oğlum Süleyman öksüz kalacaktır.

Sakin bu sözlerimden telâşa düşme, gönderdiğin mektubun ele geçmesi ve beni de öbür dünyaya göçürmesi ihtimalini düşünüp titreme. Koynumda gizli bir mektupla kocamın koynuna girmek elimden gelemeyeceği ve buraya geldim geleli doğrulukla, açık sözlülükle ve temiz özlülükle benliğimde kâmil bir ünsiyet hasıl olduğu için daha dadın odamda karnını doyururken mektubunu kocama gösterdim.

Ay, yüzün mü sarardı?.. Mektubunu görür görmez haşmetpenahın gazaba gelip beni yerlere attığını mı zannettin? Aman

korkma, zehabını da tashih et. Kocam Rum prensi değil, Türk ulusudur. Harp sahnesinde hakiki bir ejder, kendi yuvasında tam bir melektir. Bu, onun için bir meziyet değildir. Çünkü her Türk aynı meşrep ve aynı kuvvettedir. Şu sizin ismi var, cismi yok Ağamemnonlarınız, Aşılleriniz, Herkülünüz, celâdette, hama-sette, erkeklığe ait herhangi bir meziyette zevcimin de, arkadaşlarının da kâ'bine varamaz. Tamamen ciddi olarak söylüyorum ki evimizdeki at uşakları sizin mitolojik kahramanlarınızdan daha yüksek insanlardır. Onları masal gibi okuduk, bunların birer hakikat olarak temaşa ediyoruz.

Affedersin, bahsi biraz değiştirdim. Mektubu zevcime verdiğimi söylüyordum, değil mi?

Evet, verdim ve emri üzerine aynen okudum, harfiyen de tercüme ettim. İşin, gücün olmadığı için mektubunu malûmatfüşâne kaleme almışsın. Zevcim, birçok noktaları istizaha mecbur oldu. Mesela, “Kaldıralık boğazı”¹ hadisesini Sabinlerin kaçırılmasına benzetmişsin. Meleknihat zevcim, bu teşbihe müstenit sözlerini dinlerken sordu:

— Sabinler kim?

Hocamızdan vaktiyle öğrendiğim kadar bu eski hikâyeyi anlattım. Romüs, Romülüs efsanesini, Sabin kızlarının kaçırılmasını ve şimdiki Roma şehrinin eski hâlini uzun uzun söyledim. Zevcim bütün bu sözleri kemali ciddiyetle dinledikten sonra:

— Tuhaf şey, dedi, bizim Bozkurt, Roma’da dişi kurt olmuş. Demek ki Türk masalları gün batan yerlerde de söyleniyor. Roma dediğin yer rimpapanın oturduğu şehirdir. Biz ona Kızıl Elma deriz.

Burada nasıl yaşadığımı, tantanamın, debdebemin yerinde bulunup bulunmadığını, zevcime tenimi mi, yüreğimi mi verdiğimi soran satırları dinlerken kuvvetli erkek gülümsedi:

— Ya imreniyor, ya merak ediyor, dedi, her hâlde duygulu kız!

Ve sonra iri elâ gözlerini ebedî malikânesine, benim yüreğime tevcih ederek sordu:

1. Kaldıralık boğazı, Bilecik hâkiminin elinden menkûhası Nilüferin alındığı yerdir. Bu hâkim, Türklere hainane pusu kurmak isterken kendisi pusuya düşmüş, mülkünü, karısını ve hayatını kaybetmiştir. Vaka pek meşhur olduğu için daha fazla izaha lüzum yoktur.

— Bu kız güzel mi?

Cevap verdim:

— Son derece!

— Huyu nasıl? Titiz mi, uysal mı?

— Huyu da yüzü gibi güzeldir. Çalışkandır, elinden her iş gelir.

— Öyleyse onu bir Türk'e verelim. Er nasıl olur görsün, tasadan kurtulsun.

Tabiidir ki ben bu sözü lâtifeye hamlettim. Fakat zevcim, mütemmim izahatıyla ciddî konuştuğunu anlattı:

— Lülü! (Zevcim bana Nenufar, yahut Türklerin dediği gibi Nilüfer demez, Lülü diye hitap eder) Rum kızları mezbeleye düşmüş güle benziyorlar; onları çöplükten birer birer kurtarmak istiyorum. Güzel bir kıızı için, en şerefli yastık bir Türk'ün göğsüdür. Şu senin Teofano'yu da miskin, korkak ve sarsak bir Rum'un karısı olup ölünceye kadar üzüntü çekmekten kurtaralım, kadın kıymeti bilen ve erkek kıymetini de karşısındakine bildirebilen bir baba yiğite verelim.

Senin güzel yüzün o dakikada gözümün önüne geldi. Zevcimin uzaktan gördüğüm arkadaşlarını da aynı zamanda düşündüm ve birer birer gözümün önünden geçirdim. Belki kızarsın, belki darılırsın. Lâkin sana muhabbetim her türlü mülâhazaya galebe ettiğinden zevcime bilâ ihtiyar şu cevabı verdim:

— Teofano'yu mesut ediniz. Ben de minnettarınız olurum.

Zevcim bu cevap üzerine emretti:

— Öyleyse kendisine yaz. Bir gün buraya gelsin, seninle görüşsün, anlaşsın. İşine gelir ve kabul ederse bir münasip arkadaşına onu nikâh ederiz, bizim gelinimiz olur.

Ben, vallahi, sevindim. Zevcimi Kaldırılık'ta ilk gördüğün gündeki zevki ruhiyi yeni baştan hisseder gibi oldum. Bence, bir Türk'ün karısı olmak, Olimp'in zirvesinde oturduklarına vaktiyle inandığımız riyakâr, yalancı, zani ve müfteri hudalarla hembezm olmaktan daha büyük bir mazhariyettir. Binaenaleyh, zevcim bu fikrini, bu lütfkâr ve belki rehâkâr fikrini derakap sana tebliğe müsaraat ettim. Dadını biraz daha alıkoyarak kalemi elime aldım, şu mektubu yazmaya başladım. Mektubunu dinleyen zevcim, benim cevabımı görmek istemedi, dilediğimi yazmakta beni hür bıraktı. Bu müsaadenin tazammun ettiği itimat, benim için ne büyük şereftir!

Güzel Teofanocuğum, şimdi beni dinle. Fakat kilisede fal-solu bir erganun dinler gibi esneyerek değil. Bir seher rüzgârının gül yapraklarına fısıldadığı teraneyi dinler gibi dinle. Bülbüllerin yekdiğerine okudukları şiiri kalbi dinler gibi dinle. Çünkü benim sözlerim de bir şiirdir ve bu şiir, kör Homer'in bir dilim ekmek alabilmek için kapı kapı dolaşıp okuduğu efsanevî şiirler, süslü yalanlar değil. Her kelimesi hakikat denilen ilâhî membalardan alınmadır.

Teofano! Elbette hatırlarsın. Sen ve ben, güya terbiye görmek için Bizans sarayına gönderildiğimiz zaman bir sürü malâyaniyat arasında felsefe dersi de almıştık. Hocamız, Pisagor'dan "Pythagoras" İksenefon'dan "Xénophanes" Eflatun'dan, Sokrat'tan bahsederken sen esnerdin, ben gülerdim. Elea mektebi, İtalya mektebi, Yunan mektebi¹ gibi taksimat, bizi ya uyutur, ya güldürürdü. Hocamız, uzun ve kirli sakalını sıvazlaya sıvazlaya ve çapaklı gözlerini bizim terü taze yüzlerimizde yıkaya yıkaya akliyyûnu anlatırken başımızı kaşır, hissiyyûnu söylerken birbirimizi çimdiklerdik.

Şimdi o derslerden birini hatırlıyorum. Felsefe muallimi bir gün "Arhitipos, Archetype" tabirini anlatıyordu. "İlk şekil nedir" diye kendi kendine bir sual soruyor ve cevabını da yine kendi vererek tam bir saat çene oynatıyordu. Bu uzun bahis sırasında küçük bir mudhike geçmişti. Eflatun'un mu, başka bir filozofun mu, her kiminse ortaya attığı "afto, to, kalon-bizzat iyi" nedir sualine hocamız cevap isteyerek iptida -yaşça küçük olduğun için- sana hitap etmişti.

— Cevap veriniz.

Sen "afto, to, kalon; afto, to, kalon!" diye bir müddet mırıldandın ve cevabı yapıştırdın:

— Oynamak!

Hocanın çapaklı gözleri biraz bulandı ve bana döndü:

— Siz söyleyiniz.

— Uyumak!

Hoca, kitabını alıp, cüppesini toplayıp pis bir çehreyle savuşmuştu. O zamandan beri, bu masum mudhikeyi sık sık tahattur ederim ve şu "afto, to, kalon"un ne olacağını düşündürdüm. Kaldırılık boğazında, hayatımın o dönüm noktasında, bütün his-

1. Eski felsefede (L'école d'Elée) (L'école Italique) (L'école Iyonique) denilen muhtelif meslekler ki bugünün felsefesinde de az veya çok izleri mahsustur.

lerim, bütün fikirlerim, bütün kanaatlerim değiştiği gibi idrâkim de genişlemiş olacak ki o meşhur sözün ihtiva ettiği düşündürücü سوالin cevabını derin bir imanla ve şüphe yok ki büyük bir isabetle buldum:

— Bizzat iyi, bizzat güzel, bizzat muhteşem, Türk'tür.

Evet çocuğum! Eflatun Türkleri bilseydi, onların meziyetlerini, kıymetlerini tetkik ve tamik edebilmek şerefini kazansaydı (afto to kalon) için ancak benim verdiğim cevabı kabul ederdi. Kâinat, felsefe dersinde gördüğümüz vechile, bir hayalî muğfilse Türk bu herdem mütehavvil eşkâlû eşya arasında tek bir hakikatî sabitedir. O büyük, her türlü büyüklüklerden büyük hakikatin gölgesinde yaşamak paha biçilmez bir bahtiyarlık ve o hakikatin kucağına yükselmekse muhayyel ilâhelerin değil, ervahı tayyibenin de kıskanacağı bir saadettir.

Ben sana işte böyle bir saadet müjdeliyorum; Kabul etmekte küçük bir tereddüt gösterirsen ahmaklık, körlük ve hayvanlık etmiş olursun.

Kelimelerim sana ağır gelmesin. Yarhisar tekfurunun kızı, Ayduñ hâkimin kızına, çocukluklarının en tatlı seneleri birlikte geçmiş iki hemşirei ruhtan büyüğü küçüğüne, bir hakikati kabul ettirmek için her şey söyleyebilir.

Sen benden yalnız bir noktayı istizahta haklısın. Zaten mektubunda da ona temas etmişsin. Benim nasıl yaşadığımı, debdebe ve tantanamın yerinde olup olmadığını sorarak dolayısıyla Türk hayatının iç yüzünü anlamak istemişsin.

Aynı muhitte doğup büyüdüğümüze, aynı terbiyei fikriyeyi aldığımıza göre beni meshur ve mesut eden bir âlemin seni de teshir ve bahtiyar etmemesine imkân yoksa da cehlîni izale için, ulvî meçhuller hakkında seni tenvir ve ikaz için gördüklerimi, öğrendiklerimi, anlayabildiklerimi söyleyeyim.

Bilmem ki sen, benim prensesliğimi ne şekilde tasavvur ediyorsun! Şüphe yok ki gördüklerine ve bildiklerine kıyasen benim hayatıma bir renk veriyorsun.

Meselâ: Bizans sarayındaki prensler dairesi gibi bir daire, rengin dibalar, ipekli kumaşlar, kıymetli halılar serili sofralar, mermerleri üzerine pembe gül yaprakları serpilmiş koridorlar; mozaiklerle örtülü duvarlarında genç kızların gözlerini yere eğdiren mânalı tablolar asılı salonlar; arkalarındaki gümüş zırhlar, ellerindeki altın kalkanlar ve omuzlarındaki iki tarafı keskin baltalarla,

nazarrüba bir şekil alan bölük bölük muhafızların çevrelediği tahtlar ve bu tahtların ayak ucunda altın aslanlar, mineli altın kuşlarla müzeyyen yine altından mamul ağaçlar, altın orglar!..

Sen, Bizans sarayını göz önüne getirerek bir Türk prensinin de ona mümasil ve hiç olmazsa müşabih bir ikametgâha malik olduğuna hükmedebilirsin. Nitekim ben de imparator birinci Vasilyos'un Bizans'a yadigâr bıraktığı yeni sarayla kendi evimi ara sıra mukayese etmekten büyük bir zevk duyuyorum. O tarihî sarayın yeşil ve kırmızı mermer sütunlarla müzeyyen geniş salonlarında az mı dolaştık?.. Hele imparatorla imparatoriçenin yatak odasını; bir mâbet kadar rengin ve hülyaaver gördüğümüz o vuslatlar karargâhını nasıl unuturum! Şimdi bile düşündükçe tuhaf bir duygu içinde kalıyorum.

Hafızam beni aldatmıyorsa o oda, sarayın en güzel, en muhteşem ve en dilrûba noktası âdetâ bir harikaydı. Tavani, gökyüzü gibi yıldızlarla müzeyyendi; döşeme tahtası, sade mozaikti, orta yerde mülevven tüylü bir tavus ve her köşede yeşil mermer üzerine işlenmiş, kanatları açık, uçmaya müheyya bir kartal resmi vardı.

Bizans sarayını hatırlarken “incili daireyi” de unutmuyorum. Hele vasilisaların çocuk doğurmalarına tahsis olunan saltanat odası hiç gözümün önünden gitmiyor. Bu odanın, biliyorsun ya, kapıları fildişi ve gümüşle tezyin edilmişti. Yerlere sırma işlemeli, hayvan ve çiçek resimlerini havi halılar serilmişti.

Bu nuranür dairelerdeki zihayat debdebei gafleti de unutmuyorum. Sırma elbiseli, beyaz mantolu, yüksek serpuşlu nedimler, haremağaları, kilerciler, şaraptarlar, mabeyinciler ve maskaralar!¹

Sofralardaki ihtişam, altın sahanlar, kaşıklar, billur tabaklar ve bunların üstünde rengârenk nakışlar oynatan bin bir kandilli avize, yemekten sonraki ahengi safa... Bunların hepsi, hepsi gözümün önündedir.

Vasilisa'nın “Sen Etyen” kilisesine gidişini de, en hurde tafsilâtına kadar tahattur ediyorum:

Onun yüzlerce kadından ve sürü sürü hadımdan mürekkep bir alayla, manolyalar arasında zerrin bir kelebek gibi, saraydan çıkışı; ahalinin büyük rütbeli adamların yüzlerini topraklara süre-

1. Bizans sarayları hakkında en güzel izahat A. Refik Bey'in “Bizans İmparatoriçeleri” isimli eserinde vardır.

rek bu altın tüylü dişi önünde diz çökmeleri; pencerelerden atılan çiçekler, kiliseden eğilen başlar ve çalınan erganunlar, hulusâ elmas, altın, sırma ve çiçekten müteşekkil bir manzara ki unutulması muhal.

İşte bu hatıralara kıyasen benim de haşmetli bir sarayım, alay alay hizmetçilerim bulunduğu, sokağa çıktıkça bütün halkın önümde eğildiğine zahip olursun, değil mi?

Hayır, Teofo, hayır. Türk'ün başı yıldırımların velvelesi karşısında bile eğilmez, bir faniye karşı kölece serfûrû etmeyiye onlar rüyalarında görseler, çıldırırlar. Bu büyük milletin muhabbeti ancak kalbî oluyor. Çocukları bile yüreklerinden sevip zahiren lâkayt görünüyorlar. Sanki sevgilerini, en meşru ve en mukaddes sevgilerini de dilleriyle söylemekten bir riya çirkinliği seziyorlar.

Demek ki benim alaylarım ve küme küme sacitlerim yok. Acaba sarayım nasıl? Elyevm çadırda oturduğumuzu söylersem kastı haşmetimi de anlamış olursun!

Evet yavrum, şimdilik çadırda oturuyoruz. Bursa'ya, bu yeni hükümet merkezine gelmezden evvel Yenişehir'de iyi bir evimiz vardı. Burada henüz öyle bir mesken tedarik edemedik. Zevcimin sözüne bakılırsa yakında beş-altı odalı şık bir ev sahibi olacağız. Rum malı ve Rum yapısı evlerde oturmayıp haşmetmeap zevcim -nedense- istemiyor, yeni bir ikametgâh yaptırmak fikrini besliyor. Eğer harpten, idarî ve içtimaî bir sürü işten zaman bulursa birkaç ay içinde bu fikrini yerine getirecektir.

Mamafih, çadır hayatımız cidden şâhane, yani bahtiyarânedir. Hele ben o kadar memnunum ki ömrümün sonuna kadar haymenişin kalsam sıkılmayacağım. Çünkü bu çadırlar içindedir ki Türklüğün ulvî varlığını yakından tetkik edebiliyorum. Demirleri eriten, kayaları paçavra gibi parçalayan bu âteşin ruhların, minimini bir çadıra sığışları, bizim Uludağ'ı mendile sığıştırmak gibi hayretengiz bir şey...

Maahaza onların, bu dünyaya sığmayan o ejderlerinde, birer kuzu hilmü sükûnuyla içinde barındıkları şu mütevazı çadırlarla sizinkileri sakın kıyas etme. Bizim çadırlarımız müzeyyen değil, lâkin mükemmeldir, metindir, dilnişindir. Hepsi pamuk bezinden yapılmıştır. Askerlerimizinki bir direklidir, mahrutidir, üstleri bir kat bezdir. Alpların, kumandanlarınkiler iki direklidir, iki kat bezlidir.

Bizim on çadırımız var. Biri kocama, bir bana, bir seyislere, ikisi misafirlere mahsustur. Biri mutfak çadırıdır. Dört tanesi silâh ve mühimmat içindir. Bunlardan maada iki halâ çadır vardır, iki de “kurbağa” dedikleri hamam çadırına malikiz. Görüyorsun ya, Bizans saraylarında mermer döşeli, rengârenk kurnalı hamamlara mukabil bizim de kurbağalarımız var. Öbürlerinde yalnız yıkanılmıyor; beşeriyetin dişilik ve erkeklik cinslerini neviyetlerinden şüpheye düşürecek fazayıl irtikâp olunuyor. Bizim kurbağalar, içinde yıkananlar gibi temizdir, hiçbir çirkinliğin şahidi olmamışlardır ve olmayacaklardır.

Sözü başka bahse kaydırarak mesut ikametgâhımızın mefruşatını söylemeyi unuttum. Şimdi o noktayı da yazayım, seni meraktan kurtarayım: Zevceminki de, misafir çadırları da, bizim çadır da koyun, ayı ve geyik postlarıyla döşelidir. Sofralarımız, çadırlarımızın ortasında kurulur.

İkametgâhımı, mefruşatını, soframı galiba beğenmedin. Öyleyse çok gafil ve cahil bir mahlûksun. Şunu iyi bil ki: Hayatın, insanî hayatın zevki, fiskiyeli havuzlar kenarında, sırmalı elbiseler içinde, mûrai nedimler ve ruhsuz köleler arasında değil, yüksek yaratılmış insanların semalar kadar geniş ve yine semalar kadar temiz varlıklardan tereşşuh eden vicdanfırıp lemalar arasında iktifat olunabiliyor.

Bizans sarayını da, Türk haymelerini de gördüğüm için bu hükümümü bilerek ve anlayarak veriyorum. Saraylardaki hayat, süfliyetin sırmalara bürünmesinden başka bir şey değildir. Buradaki yaşayışsa insaniyetin şekli aslisile ve şekli asilile tecellisi demektir.

Bugünkü ikametgâhımı öğrendin, şimdi nelere malik olduğumuzu da anlatayım. Zevcimin babası öldüğü zaman miras olarak tek bir altın ve tek bir gümüş bırakmadı. Onun bir kaşığı, bir tuzluğu, bir işlemeli kaftanı, yeni bir sarığı vardı. Bunlardan başka mebzul silâh yığınları, kıymetli atlar, birkaç tane çift hayvanı ve üç sürü koyun terk etmişti.¹

Zevcimin bu basit mirasa ilâve ettiği eşyanın da aynı mahiyette ve aynı kıymette olduğunu maalfitihar söyleyebilirim.

Lâkin bu fakr içinde ne büyük bir serveti hissiye, ne muhteşem bir gınayı kalp var! Bizans imparatorluğunun payitahtı bile

1. Hammer tercümesi, c. 1, s. 126 Ahmet Mithat Efendi merhumun “Mufassal”ında daha fazla tafsilât vardır.

zevcimin bir bakışıyla zelzele geçirirken ve civarımızdaki kaleler, şehirler birer birer Türk silâhına ram olup giderken ne kocamın ne arkadaşlarının yüzlerinde gururun galiz gölgesi görülmez. Kibir, çalım, nümayiş ve tefahür, tıpkı altın ve elmas gibi onlarca menfur.

Evet Teofacığım; Türkler süslenmeyi, sırmalara bürünüp sa-raylarda salınmayı, sokaklarda boy göstermeyi ve bunlara mümasil zevkleri mağluplara bırakıyorlar. Kendileri yalnız zafer hazzıyla, galibiyet hazzıyla iktifa ediyorlar. Önlerinden kaçan; karılarını, kızlarını bırakıp kaçan mağlupların yaldızlarından bihakkın iğrenerek kendi silâhlarının engin iltimamını mas ile zevkyap oluyorlar. Onların bu hâlinde, mağlupların tantanaları vakur bir istihzayla seyredişlerinde, derisine yaldız sürülen bir yengecin gülünç ref-tarını temaşa eden mühip aslanların bakışı sezilir.

Sana hayatımın kabataslak resmini ve hiç olmazsa o hayatın ana hatlarını çizdim sanıyorum. Benim gibi birkaç asırlık prens kanı taşıyan bir kadında bile esirane incizap uyandıran diğer es-babü avamelin kalemle izahını çok müşkül görüyorum. Şu kadar söyleyeyim ki üç buçuk kalem darbesiyle çiziverdiğim şu hayat çerçevesi içinde ben, tamamıyla mesut bir noktai ziruh gibiyim. Kendimi, şen gözlerini semaya kaldırarak kartalların azametli uçuşlarını -heyecanla- temaşaya dalan bir kuşa benzetiyorum.

Filhakika, siz de sık sık kartal görüyorsunuz. Lâkin sizin kar-tallar, bir ressamın veya heykeltıraşın elinden çıkan cansız şey-lerdir.

Benim, heybetli tayaranlarına -en yüksek bir hazzı ruhla-nigeran olduğum kartallarsa gagalarına küreyi takmak ve kanat-larının gölgesi altında bütün kâinatı almak istidadını haiz Türk yavrularıdır.

Biliyorum; sen şu mektubu okuduktan sonra güleceksin. “Nenofar, zevcine âşık olmuş, hayale kapılmış” diyeceksin. Beş, altı odalı bir eve veya iki direkli basit bir çadıra sığan haşmetpe-nahın göz değil, ruh kamaştırıcı ihtişamına hayraniyet gösteren, sarayların hudutsuz zevkini istihfaf eden şu çocukluk arkadaşının selâmeti aklından iştibah edeceksin.

Senin bu mânasız düşünceni doğrultmak benim için pek ko-laydır. Çünkü, karısının ismini bir lâhzada tarihin ve hatta tabiatın alnına nakşeden bir zevcin kudretinden şüpheye düşmek, binnefis, tarihi inkâr etmek demektir. Bu sözümü, galiba, anlamadın. Senin “Jebes” diye bellediğin “Istrabon”dan beri o yolda yad olundu-

ğunu okuyup öğrendiğin büyük su, bugün benim ismimi taşıyor. Artık Bursa ovasında Jebes yok, Nilüfer nehri var!..

Görüyorsun ki Türkler, eski ve birçok sayfaları kirlî tarihi silerek yeni bir tarih yazarken coğrafyayı da tashih ve tezyin ediyorlar. Dünya yüzünde kaç erkek tasavvur edersin ki karısına bu kadar lâyemut ve bu kadar pürşeref bir hediye muhabbet takdim edebilsin!

İşte haşmetpenahımın büyük kudretinden pek küçük bir numune. Diğer Türk ulularının da tıpkı zevcim gibi kavi ve kadir olduğunu söylersem temhidatımın sıhhatinden iştibah etmeğine mahal kalmaz sanırım.

Sen, Teofo, dilersen tıpkı benim gibi mesut olursun. İsmi kürenin bir veya birkaç noktasına nakşeden bir kahramanın karısı sıfatıyla binnefis tarihe girersin.

İnsanlığın feyzini, zevkini ve hakiki mânasını -her gün müteza-yit bir inkişaf içinde- anlamak gibi çok yüksek bir mazhariyeti şimdilik bir tarafa bırak. Sade o şeref; tarihe girmek, lâyemutlar arasına karışmak şerefi duyulu bir kadın ruhunu şevke getirmez mi?

Sen hürsün, ben de bazı hakikatleri ifadeye çalışan kuvvetsiz bir mahlûktan başka bir şey değilim. Binaenaleyh, serbestçe münakaşada bulunabiliriz. Ancak yapacağımız münakaşanın mantikî olabilmesi için senin de şu kahramanlar yurdunu gözünle görmen lâzımdır. Aksi takdirde ne söylesem faydasız, ne söylesen haksızdır.

Gerçi Aydos'tan buraya gelmek biraz güçtür, hayli sıkıntı çekeceksin. Lâkin bu zahmetli yolculuğun sonunda fevkalhayal cazip vahalar, çok mühim levhalar göreceksin ve binnetice çektiğin meşakkati seve seve unutup bana arzı şükran edeceksin.

Nenofar'ı görmek isteyen Teofano'ya, babası izin vermekte tereddüt etmeyecektir. Haşmetpenah zevcimse seni bekliyor.

O takdirde hemen yola çık. Dünyanın mihverini ellerine geçiren ve kürenin deveranına diledikleri istikameti vermek azmini besleyen Türklerin hayatını yakından tetkik et; eminim ki bu tetkikin neticesi çok hayırkâr ve belki rehakâr olacaktır.

Seni bahtiyar etmek isteyen eski dostun

Nilüfer

TEOFANO'DAN NENOFAR'A

Melâhatpenah prensesim!

Size beddua mı edeyim, yoksa teşekkür mü? Kaç gündür bu ciheti tayin edemiyorum. Bir bakıma kendimi mağdur görüyorum, tuzağa düşürülmüş bir safdil ıstırapıyla kıvranarak sizi elemimden mesul tutmak istiyorum. Bir bakıma sizden iyilik gördüğümü sanıyorum. Yüreğime bir neşeli sıkıntı; varlığı müziç, yokluğu da müziç tuhaf bir halecan dolmasına dolayısıyla sebebiyet verdiği; gündüzlerimin rengin hülyalar, gecelerimin canfeza rüyalarla süslenip bezenmesine delâlet ettiğinizi düşünerek size minnettar kalmak lâzım geldiğine zahip oluyorum. Fakat yine mütereddidim. Ruhî bir keşmekeş içinde kıvranıp duruyorum. Bari siz hakem olunuz, bana iyilik mi yaptınız, fenalık mı? burasını yine bizzat siz tayin ederek bana bildiriniz. Ben de ona göre size ya teşekkür, ya beddua edeyim.

Şu hakemliği kabul etmek lütfunda bulunuyorsanız kalbimin hikâyesini de usanmadan dinlemek nezaketini göstereceksiniz. Ta ki vereceğiniz hüküm, bir hakikat ifade edebilsin ve âdil olsun.

Dadımla gönderdiğiniz mektup, bugünkü ruhî perişanlığımın ilk amillerindendir. O mektup gelmeseydi ben Bursa'yı görmeyecektim, Bursa'yı görmeyince mühim bir tehlike geçirmeyecektim ve o tehlikeye maruz kalmayınca şu acı veya tatlı buhrana tutulmayacaktım. Binaenaleyh hikâyeme mektubunuzu aldığım günden ve o günkü tahassüsâtımdan başlamak icap ediyor. Zira bugünkü netice, bütün o mukaddemelere merbut.

Mektubunuzu okuduğum zaman, itiraf ederim ki, kahkahalarla gülmüştüm. Her sözünüz, her cümleniz “Yapma fikirler”le yüklü¹ köpükten balonlara benziyordu. Bizim bildiğimize göre eşyanın mahiyeti zeminle değişmez. Ve müşahede mikyasları -müşahidin benliğinde noksan yoksa- daima birdir. Eriğin ta'mı -zaika bozuk olamamak şartıyla- her ağız için aynı surettedir. İpek bir kumaşın

1. “Idées factises-Efkârı mec'ule” ki zihnin kendi mamulâtından olmayan ya -ma fikirler demektir.

basıra ve lâmiseye tesiri her insan için müsavidir. Yalnız şaşılar, şeşi beş görür ve midesi bozulup da dili paslananlar şekerde acılık bulur.

Demek istiyorum ki idrâki sağlam olan her hangi bir adam, Rumların etvarını da, Türklerin reftarını da hakikatte olduğu gibi görmekte müşkülât çekmez. O etvar ise -mektubunuzu okuduğum andaki mülâhazama göre- sizin tasviriniz gibi mülevves, müstekreh ve müstehcen olmadığı gibi o reftar dahi -yine o zamanki düşünüşüme nazaran- sizin gördüğünüz veya görür gördüğünüz gibi fevkalbeşer ve fevkalhayal değildir. Koca bir kütleyi solucanlar ve sümüklüböcekler gibi istikrahla görmek ve diğer bir zümreyi, elmas kanatlar takarak göklere kadar çıkarmak, gülünç bir delâleti hissiye numunesidir.

Mektubunuzun bende hasıl ettiği ilk intiba, işte bu kanaat olmuştu. Her cümleniz ve hatta her kelimeniz size bir gayriyet vukua geldiğini gösteriyor ve vaktiyle zekâsına, duygusundaki inceliğe hayran olduğum güzel Nenofar'ın görüşünde ve düşünüşünde tahaddüs eden bu marazî değişiklik beni müteezzi ediyordu.

Sevgili prensesimiz; mektubunuza bakarak inanmıştım ki sizde garip bir "Amnezi-hafıza hastalığı" var. Bu, tam bir bunaklık değil, umumî bir unutkanlık da değil. Kısmî bir unutkanlık ki biraz da iltizamî!.. Çünkü Rumları ve Rumluğu buğzu kinle ve büyük bir şevki dindaraneyle hırpalarken, o kavmin binlerce mefahiri ve hiç olmazsa muazzam bir tarihi olduğunu unutmuş görünüyorsunuz ve bu suretle de bir hadisenin ya evvelini yahut mabadini unutan hastalara benziyorsunuz.

Mektubunuzu okurken böyle düşünmüş ve size acımıştım. Bizans sarayının o göz kamaştıran haşmetini, tezyif vesilesi addetmenizi acı bir gaflet ve güzide sarayın ihtiva ettiği sırrı güzellikleri ka'le almayışınızı da büyük bir haksızlık telâkki etmiştim.

Öyle ya; sarayın mermerlerini, mozaiklerini, altın aslanlarını, murassa kuşlarla dolu sunî ağaçlarını, fevwarelerini ve hülâsa her biri bir dürrü sanat, bir nefisei deha olan o yığın yığın güzellikleri maskara bir varlık gibi baltalamak mehasine karşı barbarca bir taarruz değil midir? Hele zarfı tahribe çalışırken mazrufun perde perde ve katmer katmer inceliklerini de inkâr veya tahkir etmek ne kindar bir hareket!..

Hafizanız hastalanmamış, benliğinizde tegayyür husule gelmemiş olsa Bizans sarayını yad ederken orada her kavmin en şe-

refli erkeklerini mahcup (!) edecek derecede yüksek yaratılmış kahraman kadınların da yaşadığını olsun hatırlamak lâzım gelmez miydi? Mesela Teodora'yı neden tahattur etmediniz, Jüstinyanos'un bu dilber karısı, Bizans'ın bu unutulmaz melikesi, halkın saray kapılarına hücum ettiği ve imparatorun kaçmaya hazırlandığı sırada:

— Sezar! Sen istiyorsan işte meydan ben sebat edeceğim, icap ederse öleceğim. Benim için imparatoriçelik libası en güzel kefendir, diye bağırمامış ve o isyanın mahza bu tecellüt yüzünden söndüğü görülmemiş miydi?

Adaşım Teofano'yu, Bizans'ın bu cüretkâr vasilisasını -benim ismim delâletiyle olsun- hatırlamamışsınız. Aşk uğruna, o ulvî duygu uğruna kocasını feda eden bu büyük ruhlu kadın Bizans'tan bahsolunurken nasıl tahattur olunmaz.¹

Kadınları bu kadar cesur, bu kadar hassas ve bu kadar faal olan bir kavmin erkekleri acaba tasviriniz gibi kıymetsiz midir?

Filhakika mektubunuzu okuduğum sırada benim haklı olduğumu ispat ve sizi de mahcubane iskat edecek birkaç isim bulamadım!

Lâkin Truvalar, Termopiller, Salâminler elbette boş değildir.² Siz bu muazzam kahramanlıkları yade tenezzül etmemişsiniz. Dedim a, tuhaf bir hafıza hastalığına tutulmuşsunuz. İşinize gelen şeyleri pekâlâ hatırlıyorsunuz ve hoşunuza gitmeyen noktaları kolaylıkla unutuyorsunuz.

Ben, tarih sayfalarını karıştırarak size mutavvel bir cevapname yazmaktansa ziyaretinize gitmeyi ve sizinle bizzat münakaşada bulunmayı muvafık gördüm. Pederimden izin istedim, babanızın da, şimdiki zevcinizin kılıcıyla Kaldıralık namını verdiğiniz yerde ölen nişanlınızın da candan dostu olan ve her ikisinin hâlâ matemini tutan pederim, gözlerini aç aça sordu:

— Bursa'ya mı gitmek istiyorsun, bunu düşünerek mi söylüyorsun?

1. Teodora, sirklerde ayı bekçiliği yapan bir adamın kızıdır, meşhur orospulardandır. Bizans imparatoru Justinyanos, hüsnüne meclup olduğu bu pespaye fahişeyi kerhane- den alarak imparatoriçe mevkisine çıkarmıştı. Teofano da sevgilisine varabilmek için kocasını parçalattıran sayılı fahişelerdendir.

2. Bütün bunlar, malum olduğu üzere, yüzde 90 yalan karışık tarihî vakalardır. Milyonluk orduların 300 kişi tarafından tarumar edilmesi, hasmın şu kadar yüz bin telefata karşı Yunanlardan üç kişinin yaralanması gibi türrehat ki salimüldrâk hiçbir kavmin bunları mefahiri milliye meyanına sokmasına imkân yoktur.

— Evet.

— Vah zavallı yavru! Dünyanın değiştiğinden demek ki bihabersin. Bursa'ya, şimdi imparatorumuzun orduları bile gidemez.

Nenofar'ın hüküm sürdüğü bir yere, benim misafir olarak gitmekliğimi bile nakabil gören bu kısa düşünceli adama ağır bir cevap vermemek için dudaklarımı ısırdım. Mektubunuzu ona, yani babama vermek işime gelmiyordu. Yalnız, Bursa'dan çıkmayıp Türk hâkimiyeti altında yaşamayı kabul eden hemşiresini görmek için oraya gitmiş ve o sırada tesadüfen sizi görmüş olan dadımın sizden selâm ve haber getirdiğini söyledim. Dadımın günlerce evimizden kayıp oluşunun da farkında olmayan pederim, bu hikâyeye inanmakta müşkülât göstermedi. Gözleri sevinçle parladı:

— Aferin Nenofar'a, dedi, demek ki seni ve bizi unutmamış. Öyleyse hemen hazırlan, eski dostunu ziyarete git. Bu seyahatten Rumluk da umarım ki müstefit olur. Bize Nenofar'dan bol bol malumat al, getirirsin. Türklerin hızı sönmüş mü, gözleri doymuş mu, yoksa niyetleri bozuk mu, bizim malikânelerimizi de elimizden almak istiyorlar mı? Buralarını güzelce öğrenir ve bize hizmet etmiş olursun.

Görüyorsunuz ya, casusluk yapabileceğimi düşündüğü içindir ki babam bu müsaadeyi veriyordu. Sebebi ne olursa olsun, izin verilmişti. Ve ben memnundum. Dasbiza (bizim Gebze) hâkiminden bir yelkenli almak ve Besbikos'a (bizim İmrâlı adası) gitmek için hemen hazırlanmaya başladım. Dadıma şifahen verdiğiniz talimat üzerine Besbikos'ta Kara Ali'yi görecektim ve o beni Bursa'ya isal ettirecekti.

Türkler, Rumların nezaketini suiistimal ederek bütün yollara vaz'iyet ettikleri için sizin böyle bir güzergâh çizmeniz ve ismi bizce de pek maruf olan bir kudretli rehber göstermeniz çok isabetli bir hareketti.

Vaktiyle yol boyuna altın izler bırakarak büyük bir seyahate çıkan Vasilisa Atenais gibi müteheyyiçtim. O, kızını garbî Roma imparatoru Honoriyos'un hemşerizadesine verdiği için mehdi İsa'da kurban kesmeye gidiyordu. Ben meçhuller diyarında prenseslik eden hemşirei ruhumu görmeye, mümkün olursa onun -hayli müşevveş görünen- şuurunu ıslaha gidiyordum. Benim seyahatim, Atenayisin'kinden daha müheyyiçti. Çünkü o, her adımda yığın yığın hürmet, muhabbet ve alkış toplayarak menzili maksuduna

doğru yol alıyordu. Ben, zavallı ben, tehlikeli ve korkunç bir yolculuk yapacaktım.

Nitekim Dazbiza'ya geldiğim dakikada ne belâlı bir yol üzerinde bulunduğumu anladım. Mektubunuzda meziyetlerini saya saya bitiremediğiniz Türklerden bir kafilenin Halizon'dan (bizim Kocaeli vilâyetimiz) sahili takiben ilerlemekte olduklarını ve Karamürsel denilen bir Türk'ün de körfezde fermanfermalığa başladığını haber aldım. Demek ki bizim kalelerimize baka baka Türklerin dairei nüfuzu dahilinde yürüyecektim. İmparatorun, haddi marufu geçen hilminden, insaniyetkârlığından yüz bularak böyle dört tarafa saldıran bu Karamürsellerin, Kara Alilerin ve tuhaf tuhaf isimli sergerdelerin pek yakında cezayı sezarlarını göreceklerine -ne yalan söyleyeyim- itimadım vardı. Şu kadar ki Karamürsel'in kayıklarıyla karşılaşmayı da hiç canım istemiyordu. Türklerin kadına hürmet ettiklerini öteden beri işitmeme rağmen, kalın bir elin narin boynuma yapışarak beni yelkenliden çekip alivermesini düşündükçe soğuk soğuk ter döküyordum. Fakat "Besbikos'da itaat olunan emrin Halizon sularında da dinleneceğini düşündüm. Karamürsel'le -Allah esirgesin- karşılaşsam Kara Ali'ye söylenecek sözü; bana hürmet edilmesi ve Bursa'ya azimetimin teshili hakkındaki emrinizi ona anlatmayı kurdum.

Din ulularının, dişi ve erkek bütün azizlerin himmetine sığınarak seyahatte devamı kararlaştırdım. Veriçiyon (bizim Darıca) da yelkenli hazırды. Uşaklarım ve kadın hizmetçilerimle iskeleye indik. Dasbiza'nın lütuflar hâkimi beni teşyi etmek nezaketini gösterdi ve gemiye binerken kulağıma fısıldadı:

— Aman gözünüzü açınız, kulağınızı keskinleştiriniz, bize faydalı haberler getiriniz.

Nenofar'ın safça ve kardeşçe evine davet ettiği Teofano, ikinci defadır ki casusluğa teşvik olunuyordu.

Ben, ne babamın, ne şu korkak hâkimin omzuma yükletmek istedikleri çirkin vazifeyi kabule heves beslemiyordum. Bir Kara Ali'yi çalyaka edip de istedikleri malumatı onun ağzından cebren almak mümkünken bu zahmeti nedense ihtiyar etmeyecek beni casus yapmaya yeltenmelerine cidden kızıyordum. Ben; Türklerin nerelere sefer hazırladıklarını, askerlerinin miktarını, kumandanlarının hüviyetini öğrenmek için mi Bursa'ya gidiyordum?

Ben, dalâleti hissiseye uğrayan aziz Nenofar'ı irşat etmeye, onu galâtı rüyetten kurtarmaya azmederek bu ağız seyahati ihtiyar ediyordum. Zira sizin hazin bir muhakemesizliğe düştüğünüze kanaat getirmiştım. Ve sizi kendi muhitinizde tenvir etmekle yüksek bir zafer neşesi kazanacağıma kani idim.

Körfezden Marmara'ya açılış şiirdi. Eğer Karamürsel'in kayıklarının -yunus balıkları gibi- denizin derinliklerinden birdenbire önümüzde boy göstermeleri endişesi yüreğimizi üzmese bu mavi renkli ve oynak şiirin zevkine doyum olmazdı. Ne çare ki gözlerimizi endişe bulutları örtüyor ve bu perde arkasından ne bin oynak nağme terennüm eden Marmara'yı, ne onun bir kenarında yükselen büyük Bizans'ı, ne o güzel denizin yeşil buketleri olan Prens adalarını görmek mümkün oluyordu.

Yelkenlimiz de sanki yürümüyordu. Arkamızda bıraktığımız iz, güya mesafeyi tespit eden bir beyaz ve seyyal zincirdi. Biz o zincire merbut olarak denizde duruyor gibiydik.

Sizi bilâhare şifahen de arzettiğim üzere bu deniz yolculuğu cehennemden ateş köpüklerle dolu derelerinde dolaşır gibi bir şey oldu. Ve nihayet Besbikos görüldü. Üzerinde yana yana dolaştığım bir cehennem ırmağından cennet gülistanlarına atılmış gibi sevindim.

Gel gelelim ki adaya yanaşmak, karaya çıkmak o kadar kolay olmadı. Mudanya körfezinin ağzında, bir Türk palası gibi parlayan bu güzel adaya gelişigüzel adım attırmıyorlar. Rum kayıkları, şüphe dolu bir sandık gibi tetkike tâbi!

Sizi görmek için bu kadar ezaya tahammül eden Teofano, gemimizin uzunca bir müddet alargada bırakılmasına da dayandı, sesini çıkarmadı.

Neden sonra, üç Türk'ün küçük bir kayık içinde gemimize doğru geldiklerini gördüm. Onların sarıkları gibi kayığın arkasına taktıkları bayrak da ister istemez dikkati celbediyordu. Bu bayrak, ay yıldızlı değildi. Kırmızı zemin üzerine işlenmiş beyaz bir kılıçtan ibaretti. Fakat kılıcın iki ucu vardı. Sonradan öğrendiğime göre bu iki uçlu kılıç bahrî ümeraya mahsusmuş ve uçların biri şarkı, diğeri garbı tehdit ediyormuş.¹

Ömrümde ilk defa Türk görüyordum. Bakışlarında yürek ısıran azı dişleri sırtıttığına ve dudaklarında bir hançer keskinliği

1. Hammer tercümesi, c. 1, s. 126. Bu iki uçlu kılıcın son zamanlara kadar bahriyemizde müstamel olduğunu yazar.

pırıldadığına inandığım Türklerle işte karşılaşıyordum. O ısırtıcı gözleri görmemek ve keskin dişlerin tınnetini işitmek için gözümü kapamayı ve kulaklarımı tıkamayı düşünüyordum. Lâkin galebei merakla onları, gemime adım atarken, şöyle bir süzdüm.

Tuhaf şey! İmparatorluğumuzun inci gibi bir adasını gaspeden ve çaldıkları inciye muhteşem donanmamıza karşı minimimini kayıklarıyla pekâlâ ve bilâ perva muhafaza etmekte bulunan Türkler, yahut gemimize gelenler, hiç de korkunç insanlara benzemiyorlardı. Gerçi bakışları sertti, yürüyüşleri heybetli olup bas-tıkları yeri titrettikleri hissediliyordu.

Bellerindeki pala, ellerindeki topuz, ürküntü veriyordu. Lâkin, heyeti umumiyelerinde bir tatlılık, ruhu okşayan bir sevimlilik vardı.

Duyduğum sözleri tekzip, kanaatlerimi de teşviş eden bu müşahade üzerine düşündüm. Kara Ali'nin meçhul yolcuları ürkütmemek için en munis, en sevimli arkadaşlarını intihap ettiğini anladım.

Meğer bu anlayış da yanlışmış! Çünkü gemiye çıkan Türklerden biri; çok genç olduğu hâlde, diğerlerine adım atışta takaddüm eden biri, en selis Rumca'yla bizim kaptana nerden geldiğimiz, niçin adaya yanaştığımızı sorduktan ve benim Aydos hâkiminin kızı olup bu sualin bana tevcihi lâzım geleceği cevabını aldıktan sonra yanıma geldi. Ve elini palasının kabzasına koyarak bizim dilimizle kendisini prezante etti:

— Bana Kara Ali derler. Aygut Alp'in oğlu Kara Ali!.. Buraya niçin geldiğinizi öğrenebilir miyim?

Ömrümde ilk defa küçük dilimi yutar gibi oluyordum. O derece mütehayyirdim. Şöhreti -poyraz yeli gibi- kulaklarda uğuldayan Türk kahramanı bu narin yapılı adam mıymış? Hayretim, biraz da milletim namına hicapla karışık. Şu nazık, lisanşinas ve çok kibar gencin önünde kaç Rum kalesi kapsını açmış, kaç fırka askerimiz darmadağın olup kaçmıştı! Ne yalan söyleyeyim, karşımdaki gencin meşhur Kara Ali olduğuna, karada harp ederken kasırgaya, denize açıldığı zaman, heybetli dalgalara benzeyen Türk sergerdesiyle yüz yüze geldiğime inanamıyordum.

Herhâlde bu işlerde bir sır olmak lâzım geliyordu. Ya bize yalan söylüyorlar, kalelerimizin sukut ettiğini kasten uyduruyorlar, yahut bu Kara Aliler, harp olunca şekli şemailerini değiştiriyorlar. Lâkin dilfirip bir insanın ne sebeple olursa olsun korkunç bir

hüviyet alması mümkün mü? Bir kelebek, velev serçelerle mücadele hâlinde olsa, bir şahin rolü oynayabilir mi?

Hülâsa bir muamma karşısında bulunuyor ve celâdetmeap olmaktan ziyade melâhetmeap görünen Kara Ali hazretlerine cevap vermeyi bile unutuyordum. Sizin sözleriniz, mektubunuzdaki coşkun tasvirleriniz, methiyeleriniz de beynimde canlanıyordu. Ta içimden bir “Acaba?” yükseliyor gibiydi. Evet; acaba, acaba ve acaba diyordum. Sizin sözlerinizin doğru çıkması ihtimalinden üzülmeye başlıyordum.

Kara Ali hazretleri mert simasına çok yakışan sert bakışını biraz daha koyulaştırdı:

— Kara Ali, Aygud’un oğlu, dedi, bir tekfur kızının karşısında da olsa beklemeyi sevmes. Sözüne hemen cevap ister. Sağırsanız işaret ediniz de sesimi yükseltelim.

Yine ilk defa olmak üzere bir erkeğin de beni takdir ettiğini görüyordum. Bütün temas ettiğim erkeklerin önümde diz çökmeye can attıklarını göre göre ve her erkekten bin türlü kelimeî hürmet, kelimeî tebcil ve -ne için saklayayım?- kelimeî aşk işite işite Âdem oğullarının hepsini huzurumda hayran göreceğime itimat hasıl etmişim.

Kara Ali hazretleri, maalesef bu hayraniyeti göstermiyor ve beni enikonu azarlıyordu.

Biraz şaşaladığımı itiraf ederim ve bu şaşkınlıkla da kekeleyerek cevap verebilirdim:

— Eski dostum Prenses Nenofar’ın davetiyle Bursa’ya gidiyorum. Prenses, bu adaya uğramamı, sizinle görüşmemi ve lütfunuzdan istifade ederek kendi nezdine gelmemi yazmışlardı.

Kara Ali hazretlerinin duruşu da değişmedi, bakışı da. Bizim prenslerin ve prenseslerin ismi anıldığı zaman babalarımızın ve sairenin yaptıkları gibi başını açıp rükua eğilmedi. Eğer, “Türkler sevgilerini yüreklerinde saklar, dillerinde gezdirip kirletmezler” şeklindeki sözünüzü, mektubunuzdaki o tuhaf cümleyi hatırlamasam isminizin yad edilmesi üzerine derin bir hürmeti resmiye göstermeyen ve yerlere eğilmeyen bu genç Türk’e cidden kızacaktım. O hem munis, hem mühip olmak gibi garip bir mahiyet taşıyan berrak ve tannan sesiyle şu mukabelede bulundu:

— Bana da Bursa’dan yazmışlardı ve ben lâzım gelen şeyleri hazırlamıştım. Bu gece benim misafirim olun. Yarın sizi Karşıyaka’ya geçirir, yolcu ederiz.

Sonra arkadaşlarına Türkçe bir şeyler söyledi. Onların geminin arka tarafına, bizim kaptanın yanına doğru giderlerken kendisi bana döndü:

— Hanım, dedi, bizim evde sıkılmayacaksınız. Çünkü hareminim de Rumca bilir, kolayca anlaşırsınız.

Ben Kara Ali hazretlerinin bir Rum kızıyla izdivaç ettiğini, aldığı kızın da güzellikte yekta olduğunu işitmiştim. Binaenaleyh, şu kısa cümledeki büyük inceliği ve Kara Ali'nin dört kelimeyle ihsas ettiği -kendine ait- o derin milliyet sevgisini derakap anladım. Koca Türk, karısının aslen Rum olduğunu değil Rumca bildiğini söylüyordu. Pekâlâ hissediliyordu ki o, karısının Rumlukla hissen, fıkren alâkadar olmadığına tamamen kani idi ve sönüp gitmiş bir hüviyetin ka'le alınmasına lüzum görmüyordu. Zihnimde yine sizin sözleriniz ve o hayretengiz duygu değişikliği dolaşmaya başladı. Türk'ün eline düşen her Rum kızı, böyle istihaleye mi uğruyordu.

Bununla beraber azmim kaviydi. Kolay kolay kanaatlerimi değiştirmeye heveskâr değildim. Kuru lâflarla, basit müşahedelerle son hükmümü vermekte acele etmeyecektim. Kara Ali'nin karısı ve sonra sizi görmeyi, hayatınızı, hissiyatınızı yakından ve derinden tetkik etmeyi elzem buluyordum.

Celâdetmeap sergerde, geminin arkasına giden arkadaşlarının avdet etmesi üzerine onlarla birkaç kelime teati etti ve sonra:

— Buyurun, dedi, eşyanız ve adamlarınız adaya çıkarılacaktır. Size kendi kayığımı takdim ediyorum.

Elimden tutmadı, ne inmeme, ne kayığa girmeme yardım etti. Lâkin onun arkamda bulunmasından tuhaf bir emniyeti kalp hasıl ediyordum. Demek ki bir erkeğin varlığı, kadınlar için böyle yerlerde itimat ve cüret vesilesi oluyormuş. İp merdiveden dalgalice bir denizde oynayıp duran küçük bir kayığa böyle sellemehüsselâm inişim birinci defa vaki oluyordu. Bizim memleketimizde de aynı vaziyette kalsam ve arkamda bir erkek bulunsa şüphe yok ki aynı itimatlı adımları atacaktım!

İki uçlu kılıç, eşini görmediğim o bayrak, biraz sonra başımda sallandı ve ben onun mağrur ihtizazını yüreğimin ta içinde hissede ede adaya adım attım. Düşman bayrağının kalbe dokunuşu hazin oluyor, hele bu bayrak, Kara Ali'nin vücuduyla bir kat daha kesbi ehemmiyet ederse?..

Sevgili prensesim! Ben bilmem kaç sene evvel, bu adaya yine gelmiştim. Halkı şen ve her tarafı gülşendi. Şimdi baştan aşağı değişmiş. Ne o ellerinde demet demet çiçek taşıyarak İlyada'dan, Odise'den parlak mısralar terennüm eden erkekler; ne de dudaklarında sevdâ ve neşe gülen, her biri birer Safo inceliği taşıyan güzel kadınlar var! Onların yerine pür silâh ve pür heybet insanlar kaim olmuş. Rengârenk çiçek ve yığın yığın meyve yetiştiren adanın ezeli kabiliyeti ansızın değişmiş de şu feyyaz toprağın her kabzasından çeşit çeşit silâh ve iri iri adam fıskırmaya başlamış gibi bir şey!

Kara Ali hazretlerinin ismi âlisini taşıdığını da öğrendiğim bizim eski Beskibos'u Marmara'nın güzel Limnisi'ni işte bu şekilde gördüm ve acıdım. Eğer Türkler her adım attıkları yeri böyle silâh ormanına çeviriyorlarsa aralarında dolaşabilmek için çok dikkatli bulunmak lâzım!

Demirden çarık giymedikçe, çelik zırhlara bürünmedikçe bu silâhlar ve o silâhşörler aralarında nasıl gezilir?

Adanın geniş yollarında yürürken rehberimin hâlini, etrafına âşinalık gösterirken aldığı tavrı gözden geçiriyordum. Melâhatpenah mihmandarım adada gelişigüzel dolaşan bütün o müsellâh ve müheykel insanların fevkinde görünüyordu ve o heybetli adamların da bu tefevvuku kabul ettikleri selâm verişlerinden, kendisiyle konuşuşlarından apaçık belli oluyordu.

İrkimin düşmanlarıyla şu ilk tesadüfümü, onların ruhumda husule getirttikleri tesiri bihakkın tasvir etmek müşkül. Sofokl'un kalemi bile bu hazin mevzuyla lâyıkiyle canlandıramaz. Kara Ali kim, ben kimim ve nasıl bir toprakta bulunuyordum? Mevzunun fecaatini bertaraf edersek temaşa fena değildi ve ben -kemali teessürle itiraf ederim- Türkleri cazibeli buluyordum. Şu kadar ki muattar bir demetten, sanatkârane bir heykelden, rengîn bir tablodan, bir fecir manzarasından doğan tesirle Türklerdeki kapıcı hassa arasında çok fark var.

Bu dev yapılı ve aynı zamanda çevik adamların cazibesi, yüksek dağlardan derin uçurumlara dökülen şelâleler gibi, radü berkle dolu fırtınalar gibi, semayı ansızın kaplayan bulut kümeleri gibi yürekleri korku içinde bırakan bir şey.

Nihayet, celâdetmeabın evine gelmiştik. Bu ev, adanın en küçük evi!.. Emiri dilirin neden böyle bir mesken intihap ettiğini bilâhare öğrendim.

Meğerse o, adayı Rumların elinden gaspederken tuhaf bir tevziat defteri yapmış. Palalarını dişleri arasına sıkıştırarak kayıklardan denize atılan ve yüze yüze adaya çıkan serdengeçtilerin en cüretlisine ve karaya ilk ayak basanına evlerin en güzelini vermiş ve tevziatta hep bu esası gözetmiş.

Zamanımızda ve bizden evvel yaşayan beş altı neslin de zamanında Rumların memleket aldıkları, hatta galibane harp ettikleri vaki değilse de şöyle böyle parlak yaşadıkları devirde (mektup sahibi Romalılara ait fütuhâtı Rumlara atfetmek gafletinde bulunuyor) ganimetin en güzel parçasını neferlere verdiklerini hiç de zannetmiyorum. Bu, büyükleri küçültmek ve küçükleri bilâ lüzum büyütme gibi bir şey ki ancak Türklerde ve Kara Ali sergerdelelerin harekâtında görülüyor.

Mihmandarımın zevcesi, kapının arkasında bize muntazır bulunuyordu. İçeri iptida ben girdiğim hâlde hanım, yüzüme bakmadı, arkamdan gelen kocasının ayaklarına eğildi. Misafir yanında zevcinin ayaklarını öpen kadını temaşa, nadir bulunur levhalardandı. Fakat o eğiliş, zehabım gibi secde değilmiş.

Kadıncağız zevcinin pabuçlarını çıkarıyormuş. Nezafete fazla dikkat eseri olan bu hâl ve bir kadının bir erkek ayağına eğiliş hoşuma gitti. Sabık ırkaşım ve sabık vatandaşım, zevcinin ayağını da öpse hoşuma gidecekti.

Kara Ali'nin, seve seve öpülecek ayak sahibi olduğuna, nedense, kail olmaya başlamıştım. Bu sözüme bakıp da bende de bir değişiklik hasıl olduğuna hükmetmeyiniz. Ben Kara Ali'yle karısını mukayese ederek bu sözü söylüyorum. Çok güzel denilen o kadın, hakikaten güzeldi. Lâkin zevcinin yanında, mülevven ve mutarra bir tavusun kuyruğuna sığınmış güvercine benziyordu!

Celâdetmeap, kunduraları çıkarıldıktan sonra beni zevcesine tanıttı:

— Aydos hâkiminin kızı, Bursa'ya gidiyor. Bu gece bizim misafirimizdir.

Kara Ali bu sözleri Rumca söylediği hâlde karısı, her nedense, Türkçe cevap verdi ve ben bittabi o cevabı anlamadım. Sinirlerim de bozulmaya başladı. Fakat heybetli genç, nezaket kaidesini ifham etmekte gecikmedi. Karısına, beni bile mütehassis eden okşayıcı ve hatta öpücü bir sesle emir verdi:

— Türkan! Rumca konuş ve misafiri odaya götür.

Ancak bu emir üzerinedir ki “Eleni”likten “Türkan”lığa tahavvül eden ev sahibesi yüzüme baktı ve mütebessimane:

— Hoş geldiniz, dedi, buyurun, yukarı çıkın.

Mektubunuzda çadırlardan bahsediyordunuz. Kara Ali hazretlerinin misafir odası da sizin çadırlar gibi mefruş. Yalnız keçe, yalnız post. Mamafih, onların misafir altına sermek için yünden mamul nefis seccadeleri de varmış. Bu seccadelerden üç tanesini üst üste yayarak beni oturttular. Celâdetmeap ayakta duruyordu ve ben oturduktan sonra kibarca izin istedi:

— Ben oyuna gideceğim. Siz Türkan hatunla konuşun.

Bizim ne gülünç zaaflarımız vardır. Ev sahibiyle henüz iki kelime teati etmeden Kara Ali’yi cezbeden oyunların mahiyetini öğrenmek istiyordum. O, odadan çıkar çıkmaz sordum:

— Adada şenlik mi var, düğün mü? Zevcinizin bahsettiği oyunlar nedir?

Sabık Eleni Hanım gülerek cevap verdi:

— Her günkü oyunlar.

— Nasıl şeyler bunlar?

— Cirit, tomak, yük, taş, güreş.

— Ciridi, güreşi bilirim. Öbürlerini işitmedim.

— Tomak, meşin bir kamçıdır. Ucu kar keçesiyle doludur ve yassıdır. Elle tutulan tarafı saç gibi örülüdür. Bu meşin tomak, ustaların elinde demir bir tokmak gibi yamanlaşır. Onunla öküzün belini bile kıran ustalar vardır.

Tomağı, vurmak bir hüner, vurdurmamak daha büyük bir hünerdir. Yük oyunu; bir yıllık, iki yıllık buzağları, tayları, malakları, iki ayağından tutup baş üstüne kaldırmak ve o canlı yükle sendelemekten birkaç yüz adım yürümek, tek at koşulu bir arabayı çala kamçı giderken ardından tutup hareketten alkoymak, iki kuvvetli adamı belinden yakalayarak fırıl fırıl döndürmek gibi şeylerdir. Taş oyunu ağır kaya parçalarını bir veya iki elle uzak mesafelere atmaktan ibarettir.

— Zevciniz de bizzat bu oyunlara iştirak eder mi?

— Onun en büyük zevki, cirit atmak, tomak vurmak, güreş tutmaktır. Yük oyununda henüz birinci çıkamıyor ama öbürlerinde daima üst geliyor.

Gözümün önüne Bizans’ın sırları, hipodrom oyunları geldi. Oralarda danslar yapılır, cilvekâr kadınların çıplak hünerleri seyredilir, at koşulur, hayvan boğuşturulur!

İmparatorlar, prensler, devlet ricali, kilise uluları bu oyunlarda ispatı vücut etmek tenezzülünde bulunurlar. Lâkin binnefis kumandanların oyuna karıştıkları görülmemiştir.

Kara Ali derecesinde şöhretşiar olan canaralların oyununu değil yüzünü görmek bir nimet sayılır, o gibi zevatı âliye kuyruklu yıldızdan daha nadir olarak görünürler ve her görünüşleri bir hadise, bir hikâye olur. Türkler bu hususta bizden ayrılıyorlar. Büyüğü, küçüğü beraber yaşıyor ve beraber oynuyor.

Şu oyun işinden bir şey daha anlamış oldum. Medeniyette terakki dolayısıyla iptidâî ve biraz da âmî görülerek diyarımızda ihmal olunan olimpiyatları Türkler benimsemiş görünüyorlar! Şu farkla ki eski Yunanistan’da bu oyun dört senede bir kere yapılırdı, Türkler her gün yapıyorlar ve bizim olimpiyatlara sekiz on genç iştirak ederdi, Türklerde herkes oyuna girebiliyor ve anladığıma göre salâhiyetle, muvaffakiyetle giriyor! Demek ki Türklerde hayret uyandıracak bir tecanüs var; her fert, aynı evsafi, aynı meziyeti ve aynı hissiyatı taşıyor. Irkımın mefahirine şiddetle merbut olmasam, daha doğrusu -yeni ismini kullanıyorum- İmrâlı adasında bulunduğum sırada kendimde öyle bir merbutiyet tevehhüm etmem Türk olarak doğmadığıma teessüf edecektim.

Her neyse; halûhatır sormadan Türk oyunlarını öğrenmeye ve Kara Ali’nin bizzat oyuna girip girmediğini araştırmaya kalktığımdan dolayı bilâhare utandım ve kabalığımı tamir için sözü değiştirdim:

— Nasıl, dedim, hayatınızdan memnun musunuz? Bahtınızın hazin bir cilvesine uğradınız. Millettaşlarınızdan cüda düştünüz. Şüphe yok ki üzülüyorsunuz.

Sabık Eleni, ağzımı kapamak ister gibi, elini kaldırdı. Haykıran bir sadayla sözümü kesti:

— Rica ederim, dedi, fikrinizi tashih ediniz. Ben mesudum ve belki dünyada en mesut bir kadını. Zira Kara Ali’nin karısıyım. Aygüt Alp’in geliniyim ve Türklüğe kabul edilmiş bulunuyorum.

Sanki mektubunuzdan bir cümle okuyormuş gibi güldüm ve: “Hele bak haspaya!” diye bağırmamak için dişimi sıktım. Kara Ali hazretlerinin yaman bir adam olduğunu takdir etmeme rağmen dünkü Eleni’nin bugünkü hâlini hayrete şâyan buluyordum. Aman Ya Rabbi! O ne tutkunluk, o ne meclubiyet, o ne âşıkane gurur!.. Allah, kendi oğlu olan İsa’ya bir gelin nasip etseydi, o bile

kocasını, kaynatasını, bu kadar hürmet ve bu derece meftuniyetle yad edemezdi!

Bilâihtiyar sizi düşündüm. Demek ki siz de şu karşımdaki kadın gibi iradenizi kaybetmiş, Türk'ü mabut ve Türklüğü asuman tanımış, devri kadimin ilâhî meczuplarına dönmüşsünüz. Sizin yazdıklarınızla Türkan'ın söyledikleri o kadar farksızdı. Onu dinlerken mektubunuzu okur gibi oluyordum.

Bununla beraber, müşahedemi tamik etmek lâzımdı. Mecnune Türkan hanıma sordum.

— Bu büyük saadeti alelâde bir erkek mi veriyor?

Kadının gözlerinde dalga dalga tehevür titredi, sesinde bariz bir değişiklik belirdi:

— Alelâde erkek, dedi, ancak Rumlarda bulunur. Türk diyarı harikulâdeler yurdudur. Misafirim olmasaydınız, size başka türlü cevap verirdim. Lütfen bahsi değiştiriniz.

Gördünüz ya, Eleni Hanım hakikaten mecnun! Beni tahkir ederken kendi babalarını ve dedelerini de tezlil ettiğini düşünmeyecek kadar zihnen mağşuş! Eğer misafir olmasaydım acaba nasıl cevap verecekti!.. Sille mi vuracaktı, yüzme mi tükürecekti? Saçlarımı mı yolacaktı? Söylediği söz, bir silleden hafif miydi?..

Maahaza, kendisini mazur gördüm. Zira onun ruhunda, taptığı putun cidden Allah olduğunu kabul ettiren kuvvetli bir iman var!

Güneş batarken Kara Ali geldi ve beni mecnun karısıyla baş başa kalmak, sükut içinde düşünmek ezasından kurtardı.

Bir iki saat zarfında büyük, çok büyük bir inkisarı hayale uğramıştım. Bir Türk'ün pençesinde kalan şu ırktaşımın beni görürnce şevk içinde kalacağını, Rumluk kokusu almak için boynuma sarılacağını, saatlerce benimle dertleşeceğini umuyordum. Halbuki o, ışık söndüren bir rüzgârdan çekinir gibi benden kaçıyordu.

Rumluğu hasretle yad etmek şöyle dursun, milletini tehzil için en küçük bir fırsatı kaçırmamak kabalığını gösteriyordu. Sizin de mektubunuz, aynı garabeti haiz olduğuna göre şu Türklerin Rum kızlarına sihir yaptıklarına inanacağım geliyor. Başka türlü bu muammanın içinden çıkamayacağım.

Celâdetmeap beşuştı. İhtimal ki birkaç pehlivan yenmiş, bir öküzün tokmakla belini kırmış ve bir değirmen taşını Mudanya'ya kadar fırlatmıştı! Müşarünileyhin başka türlü neşeyap olabilmesi-ne ihtimal veremiyordum. Gaybubeti birkaç gün sürseydi bir Rum

kalesini veya adasını masum ve mütevekkil sahiplerinden gasp ettiğine ve şu neşenin o yüzden hasıl olduğuna kail olurdum. Fakat oyundan geldiğini biliyordum.

Yer sofrasında güzel bir yemek yedik. Çorba, etli pilâv ve yoğurt!.. En hoşuma giden şey, çorbanın minimini bakır taslara, yoğurdun da küçük toprak çanaklara konularak herkese ayrı ayrı verilmesiydi.¹

Kara Ali hazretlerinin kendi çorba tasını tamam on iki kere doldurtup boşalttığını da gözden kaçırmadım: Bu dikkat, benim iş-tahımı da çoğaltmış olmalı ki Türkan hanımın (bir daha, bir daha) diye sunduğu tasları reddedemedim ve galiba beş tas çorba da ben içtim.

Musahabemiz hep (chevaleresque-cengâverane) mevzular üzerine cereyan ediyordu. Bu celâdetmeabı dinlerken Türkan hanımı da tetkik ediyordum. Eminim ki hiçbir ümmet kendi peygamberlerinin sözünü bu kadar vect ile dinlemedi. Kara Ali'nin ağzından çıkan her kelime sanki müskir bir şekerpare olarak kadıncağızın yüreğine düşüyor ve o lâhutî bir sarhoşluk içinde refre refre kendinden geçiyordu.

Erkeklerin bizi dinlerken gözlerinin süzüldüğüne, ağızlarının sulandığına bir çok defa şahit oldum. Bir kadının bir erkeği dinlerken böyle mestolup gidişini ilk kere görüyordum.

Size bütün duygularımı açıkça söylemek lâzım olduğu için itiraf edeyim ki Türkan hanımın şu ruhî sarhoşluğuna gıpta etmekten geri kalmıyordum. O dakikada benim de içimde gülünç bir istek uyanmıştı: Bir gün olsun, bir erkeğin önünde şu kadın gibi vecde düşmek, mest olmak, kendimi unutmak!

Yemekten sonra Kara Ali -hemen döneceğini söyleyerek-sokağa çıktı, filhakika bir saat sonra avdet etti. Karısının izahına göre bu gidiş gece hizmetlerini tertip içinmiş. Gece yarısı yahut daha evvel ve sonra da o hizmetlerin ne suretle yapıldığını teftiş edermiş. Demek ki Türkler kuvvetlerine mağrur olup vazifelerini ihmal etmiyorlar, daima müteyakkız bulunuyorlar.

Avdetimde bu ciheti Dasbiza hâkimine ve babama söyleyeceğim. Tatlı tatlı bol şarap içip her gece sızmasınlar, Türkler gibi ayık bulunsunlar!

1. Anadolu'daki Afşarlarda bu usul hâlâ caridir. Her yemek, ayrı taslar ve çanaklara tevzi olunur. Çatal, bittabi, yoktur.

Celâdetmeap, yatmadan evvel evi gezmemi teklif etti:

— Bizim evimizde, dedi, sizin eviniz gibi süs yok, resim yok, çalgı yol, bol silâh var! Arzu ederseniz, silâhlarımı seyrediniz. Belki hoşunuza gider, eğlenirsiniz!

Güya, haşmetli bir şehinşah, haznelerinin seyrine lütfen müsaade buyuruyordu. Ben Kara Ali'nin sözlerinde öyle bir eda sezdım ve gülümsedim. Mamafih, şu silâhlarını görmeyi de merak ediyordum.

Celâdetmeap önde, ben arkasında, Türkan hanım da benim arkamda evin üst katına çıktık.

Burası geniş bir salona benziyordu ve her tarafı silâhla dolu bulunuyordu. Sapanlar, oklar, çeşit çeşit yaylar, tirkeşler, keçi ayakları, huştlar, lobutlar, bozdoğanlar, şeşperler, kamçılar, düğenler, tırpanlar, çatallar, zıpkınlar, kılıçlar, mızraklar ve zırhlar!

Silâhların bir kısmını şeklen ben de tanıyordum. Lâkin bunların saray hazinesinde tasnif ve teşhir olunan elmaslar, inciler, zümrütler gibi boy boy tertip edilmesi cidden hoşuma gitmişti.

Kara Ali küçük bir meşaleyle bu silâh deposunu tenvir etmeyi unutmadı ve kendi eseri hakkında teşrihatta bulunan bir sanatkâr heyecanıyla izahat verdi:

— İki ucunda ipler sallanan şu meşin keseye biz sapan deriz ve bununla bin adımlık yere kurşun veya taş atarız. Oklarımız çeşit çeşittir. En ağırı şu Tatar okudur. Onun asıl adı “keçi ayaklı”dır. Yaylarının kirişi çeliktir. Tatar oklarının ateşlisi de vardır. Şu beş parmak kalınlığındaki uzun lobudu, Türk var ki en yüksek servilerin üstünden aşırır! Bozdoğanlarımızın bir adı da “gürzdür” onların altı yüzölçümlü olanlarına şeşper diyoruz.

Kara Ali, her silâh destesinin veya yığınının yanında durarak aşku şevkle uzun uzun malûmat verirken onların nasıl kullanılacağını da bilfiil gösteriyordu. Sapanı sallıyor, gürzü başının üstünde döndürüyor, yaylarının kirişini çekiyor, boşaltıyordu.

Kılıçların önüne geldiğimiz zaman celâdetmeapın hâli büsbütün değişti, bakışı biraz daha sertleşti, sesi çelikleşti:

— Kılıç, dedi, her şeydir. Harbi kazandıran, kaybettiren kılıçtır. Onun için Türk'ün en sevdiği, en iyi kullandığı silâh da kılıçtır. Bütün dünyada bizimkilerden daha sağlam kılıç yoktur. Bizim bileğimize yine bizim kılıcımız yakışıyor. İsterseniz küçük bir deneme yapalım.

Kara Ali, muvafakat edip etmeyeceğimi anlamaya lüzum görmeden:

— Buyurun, dedi, şuradan bir kılıç alınız.

Hiçbir kadına nasip olmayan bir tecrübeye davet oluyordum. Şanlı, şöretli Kara Ali hazretleriyle karşı karşıya kılıç kullanacak, hiç olmazsa, öyle görünecektim. Sevinçle, heyecanla, duvara asılı olan kılıçlardan birini aldım. Kara Ali de eline bir düğen aldı. Malum a, düğenlerin sapı demir olur.

Celâdetmeap emir verdi:

— Kılıcı kınından çıkarın, şu demire vurun.

Var kuvveti pazıya vererek elimdeki eğri kılıcı kaldırdım, Türk sergerdesinin ufki vaziyette tuttuğu demire indirdim. Hicap ve felâket! Kolum çıkmış gibi müteazzi ve ağlayacak derecede mustarıptım.

Şâyamı hayret olan şu ki, kolumda acı bir sızı vücuda getiren kendi darbem yine kendi kullandığım kılıcı iki parçaya ayırmış, tam ortasından kırmıştı.

Kara Ali güldü:

— İşte, dedi, bütün Rumlar kılıcı sizin gibi ve sizin kadar kullanırlar. Arzu ederseniz bir de bizim kullandığımızı görün.

Düğen sapını bu sefer Türkan hanım tuttu ve Kara Ali, benim elimde kırılan kılıca müşabih diğer bir kılıç olarak o üç parmak kutrundaki demire bir darbe indirdi.

Tuhaf şey!.. Bu sefer demir kırılmış, kılıçta en küçük bir çizgi bile husule gelmemişti. Bilâihtiyar:

— Yaşa, diye bağırdım.

Yine bilâihtiyar bu demir kesen kılıçların darbesine maruz kalan ve kalacak olan vatandaşlarımı düşündüm. Zarif olmakla beraber çöp gibi ince ve çöpten de kuvvetsiz olan o boyuncuklar, o gerdanlar, şu insafsız darbelere nasıl tahammül eder!.. İtiraf ederim ki burnumun ucu sızladı ve Kara Ali'nin kılıç darbesi, istikbali tenvir eden bir şimşek oldu. Bir lâhza içinde ırkımın nekbetini temaşa ettim.¹

1. Bu darbeler muhayyel değildir. A. Rasim Bey, meşhur olan tarihinde (c. 4, s. 592) diyor ki:

“Gülbüz ve kuvvetli bir Avrupalı'nın elinde Türk kılıcı sırça gibi bir vuruşta kırılır. Aynı kılıç bir Türk elinde vurduğunu ikiye böler, bu kılıç düşmanın zırhını, miğferini keser ve bir anda başını vücudundan cüda eder. Hatta bir Rus miralayının askerine hü-

Artık neşem kaçmıştı. Kara Ali'den de, silâhlarından da nefret ediyordum. Sergerdenin mızraklar, kalkanlar hakkında verdiği izahatı ne işitiyor, ne anlıyordum. Zırhların göğüslükleri, kolçakları, dizcekleri, arkalıkları, eldivenleri, başlıkları gözümde görünmüyordu.

O dakikada candan bir dost, ruhuma munis gelecek bir âşına arıyordum. Hizmetçilerim hatırıma geldi. Kaç saattir hayretten hayrete düşerek onları unutmuştum.

Kara Ali'ye sordum:

— Affedersiniz efendim, hizmetçilerim nerede?

— Ha, onları kayıklara naklettirdim. Şimdiye kadar uyumuşlardır.

Ve sonra ilâve etti:

— Eşyanızın başında kendi hizmetçilerinizin bulunması muvafıktır.

— Beni getiren gemi?

— Onu hemen iade ettim. Türk limanlarında yalnız Türk gemileri yatar!

Artık uyuyacaktık, Türkan hanım yatağımı serdi. Sırmaz, dantelsiz, basit bir yatak. Temizliği, son derece temizliği göze çarpmasa bir hizmetçi yatağı diyebilirim. İşte bu sade firaş içinde uykusuz bir gece geçirecektim. Size mektup yazdığımı, sizin mektubunuzu okuduğuma, Rum kızlarının Türkler elinde ne sebeple tebdili hüviyet ettiklerini anlamak isteyişime, yola çıkışma ve hülâsa şu maceranın her noktasına lânet ediyordum. Nenofar'ın yanlış duygulara kapılmasından dolayı neden muazzep oluyordum? O, bizzat memnun ve bizzat mesuttu. Benim irşatkâr rol oynamaya kalkışım, tehlikeli deniz yolculuğuna çıkışım, Kara Alilerin misafiri oluşum düpedüz alıklık değil miydi? Durup dururken nefsimi üzmüş, rahatımı bozmuş, yüreğimi karmakarışık bir hâle getirmiştım.

Basit yatağında hep bu ahmaklığı düşündüm. Bazen, deniz yolculuğunun henüz zail olmayan yorgunluğunun tesiriyle gözlerim kapanır gibi oluyordu. Lâkin, demir çubukları bir darbede kesen eğri kılıçlar dizi dizi gözümün önünde pırıldamaya başlayarak tatlı uykumu tarumar edip gidiyorlardı. İster istemez, yorganımı dizlerime örterek yatağımın içinde oturmaya, şerefime kim bilir ne

cum emri vermek için ağzını açarken bir Türk sipahisinin kılıcıyla başının bedeninden ayrıldığı ve kelimelerin ağzında kaldığı Rusya ordusunda meşhurdur.

tatlı sohbetler yapan ev sahiplerinin lütfen yataklarını terk etmelerini beklemeye başladım.

Gece bir türlü bitmiyor, yıldızlar -adanın uyanık Türk nöbetçileri gibi- tarassutgâhlarından ayrılmıyordu. Bilmem ki güneş, doğmak için, Kara Ali'den emir mi bekliyordu?

Bir aralık evin içinde bir pıtır oldu. Ev sahiplerinin kalktıkları zehabıyla sevindim. Sonra bu pıtırının gece teftişine çıkan celâdetmeabın ayak sesi olduğunu hatırladım. Şimdi onun avdetini bekliyordum. Muhterem emir, neden sonra geldi ve yatağına çekildi. Bana da tekrar karanlıklara gömülmek, aptallığımı ana ana beklemek vazifesi terettüp etti.

Türkan hanım kapıya yanaşarak:

— Hanımefendi uyandınız mı? dediği vakit zulmetten nura kavuşmuş gibi sevindim ve hemen cevap verdim:

— Zaten uyanığım. Acaba yola çıkabilir miyim?

— Aceleniz ne. Hele bir çanak süt için!

Türkan hanım bu sözü söylerken odama giriyor ve elinde bir leğen-ibrik bulunuyordu. Şöhretli ve heybetli Kara Alinin güzel karısı, misafirinin eline su dökecek kadar nazikti. Biz bu zahmeti hizmetçilerimize tahmil ederiz. Onlar, nedense, hizmetçi kullanmayı zait addediyorlar.

Şu sıkıntılı yerden bir an evvel kurtulmak için hareketimin tesirini rica ettim. İştah verici olduğunu söylemeye mecbur olduğum kısa bir yemekten sonra Kara Ali ayağa kalktı:

— Buyurun, dedi, kayıklarınız hazır ve muhafızlarınız size muntazır. Yolcu yolunda gerek derler. Öyle olmasa sizi üç gün olsun bırakmazdım.

Türkan hanımla vedalaştık. Sabahın ilk ve serin lemaları arasında evden çıkarak kuytu bir yerde bekleyen kayıkların yanına gittik. Bizim merakibi bahriyeden hayli farklı olarak yapılmış olan dört küçük kayak, emrimize tahsis olunmuştu.

Birinde hizmetçilerim, birinde eşyamız vardı. Biri bana, diğeri muhafızlarıma tahsis edilmişti.

Kayığa binerken Kara Ali koynundan bir kâğıt çıkardı, “Lütfen, dedi, bunu Orhan beye veriniz ve ellerinden öptüğümü, hizmetlerinde kusur etmemeye çalıştığımı söyleyiniz.”

Ah, sevgili prensesim! Sizin Türkler cidden yaman şeylermiş. Kara Ali'nin bana taşıttığı mektubun Rumlar aleyhinde bir jurnal olduğunu kim tahmin edebilirdi!

Bunu bilâhare sizden öğrendim ve parmağımı ısırđım. Babam, Dasbiza hâkimi benden malumat bekliyorlardı. Halbuki Kara Ali, Rumların askerî istihzaratına dair elde ettiği malumatı benim vasıtaıyla Bursa'ya iblâğ ediyordu. İmparator "Plekanon" muharebesinin ziyaında benim de hiç olmazsa küçük bir tesirim olduğunu bilse acaba ne der? Bu harp için hazırlanan Rumların, nerelerden ve ne kadar asker cemettiklerini, ne zaman yola çıktıklarını, hangi istikamette yürüyüş yapacaklarını, başlarında bizzat imparatorun bulunacağını bildiren bir mektubu Türk umumî karargâhına götüren bendim.

Bu ne garip bir kadar cilvesi veya zekâ cilvesidir! Babam benden casusluk bekliyordu. Kara Ali'ye beni bilfiil casuslukta kullanmıştı.

"Plekanon" harbini, yalnız bu sebeple değil, millettaşlarım hakkındaki kanaatlerimi zirüzeber etmesi itibarıyla da bilâhare tekrar yad edeceğim. Şimdi seyahatimin hikâyesini ikmal edeyim. İmralı adasından karşı yakaya kolaylıkla geçtik. Muhafazama memur olan Türkler, benimle alâkadar görünmüyorlardı.

Ne yanıma geliyorlar, ne yüzüme bakıyorlardı. Hizmetçilerimin erkek kısmı müşterek bir sıtma nöbetine uğramışlar gibi renksizleşmişlerdir titreyiyorlardı. Kız hizmetçilerimse umumî bir şaşkınlık içinde kalmışa benziyorlardı. Şemaya müncezip pervane sersemliğiyle Türk muhafızların gür bıyıklarına asılmak istiyorlardı. Binaenaleyh ben yalnız, tamamen yalnızdım. Bursa'ya kadar bu yalnızlık ve dilsizlik devam etti. Ancak sizi görünce kendimin söz söyler bir mahlûk olduğumu tekrar anladım.

* * *

Sizinle neler konuştüğümüzü şu mektupta tekrar etmek abes olur. Ancak kocanızın bende hasıl ettiği intibahı müsaadenizle tespit etmek isterim. Haşmetmeap zevcinizi şahsen güzel ve çok zeki buldum. Onun da burnu, Kara Ali gibi, diğer birçok Türkler gibi mukavves, kaşları sık olmakla beraber lâtif, yalnız teninin rengi itibarıyla arkadaşlarından pek bariz bir ayrılığı var. Sizin payansız sevdanızı doğuran ve besleyen bu rengin eşine ne İmralı'da, ne yol boyunda, ne de Bursa'da tesadüf etmedim. Sizin elâ dediğiniz gözler bana mavi göründü. İhtimal ki haşmetmeabın çehresinde semavî bir renk tevehhüm ettim. O yüksek alın, o uzun ve ince

boy, o geniş göğüs, o adaleli kollar, muhterem zevcinize sevimli bir kahraman edası ve müeddası veriyor.

Bu kıymetli ve ehemmiyetli şahsiyette göze en çok çarpan nokta, elli yaşında olduğu hâlde otuz yaşında bile görünmemesidir. Sağ kulağı altındaki “ben” sanki o çehreye mütemadiyen gençlik aşıl原因an efsunkâr bir menba!.. Kuvvetli zevcinizin bu nazarrüba zindeliği, biraz başkalarına da sari olacak. Zira sizi de -sinnen hayli müterakki bulunmanıza rağmen- çok genç ve bilhassa çok dinç buldum, demek ki zevcinizin muhabbeti, sizin için de teravet vesilesi oluyor. Ne mutlu bir mazhariyet!

Zevcinizin sözlerini, şerefli bir hatıra olmak itibarıyla, aynen yazacağım. Beni huzuruna götürüp de takdim ettiğiniz zaman ayağa kalkmak nezaketini göstermişler ve buyurmuşlardı:

— Safa geldiniz. Nilüfer’in dostu benim de dostumdur.

Ve oturmama müsaade etmek suretiyle daha yüksek bir nezaket ibraz ettikten sonra sormuşlardı:

— Yolda rahatsız olmadınız ya?

— Hayır efendimiz! İmralı’dan itibaren himayenizin temin ettiği geniş bir inşirah içinde bulunuyorum.

— Bizim Kara Ali nasıl? Görüştünüz değil mi?

O yaman sergerdenin tebcilkâr selâmını söyledim ve mektubunu da verdim. Kocanız okumak bilmiyor olmalı ki mektubu açmaya lüzum görmedi:

— Kara Ali, dedi, bin kale değer. Kendisini belki oğullarımdan fazla severim, her gün ismini anarım.

Zevciniz, şimdi size hitap ediyordu:

— Lülü! Hanım kızımı kolay kolay bırakma. Dağa çıkar aptallarla görüştür. Ilıcılara götür, kuzu yedir. Ne yapıp yapıp gönölünü çal, bize yâr olsun, uyar olsun.

Haşmetmeap Türkçe konuşuyordu. Siz tercüme zahmetini ihtiyar buyuruyordunuz. Tercümede sözün aslına sadık kaldığınızı kemali vüzuyla görüyordum. Zira haşmetmeabın mütebessim nazarları, nazik tavrı, hakkımda cidden mültefit ve yürekten hayırhah bulunduklarını belâgatle ifham ediyordu. Son sözleri üzerine huzurundan çıktık. Sizin odanıza -mektubunuzu bana yazdıktan sonra güzel bir mesken sahibi olmuşunuz- geçtik. İlk sözünüz şu oldu:

— Zevcimi nasıl buldun?

— Mükemmel!

— Her Türk böyle mükemmeldir. Zevcimin herhangi bir Türk'ten zerre kadar farkı ve kimseye karşı faikiyeti olmadığına yemin ederim. O âdildir ve her Türk adaletin müşahhas timsalidir. O, mümtaz bir muhariptir ve her Türk harp sahnesinde aynı müm-taziyeti gösterir. O, yerinde halim ve yerinde şeditir. Türklerin hepsi bu iki zıt hasleti nefislerinde cem etmişlerdir.

Münakaşamız başlamıştı. Bizans saraylarındaki yapma aslanlara, mozaiklere, fevvarelere, muhteşem halılara niçin gıpta etmediğinizi, hatta onları ne sebeple müstekreh görüp kendi süs-süz, sade ve basit muhitinize çıldırasıya merbut olduğunuzu âteşin kelimelerle anlatıyordunuz ve:

— Teofu! diye bağırıyordunuz. Zevcim hakiki bir aslandır. Tunçtan, mermerden yapılma aslanlara ne ihtiyacım var. Onun gözleri ebedî bir nur menbaidir, yüreğine neşe dolduran canlı ve kuvvetli bir fevvaredir. Taş fiskiyeleri ne yapayım! Onun göğsü, melekleri imrendiren canfeza bir yastıktır. Halıyı, kilimi niçin düşüneyim!

Sonra enikonu mücadeleye girişiyorduk. Ben, Bizans'ın bin senelik tarihini dile dolayarak milletime ve milliyetime muhabbetkâr görünüyordum. Teodosyaları, Trakileri, İstinyanosları, Herakliyosları, İsoryanları, Mihalları, Komnenosları, Angilosları, Paleoloğları sıralayıp duruyorum. Siz:

— Takvim, diyordunuz, tarih değildir. Bütün bu saydığınız isimler ve hanedanlar boş birer günden farkı olmayan şeylerdir. Büyük insanlar, takvim yapraklarına tarih sayfası mahiyeti veren, her günkü tulû ile gurup arasına bin bir hadise işleyen güzidelerd-ir ve bunları harsan Türk milleti yetiştiriyor. İlk insan bu sahne-ye adım attığı günden beri Türk, tarihin hâkimi olmuştur. Asırlar onun emriyle tarihe giriyor veya girmiyor.

— İtiraf ederim ki sizin mantığınız daha kuvvetli ve cerbeze-nizse pek hararetliydi. Ya Rumluğu tahrip ederken lisanınıza gelen haşmet?.. Doğrusu ya, sizinle münakaşaya, eski devrelerin büyük hatipleri de kolay kolay girişemeyecektir.

Kuvvetli delillerinize ister istemez boyun eğmekle beraber yüreğimde yine bir millet sevgisi, sönüp açılan lemalara müşabih bir sevgi yaşıyordu.

Bizans Rumluğunu, haddi zatında sekiz, on efendi değiştirmiş olan efsanevî Yunanistan'la münasebeti olmadığını fikren kabul

etmiş gitmiştim. Ne çare ki hissimi yenmek, yüreğimi susturmak mümkün olmuyordu.

Huzurunuzda geçen münakaşaları, belîğ sözleriniz önünde ekseriya sakit kalışım ve hicabü acz ile ter döktüğümü burada tafsilâtıyla zikretmek lüzumsuzdur. Siz, Türklerin benim ırkıma ezelden beri faik olduğunu ve ilelebet de o faikiyeti muhafaza edeceklerini pekâlâ ispat etmiştiniz. Türklerin hizmetkârı dedığınız tarih, münakaşamızda size yordakçılık ediyor, beni yalnız bırakıyordu.

Buna rağmen, himarî bir inatla yine muarazadan geri kalmıyordum. Kekeme ve topal bir üslubu perişanla bir şeyler söylemeye çalışıyordum. Bu inadın cezasını çekmek ve Türkleri sizden bile fazla sevmek, hüsrân ve hicrân içinde sevmek mukaddermiş. Müsaadenizle bu umulmaz neticeyi hikâyeye için sözlerimi biraz ihtisar edeyim:

Haşmetpenah zevciniz benim geldiğimin ertesi günü Bursa'dan ayrılmışlardı. Daha doğrusu ayrılmışlarmış.

Zira kendilerinin meçhul bir semte gittiklerini sizden işittim. Sebebini sorduğum zaman verdiğiniz cevap -ki beni dembeste etmiştir- şu oldu:

— Kara Ali'den getirdiğiniz mektup Bizans imparatorunun harbe hazırlandığını bildiriyordu. Zevcim bu davetsiz misafiri lâıyk olduğu surette karşılamaya gitti.

Yukarıda da söylediğim vechile koca Kara Ali, en mühim haberi benim vasıtamla göndermişti. Artık imparator da, babam da, Dasbiza hâkimi de bu hizmetimle iftihar edebilirler. Ben bu hazin delâletimin, bu meş'um postacılığın yüreğimde uyandırdığı azapla yana yana size sordum:

— Zevciniz nereye, ne tarafa gitti?

— Onu, dediniz, ancak kendi bilir. Yıldırım ineceği yeri tanır, fakat ihsas etmez!

Yıldırım dediğiniz şu ziruh afetin, Rum başlarında dolaştığını yine siz söylemiştiniz. Yalnız düşeceği, tarumar edeceği yeri saklıyordunuz. Benim faydalı bir jurnal, mühim bir rapor getirişime mükâfaten olsun bu sırrı ifşa etmek istemiyordunuz. Yıldırımın bizzim mülkümüze, bizzat benim yurduma, babamın malikânesine isabet edebileceğini ve bu korkunç ihtimalin eski dostunuz Tefo'yu ıstırap içinde bıraktığını düşünmeye lüzum görmüyordunuz.

Oh, sevgili prenses! Cidden değişmiştiniz yahut değiştirilmişsiniz. Türklerin kuvvetli eli sizden de, İmralı'daki Eleni'den de bütün hatıraları, bütün rabitaları nez etmiş, sizi yepyeni bir hüviyete sokmuştu. Bir müşrikin kilisede vaftiz edilmekle eski günahlarından temizleniverdiğine artık şüphe kalmamıştı. Aşk, erkek için beslenen aşk, bir kadın zihnietini, hissiyetini bu kadar değiştirirse aşkullah, neden o mucizeyi -hem de mucerredattan ibaret olan maneviyat üzerinde- göstermesin?

Mamafih, binnefis sizin o dakikadaki hâliniz hayretlere se-zaydı. Hiç de, kocası muharebeye giden bir kadına benzemiyor-dunuz. Bizim erkeklerimiz ava gitse, evlerimiz şivengâha münka-lip olur. Gidenlerin avdetine kadar rüyalarımız kurtlarla, aylarla dolar. Üzerimizde kâbuslar dolaşır, gözlerimizin yaşı dinmez. Kocanız muharebeye, hem de muhteşem bir imparatorla karşı-laşmaya gitmişti ve şüphe yok ki bu harbin âkıbeti Türkler için vahimdi. Zatîlileri zerre kadar telâş göstermiyordunuz.

Ben, kendi melâlimi unutarak bu garabeti istizah ettim:

— İmparatorun harbe geldiği sahihse kocanız müşkül bir mevkiye düşecektir. Halbuki siz, müsterihsiniz.

Kahkahalarla güldünüz ve cevap verdiniz:

— İmparator değil imparatorlar gelse zevcim için endişeye ma-hal görmem. Zira Türklerin namağlup olduklarına imanım var.

Doğrusu ya imrendim. Böyle bir imanın bana da nasip olma-sını canı dilden isterdim.

Bu muhaveremizden sonra kaç gün geçti, bilmiyorum. Her hâlde çok değil, ya on, ya on beş gün...

Biz bütün bu müddeti münakaşa, mücadele içinde geçirdik. Siz, mülhitleri imâna getirmeye memurmuşsunuz gibi yorulmaz bir ısrarla beni irşada çalışıyordunuz. Ben, bir küfrü inadî ile bü-tün telkinatınıza vicdanımı kapıyordum. Hissiyatımın kökünden tezelzül ettiğini gördüğüm için memleketime dönmeyi de şiddetle arzu ediyordum. Ancak zevcinizin avdetini beklemek, onunla ve-dalaşmak zarureti bu arzumu izhara mâni oluyordu.

Mamafih, beni memnun etmek, sıkmamak için gösterdiğiniz âlicenabane ihtimamı da şükranla hatırlıyorum.

Beni Olimp'in¹ yaylarına, kaynaklarına çıkardınız. Ilıcılara götürdünüz. Türk kadınlarıyla tanıştırdınız. O gezintileri ve hele

1. Bursa'daki Uludağ.

Türk hanımlarını unutmak benim için mümkün değildir. Erkek gibi ata binen, cirit oynayan kadınlar ki yaprakları pembe çelikten yaratılmış güllere benziyorlar. Demir çubukları bir kılıç darbesiyle ikiye bölen bilekler zaten nereden doğar?

Bazen münakaşa, bazen mülâtafeyle vakit geçirip gittiğimiz sırada bir haber geldi: İmparator kaçmış ve Haşmetpenah zevciniz muzafferen dönüyormuş!

Bütün Bursa şenlik içindeydi. Evden eve müjdeler gidiyor, kadınlar gülüp oynuyor, harbe gidemeyen çocuklar kendi aralarında zafer alayları tertip ediyorlardı.

Bu haberin uydurma bir şey olduğuna, ne yalan söyleyeyim, kanaatim vardı. Bizans imparatorunun Türklere karşı mağlup olmasını, hele kaçmasını havsalam almıyordu. İmparator, galebe etmeyi bilmiyorsa ölmeyi de mi bilmiyordu? Bin senelik bir tacın namusunu Türklerin ayakları altında atıp kaçarmıydı? Zevciniz Bursa'da kalanları aldatmak, inhizamını nazarlardan saklamak için böyle bir haber uçurduğuna hükmediyordum.

Hakikati, feci hakikati anlamakta gecikmedim. Zevciniz ve "Plekanon" harbini kazanan Türk askeri, birkaç gün sonra Bursa'ya geldiler. Ne takızaferler kurulmuştu, ne alaylar düzülmüştü. Askerler, bir kır eğlencesinden, yahut tavşan avından geliyorlarmış gibi bi-kaydane evlerine dağılıyorlardı. Zevcinize ne çiçek veren, ne kaside okuyan vardı. O da, diğer efrat gibi sessizce evine girmişti. Zafer müjdesi geldiği zaman düğün yapan kadınlar, kasabayı velvele içinde bırakan çocuklar ortadan silinivermişti.

Ben bu hâle bakarak, zafer denilen şeyin bir inhizam olabilmesini düşünmekten geri kalmıyordum. Fakat evinizin karşısındaki meydanlığa bir sürü Rum delikanlısının getirildiğini görünce yaman hakikati anladım. Onlar, kıyafetlerine nazaran askerdi, Bursa'ya getirilişlerine göre de esir oldukları anlaşılıyordu.

Elbette hatıranızdadır. Zevciniz, evin önüne çıkarak ve bir taş üstüne oturarak esirleri isticvap ederken bir pencere ardında dinliyorduk. Rumca bilen bir Türk haşmetmeabın suallerini üseraya ve onların cevabını zevcinize tercüme ediyorduk.

Ben, Plekanon faciasının tafsîlâtını Rumca olarak ve Rumların ağzından dinlemek fırsatını elde etmiştim ve bu suretle ömrümün en elîm dakikalarını yaşamıştım. O hazin sözleri dinlerken kulaklarımın niçin sağırlaşmadığına hâlâ mütehayyirim. İrkımın zilletini ırktaşlarımın şahadetiyle öğrenmek gibi ağır bir felâket karşı-

sında nasıl olup da erimedigime şaşırıp duruyordum. O felâkete tahammül edişim, acaba bir Türk'e âşık ve Türklüğe perestişkâr olmak için miymiş?

Siz, ikide bir dışarı çıktığınız için esirlerin sözlerini tamamen dinlemediniz. Türk zaferinin tafsîlâtını zevcinizden işitmiş olacağınız için Rumları dinlemeye pek de muhtaç değildiniz. Fakat ben baştan aşağı kulak kesilerek -derin bir hicap ve derin bir azap içinde- mağlupların ifadelerini dinledim. Nitekim şimdi de kelime kelime o sözleri hatırlıyorum.

İptida manzarayı tespit edeyim. Zevciniz bir taş üstünde oturuyordu, değil mi? Etrafında sekiz, on sergerde vardı. Bunların kimi çömelmişti, kimi ayakta duruyordu. Siz, o âlîmakam insanları birer birer bana tanıttınız:

— Şu, dediniz, Çandarlı Kara Halil, şu Dursun Fakih, şu Osman Yahşi, şu Ahi Şemsettin, şu Akça Koca, şu Kunur Alp, şu Abdurrahman, şu Samsa Çavuş!

Hepsi mühip, hepsi nazarrûba birer kahraman olan bu dokuz Türk içinde dikkatimi hassaten celbeden Abdurrahman dediğiniz adam oldu. Herif, cidden heybetli bir tenasûbe malikti. Genç miydi, bilmiyorum. Zira Türkler, zevcinizde de görüldüğü üzere, genç kalmak sanatına vakıf insanlar! Yaşlarını çehrelerinden silmeyi muvaffakiyetle beceriyorlar! Binaenaleyh Abdurrahman da belki elli, belki otuz yaşındadır. Şu kadar ki duruşu, bakışı, bıyıklarının rengi, kendisini henüz taze gösteriyor.

Esirlerin isticvabına başlanılmasa ihtimal ki, Abdurrahman'la daha fazla meşgul olacaktım. Irktaşlarımların sözleri, gözümlü ve kulağımı kendileri üzerine celbetti. Abdurrahman'ı unuttum, Rumları dinlemeye koyuldum.

Korkudan bembeyaz kesilmiş olan titrek dizli bir esire irat olunan iki sual şudur:

— Nerelisin delikanlı?

— Didimotikonlu! (Dimetoka)

— Nerede bu memleket?

— Uzakta, boğazın öbür tarafında, Ebros'un (Meriç) kenarında!

— Ey, buralarda işin ne?

— Dügün var, kuzular yenecek, çalgı çalınip oynanacak, bahşişler verilecek, isteyen buyursun imparatorun misafiri olsun diye davet ettiler, biz de geldik.

— Nasıl geldiniz, hangi yoldan geldiniz, nerelere uğradınız, başınızda kimler vardı, muharebe nasıl oldu? Birer birer anlat bakalım.

— Bizim kasabadan, Andrinopli'den, (bizim Edirne), hat-
ta Komotkisinon'dan (Gümölcüne) birkaç bin kişi topladık.
Bizantiyon'a (İstanbul) geldik. Bizi kayıklarla Hirisopolis'e (ser-
darı ekrem) Manüel Toharis oradaydı. İki-üç gün sonra impara-
tor da geldi. Düğün ileride dediler, biz de yürümeye başladık.
Plekanon'a (bizim Maltepe) kadar yürüdük.

— Oraya kaç saatte geldiniz?

Esir, gözlerini açtı ve alık alık sordu:

— Kaç saatte mi?

— Evet kaç saatte?

— Plekanon uzak, çok uzak. İki gün sabahtan akşama kadar
yürüdük, ayaklarımız şişti, belimiz ağrıdı, dudaklarımız kurudu,
güç belâ oraya vardık.¹

— Ya sizin kasabadan imparatorun şehrine gelinceye kadar
ayağınız şişmemiş miydi?

— Biz oraya üç ayda gelmiştik. Plekanon'a iki günde geti-
rildik, yorulduk.

Haşmetmeap ve arkadaşları gülümsediler. Abdurrahman'ın
gösterdiği iptisam, dişlerini meydana çıkaracak kadar genişti.
Fakat bir an parıldayıp yine mahfazasına kapanan o iki dizi in-
ciyi tetkik edecek hâlde değildim. Hicabımdan terliyordum. Dört
fersahlık mesafeyi iki günde ve bin müşkülât içinde tay edebilen
Rum ordusunun miskin yürüyüşü gözümün önüne geliyor ve o
kaplumbağa sürüsünün, fersahları adımlarına sığdıran şu mühip
insanlarla karşılaşmasındaki fecaati düşünüyordum. Türkler gül-
mede haklı, yerden göğe kadar haklıydılar. Veyl o kavma ki üç
buçuk saatlik yolu iki günde alır ve sonra Türklerle karşılaşır!

Rumluğun zilletini tespit eden hazin isticvap devam edi-
yordu.

— Ey, Plekanon'da ne yaptınız?

— Oraya gelince işi anladık, bizi muharebeye sokmak için
çiftimizden, çubuğumuzdan, çoluğumuzdan, çocuğumuzdan ayır-
dıklarını öğrendik. Türklerin bizden evvel gelip Plekanon tepele-
rine yayıldıklarını da haber aldık, yaygarayı bastırdık, dedikoduya

1. Hammer tercümesi, c.1, s. 144.

giriştik. Nihayet söz ayağa düştü, ordu karmakarışık oldu. İçimizde dudağı çatlayan vardı, sıtmaya uğrayan vardı, bayılan vardı.

— Ey sonra?

— Sonra tellâl bağırdı: “Korkmayın, telâş etmeyin. İmparator hazretleri şöyle bir gösteriş yapıp geri dönecektir, siz çarıklarınızı sıkı sarın!” denildi. Fakat asker kıyameti koparıyordu. Büyük Ataryak (hassa kumandanı) Eksotrohos, aramıza girip nasihat edecek oldu. Saçını, sakalını yolduk, tükürüğe boğduk, kaçırdık. Avcı başı Kontofres geldi, onu da taş a tuttuk. Bizzat İstiratopedark Manüel Toharis boynuna bir kefen sararak aramıza girdi, elimizi öptü, ayağımızı öptü. “Yapmayın çocuklar, biraz sabır edin, edebimizle, namusumuzla dönelim, şayet Türklere kaçtığımızı anlatırsak ardımıza düşerler, hepimizi ktır ktır keserler, sizin gibi ben de, imparator hazretleri de can derdine düştük. Herifleri burada göreceğimizi aklımıza getirmedik, alıkça tuzağa düştük. El ele verip şu musibetten kurtulmaya çalışalım” dedi. Onu da dinlemedik: “Düğün var diye bizi kandırırsınız, Türklerin karşısına dikersiniz ha, sizi kepezeler sizi!” diyerek serdarı ekrem hazretlerini taş a tuttuk. Mamafih, dizlerimizin bağı çözülmüştü, kaçmayı da beceremiyorduk. Arkamızdaki mesafe, o iki günde aldığımız yol, şimdi gözümüze bitmez, tükenmez gibi görünüyordu.

Serdarı ekremın sözleri cesaretimizi büsbütün kırmıştı. Kaçarken kovalanmaktan ve kesilmekten korkuyorduk. Ordu, matem ve feryat içindeydi. Bu sırada büyük domestik Kantaküzen¹ geldi. İmparatorun selâmını söyledi. Türklere belli etmeden kaçmak için şûrayı harbin mühim tedbirler ittihaz ettiğini müjdeledi.

Biliyor musunuz prensesim, ben bu sözleri dinlerken ne hâl e geliyordum? Korkudan donlarını kirleten bir ordu, askerine yalvaran bir imparator, kaçmak çareleri teemmül eden bir şûrayı harp!.. Ben böyle ordular, böyle kumandanlar ve böyle imparatorlar yetiştiren bir ırkın çocuğu muydum?

Artık sizin yüzünüze nasıl bakacaktım, Kara Ali’nin karısını ne yüzle görecektim? Beynim yanıyor, gözlerim sulanıyor, yüreğim ekşi ekşi bulanıyordu.

Cılız ve pis Rum hâlâ anlatıyordu:

— Bu sırada: “Geliyor, Türkler geliyor” diye bir ses işitildi. Biz de silâhlarımızı atıp kaçmaya başladık. Bir kısmımız sola,

1. Bilâhare imparator olan zat ki zamanının tarihini de yazmıştır.

bir kısmımız sağa dağılmıştık. İmparator hazretlerinin çadırlarını, erguvanî eyer örtülü atlarını Türklere bırakmıştık.

Ben, Filokren'e (bizim Tavşancıl) doğru koşanlar arasındaydım. Türk atlarının nalları sanki belimizde çınılıyormuş gibi durmadan, dinlenmeden kaçıyoruz. Büyük ataryak da lütfen bize refakat ediyorlar ve hepimizin önünde koşarak bize yol göstermiş oluyorlardı. Filokren'in önüne geldiğimiz zaman geniş bir nefes aldık. Kale duvarlarının dibinde yüzümüzü toprağa sürdük, başımızı açıp Allah'a şükrettik. Kurtulduğumuza kaniydik. Türklerin kaleye giremeyeceklerine, hatta yanaşamayacaklarına inanıyorduk.

Meğer, felâketin büyüğü burada bizi bekliyormuş!

Esir, bir nebze durdu, terleyen alnını eliyle sildi. Sanki naklettiği facianın beyninde kıvranan izlerini izale etmek istiyordu.

Haşmetmeap, ne müstehzi, ne hiddetli, fakat titretici bir sesle korkak ve murdar esire hikâyesini bitirmesini emrettiler:

— Susmasın, söylesin!

Tercümeğe hacet yoktu. Benim gibi esir de bu emrin mânasını anladı ve hemen söze başladı:

— Anahtarlar kaybolmuştu, kale kapıları açılmıyordu.² Bu umulmaz musibet bizi deliye çevirdi. Bir birimizi ısırmaya, dişlemeye, hassa kumandanına hücum etmeye başladık. Türk askerleri yalın kılıç meydana çıkınca aklımız başımıza geldi. Hepimiz yüzü koyun yere yattık. Bizi yurdumuzdan ayırıp bu belâlı yerlere getiren imparator hazretlerinin gelmişine, geçmişine küfür basa basa boğazlanmamızı beklemeye koyulduk.

Türkler nedense bizi kesmediler. Yalnız kaçmak isteyen hassa kumandanıyla büyük domestikin akrabasından iki zabiti ve kırk yedi hassa askerini öldürdüler.

Bizi yattığımız yerden tatlılıkla ve okşaya okşaya kaldırdılar, hepimizi sıraya dizip buraya kadar getirdiler.

Haşmetmeap sordu:

— Büyük domestikin ölen hısımlarının adlarını biliyor musun?

— Evet... Biri Manüel Tarhayates, öbürü Nisefar Kantaküzen!

— Ya imparatorunuz?

2. Bu anahtar meselesi ve firarilerin Tavşancıl önünde Türklerin baskınına uğraması aynen tarihten muktebestir ve müverrih de bizzat Bizans imparatoru Kantaküzen'dir.

— Bilmiyorum efendim. Ölmemişse kaçmıştır.¹

İsticvap olunan diğer üsera da hep bu mealde ifade veriyorlardı. Yalnız birisi imparatorun sedyeyle kaçırıldığını ve bir gemiye bindirildiğini söyledi.

Ben beş, altı esirden maadasını dinleyemedim. Çünkü iğrenmeden hâlim fenalaşmıştı. Nitekim dayanamayarak bayılmışım da.

Gözlerimi açtığım zaman sizi yanımda gördüm. Lütufkârane ve rahimane yüzümü okşuyordunuz, alnıma kokulu ve serinletici bezler koyuyordunuz. O miskinler sürüsünü, o kaplumbağaları tekrar karşımda görmediğime müteşekkiren ellerinizi öptüm ve ağlamaya başladım.

Siz, bir abla samimiyetiyle beni teselli ettiniz:

— Ağla, bol bol ağla, dediniz, bu göz yaşları, yeni bir hayatın doğum müjdesidir!

İtiraf ederim ki benliğimde büyük bir tahavvül hissediyordum. İçimden bir şeyler çıkmış da hafıflemiş gibiydim. Lâkin bu hiffet, aynı zamanda bir nevi boşluğu da ihsas ediyordu ve kendi içimdeki bu tuhaf boşluktan müteazzi oluyordum.

Artık Rumlardan ve Rumluktan müteneffirdim. Anamın aziz simasını bile tahayyülden ihtiraz ediyordum. Mamafih Türklere de muğberdim. Gönlüm onlara da kırıktı. Beni kendi ırkıma, kendi milletime düşman eden bu kuvvetli adamları tanıdığımı ve Rumluğun bu yaman insanlar önünde zelil ve sefil süründüğünü aynen görüşüme pişman oluyordum.

İşte bu haleti hissiye içinde sizden müsaade istedim. Aydos'a dönmek, odama kapanıp kâinatla alâkamı kesmek azmindeydim. Miskin bir kavmin bedbaht bir ferdi için odasını mezar ittihaz etmekten ve diriyken ölü yaşamaktan daha doğru bir hareket olmazdı. Rumluk -gördüm ki- bitmişti. Bu bitik milletin efradından, hele tanınmış efradından olarak yaşamak bir züldü. Ben bu züle tahammül edemiyordum.

Siz dilediğim ruhsatı verdiniz ve yine İmrâlı adası tarikiyle Aydos'a dönmemi münasip gördünüz. Haşmetmeap, ellerini öpmeme müsaade ederken beyanı teessüf buyurdular:

— Sizin, dediler, yanımızda kalacağınızı ümit ederdim. Bu ümidi yine muhafaza edeceğim. Gönülden gönüle yol vardı.

1. Bizim tarihlerimizde bu Maltepe harbinden bahs olunmaz. Hammer, Rum müverrihlerinden naklen ve tafsilen yazar.

Sevilen, sever! Lülü sizi seviyor, ben de o muhabbete iştirak ediyorum. Sizin de er geç bizi özleyeceğinize itimadım var. Gün doğmadan neler doğar diyelim, sizi selâmetleyelim.

Muhterem zevciniz doğru söylüyormuş, gün doğmadan birçok şeylerin doğduğu sahihmiş. Bunu, sizinle veda edip evinizden çıkmayı müteakip anladım yahut gördüm.

Hikâyemin en mühim noktasına geldim. İtimat buyurursunuz ki müthiş bir halecan içindeydim. Vakayı hatırlar hatırlamaz yüreğimde çarpıntılar başladı. Acaba bu hâl içinde, bu halecan içinde kalemimi kullanabilecek miyim?

Oh, sevgili prenses! Nefsime hâkim olmaya çalışıyorum, yüreğimi yatıştırmaya uğraşıyorum, alnımın terlerini önümdeki kâğıda dökmemeye itinayla mektubuma devam ediyorum.

Bakalım, başımdan geçen şeyi, gördüklerimi, duyduklarımı ve beğendiğimde vukua gelen inkılâbın sebebini hüsnü tasvire muktedir olacak mıyım?

Evinizden ayrıldıktan sonra yol üstünde bir kargaşalık oldu. Ben at üstündeydim. Hizmetkârlarım arkamda, muhafızlarım önde ve hayli uzakta bulunuyorlardı. Kargaşalık dediğim şey, gelip geçenlerin duvar diplerine çekilerek kümelenmeleriyle, bakışlarını tevhit ve bir noktada teksif etmeleriyle başlamıştı. Aynı zamanda sevimli Türk çocukları öteye beriye koşuşuyor ve anlamadığım hâlde hoşuma giden tatlı dilleriyle, o güzel Türkçe'yle bir şeyler cıvıldıyorlardı. Ben, "Beyzadelik" vakarını bozmamak için başımı çevirmiyor ve atımı zarifane idare etmeye savaşıyordum. Fakat arkamda yüz gösteren gürültü büyüyordu.

Ne oluyor, çocuklar neden koşuşuyor, gelip geçenler ne sebeple durup bakışıyordu?

Yine bir Rum sürüsü mü getirmişlerdi yoksa bizzat imparatoru, şu ordusundan evvel kaçan korkak ve haysiyetsiz tâcidarı mı yakalamışlardı?

Tecessüs meyline, şu muhtelif ihtimallerin hakikatini öğrenmek merakına mağlup olarak başımı çevirmek üzereydim ki hizmetçilerimin bindikleri atların kişneyerek ileri atıldığını gördüm. Benim altımdaki hayvan da kulaklarını dikmiş, sinirlenmişti. Koşmak, oradan uzaklaşmak istidat ve ihtiyacını gösteriyordu.

Ne oluyor demeye zaman kalmadı. Koca bir boğanın başını eğerek ve kıpkızıl gözlerini açarak bana doğru geldiğini görmek fecaatiyle karşılaştım.

Elimin, ayağımın buz kesildiğini elbette takdir buyurursunuz. Şu azgın hayvan, keskin boynuzlarıyla atlarımızın karınlarını delecek, bizi yerlere düşürecek ve sonra kalın ayaklarıyla çığneye çığneye canımızı çıkaracaktı!

Bu satırları yazmak için sarfettiğim zamanın dörtte birinden de az bir zaman içinde boğa yanımdan geçti, sanki kara bir bulut tenime temas ederek ve müthiş bir rüzgâr darbesiyle irademi sarsarak ileriye doğru yürümüştü. Önümde koşuşan ve hizmetçilerimi taşıyan atlar, yaklaşan tehlikeden tedehhüşle yüklerini sağa, sola atıyorlardı. Bir Türk'ün ahırından kaçan şu boğa, Rum yolcuları, Plekanon firarileri gibi topraklara bulamış hepimizin canımızı ağzımıza getirmişti.

Azgın boğa, yere yıkılan insanlara saldırmayı azametine mi yedirmedi, benim henüz yere kapanmayışıma mı öfkeleni, her nedense ileriye doğru koşmayı bıraktı, bir paçavra yığını gibi -dişili erkekli- yerde sürünen hizmetkârları mı da çığnemedi ve ansızın geri döndü?

İşte o dakikada dudağımın çatlayıp sızladığını hissettim, gözlerim de kararıyordu. Can korkusuyla atımın saçlarına yapışmıştım. O mübarek de süvarisi gibi heyecan içindeydi. Şaha kalkıyor, ileri geri sıçırıyor, beni üstünden atmak için uğraşıp duruyordu. Atın sırtından ayrılmamak, şu kudurmuş boğanın ayakları altına atılmamak için var kuvvetimle didiniyordum. Üstüme örtündüğüm geniş manto açılmış, yüzümdeki peçe çözülüp düşmüştü. Ölüm sırasında bütün bir hayatı, yıllarca seneye sığışan uzun bir maziye def eden ve bir an içinde gösteren son lem'ai nazar, benim de gözlerimde parlamış gibiydi. Doğduğum, yaşadığım yerleri, sevdiğim ve taraflarından sevdiğim aziz simaları o lemhai basarda vazıhan görüyordum. Bu temaşa, şüphe yok ki son bir görüştü ve ben ölüyordum.

Hizmetçilerimi taşıyan atların başıboş ilerlemeleri üzerine muhafızların geriye döndüklerini -perişanlığıma rağmen- temyiz edebilmişim. Onların gelişi bir necattı, muhakkak kurtuluştı. Ne çare ki geç kalmışlardı. Münciler ve necat yetişinceye kadar ben ölmüş bulunacaktım. Ölümün haddizatında soğuk ve korkunç olduğunu biliyordum. Lâkin azgın bir boğanın ayakları altında ısırılarak çığnenilerek, bağırsakları dökülerek ölmenin fecaatini binnefis hissedeceğimi hiç hatırlamamıştım. Akla gelen başa da gelir derler. Fakat şu felâket benim ne hatırıma, ne de hayalime gelmişti!..

Vaziyetimin ne hazin ve ne mühlik olduğunu tasavvur buyuyorsunuz, değil mi?.. Gözleri kan çanağına dönen insafsız bir hayvan ve onun karşısında cılız bir kız! Bu bizim sirklerdeki sunî ve muhacimler için firar yolları mevcut boğa güreşi değil, hakiki bir karşılaşmaydı. Benim için ölmek, hem de parça parça olarak ölmek mukadder görünüyordu.

İhtimal ki siz, bu satırları okurken gülüyorsunuz, beni tahmîk ediyorsunuz.

Türk diyarında ve Türklerin arasında bir kadının -velev ki kudurmuş boğalar tarafından da olsa- parçalanamayacağını düşünemediğim için beni -vâsi mikyasta- alık buluyorsunuz. Neticeye nazaran bu hükmünüzde haklısınız. Lâkin ben, o dakikada sizinle aynı kanaatte değildim. Rumluktan ve Rumlardan son derece iğrenmekle beraber Türklere secdekâr olmayı da izzeti nefsimi yediremiyordum. Bu ruhî secdeyi, bu kalbî tapınmayı bana kabul ettiren şu azgîn boğa oldu.

Zatîlîlerinin, Bursa'nın bir sokağında böyle bir hücumu uğradığımı ve sonra mucize kabilinden kurtulduğumu işittiğinize ihtimal vermiyorum. Zira Türklerin bu gibi hadiseleri ka'le almaya-cak kadar mağrur insanlar olduğunu biliyorum. Onlarca kasırgalar, yıldırımlar, zelzeleler hiç ve bu gibi kazalar ve belâlar ise hiçâhiç! Korku bilmeyen insanlar için korkutucu hadiselerin elbette kıymeti yoktur. Bu sebeple hikâyemi tafsilen arz ediyorum.

Boğanın atıma hücum etmesine ramak kaldığını, benim de feci bir ölüme -ister istemez- nefsimi tevdi ettiğimi söylemişim, korkunun efkâr ve hissiyat üzerindeki tesirine bakın ki ölümle karşılaştığım hâlde ne İsa'yı, ne Meryem'i imdada çağırarak hatırına gelmiyordu.

Yataklarından fırlayacak gibi büyüyen gözlerimle katilim olacak hayvana bakıyordum. Bütün dünya, benim için bir çift keskin boynuzla bir çift kanlı ve haşin gözden ibaret kalmıştı. Yalnız onları görüyor ve sihirbazlar tarafından tenvim edilmiş gibi garip bir cazibeye kapılarak attan yıkılmak üzere bulunuyordum.

O esnada, nereden çıktı bilmiyorum, gökten ineceği söylenen İsa'nın o muhayyel hübutundan da -benim için- kıymetli bir tecelli olmak üzere, benimle, daha doğrusu huysuzlanıp duran atımla boğa arasında Abdurrahman'ın zuhur ediverdiğini gördüm.

Evinizin önünde ve haşmetmeabın yanında nasıl duruyorsa yine öyle vakur ve belki tevehhüm ediyordum, mütebessimdi.

Kara Ali gibi bin kale değer sergerdelerden olduğunu sizden işittiğim ve bakışıyla gülüşünü pek beğendiğim o zat, benimle boğanın arasına girer girmez azgın hayvan, tuhaf bir böğürtüyle ve ağzından köpükler savurarak müthiş bir hamle yaptı. Bu hamle, zaten huysuzluğun son derecesini gösteren atımı büsbütün tehyic ettiğinden ben eyerde duramadım ve yere yıkıldım. At, kaçmıştı.

Bu sukut iki dakika evvel vaki olsaydı, şüphe yok ki, bayılacaktım. Fakat düşerken Abdurrahman'ın, boğaya saldırdığını ve azgın hayvanın boynuzlarından tuttuğunu görmek, benim için diriltici bir şey oldu, merakım korkuma galebe etti, bayılmadım, bilâkis ayıldım. Sukutun pek tabîî olan acılarını da hissetmeyerek düştüğüm yerden o müthiş güreşmeyi seyre daldım. Çocuklar ve bir çok erkekler duvar diplerine sıralanarak aynı müheyyic temaya dalmışlardı. Kimse benimle alâkadar olmuyordu. Nitekim ben de kendimi unutarak boğaya ve boğanın boynuzlarından yakalayarak çetin bir musaraaya girişen Abdurrahman'a bakıyordum.

Aslanların yaban mandalarını nasıl avladıklarını kitaplarda okumuştum. Çöl şahinşehleri, manda sürülerinin su içmek için gelecekleri yerde pusu kurar ve sürülerin su içmeyi müteakip hep birden -tam süratle- kaçtıkları sırada en geride kalan amelmande mandayı yakalayıp parçalarlarmış!.. Abdurrahman, ne pusu kurmuş, ne hileye sapmıştı. Doğrudan doğruya boğaya saldırarak boynuzlarından yakalamıştı. Çöl fermanfermalarının, o mühip yeleli aslanların da bu çarpışmayı hayretle, gıptayla seyredeceklerine emindim.

Bilmem nasıl anlatayım, manzaranın haşmetini nasıl tasvir edeyim? Gururu incinmiş görünen boğa, boynuzlarını kurtarmak için enikonu çırpınıyordu. Başını vahşi bir asabiyetle bazen sağa, bazen sola sallıyor ve bazen de unf ile yere doğru eğerek Abdurrahman'ın pençesinden silâhını, silâhı tabiisini tahlise çalışıyordu. Lâkin o gayretin, boğayı ne kadar üzdüğünü aynen görüyorduk. Hayvanın boynundaki damarlar, kalın derisinden görünecek, o deriyi yırtacak derecede şişmiş ve kabarmıştır.

Abdurrahman, gür bıyıkları altında kırmızılığı daha dilrûba görünen dudaklarını müstehziyane kıvrırarak ve gözlerini aslanlara yakışan can yakıcı bir sebatla muhasımının gözlerine dikerek yakaladığı boynuzları bırakmıyordu. Ayaklarını geniş bir zaviye teşkil edecek surette açmıştı. Bana o zaviye, efsanevî bir irtifa içinde manzur oluyordu.

Sokakta ses yoktu, sada yoktu. Herkes ellerini koyunlarına sokarak manzaraya nigeran oluyorlardı. Ben de güya pamuk bir şiltede yatıyormuşum gibi toz, toprak içinde uzanarak korkunç mücadeleyi -itiraf ederim- hazla seyrediyordum. Beni kurtarmaya koşan muhafızlarım, şimdi durmuşlar, beni unutmuşlar, heyecanla Abdurrahman'ın güreşini temaşaya dalmışlardı.

Orada zaman yoktu, dakika veya saniye yoktu, her şey durmuş, hatta kalplerin darabanı kesilmişti. Yalnız azgın bir hayvanla cesur bir insan çarpışıyor ve manzaranın azametini hürmeten tabiat da susmuş görünüyordu.

Boğa, uzunca bir didinmeden, çarpışmadan sonra aczini anladı, geri çekilmek istedi. Abdurrahman, kökü kürenin ta ka'ına merbut bir ağaç gibi sabitti, yerinden kılmıdamıyordu. Hayvan bu sebatı kıramayınca yeni baştan hiddetlendi, hamlelerini tazelemek isteyerek derin bir yeis içinde başını sallamaya savaştı ve sonra durdu. Yorulmuş muydu, bilmem, lâkin ağlıyordu.

Evet, prensesim! Azgın boğa, boynuzlarını kurtaramadığından; ne ileri, ne geri gidemediğinden müteessiren ağlıyordu. Biraz evvel o kadar korkunç görünen kızıl gözler, şimdi şıpır şıpır yaş döküyordu.

Abdurrahman, kuvvetli muhasımının yorulduğunu görünce tazyikini teşdit etti, elinde belki de çatlamış olan boynuzları aşağı doğru eğmek istiyormuşçasına kollarına mail bir vaziyet verdi ve boğanın kalın boynunu yavaş yavaş bükmeye başladı.

Bu hareketin ne yaman bir kuvvetle yapıldığını, mağlubun bütün adalatına sereyan eden râşeden anlıyordum. Abdurrahman kollarını gerdikçe hayvan titriyor ve tedricî bir teslimiyetle, ağlayan bir itaatle yere doğru eğiliyordu.

Nihayet beklenen yahut beklenilmeyen netice tahaddüs ve tahakkuk etti. O müthiş boğa zarif bir koyun gibi Abdurrahman'ın önünde diz çöktü ve sonra yanık yanık böğürerek sırt üstü devrildi.

Seyirci Türkler bağırıyorlardı:

— Yaşa Abdurrahman! Yaşa koca alp!

Birkaç kişi, mağlubun ayaklarını iplerle bağladılar ve kendisini inhizam acıları ile baş başa bıraktılar.

Abdurrahman, kollarını bir iki kere gerdikten ve tatlı tatlı gerindikten sonra etrafına bakındı ve beni hâlâ yerde yatar görünce yanıma geldi. Ben onun yanıma gelmesine kadar ayağa kalkmayı nedense taakkul etmemiştim. Ulu Türk, güzel bir Rumca'yla bana sordu:

— Bir yeriniz incindi mi?

Az kaldı cevap verecektim:

— Evet incindi; en nazık, en ince yerim incindi, yüreğim incindi. Boğayı değil beni yıktınız.

Bu delice sözleri söyleyemedim, onun Venüsleri iki kat fahişe yapacak kadar şuleदार olan ilâhî gözlerine abidane baka baka mırıldandım ve yalan söyledim:

— Hayır.

— O hâlde geçmiş olsun. Kalkın, örtünün. Şimdi atınızı tutturur, sizi bindiririz.

Bu sözü söylerken kolumdan tutmuş, ayağa kalkmama yardım etmişti. Karşımda upuzun yatan müthiş hayvanı, boynuzundan yakalayarak yerlere seren demir bileklerin şimdi tenime değen nazık ellere merbut olduğunu, bu kadar tatlı bir temas yapan şu parmaklardan boğa boğan pençeler tahassul edeceğini acaba kim tahmin edebilirdi? Boğayı yıkan kolla beni kaldıran el o kadar ayrı mahiyette görünüyordu ve ben mesti haz, mesti hayret bu noktayı düşünerek teenni ile ayağa kalkıyordum.

Muhafızlarım, Abdurrahman'dan aldıkları emir üzerine ileri doğru koştular. Bir müddet sonra firarî hayvanları getirdiler.

O vakte kadar peçemi örterek, mantoma bürünerek duvar dibinde ayak üzeri beklemiştim. Abdurrahman yanımdaydı ve sakitti.

* * *

Sevgili prensesim! Hikâye bitti ve ben şimdi Aydos'ta Abdurrahman'ı düşünüyorum. Nereye bakarsam gözümün önüne onun siması, onun müheykel endamı, onun can yakan bakışı geliyor. Onu, benliğime tamamen vaz'iyet eden bu büyük mahlûku görememek korkusuyla bir zaman uyumamak istemiştim. Bilâhare rüyada da kendisini görünce ve o görüşlerin gündüzki tahayyüller teressümlerden daha canfeza olduğunu anlayınca mütemadiyen uyumak hevesine kapıldım.

Elimden gelse yataktan çıkmayacağım. Abdurrahman'ın bazen boğaları, filleri, kaplanları, bazen de ejderhaları, devleri, gulyabanileri boynuzlarından yakalayıp yerden yere çarpmasını doya doya seyriçin ömrüm oldukça yatakta kalmak diliyorum.

Bütün bu rüyaların sonunda galibin önünde diz çökerek buketler takdim ettiğimi, onun da hediyesi lütfen kabul ederek al-

nıma bir teşekkür busesi kondurduğunu ve benim bu buselerle, bu rüya buseleriyle mest olup kaldığımı söylemek de -vaziyetimi tespite medar olmak itibarıyla- elzemdir.

Şimdi hükmünüzü veriniz. Bana iyilik mi ettiniz, fenalık mı?.. Aydos hâkiminin kızı sıfatıyla kendimi mesut sanıyordum. Büyük bir milletin muhterem bir ferdi olduğuma inanarak salına salına geziyor, gülüyor, eğleniyordum. Eteğimi öpenler, önümde diz çökenler; küçük bir tebessümümü, iltifatlı yarım bir bakışımı mahzı nimet, mahzı saadet bilenler vardı. Babamı kavi, kadir ve bahadır sanarak, ırktaşlarım da yüksek görerek pâyansız bir gurur içinde vakit geçiriyordum.

Bana Türklerden bahsettiniz, onların fevkalbeşer mahlûklar olduğunu yazdınız, içime kurt düşürdünüz. Gelmek, Türkleri yakından görmek merakımı ruhumu aşıladınız. Bu meraka mağlup olarak şirin ve dilnişin yurdumdan ayrıldım. Tehlikeler içinde yürüye yürüye yanınıza geldim.

Keşke gelmeseydim, keşke görmeseydim. Artık Aydos hâkiminin bir Türk'e at uşağı bile olamayacağını, Rumların iri kıyım birer salyangozdan, dilli birer sümüklü böcekten başka bir şey olmadıklarını anlamış bulunuyorum. Bu anlayış; zirvelerden, göz karartıcı şahıkalardan düşmek gibi bir şey oldu. Gururum kırıldı, neşem parçalandı.

Abdurrahman'ı sevmek; çıldırasıya, tapınasıya sevmek de sukuttan sonra ayrıca hançerlenmeye benziyor. Ben bu mükerrer yaralar içinde çırpınıp duruyorum.

Bununla beraber dikkat etmekten hâli değilim: Taşıdığım aşta nurla zulmet ilâhelerinin zıt kudretleri memzucen mevcut! Melulsem de inşirahım var, meyus olduğum hâlde ümit besliyorum. Sevmek buysa cidden garip.

Rica ederim, sevgili prensesim, beni irşat ettiniz. Hakikati söyleyerek yüreğimi tereddüitten kurtardınız. Irkımdan nefret etmekle, bir Türk'ün esiri olmakla ve aletitlak Türklüğü sevmekle saadete doğru mu, felâkete doğru mu teveccüh etmiş bulunuyorum ve siz benim hayatımda bu muazzam değişikliğin vukuunda ön ayak olmakla iyilik mi ettiniz, fenalık mı?

*Hürmetkârınız
Teofano*

ALPAR HARPTE!

Teofano'nun şu uzun mektubu yazdığı günlerdeydi ki Kunur Alp, Akça Koca, Abdurrahman, Kara Ali, Karamürsel, Samsa Çavuş Bursa'da ve Çandarlı Kara Halil'in riyaseti altında toplanmışlardı.

Osman Yahşi, Dursun Fakih, Molla Tacettin de mecliste hazır bulunuyordu. Kara Halil'in oturduğu postun önünde on iki gümüş kupa, altı top keten ve altı top ipek kumaş, bir de erguvan renginde kumaştan yapılmış, üzerine altın sırmayla minimini kartallar işlenmiş bir kaftan bulunuyordu.

Kara Halil, uzun ve ince parmaklarını siyah sakalının arasından bir müddet dolaştırdı, önündeki eşyaya dalgın dalgın baktı ve sonra gür sesiyle söze başladı:

— Kardeşlerim! Diyeceklerimi can kulağıyla dinleyin, düşüncenizi de ardınca birer birer söyleyin.

Alplarla hocalar, oturdukları yerde biraz kımıldanarak söylebilecek şeyleri dinlemeye hazır olduklarını zımmen anlattılar. Yeni Türk devletinde idarî ve siyasî en büyük rolleri deruhte etmiş olan Çandarlı oğlu önündeki eşyayı işaret etti:

— Bunlar, dedi, Rum kayserinin armağanları! Dört buçuk arşın çaputla Türk'ün gözünü boyamak ister. Orhan bey, bu armağanlara ne baktı, ne el sürdü. Sözü size ve bize bıraktı. Bunları, Kayser'den gelen elçinin sırtına koyup geri mi gönderelim. Yoksa "he, hü" deyip herifleri savalım da işimize mi bakalım?

Akça Koca, Kara Halil'in sağına sıralanan üç hocayı gösterdi:

— Hele büyük başlar diyeceklerini desinler, sonra da biz söyleriz.

Osman Yahşi:

— Harbî kâfirin, dedi, kendi gibi armağanı da mekruhtur, iade olunmalı.

Dursun Fakih, tasvip eder gibi başını salladı:

— Yahşi Osman, yahşi söyler. Biz düşmandan armağan almayız, ganimet alırız.

Molla Tacettin atıldı:

— Lâ! dedi, sözünüz çendan makul değil! Düşmanı hâbı hargûşe salıp zamanında kuyruğundan yakalamak daha iyi. Harp, bazen de ferasetle kazanılır.

Osman Yahşi cevap verdi:

— Bu, iki yüzlülüktür, bize gerekmez.

Dursun Fakih, yine tasvip etti:

— Türk'ün özü gibi sözü de doğrudur. Rum gidilerine düzen mi düzeceğiz?

Molla Tacettin hareretlendi, noktai nazarını müdafaa için diz üstüne geldi.

— Düzen kuranlara düzen etmek hiç de günah değil. Tuzak kuran tuzağa düşürülmelidir. Kayser, bize şu çaputları yollamışsa bize dost mu olmak istemiştir? Onlarla savaşa çıkarken bizi avutmak istiyor, keenne feraset gösteriyor. Umur Bey'le¹ kozunu pay etsin, bir hafta bile beklemez, bizimle karşılaşmaya kalkışır. Onun bize saldırıp saldırmamasının ehemmiyeti yok. Yalnız şu dolaba girmemeliyiz, biz onu dolaba sokmalıyız. O sebeple armağanları kabul edip karşılığını da göndermeliyiz. Sonra bildiğimizden şaşmamalıyız.

Kara Halil, yüzünü alplara çevirerek sordu:

— Siz ne dersiniz?

Akça Koca omuzlarını silktiler:

— Rumlarla bizim aramıza, dedi, bir kere kılıç düştü. Çulla, çaputla hıncımız sönmez, gadabamız dinmez. Feraset göstermek lâzımsa aranızda kararlaştırırsınız. Bizi işimizden, savaşımızdan alıkoymayın da ne yaparsanız yapın.

Abdurrahman'dan maadası, Kara Aliler, Karamürseller, Kunurlar, bir ağızdan Akça Koca'yı tasdik ettiler:

— Atlarımız eyerli, kılıçlarımız yağlı duruyor. Yarın yola çıkmayı kuruyoruz. Sizin gösterdiğiniz tarakta bizim bezimiz mi olur? Dilediğinizi yapın, bizi bu işlere karıştırmayın.

Kara Halil, Abdurrahman'ın dalgın ve sakit bulunduğunu görerek istizah etti:

— Sen susuyorsun, galiba dinlemiyorsun. Yoksa rahatsız mısın?

1. Umur Bey, o zamanki İzmir hâkiminin oğludur. Korsanlık suretiyle Bizans arazisini talan ediyordu. Bu esnada altmış gemiyle Aynaruz yarım adasına taarruz etmişti.

Bu söze Akça Koca cevap verdi:

— Beş on gündür ki Abdurrahman, diline oruç tutturuyor, belki nezri var, hoş görün.

Abdurrahman, bu lâtifeyi işitmezliğe geldi:

— Ne diyeyim, dedi, işte arkadaşlar söylediler. Daha fazlasına aklım ermez.

Kara Halil biraz düşündü:

— Rumlarla barışık olalım, kılıcı kınına koyalım diyen yok. Size danışmak istediğimiz mesele şudur: Kayser bize bu gördüğünüz armağanları gönderiyor. Maksadı da -Molla Tacettin'in dediği gibi- bizi avutmaktır, oyalamaktır.

Biz anlamamış görünüp bunları alalım mı, yoksa surat asıp: “Biz size düşmanınız, armağanınızı almayız” diyelim mi?... Sonra bu işin bir de gizli yeri var. Gelen elçi tuhaf tuhaf şeyler söylüyor. Kayser'in, kızını Orhan Bey'e vermek istediğini kulağımıza fısıldıyor.

Abdurrahman, celbi dikkat eden bir isticalle sordu:

— Bey de alıyor mu?

Akça Koca hemen atıldı:

— Palabıyık, dedi, orucu bozdu. Demek ki onun tılsımı Rum kızı yârenliğiymiş. Bunu öğrendik ya, artık kendisini kolay söyletiriz.

Çandarlı, bahsin ciddiyetini ihlâl eden bu lâtifeyi hüsnü telakki edemediğini ihsas için kaşlarını çatı:

— Akça Koca, dedi, yaşın yetmişi aştı ama hâlâ şakalaşmaktan geri kalmıyorsun. Şuna buna takılmayı bırak da dâvâyı bitirelim.

Büyük muharip, iki elini göğsüne koyarak boyun kırdı:

— Hakınız var. İşte susuyorum. Yalnız şu çaput dâvâsı çabuk bitsin, içime sıkıntı geliyor.

Çandarlı bahse avdet etmişti ve Rum sefirinin mahrem sözlerini anlatıyordu:

— Kayser Andronikos, kızlarından hangisi istenirse onu verecekti. Bu iyi; bir de kayserin teklifinden daha gizli haber var. Rumların büyük domestik dedikleri Kantaküzen yok mu? O da imparatorluğa göz dikmiş. Yine bu elçiyle haber salıyor, “Ben ne yapıp yapıp kayser olacağım. Türklere kulluk, kölelik edeceğim. Orhan Bey, ihtiyar Andronikos'un kızlarını almasın; benim gül gibi dört kızım var. Kayserlik tacını giyer giymez en iyisini kendisine takdim ederim.”

Kunur Alp sordu:

— Bunu da bu gelen elçi mi söylüyor?

— Evet.

— Bu ne tuhaf elçi be. Hem efendisinin kızına, hem efendisine düşman olan bir adamın kızına kılavuzluk ediyor. Kayserin adamları hep böyleyse vay geldi herifin başına.

— Rumlar hep böyledir. Yeryüzünden yalamı, iki yüzlülüğü kaldırınız. Bütün Rumların karaya düşen balık sürüsü gibi cansız kaldığını görürsünüz. Onlar yalanla yaşarlar. Fakat nemize lâzım, biz şu işi halledelim. İhtiyar Andronikos'u mu ele alalım, Kantaküzen'i mi?

Molla Tacettin reyini verdi:

— Kantaküzen'i!

— Sebep?

— Sebebi basit. O adam bizim yardımımızla kayser olursa, kendisini uşak gibi kullanırız. Diyelim ki dâvâsını kazanamadı, kaybetti. Hiç olmazsa aralarında bir çarpışma, bir boğuşma olur ya, bizim için bu da kâfi.

Yarım saat müzakereden sonra karar verilmişti. Kayserin armağanları kabul edilecek ve bilmukabele dört av köpeği, dört Türk kilimi, dört tane de pars kürkü¹ gönderilecekti.

İmparator Andronikos'un da, büyük domestik Kantaküzen'in de takdim etmek istedikleri kızlar hakkında şimdilik katı bir söz söylenilmeyecek, her ikisine de teşekkür olunarak bu cihetin münasip bir zamanda nazarı dikkate alınacağı bildirilecekti. Sulh kelimesi, ne şekilde olursa olsun tefevvüh olunmayacaktı. Mamafih, Kantaküzen'in kayserliğe irtikası için yardımda bulunulacağı ih-sas edilebilecekti.²

Meclis dağılacağı sırada Kara Halil, orada bulunanların ve bilhassa alpların nazarı dikkatini celbetti:

— Bizim aldığımız haberlere göre Rum kayseri çok büyük sıkıntı içindedir, hazinesi tam takırdır, parası, pulu kalmamış, borç boğaza çıkmıştır. O derecede ki kayser, yıllardan beri başında ta-

-
1. Bu karşılıklı hediyelerin ecnasını tarihten iktibas eyledik. Pars; kaplan ci - sinden derisi benekli ve kendisi son derece yırtıcı bir hayvandır. Türkler, bu hayvanı avlamaktan büyük bir zevk alırlar ve okla pars vuranlar onun kuyruğunu bileklerinde taşırlardı.
 2. Kantaküzen bilâhare imparator olmuş ve en küçük kızı Teodora'yı da -yalvara yalvara- Orhan Bey'e vermiştir.

şıdığı tacın altınlarını, elmaslarını bile gizlice satmıştır. Şimdi o tacın bakır pullarla, yalancı taşlarla kaplandığı söyleniyor.¹

Aylıklı asker kullanan bir devlet için parasızlık, yaman bir musibettir. Aç bir adamla parasız bir hükümet aynı şeylerdir. İkisi de kuvvetsizdir, lâgardır, sersemdir. Onun için ileri yürüyüşte dakika fevt etmemeliyiz. Bir kere şu kıyıları temizlemeliyiz. Sonra karşı yakaya geçmek kolay.

Alplar kalktılar, içtima mahalli olan iki direkli çadırdan çıkarlar- larken Orhan Bey'le karşılaştılar. Güzel Nilüfer'in kocası, kahra- man sergerdeleri selâmladı ve sordu:

— Akça Koca, yolculuk ne vakit?

— Allah kısmet ederse yarın.

— Konuştuğumuz gibi değil mi?

— Evet. Benimle Kunur Alp, Abdurrahman el ele verip geniş bir tarama yapacağız. Sakarya'nın iki tarafını, Karadeniz kıyısını Boğaz'a kadar temizleyeceğiz.

— Haydi, Allah selâmet versin. Yolunuz açık olsun.

Alpların bu defa deruhte ettikleri iş, mühimdi. 30-40 seneden beri devam eden fütuhât -Bursa'nın zaptı da dahil olmak şartıyla- münferit kalelerin iskatını ve yeni yurdun yavaş yavaş genişletil- mesini istihdaf ediyordu. Bu meyanda uzun mesafeli akınlar da yapılmamış değildi. Seksen sene sonra yapılacak ilk Türk kalesi- nin yerini şimdiden istikşafa çıkmış gibi Karadeniz boğazı sahil- lerine ve Anadolu Hisarı'nın bulunduğu noktaya kadar akan Türk müfrezeleri, İzmit Körfezi'nde dolaşan Türk kayıkları vardı.

Alpların bu kere giriştikleri iş ise hakikaten tarama ameli- yesine, sürgün avına benziyordu. Şimalen Karadeniz, cenuben İzmit Körfezi, garben İstanbul Boğazı'yla mahdut olan yarım- dayı Rumlardan tathir edecekler, boğazlara doğru esaslı surette yayılacaklardı.

Bu büyük teşebbüstür ki her Türk'ün yüreğinde yaşayan muhteşem emelin tahakkukuna zemin ihzar edecekti. Rumeli'ye geçmek, Rumluğu kökünden kazıyarak o feyyaz topraklar üstünde mübarek ve mesut bir hayat yaratmak Türklerin her an için yegâne mefkûreleriydi.

Onlar; örümcek ağlarıyla sarılmış, sümüklüböcek izleriyle kirlenmiş, akrep yuvalarıyla lekelenmiş, bin bir çeşit pislige bulan-

1. Hammer Tercümesi, c. 1, s. 172.

mış olan büyük bir âlemin kirlerini izale, lekelerini tathir, haşaratını imha etmek ve insanlar için halk olduğu hâlde insaniyetsiz bir kavim eline düşerek taşı toprağı kararan o harap yerlere insanî bir şekil vermek istiyorlardı.

Bu gayeye vusûl için, kürenin haysiyetini ihlâl eden Rumları -sepetlere doldurup denize atılan müzahrefat gibi-² ortadan kaldırmak lâzımdı ve bu lüzumu temin için de evvelâ Sakarya'yla deniz arasındaki araziye ve Marmara'yla iki boğazın Anadolu sahillerini temizlemek icap ediyordu.

İşte alpların, Akça Koca'yla arkadaşlarının deruhte ettikleri iş, buydu ve bütün Türk kütlesi onların harekâtını hararetli bir alâkayla takip ediyordu.

Hikâyemizde tarihe sadakati muhafazadan geri kalmıyoruz. Bütün mülâhazalarımızı tarihin kaydettiği müspet hadiselerle istinat ettiriyoruz. Binaenaleyh tezkîp olunamayacağımıza kanaat getire getire söyleyebiliriz ki bir avuç Türk'ün eski bir âlemi, yüzlerce senelik bir maziye istinat eden koca bir heyeti içtimaiyeyi kökünden imhaya ve kürenin o parçası üstünde yepyeni bir âlem tesisine karar vermesi tarihin kaydetmediği harikalardandır.

Bu harikanın sebebiyse gayet barizdir. Tarih felsefesi ispat ediyor ki bir kavmin mukadderatı içtimaiyesi her şeyden evvel muttasıf olduğu seciyelere merbuttur. Tarihin mümtaziyetini kabul etmiş olduğu herhangi bir milletin en parlak ve mütebariz seciyesi de “Hâkimiyet ve hükümet” hususundaki kabiliyetidir.

Türk, hâkim doğmuş ve hâkim yaşamıştı. Bu sebeple zaferden zafer koşmuş ve kâinatın içtimaî şekillerini, cereyanlarını taklip edebilmiştir. Sekizinci (milâdî 14.) asrın iptidalarında bu hâkim kavmin yolu üzerine tesadûf eden insan kümelerinin bariz seciyesi meskenetti. Onlar, uşak yaşamak için candan iştîyak taşıyorlardı.

O takdirde vukua gelecek musadefelerin, müsademelerin ve musavelelerin Türkler lehine netice vermesi tabîi ve zaruriydi.

2. Müzahrefat kelimesi bize edebî bir hatıranın nakli fırsatını verdi. Merhum Süleyman Nazif Bey'e bir gün Bebek iskelesinde rast gelmiştim. O günlerde intişar eden bir kitapta kendisi aleyhinde yürütülen tenkidatı nasıl telâkki ettiklerini sordum. “Müzahrefat” dedi. Bu kelime bir kısım Araplarca -ve mesela Mısır'da- murassaat, mücevherat mânasına müstameldir. Ben bu ciheti üstada hatırlatmak isteyerek “Arapça müzahrefat mı” dedim. Merhum, yüzünü ekşitti ve:

— Ne Arapça'sı, dedi, halis Türkçe müzahrefat!..

İşaret etmek istediğimiz nokta şudur: Türk'ün cihanşümûl kudretinin istinat ettiği esasların bilinmesi!

Bu kudret, ancak ve ancak onun fitratındaki sönmeyen, sönmek bilmeyen hâkimiyet kabiliyetinden doğmaktadır. Hammer, "Türklerin teşekkülâtı iptidaiyelerindeki vahdetten aldıkları kuvvet sayesinde Hıristiyanlık âlemini dört yüz sene titretmiş olduklarını" söylemekle -mütebahhir bir müverrihe yakışmayacak surette- ağır bir hata irtikâp etmiştir.

Çünkü Türkler, Arap ve Acem gibi teşekkülâtı iptidaiyeleri daha vahdetkâr olan akvamı da asırlarca idare etmişlerdir. Keyfiyet ve kemiyet itibarıyla o kavimlerin Türklere cihet cihet faikiyetleri varken milletimizin hâkimiyetini kabul etmelerinin söylediğimiz sebepten ileri geldiğine şüphe edilemez.

Demek istiyoruz ki tarih nazarında yüksekliğimiz ve bu güne kadar yüksek kalışımız "efendi ruhu" taşıdığımızdandır. Bu ruha, tarih felsefesi, "hâkimiyet seciyesi" diyor.

Her türlü iftihara şâyan olan şu hakikati daima hatırlamakla beraber şunu da unutmamalıyız ki ezelden beri malik olduğumuz efendi seciyesini, içtimaî sahalarda dahi inkişaf ettirmek zamanı çoktan gelmiştir.

Bizim alplar; Akça Koca ve arkadaşları, ne yapmak istediklerini bil etraf bilen ve adımlarını ona göre atan dilâverlerdi. Onların yola çıkışları da cidden temaşaya değerdi.

Kendilerine adeden faik ve müteaddit kalemlere malik bir düşmanla harbe değil sanki eğlenceye gidiyorlarmış gibi hepsi; başbuğundan en genç ferdine kadar hepsi, neşe içinde yüzüyordu. Harbin Türkler nazarında düğün olduğunu anlamak için yalnız şu yürüyüşü görmek kâfiydi.

Alpların ve onların refakatinde harbe giden Türklerin kıyafetleri, silâhları da cidden nazarrûba bir manzara teşkil ediyordu. Eski Türk muhاریpleri ekseriyetle dolama giyerlerdi. Dolama, etekleri bele sarılan bir nevi kaftan, daha doğrusu astarsız entariydi ki yeniciler bu kaftanı son günlerine kadar taşımışlardı.

Alplar, zâbit mevkiinde bulunanlar, kaftanlarının üstüne birer kısa cüppe giyorlardı. Dolamanın altında -ekseriya- al renkte çakşır bulunurdu. Bu al çakşırın güneş altındaki pırıltısına, mızrakların, topuzların parıltısı da inzınam edince muhاریplerin teşkil ettiği alay, çok rengin ve seyyal bir vücuda getirirdi. Orduda bilâhare kabul olunan mes-pabuç ve çizme-pabuç ilk devirlerde

yoktu. Bütün muharipler, kundura şeklinde ökçesiz yemeni yahut yandan kopçalı ve uzun konçlu kundura taşıyorlardı. Çarık giyenler de vardı. Süvariler, kazan üzeni ve sıkleti bir okkadan aşağı olmayan mahmuz kullanıyorlardı.

Şen askerler, kıymetli ve heybetli rehberlerinin ardında güle konuşa yol alıyorlardı. Yaşça biraz ileri olanlar kendi aralarında eski yurt hikâyelerini tekrar ediyorlar ve gençler birer alp olmak, ünlenmek için tahayyül ettikleri fırsatları, harp fırsatlarını meyanelerinde yâdû tâdat edip hasretle ve sabırsızlıkla içlerini çekiyorlardı.

Her genç Türk'ün emeli, gayei emeli, bir Akça Koca, bir Kunur Alp olmaıktı. Onların düşman bozup kale almaktaki muvaffakiyetleri, büyük bir kudretten doğan büyük şöhetleri gençler için bir mihrabı ihtiram olduğu kadar nurlu bir hedef de teşkil ediyordu.

Bu çok neşeli yürüyüş sırasında bizim alplar ekseriya yan yana bulunuyordu ve bermutat aralarında lâtifeler cereyan ediyordu. Akça Koca hücum kuvvetlerinin, şu Türk fırkasının başbuğu, Kunur Alp'la Abdurrahman da muavinleri mesabesindeydi. Şu kadar ki bu mertebe ve derece farkı, muamelâtta mahsus olup, aralarında pürüzsüz bir kardeşlik ve yoldaşlık meşhut oluyordu. Akça Koca'nın sözleri daima bir büyük kardeş şivesi ve öbürlerinin kelimeleri de daima bir küçük birader edası taşıyordu. Mamafih Akça Koca fırsat elverdikçe her iki arkadaşına takılmayı ihmal etmiyordu.

Türk müfrezelerine tabiatın hürmetkâr selâmını terennüm eder gibi cazip ve çok tatlı zemzemlerle akıp giden güzel Sakarya'nın gölgeli bir kıvrımında dağarcıklar açılıp yemekler yendiğı yahut bir piyadenin okla gökten kuş düşürmesi üzerine muhariplerin “Yaşla!” nidalarını ayyuka çıkardıkları sırada şakacı başbuğün behemehal bir lâtifede bulunduğu görülür ve meselâ Kunur Alp'a şöyle bir söz söylediğı işitilirdi:

— Görüyorsun ya kardeş, delikanlılar yaman. Ne uçar, ne kaçar tanıyorlar. Sen hâlâ alplık sayıkla!

Kunur Alp, gür kaşlarını çatarak cevap verirdi:

— İyi ya, biz de seviniriz, ölürken gözümüz arkada kalmaz; gençlerin bize benzemeleri ne mutlu!

Akça Koca, hafifçe gülerek:

— Aman, dedi, bu sözünü delikanlılar duymasın, gülerler, “Düş görüyorsun emmi, gözünü aç da dünyayı gör” derler. Çünkü onlar yeni doğan günlerdir, bir sönen yıldızlarız.

İki alp bu mukaddemeden sonra enikonu münakaşaya girişirler ve sonunda yine barışırlardı.

Akça Koca bu takılmalar arasında bir gün sordu:

— Kunur! Uludağ’a çıktığımız, aptallarla görüştüğümüz hatırına geliyor mu?

— Amma da sorgu ha, daha dünkü gezintiyi nasıl unuturum? Yoksa beni kendinden yaşlı görecektir kadar yaşını şaşırдың mı?

— Olur a, insanlık hâli belki hatırından çıkmıştır. Bu, yaş işi değil, baş işi. İstersen Abdurrahman’a sor. Bugün salı mı, cuma mı, bilmez. Hele bizimle Uludağ’a çıktığını on gün düşünse hatırlamaz.

— Acayip, Abdurrahman bunadı mı?

— Bunamadı, tutuldu.

— Neye?

— Aydos’un ayına!

— Anlamadım.

— Yine anlama da sözümün karşılığını ver. Uludağ’a çıkar-ken ne konuşmuştuk?

— Hiç!

— Amma yaptın ha, seninle alplık yarenliği yapmamış mıydık? Demek unutmuşsun, öyleyse gencim diye ne öğreniyorsun?

— O bir sözdü, geçti.

— Söz uçar ama yeri yürekte kalır. Seni sözünde durmaya davet ediyorum.

— Ne gibi?

— Şu taşıdığın alp adının sana yakıştığını ispat edecektin. Alpaslan Kayser Romanos’a ayağını öptürmüştü ya, sen de bir tekfura ayağını öptürecektin. O sözü sen unuttunsa bile ben unutmadım.

— Ne demek istiyorsun Koca! Beni denemeye mi kalkışıyorsun?

Akça Koca ciddileşti:

— Hayır! dedi, sen denenmiş, bin kere mehenge vurulmuş bir adamsın. Ayarın tamdır. Ancak Uludağ üstünde bana söz vermiştin, sözünü tutmalısın. Alpaslan gibi sen de bir tekfuru kısıv-

rak yakalayıp önünde diz çöktürmelisin. İşte o vakit adının sahibi olduğun anlaşılır!

— Şimdi adımın sahibi değil miyim?

— Sahibisin ama bir eksiğin var. O da ayağını, söz verdiğin hâlde, bir tekfurun başına koymadığındır! Eksliğini tamamla ki ömrümüz tamam olmadan biz de görüp sevinelim.

Kunur Alp, muhteşem şöhretinin en küçük bir noksanla da alûde görünmesine tahammül edemezdi. Şimdiye kadar kaç tekfurun kalesini başına yıkmış, kılıcının tersiyle sırtlarını döve döve kaç tekfuru kovalamış, kaç tekfura da ölüm şerbeti içirmişti?.. Her hangi bir tekfura, hatta İstanbul'daki kaysere ayak öptürmek onun için tavşanları kafese koymaktan daha hafif bir işti.

Muharip hayatında böyle bir şey yapamaması elbette aczinden değildi. Tekfur denilen Rum beyleri kendisini görünce ya kaçıyorlar ya geberip gidiyorlardı. Rüzgâr olup kaçanlara yetişmek, ecele söz geçirip heriflerin ölümünü tehir ettirmek lâzımdı ki kendileriyle yüz yüze karşılaşmak mümkün olsun!

Bu zihniyeti taşıyan Kunur Alp, Akça Koca'nın lâtifelerini hazmedemeyecekti. Ancak o ihtiyar kaplanın söz arasına ölümü karıştırmayı, yüreğinde yanan tehevvürü söndürdü ve kendisince pek mühim olan bahsin esasını da o an için ihmal ederek gizli bir telâşla sordu:

— Ne o Koca! Dilinde ölüm sözü dolaşıyor. Düş mü gördün?

— Ölüm Türk'ün düşüne girmez. Ben ihtiyar olduğumu söylemek istedim. Şu seferi yüz aklıyla bitirirsem yeter. Ondan sonra babamla, dedemle buluşmak için ahret seferine hazırlanacağım.

— İyi ya, bunu neden düşünüyorsun? Çınar gibi dimdiksin, çelik gibi sağlamsın, aslan gibi çeviksin. Tuttuğunu koparıyorsun, ne diye öleceksin!

Akça Koca, inandırıcı bir sesle cevap verdi:

— Rum sürülerini darmadağın edeceğimizi nasıl biliyorsam yakında şu dünyayı bizden sonra doğanlara bırakıp öleceğimi de öyle biliyorum.

— Öyleyse aptallar gibi sen de yavaş yavaş ermeğe¹ başlamışsın.

— Sen öyle say, ben hesabımda yanılmam.

1. Ermek, velâyet mertebesine vasıl olmak demektir.

— Demek ki ölüm hesapla, kitapla gelir?

— Hesabını bilenler için öyle gelir, bilmeyenler için de ansızın, damdan düşer gibi gelir.

— Şu senin hesabını öğrenemez miyim?

— İstersen söyleyeyim! Kısa, çok kısa bir hesap: Benim babam yetmiş beş yaşında öldü, dedem yine o yaşta göçtü, onun babasının da yetmiş beşinde öldüğünü işitmiştim.

— Sen de o yaşta mı cenneti boylayacaksın?

— Cenneti bilmem ama toprağın altını boylayacağıma eminim.

— Yetmiş beşe girdin mi ya?

— İki ay sonra o yaşı dolduruyorum, hesap da tamam oluyor.

Bu hesap, lâtime de olsa, Kunur Alp'ın hoşuna gitmedi. İki elini Akça Koca'nın omuzlarına koyarak ve bulutlanan gözlerini yere eğerek müteessirane cevap verdi:

— Gündüz Alp öldü, arkasından Aygüt Alp gitti, sonra Hasan Alp, daha sonra Turgut Alp, en son Saltuk Alp göçtü. Bunların hepsinin acısı yüreğimde duruyor. Bize ata binip cirit atmayı öğretenlerden, önümüze düşüp ünlenme yolu gösterenlerden yalnız sen kaldın. Allah senin yokluğunu bize göstermesin.

Akça Koca başını salladı:

— Kabul olunmayacak duaya amin denmez. İnsan da, hayvan da ölmek için doğar. Elverir ki sıra bozulmasın, evvel doğan evvel ölsün. Keşiğini (nöbetini) kendinden sonrakine kaptırmasın. Şu saydığın arkadaşlar sırayı bozmadılar, yollu yolunca öldüler. Yalnız Gündüz Alp, oğlu Aydoğdu'yu kendinden evvel toprağa gömdü. Zavallı Gündüz, kendi yaşarken oğlunun şehit düşmesine ne kadar hayıflanmıştı? Ben öyle değilim, siz yaşarken öleceğim. Allah'tan daha ne isterim.

Kunur Alp, ellerini, çekti melulâne:

— Bu yarenliği bırak, dedi, Allah gecinden versin.

— Bırakalım ama vasiyetim var.

—

— Beni deniz kenarında yüksek bir yere gömüm. Yattığım yerden boğazı geçecek Türklerin savaşlarını, ileri atılışlarını göreyim.

Kunur Alp'ın gözleri yaşıyordu. Akça Koca'yı sanki o gün kaybediyormuş gibi müteessirdi. Bu matemî teessüre daha fazla tahammül edemeyerek bahsi değiştirdi.

— Sen hele ölme, dedi, hepimizin, bütün Türklerin yüreği senin için temiz bir mezar olur. Şimdi bizim dâvâya gelelim. Bir tekfurı diri diri tutmamı istiyordun, değil mi?

Akça Koca güldü:

— Evet, Alparslan'ı duydum, fakat Kunur Alp'ı gördüm, demek için senden böyle bir iş bekliyorum.

— Öyleyse tekfurı sen seç, yakalamayı bana bırak. Hatırını hoş etmek için seçtiğin adamı ne yapıp yapıp ele geçireceğim, ayağımı yalatacağım.

Akça Koca düşündü, Sakarya kıyılarındaki Rum kalelerinin kumandanları, hâkimleri, alpların harp için yola çıktıklarını haber alır almaz pııyı pırtıyı toplayıp İstanbul'a savuşmuşlardı. Türk'ün adaletine iman eden kale sakinleri, kadın-erkek yüzlerce halk, üçer beşer saatlik mesafelerden galipleri karşılamaya koşuyorlardı. Bu hâlê nazaran şu sürekli yürüyüşte bir Rum kumandanla, şöhretli bir tekfurla karşılaşmak müşkül görünüyordu. Mamafih, bazı kalelerin müdafaaya hazırlandıkları ve hatta iki-üç kale kumandanının kuvvetlerini tevhit ederek meydan harbine bile niyetlendikleri haber alınmıştı.

Akça Koca işte o haber üzerine mülâhaza yürüterek:

— Önümüzde, dedi, Ermeni pazarı, Ayan gölü, Kandıra kaleleri var. Bunların tekfurları bizimle çarpışmayı kuruyorlarmış. Ya onlardan birini, yahut daha ilerideki Samandıra, Aydos beylerinden birini yakala. Bizim delikanlılar da eski bir alpin düşmanını nasıl ezdiğini gözleriyle görsünler, seni örnek tutsunlar.

— Hayır Koca! Şu, bu olmaz. Tekfurı seçeceksin, filanı yakala diyeceksin. Ben de ona göre hazırlanacağım.

Akça Koca yine düşünmeye mecburiyet gördü. Başbuğ olmak hesabıyla tam alpça bir iş yaptırmak; Rumlara unutulmaz bir ders, bir şehamet dersi vermek istiyordu. Kunur Alp'ı tahrir etmesinin sebebi hep oydu.

Koca başbuğ, hayli düşündü, tekfurlardan birini tercih etmek için esbabı mucibe arıyordu. Nihayet buldu:

— Yapabilirsen bu işi Samandıra tekfuruna yap. Çünkü o, bir gece sarhoş olmuş, o sarhoşlukla yemin etmiş. Türklerin en büyüğünü enseleyip köle olarak İstanbul pazarında haraç mezat satacakmış.

— Kabul ettim, ben de yemin ediyorum, o soyu bozuk herifi elimle yakalayacağım, Alparslan'ın Kayser Romanos'a yaptığı

gibi önümde diz çöktürüp ayağımı öptüreceğim. Sonra da bir uyuz inek gibi ipe takıp pazar pazar dolaştıracığım, üç pul verene kendisini köle diye satacağım. Nasıl memnun oldun mu?

— Oldum, inşallah yeminini yüz aklıyla yerine getirirsin.

— Ya ölürüm, ya dediğimi yaparım. Şimdi sen öbür işi anlat. Aydos'un ayına tutulmak sahih mi?

— Sahih ya, tıpkı Oğuz hikâyesi.

— Şunu tatlı dilinle söyleyiver. Hazır Abdurrahman da yanımızda yok. Bakalım bu işe neden inanmışsın.

— Oğuz destanını bilirsin. O büyük alp, çocukluktan kurtulup büyümüşü, yiğit olmuştu. Ünlenmek, kendini tanıtmak için meydan arıyordu, fırsat gözlüyordu.

Bir gün ona haber verdiler, "Filan diyarda bir orman var, içinde bir canavar dolaşıyor, beygirleri parçalayıp yiyor, insanları yutuyor!" dediler. Oğuz hemen atlandı, mızrağını omuzladı, yayını astı, kılıcını taktı, ormana geldi. Bir geyik yakaladı, at kırbacıyla onu bir ağaca bağladı, çekildi gitti. Gün doğarken döndü, canavarın geyiği götürdüğünü gördü.

Bu sefer bir ayı tuttu. Altın işlemeli kemeriyle yine o ağaca bağladı ve çekildi, gitti. Gün doğarken tekrar geri geldi. Canavar ayıyı da götürmüştü. Demek ki o ağaca alışmıştı ve yine gelecekti. Oğuz bu defa kendisi ağacın dibine yerleşti. Filvaki gece yarısı canavar geldi, eli ayağı bağlı bir geyik yahut semiz bir ayı bulacağını umarken yiğit Oğuz'la karşılaştı ve hemen saldırdı. Lâkin Oğuz daha çevik davrandı, mızrağını korkunç canavarın ta yüreğine sapladı, sonra kılıcıyla kafasını kesti, bir tarafa attı.

O sırada birdenbire ortalık karardı, gökten mavi bir ışık düştü. Bu ışık güneşten daha parlaktı. Oğuz, ona karşı koştu, gözleri kamaşa kamaşa ışığa baktı, tek başına bir kızın oturduğunu gördü. Kız, çok güzeldi, başında yıldız gibi parlayan bir işaret vardı. O kadar güzeldi ki gülünce mavi gök de gülüyordu. Oğuz iptida şaşırды, sonra, sevdi, güzel kıza çıldırısıya sevdalandı.¹

Bizim Abdurrahman da bir gün kalktı, evinden dışarı çıktı. Vakit erkendi, hava güzeldi, yataklarından sokağa fırlayan ço-

1. Bu destanın iki şekli vardır. Uygur Türkçesi metninden menkul olan şekil. Köprülüzade Fuad Bey'in "Türk Edebiyatı" tarihinin birinci kitabında, bu şekille Ebülğazi'ini naklettiği diğer bir şeklin memzuç bir suretini de Sivas mebusu Şemsettin Bey'in "Mufasssal Türk Tarihi"nde okumalıdır.

cuklar gülüp oynuyorlardı. Abdurrahman yarının alplarını sevinç dolu gözleriyle seyrede ede yürürken bir gürültü işitti. Dört beş at, ürkmüş, süvarilerini yere atmış, kaçmaya başlamıştı. Çocuklar, sokaktan gelip geçenler duvar diplerine çekiliyorlardı. Abdurrahman etrafına bakındı, azgın bir boğa gördü. Boğa, atlı bir kadına hücum etmek üzereydi.

Abdurrahman, o anda Oğuz'u hatırladı, onun ormanda canavarı öldürdüğünü örnek tuttu, azgın boğayı yakalamayı kurdu. Belinde palası vardı, sıyırmadı, etrafında insanlar vardı, onlardan yardım aramadı, tek başına saldırdı.

Boynuzlarından yakaladı. Beş dakika, on dakika, yirmi dakika boğuştu. Nihayet boğayı yordu, yere yıktı. Kollarını sallaya sallaya oradan ayrılırken Oğuz gibi o da bir ışık gördü. Merak etti, o ışığın yanına gitti, yine Oğuz gibi o ışığın bir kızın yüzünden doğduğunu gördü, alıklaştı, yutkundü, dilini ısırdı ve sonra sevdalandı!

Işık, Aydos hâkiminin Bursa'ya misafir gelen kızıydı ve Abdurrahman o günden beri hep o ışığı düşünüyor, içini çekip duruyor.

Kunur Alp:

— Masal iyi, dedi, ben bile imrendim. Bir boğa devirmekle Oğuzlaşmak, hele canlı bir ayı yakalamak kabil oluyorsa her gün bir boğa devirelim.

— Boğa devirmek kolay, boğanın boynuzundan ay çıkarmak güç!

— Şakayı bırakalım. Abdurrahman'ın boğayı devirdiğini, Aydos beyinin kızını kurtardığını ben de bilirim. Lâkin onun kıza sevdalandığına inanmam.

— İnan Kunur inan! Bizim yiğit yoldaş, için için yanıyor.

— Aydos'taki Rum kızına Bursa'da oturup yanmaktan ne çıkar? Uludağ'ın tepesinde ateş yansın, sen dibinde ısınmaya çalış! Abdurrahman'ın sevdası da buna benziyor.

— Allah nasip eder de Aydos'a gidersek iş değişir. Abdurrahman sevgilisine yakınlaşmış olur.

— Kızın haberi olmadıktan sonra bu yakınlaşma da hiç. Ben sana hayran sen çama tırman! Sevda dediğin karşılıklı olmalı.

— Yanan, yakar! Işıkla kepenekleri (kelebek) görüyor musun? İlk ışık yanıyor, sonra kepengi yakıyor!

— Yanılmaç yapma Koca! Abdurrahman kepenek, Aydoslu kız ışık mı?

— Biri ışık, biri kepenek; hangisi yanıyorsa öbürünü yakacaktır. Ben bizimkini kepenek görüyorum. Zira ışığa koşan o!

O sırada Abdurrahman göründü. Vakur adımlarla iki dostunun yanına geliyordu. Akça Koca:

— İşte, dedi, kepenek geliyor.

Kunur Alp, silâh arkadaşının heybetli yürüyüşüne bakarak takdîrkârane mırıldandı:

— Ne kepenek ya, kanadının yelinden gökteki akbabalar düşecek; böylesi kepenegi yakacak ışık, yeryüzünde var mı bilemem?

— Onu kendisine soralım.

Abdurrahman yanlarına gelince Kunur Alp Uygur Türkçesiyle bir mâni tutturdu, hem Abdurrahman'a bakıyor, hem ırlıyordu:

*Kalı evlilivük tilise özün
Talusın tileğet yeti aç gözüñ
Basa ev kızı al elik tekmedük
Sininden akı er yüzün görmedük
Nigûter içingil sinnanmış kişi
Sinnanmış kişinin pişing ol kişi*

Bu dört-beş mısra, Türkler arasında sık sık okunan, söylenen millî nasihatlerdendi. Bizim bugünkü şivemizle: “Evlenmek diliyorsan iyisini dile, gözünü yedi aç, senden başka erkek yüzü görmeyen, senden başkasını tanımayan kızı al; soyu, huyu, iyi olsun. Tecrübeli adamların sözünü dinle, sınanmışların işi pişkin olur!” şeklinde ifade olunabilen bu Uygur Türkçesi sözler, Kunur Alp’ın ağzından bir mâni gibi çıkıyordu.

Abdurrahman, bu meşhur sözlerin orada ve bu şekilde zikrolunmasını mânalı bularak sordu:

— Ne o emmi (amca), bir daha mı evlenmek istiyorsun? Sesin yanık çıkıyor.

— İçi yanık olanlar herkesi de öyle sanır. Çocuğum! Biz artık kül olduk; savrulmak, havaya dağılıp kaybolmak için ufak bir yel bekliyoruz. Sen bizi bırak da kendine bak.

— Ya ben yanıyor muyum?

— Onu da Akça Koca’ya sor.

— Öyle mi emmi?

Akça Koca ciddi davrandı:

— Beri gel evlât, dedi, seninle anlaşalım: Seviyor musun, sevmiyor musun?

— Neyi?

— Yüreğindeki tasviri!

— Kimin tasviri!

— Kimin tasviri o?

— Onu oraya koyan sensin, bana mı soruyorsun?

— Sözlerin bilmeceye benziyor, anlamıyorum ki!

— Yavrum, anlaşılmayacak bir şey yok. Kaç gündür dalgınsın, gözlerinde eşini arayan ceylân bakışı titriyor, yüzünde sıkıntılı bulutlar dolaşıyor, dudakların mühürlenmiş gibi kapalı, hani açsan, avuç avuç inilti dökülecek! Ben bütün bu hâllere baktım, senin sevdalandığına inandım. Aldanıyor muyum, aldanmıyor muyum? Erliğin başı için doğru söyle!

Verilen yemin mühimdi. Her Türk gibi esasen doğru sözlü ve doğru özlü olan Abdurrahman, böyle bir yemin önünde yüreğinin en büyük ve en aziz sırrını da ortaya atmakta tereddüt edemezdi. Binaenaleyh, o boğa hadisesinden beri yüreğine yapışan dilruba hayalin kendisini üzdüğünü, dalgınlığa düşürdüğünü, neşesizlendirdiğini hikâye etmek ıstırasında kaldı:

— Biliyorum, dedi, sen de, Kunur Alp da gülmek istiyorsunuz. Onun için ant verip beni söylendiriyorsunuz. Fakat umrumda değil, ister gülün, ister kınayın, bu yaşta benim de başıma bir iştir geldi. Bir kâfir kızına gönlümü kaptırdım. Belli etmemeye savaşıyorum ama içim içime sığmıyor. O kâfir kızı kilisedeki putlar gibi, dimdik duruyor.

Akça Koca:

— Yanlış söyledin, dedi, kilisedeki putlar gibi değil, mihraptaki mumlar gibi dersin daha yakışık alır. Senin gönlün Kâbe kadar yüksektir ve oraya giren, dinsiz de olsa imâna gelir.

Abdurrahman, şakacı dostunun yüzüne dikkatle bakarak sor-du:

— O da bir gün imâna gelir, demek mi istiyorsun?

— Hiç tasalanma, çoktan gelmiştir bile.

— Neden anladın?

—Biraz evvel Kunur Alp’a da söyledim. Yanan, yakar. Zaten atalarımız da söylememişler mi. Gönülden gönüle yol vardır!

Abdurrahman’ın ağzından tek bir kelime düştü:

— İnşallah!

Kunur Alp, aslan yapılı ve aslan yürekli silâh arkadaşının umulmaz pir zaafî kalple izhar ettiği şu yanık iştiyaktan mütehassis oldu ve uydurma bir besteyle Uygur Türkçesi şiir okumaya başladı:

Naça mink eriklik erin erkeği tişilerdin ötrü üzöldü. Naça kırku englik yüza söblek ertişilerden ötrü özü boldu yer¹

Abdurrahman, okunulan şiirdeki tehzilkâr mânaya karşı lâkayt kalamadı:

— Yo, emmi, dedi, o kadar da uzun boylu değil. Sevdalandım ama aklımı havaya vermedim. Salt gönül üzüntüsü çekiyorum. Yoksa solmuyorum, sarsılmıyorum.

Kunur Alp’la Abdurrahman şakalaşırken Akça Koca da başka bir mülâhaza geçiriyordu, tahmininin isabetini görmekle memnundu; şimdi, bu aşktan harp işinde ne gibi faide temin edebileceğini zihnen hesaphıyordu.

Onun düşünüşüne göre Abdurrahman, sevdiği kızı elde etmek için ateşe atılmaktan çekinmeyecekti. Acaba kız da bilmukabele aynı fedakârlığı gösterecek miydi?

Akça Koca işte bu noktayı inceden inceye hesap ederek, gönülden gönüle olduğu gibi gönüllerden kalelere de yol çıkabileceğini teemmül ediyordu. Zeki başbuğ, her şeyden harp için istifadeye çalışmakla maruftu. Şimdi de arkadaşının aşkından harbe ait bir fayda elde etmek istiyordu.

Orada, Aydos’tan henüz uzak bulunulduğu bir sırada bu düşüncüyü ihsas etmek yersiz ve lüzumsuz bir istical olacağı için Akça Koca bahsi değiştirdi:

— Sıra, dedi, kendi çıkarımızı düşünmeye geldi. Abdurrahman günün ışığına yapışır yahut tılsımlı merdiven bulur, ne yaparsa yapar, bugün yarın göğre çıkar, aya el sunar, yere indirir, safayı hatırla çadırına kapar, sonra Oğuzlaşarak “gün” beyleri, “dağ” beyleri, “deniz” beyleri sıraya dizer² diyelim. O vakit bize ne yapacaktır?.. Biz ağzımızı poyraza mı açacağız?

1. Bizim lehçemize göre şiirin meali şudur: “Nice bin kahraman erkeğin kadınlar yüzü - den kökü kırıldı. Nice parlak yüz, nice şerefli er, kadınlar yüzünden toprak oldu.”

2. Malum olduğu üzere Oğuz hanın; Gün, Ay, Yıldız, Gök, Dağ, Deniz isminde altı oğlu vardır ve Türklerin ilk inkısa ettikleri 24 boy, bu altı hanzadenin çocuklarına nispetle isim almışlardır. Burada şuna da işaret edelim:

Frenklerin Hün dedikleri, büyük millet, muhakkaktır ki Çinlilerin “Hiyong-no” diye yad ettikleri Türklerdir. Hiyong-noların başı “Mete” de Oğuz Han’dan başkası değildir. Fakat biz garbe yayılan Türklerin şive ve akidelerini hikâyemizde muhafaza ediyoruz.

Abdurrahman gülümsedi:

— Size de çocuklarımı yetiştirmek düşer. Hepsinin elinden tutar, ata bindirir, cirit attırırsınız.

Ve birden ciddileşerek:

— Bunlar, dedi, ne çeşit sözler? İşitenler bizi çıldırmış sanır. Ortada fol yok, yumurta yok. Gelin yok, güvey yok. Siz bir şeyler istiyorsunuz?

Akça Koca lâtifesinde musırdı:

— Bize eski Alplar gibi ziyafet çekeceksin. Şu sevdalanma işinde Oğuz'u örnek tuttun ya, ziyafetin de Oğuz'un şölenleri gibi olmalı.

Şu ısrar üzerine Abdurrahman da ister istemez ciddiyetini tekrar bıraktı, alaya başladı:

— Sözlerin hoşuma gidiyor, koltuklarımı kabartıyor. Bari ziyafetin nasıl olacağını da söyle ki yanlış bir iş yapıp da sizi kızdırmayayım!

— Oğuz'un şöleni gibi bir şey istiyoruz. O büyük adam, verdiği ziyafette dokuz yüz at, dokuz bin koyun kestirmiş, doksan havuz kımız hazırlatmıştı; halkı tam kırk gün kırk gece yedirip içirmişti. Sen de bize böyle bir ziyafet çekmezsen gönlümüz kalır.

Abdurrahman bu sefer bir kahkaha bıraktı:

— Az, dedi, bu ziyafet çok az! Zamane Oğuzlarının şöleni şanlı olmalı. Orhan Bey Nilüfer Hatun'u alırken galiba bir kazan pilavla bir lenger helva pişirtmiş, onu da fukaraya dağıtmış. Ben size bir kuzu çevirmesi yaparım, bir koca bakraç da ayran hazırlarım. Razıysanız söyleyin. Ben de şimdiden söz vereyim.

* * *

Burada, eski devirlerin kale harpleri hakkında küçük bir istitrade lüzum vardır: Eskiden her kale; yüksek duvarlar, kalın kuleler ve bazen de şehrin varoş denilen haricî mahallelerini muhafaza için yapılmış sıra sıra istihkâmlarla müdafaa olunurdu. İlk kade-me istihkâmlar bir şehrin dış kalesini; asıl mühim burçlar, barûlar ve hendekler de iç kaleyi teşkil ederdi. Tek bir surla muhat olan şehirler de vardı.

Muhasırlar; bütün bu istihkâmları, suyla dolu derin ve geniş hendekleri, yüksek duvarları aşmaya mecburdu. Muhasırların kullanageldikleri taarruz vasıtaları müteharrik kulelerden, iri iri taşlar

atan mancınıklardan, “beyle” namı verilen ve duvarları yıkmak hususunda kullanılan bir nevi harp makinesinden ibaretti.

Bunlardan başka yer altı lâğımları kazılmak suretiyle burçlar ve duvarlar tahrip olunurdu.

Bu taarruz vasıtalarına karşı mahsurların kullandıkları müdafaa vasıtaları nispeten mahduttu. Duvarların üstünden muhasır ve muhacim kuvvetlerin üzerine kaynar zeytin yağı akıtırlar. Uzun çengellerle müteharrik kulelerdeki düşman efradı çekilerek münasip bir irtifadan yere bırakılıp parça parça edilir, muhasırların safalarına taş yağmuru saçılır ve bazen de “Ateşi Rumî-Feu grégeois” denilen itfası müşkül yakıcı bir madde dökülürdü.

Anadolu Türkleri İstanbul’un muhasarasına kadar -esaslı ve etraflı surette- muhasara alet ve edevatı kullanmamışlardır. Top, tüfek zaten yoktu, mancınık da taşımazlardı. Bu sebeple kale muharebeleri Türk muharipler için yorucu ve bilhassa iğrendirici bir iş olurdu.

Duvarlar ardına saklanan bir düşman o açık yürekli ve açık alınlı dilâverler için köstebekler ayarında mahlûklardı. Binaenaleyh, kaleler önünde uzun günler geçirmeyi sevmezler, Bursa ve İznik muhasaralarında yapıldığı gibi zapt edilmek istenilen kalelerin yanı başında kuleler inşa ederek düşmanın hariçle münasebetini kesmekle iktifa ederlerdi.

Bu tarassut kuleleri mahsurlar için korkunç bir murakıp vazifesi görür ve kaleye dışardan yardım edilmesi imkânını selbederek binnetice mahsurînin arzı teslimiyet etmelerini zarurileştirirdi. Bursa, Aktemir’le Balaban tarafından yapılan iki istihkâmla tam on sene tazyik altında tutulmuş ve İznik de Katırlıdaki eteklerinde inşa olunan Targan (yahut Taz Ali) ve Kara Tekin kuleleriyle yine uzun müddet muhasara edilmişti.

Akça Koca’nın kumanda ettiği muharipler de muhasara vesaiti taşımıyorlardı. Lâkin tesadüf ettikleri kaleler, kasırgaya uğrayan sayvanlar, çardaklar gibi sapır sapır dökülüyordu.

Tarihimizi gelişi güzel okuyanlar için bu hadiselerin, zahiren çok kolay elde edilmiş gibi görünen bu mütevali muvaffakiyetlerin hakiki amilleri pek de anlaşılmaz. Galiplerle mağlupların seciye farkı ne olursa olsun, zaman itibarıyla son derece müstahkem sayılan bir sürü kalenin Türklere kapılarını açması şâyânı dikkat ve hatta şâyânı iştibah görülür.

Çünkü serçe bile yuvasında aslandır, çör çöpten yapılan mini-mini yurdunu, herhangi bir taarruza karşı müdafaa eder. Rumların vatanlarını kolaylıkla ve ekseriya bilâ müdafaa Türklere teslim etmeleri, hakikatten inanılmayacak bir hadise gibi görülür.

Halbuki bu, vakidir. Bir çok kaleler galiplere harpsiz teslim edilmiştir. Bunun sebebi, Türk'ün denenmiş ve tanınmış olmasından başka bir şey değildir.

Malumdur ki Anadolu, Akça Kocalardan çok evvel, üç asır evvel, Türklerin cevalângâhıydı. Bizim hikâyemizin cereyanı sırasında zaptolunan yerlerin çoğu, vaktiyle Türk'ün silâhını sınamış, Türk'ün celâdetini tecrübe etmiş bulunuyordu. Meselâ İznik, tam beş yüz bin kişilik bir Ehli salîp ordusuna karşı Türklerin, Selçuk Türklerinin gösterdiği müdafaayla meşhurdur.

On dokuz milletin en mümtaz muhariplerinden müteşekkil olan o muazzam ordu, günlerce, bir avuç Türk'ün vücuda getirdiği çelik çemberi kıramadı. Harp tarihine geçecek kadar meşhur aletlerle, tilki ve kaplumbağa namı verilen nev icat makinelerle yapılan mütemadi hücumlar hiçbir fayda vermedi. Türkler, kale harbini meydan harbi şekline ifrağ ederek on dokuz milletin şanını, şerefini ve haysiyetini taşıyan bir orduyu uzun müddet aczü hayret içinde çırpındırdılar.

Rumlar, bu hatırayı ve mümasil hatıraları elbette muhafaza ediyorlardı. Bir veya iki milletle, üç dört hükümetle değil, bütün bir cihanla galibane çarpışan Türk'ün, yeni baştan cevalâna kıyam etmesi, onların, o daima mağlup sürünün -tam mânasıyla- ödünü patlatmıştı.

İznik harbinde uzun boylu bir Türk'ün zırhsız ve silâhsız meydana çıkarak kızıl haçlılar ordusunu saatlerce taşta tuttuğunu ve bu suretle tek bir Türk'ün beş yüz bin düşman çehresine tükürmekten çekinmediğini Rumlar unutmamışlardı.¹ Onun içindir ki bir çok kaleler Türk muhariplerine kapılarını açmakta tehalük gösteriyorlardı.

Akça Koca'yla arkadaşları, işte böyle bir yürüyüşle ilerlediler. Bir kısım şehirleri müdafaa olunamaz bir savletle, bir takım kaleleri de halkın yalvara yalvaya kapıları açmasıyla elde ederek İzmit yarımadasını dolaştılar. Müdafaada bir, iki gün sebat edebi-

1. Hammer, c. 1, s. 150. Bu kahraman, fakat ismi meçhul Türk'ün gösterdiği harikai celâdeti kaydeder.

len Ayangölü ve Kandıra kaleleri kumandanlarını da başkalarına ibret olsun için birer kulenin üstüne astılar.

Kandıra'nın ele geçmesi üzerine İstanbul Boğazı'nın kara yolu -geniş bir hat üzerinde- tamamen açılmış oluyordu.

Artık akın suretiyle değil, müebbeden yerleşmek azmiyle boğazın Anadolu kıyısında yürüyüş yapılacaktı. Bir ay içinde yirmiden fazla kale Türk hakimiyeti altında konulmuş, koca bir yarımada'nın teshiri keyfiyeti itmam edilmişti.

Asgarî zayıat ve azamî süratle istihsal olunan bu neticeden Akça Koca son derece memnundu. Büyük şehrin, İstanbul'un alınması ve insanîyet tarihinde yeni bir devrin açılması zamanı artık yakınlaşmıştı ve o zamanı yaratanlar arasında işte kendisi de bulunuyordu.

Koca muharip bunu düşünerek ve arkasındaki parlak izin azametini göz önüne getirerek mütehassis oluyordu. Kandırayı karargâh ittihaz etmiş, raporlarını Bursa'ya göndererek yeni talimat istemişti. Şimdiye kadar elde edilen neticeye nazaran muhariplerin pek suhuletle karşı yakaya geçebilecekleri de anlaşılıyordu. Akça Koca işte bu noktayı hükümet merkezine bildirmiş ve evvelki plan mucibince boğaz sahilinde tevakkuf etmek mi yoksa karşıya da geçmek mi münasip olacağının tespit olunmasını rica etmişti.

Akça Koca, Bursa'dan cevap vüruduna intizaren fetholunan mahallerin asâyişi temin, idaresini takrir, boş araziyi fatihler arasında taksim ve halka Türk kanunlarını tamimle meşgul oluyordu.

Her akşam, Kandıra'ya hâkim tepelerden birine çıkıyor, canlı bir abidei zafer gibi kollarını göğsüne kavuşturarak denize bakıyordu. Karadeniz, sihirli bir ayna gibi muharibin gözlerine istikbalin şaşaasını aksettiriyordu. O günlerde, küçük bir parçası Türk'ün elinde bulunan şu güzel denizin bir gün Türk havuzu hâline gelebileceğini düşünerek göğsü kabarıyor ve sonra gözlerini arkaya çevirerek eski yurdu, payansız mesafelerin maverasında kalan eski yurdu hayalen temaşaya dalıyordu.

Bazen Kunur Alp'la Abdurrahman da bu tenezzühe iştirak ederlerdi. Onların Karadeniz'e bakarken yüreklerinde husule gelen duygular da Akça Koca'ninkinden farksızdı. Hepsi aynı arzunun, aynı iştiağın ve aynı mefkûrenin heyecanını taşırlardı.

Büyük ruhlu başbuğ, Kandıra'yı her yerden ziyade beğenmiş ve sevmişti. Arkadaşlarına sık sık muhabbetini anlatarak:

— Şu yer, derdi, hoşuma gitti. Sinimi (mezarımı) burada eşin. Beni şu tepelerden birine gömün.

Ve arkadaşları o hazin bahsin kapanması için çalışırken Akça Koca ısrar ederdi:

— Siz beni seviyorsunuz diye ölüm yolundan dönmez, ne sizden ürker, ne bana acır. Boş lâfı koyun da dediğimi kulağınızda tuttun. Beni, ben gittikten sonra arayan olursa bu tepelerde bulsun.

Akça Koca'nın hissi kablevukuu sadıktı ve filhakika biraz sonra -fakat hikâyemizin taallûk ettiği hadiselerin hitamından sonra- irtihal etti.

Onun hayatı gibi ölümü de ulvî olmuştu. Romanımızın çerçevesi haricinde bulunmakla beraber onun Kandıra tepelerinde ölümden bahsetmesi ve nihayet Kandıra'da ölmesi münasebetiyle nasıl öldüğünü kaydetmek icap ediyor. Araya giren şu satırlar, hikâyenin cereyanını ihlâl eder gibi görünse de aziz okuyucularımızın merakını tatmin edeceği için faydadan hâli değildir.

Evet; Akça Koca bilâhare öldü ve dilediği gibi Kandıra'da öldü. Bir gün arkadaşlarıyla şakalaşarak ahret seferinden bahse girişmişti. Şendi ve her vakitten ziyade sıhhatte görünüyordu. Ahret seferi derken eğlenceden, sefalı bir tenezzühten bahsediyormuşçasına neşeleniyordu. Arkadaşları, onun şataretine rağmen bahsi değiştirmeye çalışmışlardı. Fakat o, aynı mevzu üzerinde konuşmakta ısrar ediyordu.

Akşama doğru Kunur Alp'la Abdurrahman'ı kendi çadırına çağırdı:

— Gelin, dedi, tomak oynayalım. Bakalım kocalaşmış mıyım?

İdman oyunu hiçbir Türk'ün reddedemeyeceği eğlencelerdendi. Türk, fırsat ve hele davet vukuunda oyuna girmeyi ihmal edemezdi ve oyunda hatır, gönül tanımazdı. Cirit mi oynanıyor, karşısındaki kardeşi olsa acımaz, ciridi yapıştırırdı.

Tomak mı sallıyor, önündeki kim olursa olsun teenni veya tereddüt göstermez, oyunun icabına riayetten çekinmezdi. Çünkü her oyunun binnetice galibiyet yahut mağlubiyet temsil etmesi tabîydi ve Türkler, oyunda bile mağlup olmayı izzeti nefislerine sığdıramazlardı.

Binaenaleyh Akça Koca'nın bu teklifine Kunur da, Abdurrahman da şevkle muvafakat etmişlerdi. Yalnız Abdurrahman sahte bir neşesizlik göstererek mırıldanmıştı:

— Akça Koca, tomak, ne kadar uzak?

İhtiyar muharip, arkadaşının bir nevi acınmayı gösteren bu mırıldanışına kızdı:

— İyi ya, dedi, beni kolayca yenersin. O da senin için bir ün olur.

Alpların oyunundan haberdar olan bütün muharipler, bu heyecanlı mübarezeyi seyir için toplanmışlardı. Bizim bugünkü genç sporcularımızın oyunlarını temaşaya gelenlerin ekseriya yaptıkları gibi “Vur, kır, parçala!” diye bağırarak, haykıran yoktu. Her biri binnefis bir kahraman olan seyirciler, mâbette bulunuyorlarmış gibi sessizdi, hürmetkâr bir heyecan içinde mübarezeyi takip ediyorlardı.

İptida Kunur Alp’la Akça Koca karşılaştı. Biri rüzgâr gibi seri, öbürü de ziya gibi seyyal görünüyordu. İkisi de varlıklarını ihtişam içinde ihsas ve ifham ediyorlardı. Lâkin rüzgâr ve ziya gibi yetişilmek, yakalanmak kabiliyetinden de ârî bulunuyorlar, gösterdikleri müthiş çeviklikle bakanların gözlerini kamaştırıyorlardı.

İki Alp’ın çarpışması yarım saat devam etti. Yetmiş beş yaşında olduğunu söyleyen başbuğun sırtına tek bir tomak darbesi değmedi. Halbuki o, tam üç kere tomağını Kunur’un iki küreği arasına yerleştirmişti. Şimşek, rüzgârdan daha çalak olduğunu şu galibiyetiyle göstermiş oluyordu.

Kunur Alp, üçüncü darbeyi de yedikten sonra tomağı attı ve Akça Koca’nın elini öptü:

— Aslanlar, dedi, kolay kolay kocamıyor.

Abdurrahman sahneye çıkarken gülümsedi:

— Kunur’a, dedi, pes dedirttin. Çünkü o da bir koca. Bakalım bana ne yapacaksın?

Akça Koca sükûnetle cevap verdi:

— Ben bir şey yapacak değilim. Ne yaparsa şu tomak yapacak. Hele sen sırtını sağlam tut, kemiklerine sahip ol!

Yine yarım saat devam eden mübareze, Abdurrahman’ın beş darbe yemesiyle hitam buldu. Mağlup, bir evlât hürmetiyle galibin elini öperken haykırıyordu:

— Dilerim Tanrıdan, beni de sana benzetsin.

Akça Koca bu yürekten doğan duayı hafif bir tebessümle karşıladı:

— Cidden sevindim, dedi, ahrete sağlam kolla, sağlam bilek-
le gidiyorum. Benim için ne mutlu.

Güzel ve her mânasıyla ustaca bir oyun seyretmiş olan Türk silâhşörleri “Yaşa Akça Koca!” avazıyla başbuğlarını alkışlayarak dağılırlarken o da iki dostunun arasında çadırına çekildi ve yatsı-
dan bir saat sonraya kadar kendileriyle dereden, tepeden konuştu.
Bursa’ya dönmek bahsi açıldıkça çehresi ciddileşiyordu.

— Orası bahta bağlı. Hele biraz daha şurada eğleşelim, di-
yordu. Yatsı vakit geçip de arkadaşları ayrılmak istedikleri zaman
mahzun bir bakışla onları süzmüş ve yalvarmıştı.

— Hele oturun, daha er!

Ve ayrılacakları zaman Kunur’u kucaklamış, Abdurrahman’ı
alnından öpmüştü:

— Haydi Allah rahatlık versin.

Onlar, gündüzki mağlubiyetlerinden dolayı Akça Koca’nın
kendilerini tatyip etmek istediğine zahip olmuşlar ve bu gönül alı-
cı iltifata mukabil kendisinin elini öpmüşlerdi.

Ertesi gün, başbuğun sabah namazına gelmemesi alpların ve
bütün muhariplerin telâşını mucip oldu. Onun herkesten evvel iç-
tima mahallinde hazır bulunmak mutadıydı. Bu alışılmış itiyadın
ilk defa bozulması, bütün muharipleri hayret ve endişeye düşürü-
yordu.

Kunur’un işareti üzerine Abdurrahman koştu, çadırın kapı-
sından seslendi, cevap alamadı, içeri girdi ve büyük muharibi bir
koyun postunun üstünde uyur gördü. Palası yanında, ok sadağıyla
dağarcığı üst üste başının altındaydı. Abdurrahman iptida yavaş
ve sonra hızlı çağırdı:

— Emmi, emmi!..

Akça Koca uyanmadı, çünkü ölmüştü. Yetmiş altıncı yıl dö-
nümünün ilk güneşi üstüne doğmadan umduğu ve beklediği gibi
öbür âleme sefer etmişti.

Muharipler, büyük bir harp kaybetmişler gibi vaveylâ içinde
onu yıkadılar, ellerinin üstünde taşıyarak Kandıra’ya nazır bir te-
peye gömdüler. Bir hafta kılıçlarını kından çıkarmadılar, matem
tuttular.

O, asırlardan beri orada yatıyor. Karadeniz’in dalgalarından
Türk’ün -bazen şad, bazen nâşad olan- rengîn ve engin tarihini
dinliyor. Ne kadar yazık ki Akça Koca’nın orada yattığını bugün
hatırlayan ve mezarına bir gül fidanı olsun diken yok.

Şimdi hikâyemize rücu ediyoruz ve yine Akça Koca'yla beraberiz. Onun ölümünü istitraden yazdık, hikâyemizin sonuna kadar kendisini berhayat olarak göreceğiz.

Akça Koca bir müddet Kandıra'da bekledi ve nihayet Bursa'nın cevabı geldi. Karşı yakaya geçme meselesinin -tevellüt etmesi muhtemel olan ihtilâl hasebiyle- bilâhare kararlaştırılacağı ve şimdilik eski plan mucibince Anadolu kıyısının Rumlardan tathiri emir olunuyordu.

Bu emre ilâveten bir de tebliğ vardı. İzmit yarımadasının bundan sonra Kocaeli tesmiye olunacağı, binaenaleyh muhaberatta, muhaveratta bu ismin kullanılması, halka da ilânı bildiriliyordu.

Şu ad konma meselesi, Akça Koca isminin ebedileştirilmesi keyfiyeti bütün muhاریpleri tehyic etti, o şerefe şenlikler yapıldı. Akça Koca'ya umumen tebrikâtta bulunuldu.

Büyük ruhlu başbuğ, bu samimi tezahürat önünde bir çocuk gibi ağladı ve arkadaşı Kunur Alp'a o andaki düşüncesini açıkça söyledi:

— Alparslan yarı dünyayı aldı, yıkık bir mezardan başka kendini andıracak bir şey bırakmadı. Dünya ne kadar değişmiş ki koca bir toprağa benim adımları veriyorlar. Bu ne israftır, bu ne lüzumsuz ikramdır. Sevindim desem yalan; doğrusu üzüldüm, utandım, bütün yoldaşlardan utandım.

Kunur Alp, yüzünü ekşiterek cevap verdi:

— Bu sözü ben duydum, başkası duymasın, gücenirler. Bir avuç toprağa senin adın veriliyorsa ne oluyor sanıyorsun? Yapılan şey seni yükseltmek için değildir. Sen zaten yükseksin. Maksat, toprağı yükseltmektir. Her gün bir sürü Rum senin önünde diz çöküp Müslüman olmuyor mu? Bu da onun gibi bir şey. Şu kadar ki toprak senin adını alınca salt Müslüman değil, bizim gibi Türk de oluyor. Bunu herkes bilir.

ALPLAR SÖZÜNDE DURUR!

Bugün Samandıra dediğimiz köy, hikâyemizin cereyanı sırasında mühim bir kaleydi. Bu ehemmiyet birkaç sebepten ileri geliyordu: Bir kere metindi, itinayla yapılmıştı, müdafaa vasıtaları mükemmeldi. Sonra İstanbul'a yakın bulunuyordu. Üsküdar, büyük şehrin bir mahallesi demekse Samandıra da Üsküdar'ın bir mahallesi sayılabilirdi.

Bu iki sebepten başka üçüncü bir sebep daha vardı ve kalenin ehemmiyetini manen çoğaltıyordu. O da kale hâkiminin Rumlar arasında bir Herkül, bir Hektor mesabesinde tutulması ve o efsanevî kahramanlar kadar kıymetli tanınmasıydı.

Halkın bu zu'mune, bu perestîşkâr muhabbetine Bizans hükümeti de lâkayt kalamadığından Samandıra hâkimine resmen "Papinerse bastos" unvanı verilmişti.

Bu unvanın Türkçesi "Pek muhterem!"dir ve Bizans ricali o unvanı kazanmak için her şeyi ve her şeylerini verirlerdi.

Mütereddi milletlerde; şirazesi bozuk, temeli sarsık hükümetlerde unvan meselesi büyük bir rol oynuyor. Bugün bile bazı milletlerde bu mânasız meyalânın çok gülünç tecelliyatına şahit oluyoruz. Herhangi bir hükümdarın lütfen tefevvüh edeceği bir kelimeyle kendisini "pek muhterem" olmuş addedenler henüz küre üzerinde mevcuttur.

Bu zihniyet nerden doğar, nasıl yaşar, orası mevzumuz haricindedir. Ancak, muhterem olmanın beratlarla, fermanlarla değil vehbî ve kesbî meziyetlerle kabil olduğunu bir kısım hemnevimizin hâlâ takdir etmemelerine acırız.

Samandıra hâkimi de işte böyle bir "muhterem"dir. İmparatorun bir satırı gümüş, bir satırı altın suyuyla yazılan fermanına bilistinat kendisinin muhterem, hem de pek muhterem olduğuna inanıyordu. Mamafih onun -söylediğimiz vechile- halk arasında da şöhreti, mümtaz bir şöhreti vardı. Cesareti, silâh istimalindeki mahareti, tevatüren rivayet olunuyordu. Gerçi bu rivayetler delile

müstenit değildi ve mesela onun herhangi bir harbe girdiği, zafer kazandığı işitilmemişti. Ancak Herkül kadar kuvvetli, Hektor kadar cesur olduğu noktasında herkes ittifak etmiş görünüyordu.

Âmmenin bu zehabı neden ileri geliyordu. Bu garabetin sebebini Rumların tereddisinde, ruhen tefessühünde aramalıdır. Levs içinde, içli dışlı, karılı-erkekli fuhuş içinde yüzen, yaşayışları hakikatte sürünmekten, zahifeler gibi sürünmekten ibaret olan o kavim içinde ayakta durabilmek bir şey, bir saniye güneşe bakmak bir cesaret, keklik avına gitmek aslanca bir celâdetti. Bütün ulviyat, bütün nezihyyat -onlar için- mafevkatabiyat arasına girmişti. Silâhşörlük, muhariplik, adalet, hakikat aşkı ve bunlara mümasil olan her şey, sırrı tekvin, sırrı ukba gibi anlaşılmaz, içinden çıkılmaz mefhumlar hâlini almıştı.

Hele silâha müteallik işler onların gözüne o kadar yüksek ve o kadar haricezbeşer görünürdü ki aralarında bir kahramanın zuhurunu, tavşanlar arasında aslan türemesi kabilinden muhal adederlerdi.

Ümmî bir adamın bir yazı önündeki ebleh hayreti neyse yüksek işlere ve yüksek insanlara karşı Rumluğun muhakeme ve tahassüs şekli de oydu. Bilmezler, anlamazlar, zevkyap olmazlar, fakat hayranlık gösterirlerdi.

Samandıra hâkiminin, pek muhterem tekfur cenaplarının şöhereti, işte böyle bir ruhiyetin piçiydi. Onun geceleri bir köye gidip gelişi bir harika sayılır. Ok atıp desti parçalaması nâkabili taklit bir maharet olarak kabul olunurdu.

Hâkim, alık insanların salyalarından mamul olan şöheretini tenmiye için türlü türlü hilekârlıklar icrasından geri kalmazdı. Parayla kandırdığı adamlarını köy köy, kasaba kasaba dolaştırır, onların ağzıyla kendi celâdetine ait menkıbeler neşrederdi.

Bu meyanda neler ve neler söylenmezdi? Pek muhterem kahramanın üç yüz Türk süvarisini tek başına atlarıyla beraber keserek kellerinden kuleler yaptığı mı anlatılmazdı, Türklerin -kendilerine muhterem tarafından ilişilmemesi için- içi altın dolu tavuklar takdim ettikleri mi hikâye olunmazdı?

Herkes bu kuyruklu yalanlara inanmış görünür ve hiçbir kimse Türk cesetlerinden inşa olunan kuleyi görmek hevesine kapılmazdı.

Bu propagandalara öyle bir şumül ve öyle bir genişlik verilmişti ki onun, Samandıra tekfurunun binnefis Hektor zade olduğu,

o uydurma pehlivanın ahfadından bulunduğu bile kuvvetle iddia olunmaya başlanmıştı.

Rumlar için, Türklerle yüz yüze gelmek müşkül bir iş olduğu cihetle öyle bir cüret gösteren insanın efsaneler diyarında yetiştirilmesi icap ediyordu.

Şahsen veya milletçe malik olmadıkları meziyetlere sahip insanları kendi milliyetlerine mal etmeye çalışarak benimsemek de mütereddi milletlerin mümeyyiz vasıflarındandır.

Rumlar bu hususta da bütün değersiz kavimlerin en başında bulunurlar. Onlar Türk'ün âlemşumul celâdeti, göz kamaştırıcı hamaseti, pek yüksek fazileti önünde her şeylerini kaybettikten sonra tek bir tesliyet çaresi bulmuşlar ve Türklerin aslen Rum olduğunu iddia etmişlerdi!¹

Kendi hiçliklerine ve piçliklerine ağlamayı beceremeyen insanlar bu kabil türehhatla bütün insaniyeti kendilerine güldürürler.

Samandıra hâkimi, mensup olduğu kavmin temayülâtını tamamen müdrik olduğundan basit hilelerle, pek bayağı nümâyişlerle devrinin mümtaz bir şahsiyeti hâlini almıştı. Bu imtiyazın zevkini çıkarmak için sık sık İstanbul'a gider; önünde, ardında tebardarlar taşıyarak alık Rumlara çalım satar. Her ziyaretinde dört-beş kızı gebe bırakırdı ve bu lütfundan dolayı kız babalarının şükranını kazanırdı. Hektor zadedden döl almak herifleri sürura gark ederdi. Hülâsa, Türk istilâsından ödleri kopan Rumluk, bu masal kahramanının şahsında bir "seddiçin", herhangi bir istilâyı durduracak bir kudret tevehhüm ediyordu.

"Pek muhterem" bu İstanbul seyahatlerinin birinde imparatorun huzuruna çıkmıştı. Kilise ve saray ricali tamamen bu mecliste hazırды. Hâkimin rütbesi, "büyük kölelik" payesinden bir derece aşağı olduğu için teşrifat usulüne nazaran imparatorun yanı başında duramayacaktı.

Onun şöhreti celâdetiyse, "büyük köle"nin alt tarafında durmasına mâniydi. Binaenaleyh işe makul bir şekil vermek lâzım geldi. Herif saraya gelmezden evvel vükelâ toplandı, uzun münakaşalar yapıldı. Nihayet, o gün için büyük kölenin kilise erkânıyla

1. Bu hezeyanı yapan Franza isminde bir müverrihtir. Merhum, Bizans İmparatorluğu'nu tarumar eden Türklerin İzak komnen neslinden türediğini yazar ve zumunce Rumluğun inhizam acılarını avutmak ister.

sağda ve patriğin yanında, pek muhteremin de imparatorun sol tarafında ve en başta durması tahtı karara alındı.

Bu suretle muhteremin gücenmesi ve Rumluğu müzaheretinden mahrum etmesi ihtimali bertaraf edilmişti. Tekfur cenapları da bin yıllık saray teşrifatına galebe ettiğinden dolayı memnunen mevkii şerefi işgal etmişti.

İmparatorun kızları, bu kızların alay alay nedimleri, zevatı âliyenin aileleri -ince tüller altında bedenlerinin letafetlerini pırıldatarak- o muhteşem meclise şuleler saçıyorlardı.

Çandarlı Kara Halil'in ağzından yalancı taşlarla dolu ve kayla örtülü olduğunu işittiğimiz taç, imparatorun başında küçük bir hareketi Rum sürüsünü yerlere kapandıran saltanat âsâsı elindeydi.

Vakarı hümayuna hâlel gelmemek için daima önüne bakan imparatorun kapalı gözlerinde o gün derin bir düşünce titriyordu.

Patrikten piskoposlara, pek muhteremden yelpazeci başına kadar bütün erkekler haşmetpenahın, başında yalancı taşlarla ve bakırla müzeyyen taç taşıyan imparatorun, Maltepe harbinden dizbağları çözülerek sedye içinde kaçabilen başkumandanın şimdi ne cevherler yumurtlayacağını merak ediyorlar ve "lebi akdesin" düşük duran mübarek dudakların harekete gelmesini bekliyorlardı.

Kızlar ve kadınlar, prenseslerden saç taramaya memur matmazellere kadar bütün kadınlar, haşmetpenahın düşüncesine karşı lâkayt görünüyorlardı. Onlar, muhteris gözlerini "pek muhterem" in yüksek endamina, mağrur gözlerine dikmişlerdi. Rumluğun canlı bir kalesi sayılan ve yüzlerce Türk'ün ölüm macerasını -rivayete nazaran- kılıcının demirine nakşetmiş olan bu büyük muharip, hepsinin içini gıcıklıyordu.

Gölgelerinden korkan ve harp kelimesini bilhassa Maltepe'ye gidip geldikten sonra -muhavere sırasında- bile tefevvüh ederken renkleri atan saray ricalinden, bu kadıncıklar artık iğrenmişlerdi. Onlar, Samandıra hâkimi gibi yiğitlik şöhreti -ilâhlar ve ilâheler mahfili- Olimp'in zirvesini de aşan bir bahadırın aşkına imreniyorlardı. İmparator emir verse ve "pek muhterem" de tenezzülen kabul etse hepsi soyunacaklar, birbirini çiğneyerek tenlerini kahramanın ayağı altına sermeye koşuşacaklardı.

İmparator, uzun bir müddet sakit kaldıktan sonra, gözünün ucuyla kadınlara baktı, onların hep bir hedefe, hep bir simaya müncezip olduklarını gördü ve gülümsedi.

Bu tebessüm, imparatorun yüzünde nazarları temerküz etmiş olan erkeklerin gözlerine neşe getirdi ve onlar da; patrikten kıdemsiz piskoposa, büyük köleden -yani reisi vükelâden- yelpazeci başına kadar bütün erkekler de gülümsedi.

Ruhî zilletin nişanelerinden biri de budur. İmparatoru gülünce gülmek, ağlayınca ağlamak! Millî bir menfaat temin etmeyen, milletle alâkası olmayan şahsî hareketleri; uyumak, uyanmak kabîlinden efali tabiyeyi takip etmek ve “İmparator uyudu, imparator esnedi, imparator çamaşır değiştirdi” diye çene yormak zilletten başka bir şey midir? Rum ekâbirinin, Rum ulularının -o devirde- yegâne meşgalesi buydu.

İmparatorun her türlü efali tabiyesini tespit etmek yekdiğerine söyleyebilmek için avuç dolusu para sarf ederler, sarayda hafiyeler bulundurulardı.

Başkalarına tezellül gösterenlerin kendilerine de tezellül gösterilmesini istemeleri tabiidir. Binaenaleyh, Rum ricali imparatora yaptıklarını -derece derece- birbirlerine de yaparlar ve yaptırırlardı. Nazırlar madunlarından, onlar da kendilerinden aşağı olanlardan aynı tezellülü beklerler ve görürlerdi. İmparatorun yatağa ne renk entariyle girdiğini öğrenmek büyük köle için mühim bir meseleyse onun da öğle yemeğinde hangi cins balık tenavül ettiğini tahkik etmek ve bu malumatla müftehir olmak da kendisinden bir derece aşağı memurlar için o kadar zaruriydi!

Bu mecliste de devlet ve kilise ricali gülümsüyorlardı. Çünkü imparator gülümsemişti. Bu minimini gülümseyiştten bir rütbe, bir nişan doğabilirdi ve hepsi -ağızlarında sahte bir tebessüm- bekliyorlardı.

İmparator, yalancı tacın altında ezilen başını kaldırdı ve “pek muhterem” cenaplarına Samandıra hâkimine hitap etti:

— Herkül! Hani senin İlas’ın?

Hitap, mültefitane olduğu kadar şairaneydi ve parlak nükteleri ihtiva ediyordu. Samandıra hâkimi, Jüpiter zadelikle, en şerefli unvanla yad olunmakla beraber henüz bekâr olduğu telmih ediliyordu. Herkül’ün nedimi olan İlas erkekti ve yalnız nedimlik değil,¹ efendisine metreslik de ediyordu.

1. Malum olduğu üzere Herkül Yunanlılarca “Hudayı âzam” tanılan Jüpiter’in Alkmen’den doğma oğludur. Kahramanlığın, kuvvetin, cüretin timsali ad-dolunur. Herkül, gadup; Herkül, istirahat, Herkül yılanları boğarken gibi

İmparator, o ismi yad etmek suretiyle Samandıra hâkiminin bazı mahrem ve süflî temayüllerine, mabupperestliğine de işaret etmiş oluyordu. O meclislerde, o hümayun meclislerde bu gibi imalar yüksek zarafetlerden sayılırdı. Mamafih, asıl nükte, asrî Herkül'ün yalnızlığına ait bulunuyordu. Demek ki haşmetpenah, o kahramanın evlenmesini istiyorlardı ve ihtimal ki ona bir eş seçmiş, hazırlamışlardı.

Erkeklerden çok fazla kızlar müteheyyiçti ve hepsinin gözü dört açılmıştı. Acaba Bizans Herkül'üne İlas olmak, karısı sıfatıyla onun nedimliğini yapmak saadeti hangi bahtiyara nasip olacaktı?

Bütün kızlar; arzularını, meyillerini ve teslimiyetlerini gözleminde toplayarak “pek muhterem”in mağrur çehresine şu hümayun sual üzerine hangi mesut fâninin yüzüne tenezzülen münatif olacağı endişe ve biraz da ümitle bekliyorlardı.

“Pek muhterem” muhatap olduğu nükteli iltifata, kahramanca cevap vermek istedi ve kemali vakarla eğildi. Niyeti “İşte haşmetmeap, kulunuzun nedimi!” diyerek kılıcını göstermekti ve şüphe yok ki bu cevap, tam Herkülce olacaktı. Lâkin, bu esersiz kahramanın sahte şöretini öteden beri kıskanan ve saray kadınlarının ona gösterdikleri, incizap hasebiyle yüreğindeki haset ateşi büsbütün alevlenen Avcıbaşı Kontofires dayanamadı. Henüz vuslatıyla bahtiyar olamadığı kızlardan birinin ve bilhassa nedimelerden en güzeli olan Afrodit'in düzme Herkül'e verilmesinden ürküdü. Pek muhteremin, cevabını ağzında bırakan bir tehalükle atıldı:

— Kara Ali de, dedi, şimdi Siyos'ta bu suali soruyor, fakat değiştirerek soruyor: “Hani İlas, senin Herkül'ün?” diyor. Samandıra hâkimi, cevap verirken bunu unutmasın!

Avcı başının müdahalesi, muhteşem meclisin üstünde bir küme yıldırım tesiri yaptı. İmparatorun yalancı tacı sarsıldı, patriğin titreyen eli zünnarına yapıştı, büyük kölenin ağzı, bir yumruk girecek kadar açıldı, kızların rengi uçtu, bendegânı hümayunun her birine bir çeşit sarsaklık ve sersemlik geldi.

Dili dışarıda, eli de kılıcının kabzasında kalan pek muhteremse bütün bu şaşkınlıklar arasında en acınacak bir vaziyete düşmüştü. Ne dilini ağzına çekebiliyor, ne elini kabzadan ayırıyordu. Sanki donmuş, put kesilmişti.

isimleri taşıyan yüzlerce tablo ve heykel, Avrupa müzelerinde hâlen mevcuttur ve bu muhayyel kahramana ait sayısız hikâyeler şiirler yazılmıştır.

Avcı başının sözündeki ehemmiyeti ve bu sözün meclise iras ettiği dehşeti iyi anlatmış olmak için sözü teşrih etmek lâzım geliyor:

Eski Yunan masallarına göre Herkül'ün nedimi İlas, bir gün gemiyle “Siyos” (bizim Gemlik) sahiline gelir, su almak için karaya çıkar, orada yaşayan periler tarafından yakalanır, kendisine aylarca aygır vazifesi gördürülür. Sonra Herkül gelir, perilerle boğuşur, bir çok sıkıntılar çeker, nedimini kurtarır.

Gemlikliler, asırlarca bu efsanevî hadiseyi tes'it etmişlerdi. İlas'ın periler eline düştüğü günün devri senesinde bütün halkı süslenir, çiçekler takarlar, kafaları tütsülerler, dağlar arasında çiftler çiftler ve çiftleşe çiftleşe dolaşırlar, “İlas, İlas!” diye bağırırlar.

Bizans imparatorunun şu meclisi aktettiği güne takaddüm eden hafta içindeydi ki Gemlik, Kara Ali kumandasındaki Türkler tarafından zaptedilmiş bulunuyordu. İşte avcı başı o hadiseyi, Gemlik'in sukutunu ihtarla meclisin neşesini altüst etmiş, imparatoru susturmuş, pek muhteremin hazırladığı cevabı da ağzında bırakmıştı.

Herifin yaptığı iş cidden cüretkâraneydi. O büyük mecliste bu soğuk bahsi açmak ve kıvrak nükteler sarfolunması ve binnetice bir izdivaç meselesinin kararlaştırılması ve o münasebetle de birkaç hafta sürecek eğlenceler tertip edilmesi muhtemelken ortaya vatanî felâketlerin, millî hezimetlerin ve mülkçe zayıatın hatırasını atmak Rum zihniyetine ve o meclisin hissiyatına göre büyük bir edepsizlikti.

Avcı başından başka herhangi bir adam bu cüreti gösterseydi hayatını kaybetmekle mukabele görürdü.

Fakat avcı başı kolay kolay tecziye edilecek takımdan değildi. İmparatoru, Maltepe'den salimen kaçırın oydu. Tacın elmaslarını satıp yerine yalancı taşlar tedarik eden oydu, saray korularında saraylı kadınlara keklik tutmayı öğreten ve geceleri de yatak odalarında verdiği avcılık dersinin hatırdaki kalıp kalmadığını büyük bir vazifeşinaslıkla sorup arayan oydu. Hülâsa, o gün için imparatorluk tahtının istinat ettiği sadık kuvvetlerden birini o adamın şahsı teşkil ediyordu.

Teşrifat kaidelerinde muvakkat tadilât yapmak kolaydı. Hüner şu biçimsiz vaziyete çare bulmaktaydı. Büyük köleden, ahırlar nazırına kadar bütün vükelâ, bütün nedimler dilsizleşmişlerdi, sersemleşmişlerdi. Hiç birinin hatırına münasip bir tedbir

gelmiyordu. Dört İncil'in her fırkasını dört yüz şekilde tefsir edebilen, Roma'daki papayla galibane münakaşalar yapan patrik de aynı acz içinde bulunuyordu.

İşin ağırlığını artıran bir nokta da pek muhteremin takındığı tavidir. Onun kılıcına el atması, mecliste bulunanların yüreklerini ağızlarına getirmişti. Zavallının maksadı, kılıç çekmek değil, iyi bir jest yapmak, şairane zarafet taslamaktır. Şaşkın misafirler ve saraylılar bu hakikati bilmedikleri için onun aldığı tavırdan telâşa düşmüşlerdi. Tek başına yüzlerce Türk süvarisini şehit ettiği rivayet olunan bu büyük muharip, tamiri haysiyet için kılıca el atınca neler yapmaz, ne kanlar dökmezdi!

İki, üç dakika, cehennemî bir ağırlık içinde geçti. Korkak nazırları, mihladız gibi parlak kabzasında teksif eden şöhretli kılıç, bu müddet zarfında kınından çıkmadı ve daha garibi pek muhteremin dili de -o müddet içinde- kılıfına girmede, öylece dudağın- dan dışarı asılı kaldı. Artık korkunun, endişenin yerine merak ve tecessüs kaim olmak üzereydi. Şimdi herkes onun da kendileriyle hem his yani medhuş olup olmadığı için için soruşturuyorlardı. Oynamayan bilek, yerine çekilmeyen sarsık dil celâdetmeabın da derin bir hayret ve büyük bir haşyet içinde bulunduğunu vazıhan ispat ediyordu.

Mamafih, onun yıllanmış şöhretini hatırlayarak kendisini korkudan ve korkaklıktan tenzih etmek, o ebleh tavrını imparatora karşı müfrit bir hürmet eseri olarak kabul etmek isteyenler de vardı. Ve bunların kısmı âzamını kızlar, kadınlar teşkil ediyordu. Bu şeref düşkünü, şöhret budalasını mahlûkat, her hâle rağmen, Samandıra hâkimini korkak görmek ve korkak tanımak istemiyorlardı. Öyle bir kanaat değişikliği, saray kumruları için kanatsız kalmak gibi bir şey olacaktı.

İmparator, huzuru hümayununda kanlı bir arbeye tahaddüs etmediğini, pek muhteremin kılıcını çekip bir şimşek suretiyle görünce geniş bir nefes aldı. Teessürlü bir sesle:

— Sus ya gafil! dedi, güneş söylerken çerçöp susar. Balık denizde ağız açıp ses çıkarmaz. Mâbette taş dillenmez.

Ve sonra, elini kılıcının kabzasından henüz ayıramayan pek muhterem cenaplarına döndü.

— Herkül, gazaba gelme, kendini bilmezlerin sözünden huy- lanma. Yıldızlar, yerden atılacak çamurlarla kirletilmeyecek kadar yüksektir. Onlara atılan çamur, atanların yüzüne düşer.

Avcı başı Kontofres, sapsarı kesilmişti. Hele güzel Afrodit'in, Samandıra hâkimine gözlerinden buseler yolladığını görünce bütün iradesi eriyivermişti. Aşk ve haset, ateşten iki kamçı hâlinde asabını tehyic ediyordu. Bu ruhî kamçılanmanın acısıyla muhitini ve muhatabını unuttu, mütehevvirane haykırdı:

— Haşmetmeap, puttan medet umuyorsunuz, ağaçtan elmas sızdırmak istiyorsunuz, serçeyi kartal sanıyorsunuz. Rica ederim, teyakkuz ediniz, bu yalancı pehlivana yüz vermeyiniz.

Artık idarei maslahata imkân kalmamıştı. Son sözü, ancak silâh söyleyecekti. Fakat Samandıra hâkimi, itidalini bozmadı, ikinci bir alıklığa kapılmadı, zarif bir edayla eğildi:

— Efendilerin efendisi efendim! dedi, yıldızlara çamur bulaşmayacağını siz söylediniz, kulunuz da iman ettim.

Avcı başı, imparatorun evvel cevap verdi:

— Rum kalelerindeki yer yıldızlarını Türkler birer birer topluyor, çöplüğe atıyorlar. Senin de sıran yakındır. Kaçıp da buraya sığınmazsan bir iki aya varmaz, görürüz: Yıldız mısın, çakıl taşı mısın, Herkül müsün, Herkül'ün piçi misin?

Vakarı hümayun daha fazla tahammül edemezdi ve imparator hazretleri de hiddetlenmeye karar vererek şu emrişifahiye tilâvet etmişlerdi. Tilâvet diyoruz, çünkü adamcağız, ferman okuyan bir kâtip edasıyla emrini tebliğ etmişti:

— Maltepe melhamei kübrasında cesaretini gördüm, sadakatini tecrübe ettim. O sebeple başını bağışlıyorum, fakat seni huzurumdan kovuyorum. Çık, şimdi çık.

Kontofres, hüsnüne göz koyduğu nedimeye ateşin bir nazar attı:

— Çıkıyorum, haşmetmeap, dedi, lâkin yakında, şu düzme Herkül hakkındaki lânetlerinizi mübarek ağzınızdan dinlemek için tekrar geleceğim.

Avcı başının meclisten ayrılması havayı değiştirdi. Türkleri hatırlatacak, neşelerini kaçırarak aralarında kimse kalmamıştı. Artık îlas bahsine, o tatlı mevzuya avdet edilebilirdi. Herkes bekliyor, imparatorun o bahsi açması için sabırsızlanıyordu.

Kayser, bir müddet tevakkuf etti, sinirlerini dinlendirdi, heyecanını giderdi ve sonra Samandıra hâkimine hitaben söze başladı:

— Oğlum! Yolunda yürüdüğü Herkül, Onfal'ın ayağına kapanmıştı. Bu kapanış ne acizden, ne de hayranlıktan değildi.

Mahza erkeğin kadına hürmet etmesi gelecek nesillere talim için yapılmış zarif bir hareketti. Şurada işte bir dizi Onfal var. Hangisi meşrebine uygun geliyorsa -Jüpiter zade gibi diz çöküşünü söyle!¹

Kızlar ve hatta kocalı kadınlar, dudaklarında birer pembe raşe, muhteremin harekete gelmesini bekliyorlardı. Hepsi endişeliydi. Pek muhteremin şahsında efsaneler devrinin cazip bir safhası canlanacak mıydı, yoksa asrî Herkül şanına şayan bir istiğna göstererek ikinci bir Onfal'ın doğmasına mâni mi olacaktı!

Kızlar bu noktayı teemmülle beraber, pek muhteremin lütfen içlerinden birini intihap etmesindeki zevki de yüreklerinden geçirmekten geri kalmıyorlardı. Onun tenezzülen tercih edeceği kadın -tıpkı Onfal gibi- tarihe geçecekti, bütün Bizans halkı o bahtıyarın ismini yıllarca ve yıllarca anacaktı.

Kadınlar ve kızlar, bu zehapla, bu muhayyel şerefın çıldırıcı cazibesıyla -pür ümit ve pür halecan- bekliyorlardı.

Bu ne ateşli intizardı. Bizans'ta hiçbir tulû, bu kadar hararetle beklenmemişti. Ve hiçbir Rum kızı, bu dizi dizi şöhet delilerinin o andaki heyecanını yüreğinde duymamıştı. Onlar en yüksek bir saadete ereceklerini zannederek bekliyorlar ve titriyorlardı. Bahtıyarlık nuru kimin, hangisinin alınına düşecekti, tarihin dudakları içlerinden hangi mesudun gül yanağını öpecekti?

Düzme pehlivan da, büyük saadeti bahşetmekte sanki müteredditti, mütebessimane düşünüyordu. Zavallı kadınlarla kızlar bu tebessümün sebebini kendi emellerine göre tahmin ediyorlardı ve celâdetmeabın imparatora muhalefet etmeyeceğini, içlerinden birini tenezzülen intihap edeceğini -o tebessümden istidlâl ederek- daha kuvvetli heyecanlara düşüyorlardı.

Halbuki pek muhteremin düşüncesi başkaydı, gülümsemesi de başka bir sebepten ileri geliyordu. Düzme Herkül, Onfalların mutfağında bulaşık yıkamaya bile nâlâyık nice kızların, تنها köşelerde ayaklarına kapandığını hatırlayarak gülümsüyordu. Neydi, ne zannediliyordu?

1. Onfal, eski Yunan masallarına göre Lidi (bizim Saruhan ve Aydın'ımızın b - lunduğu yerler) kraliçesidir. İlâhlara ve ilâhelere kafa tutan Herkül, bu kadının, güya ayaklarına kapanmış, onun aşkını kazanmak için ağlayıp sızlamıştı. Garp edebiyatında bu masal, kadının erkek üzerindeki nüfuzunu göstermek için zikrolunur. Aynı mevzuyu gösteren ve "Hercul aux pieds d'Omphale" ismini taşıyan çok meşhur bir tablo, elyevm Münih müzesinde mevcuttur.

Samandıra hâkimi, şu teennisile bütün meclisi üzdükten sonra kadın sürüsüne gözlerini dikti, kısaca bir tetkiki müteakip yavaş yavaş yürüdü, Afrodit'in, avcı başının da gönül vermiş olduğu kızın önünde durdu:

— Jüpiter'in ruhu, dedi, imparatorumuzun tenindedir. O, ferman buyuruyor, ben itaat ediyorum, desti muhabbetimi size uzatıyorum.

İmparatorun emri yarım infaz edilmişti. Hâkim cenapları in-tihap ettiği saray dilberinin ayaklarına kapanmamıştı.

Afrodit, tercih olunmasından dolayı memnuniyet ve hatta mesudiyet hissetmekle beraber tarihe geçecek sahnenin eksik kalması teessürünü mucip oluyordu. Pek muhteremin tavrından -Onfal'a perestiş eden Herkül hissiyatı değil- bir nevi mühimsemezlik, sözlerinden de sadaka verişe benzer tuhaf bir eda seziliyordu.

Kız, o edadan bilhassa müteessir oldu. Beğenilmeyen kadınlar ve kızlar için tesliyet ve belki istihza vesilesi olan bu tavrın tamirini niyaz eder gibi imparatorun yüzüne baktı.

Pek muhterem, o bakıştaki mânayı anladı ve imparatorun kendisini diz çökmeye icbar etmemesi için hemen döndü yerlere kadar eğildi:

— Haşmetmeap, dedi, Herkül'den bir noktada ayrıldım. Bizans'ın güzide Onfal'ı önünde eğilmedim. Bu, iradenize karşı -hâşâ- itaatsizlikten veya kendisine hürmetle el uzattığım güzellik ilâhesine kalben hürmetle el uzattığım güzellik ilâhesine kalben kayıtsız bulunuşumdan ileri gelmiyor. Ben, şu cemel perisinin önünde millî düşmanımızın en ulusuna diz çöktürmek isterim.

Beğenilmeyen kadınlar, onun yere yatıp da Afrodit'in ayağını öpmemesi üzerine inhizama uğramak elemiini kısmen tadil etmişlerdi. Fakat şu kahramane ahtü peyman üzerine kıskançlık damarları yeniden depreşti, hepsinde gizli bir tehevür uyandı. Hepsî, bu ahti işitmemişler gibi susuyorlardı!

Fakat erkekler, muhteremi de imparatoru da neşelendirmek için avuçlarını patlatıyorlar, o koca salonu alkışla dolduruyorlardı. İmparator da vakarı mahsusuna rağmen dayanamadı, bağırdı:

— Aferin Herkül, aferin Herkül!

Samandıra hâkimi, muvaffakiyet merdiveninin son basamağındaydı ve pek yükseklerle çıktığını -gözleri karara karara- bin-nefis de anlıyordu. Bütün rical ve hatta imparator, o hayalî irtifa noktasından minimini birer mahlûk gibi görünüyordu. Kendisi,

sanki semalarda uçan bir heybetli kuş ve şu meclisteki adamlar, birer hakî böcekti.

Bu uçuş, bu yükseliş, gözlerine teşevvüş, muhakemesine şu-riş getirdiği için hezeyanlarına bilâihtiyar küşayış veriyordu:

— Evet, haşmetmeap! diyordu, dediğimi yapacağım ve sonra onu, o sefil düşmanı, efendimizin müsaadesiyle pazara çıkarıp kıymetsiz bir paçavra gibi sattıracağım.

Alkışlar yeni baştan salonu çınlattı. Beğenilmeyen kadınların ve kızların dudakları gayzu hasetle mütemadiyen sıkılmaktan kanadı. Erkeklerin avuçları, sürekli alkışlardan kızardı, acıdı, kulaklar o gayrı samimi velveleden incindi ve imparator, sahneyi değiştirmek lüzumunu hissetti:

— Ey yüce ruhlı bahadır, dedi, ahdini biz duyduk, şad olduk, Allah da işitip hazzetti. Ne vakit sözünü yerine getirirsen biz de Afrodit'le düğününüzü yaparız. Şimdi bahçeye çıkalım, dolaşalım. Bu gece sarayın aziz misafirisin. Kolunu nişanına ver, güzellikle kuvvetin ittihadına şahit olalım.

Biraz sonra, sarayın muhteşem bahçesinde, rengîn tarhlar, sayısız havuzlar, dilruba hıyabanlar, bin bir çeşit çiçeklerden vücuda gelen zarif ve muattar kümeler arasında dolaşıyorlardı. Sanki bunlar Maltepe firarileri değildi, sanki Gemlik'te Kara Ali'ye teslim olan Rumlarla bu imparatorun ve maiyetinin hiçbir alâkası yoktu. Hepsi gülüyor, hepsi eğleniyordu.

Pek muhterem bir müddet imparatorun ardında yürüdü, muhayyel kahramanlıklarına ait bir-iki tekerleme savurdu ve sonra mahir bir tabiiyle kolundaki kızı, kalabalıktan uzaklaştırdı, تنها bir köşeye götürdü. Birbirlerini kucaklayan yeşil dallardan müteşekkil tabîî bir sayeban altında kıza rica etti:

— Oturunuz, lütfen oturunuz. Şu dallar sizi yelpazelesin ve çiçekler sizden rengü nur alsın, koku çalsın!

Afrodit güldü ve bir tarhın kenarına oturdu. Pek muhterem karşısında taabbütkâr bir vaziyet aldı, yüksek bir hayranlık içinde bulunuyormuş gibi sessiz sessiz kızın yüzüne nasbı nazar etti, uzun bir an bu hâlini muhafaza ettikten sonra güya uykudan, yahut sersemlikten uyanıyormuş gibi birdenbire silkindi:

— Ey, dedi, ismen değil cismen de Afrodit olan yer tanrısı! Adaşın köpükten doğmuştu. Sen güneşin göğsünden indin. Onu, adaşını dalgalar arasında yıkanırken gördüler, seni çiçekler içinde gülerken görüyorum. İnan ey güzel peri! Sana sahip değil esir

olmak isterim. Sana malik değil, memluk olmak isterim. Bu gece-
den tezi yok, mukavelemizi imza edelim, senin kölen olduğumu
anlayayım, bileyim. Sen de Bizans Herkül'ünün boynuna tasma
takmakla iftihar et, sevin!

Kız, tesrii zıfâf için söylenilen bu sözlere karşı ne diyeceğini
şaşırmıştı. Herkül'ün herhangi bir talebi ceffelkalem reddedile-
mezdi. Bahusus o talep, köleliği ve hatta köpekliği kabul edecek
surette arz olunuyordu.

Bu kadar ince ve bu kadar mütevazıane bir talebin reddi büs-
bütün müşküldü. Esasen taşıdığı isim de, aşk hususunda nazik ve
müsait bulunmayı icap ettiriyordu.¹ Adaşı olan Venüs, her gününü
bir çeşit fuhuş içinde geçirmiş ve mütemadiyen pislenmiş değil
miydi? Asrî Herkül'le karşılaşan asrî Venüs'ün de yavaş yavaş
o yolu tutması lâzımdı. İffet endişesi, usule riayet düşüncesi ve
mümasil mülâhazalar mânasızlıktı.

Pek muhteremin bu kadar tatlı bu kadar perestişkâr bir rica-
sını -utanıp da- reddetmekte tehlike dahi vardı.

Herifin birdenbire münkesir olarak ve tehevvue kapılarak
izdivaçtan vazgeçmesi mümkündü. O takdirdeyse Afrodit'in o gün
kazandığı şanı şöhet berhava olup gidecekti.

Güzel nedime, bir lâhza içinde bütün bunları düşündü. Pek
muhteremin sevki hiddetle kendisinden yüz çevirmesi hâlinde
öbür kızların hasıl edecekleri muntekim neşeyi de göz önüne ge-
tirdi ve ister istemez muvafakat etti.

— Venüs, dedi, Herkül kadar kavi değildir. Ne kadar dilrûba
olursa olsun aslı köpüktür. Onun için size itaat etmek, dilediğinizi
yapmak mecburiyetindeyim. Fakat nasıl?

Pek muhterem, sevincinden az kaldı bağıracaktı. Zira, Afrodit
o güne kadar kandırarak gebe bıraktığı kızlarla kıyas olunamazdı.
Saraya mensup ve sarayın çok mümtaz bir goncasıydı. Öyleyken
ilk teklifte yumuşamış, teslimi nefse razı oluvermişti. Uydurma
kahramanlığının, parayla ve hilekârlıkla şişirilmiş kâzip bir şö-
retin şu sihengiz tesirine bizzat muhterem de hayrandı.

İmparatorun koynuna girmekte belki naz edecek derecede
mevki ve cemel sahibi olan şu kızın kolayca gösterdiği teslimiyet,
mahza o şöhrete meclubiyetten ileri geliyordu.

1. Afrodit de Venüs demektir. Fransızca'da "Şehvet artıran, bahî" mânasına
müstamel olan "Aphrodisiaque" kelimesi de o asıldan müştaktır.

Pek muhterem, bu noktayı bir kere daha ve çok parlak bir delille anladı, gururu şahlandı, her muhali temenni ve talep edecek derecede zaafa düştü.

Afrodit'i meclup ve teslimi nefse mecbur eden o kuvvetin daha neler neler yapabileceğini düşündü. Büyük köleliğe ve müteakiben de bir darbei hükümetle imparatorluğa geçmek kendisine kolay, çok kolay göründü. O vakit, günde birkaç Afrodit'e ayak öptürmek mümkün olacaktı!

Mamafih o; yerde sürünen hakikati, henüz bulutlar arasında dolaşan hayallere feda edecek kadar aptal değildi, saraya yerleşmeden evvel Afrodit'in koynuna girmeyi tercih etti ve kızın sualine cevap verdi:

— Bana kanat veriniz, arşınıza yükseleyim, geceleyin odanıza geleyim. Muhtaç olduğum kanat müsaadenizden ibarettir!

Afrodit, iki elini yüzüne kapayarak:

— Nasıl olur, dedi, görürler!

Pek muhterem kılıcına dayandı. Salondaki çalımla:

— Belki görürler, dedi, lâkin görenler Bizans Herkül'üne ancak rehberlik ederler, rehzenlik edemezler.

Afrodit, bu palavraya da inanmakla beraber yine mütereddit-ti, kahraman âşığını odasında kabul etmeye razı olmuyordu.

— Başka bir çare bulun, diyordu, sizi odama almaktan korkuyorum.

Pek muhterem, korkak dilberin endişesini izale edebilirdi. Lâkin odasına çıkmayı, gece yarısı -zampara sıfatıyla- saray içinde dolaşmayı kendisi de tehlikeli görüyordu. Muhafızlardan, harem ağalarından, uşaklardan birine tesadüf edilmek kuvvetle muhtemeldi ve bu tesadüf olunacak şahsın, asrî Herkül'ü tanımayarak veya tanınamazlığa gelerek silâh istimaline kalkışması da mümkündü. O vakit işin rengi değişecek, Afrodit'in zevki vuslatı gibi kendi şöreti celâdeti de uçup gidecekti.

Pek muhterem, silâh işlerinden ve silâh oyunlarından tab'an müteneffirdi. Onun itikadınca silâh ya dilde ya belde gezmeliydi. Silâhı elde gezdirmek budalalıktı. Destiye ok atmak kabilinden bile nümayişleri yüreği titreyerek, yüzü sarararak yapardı.

İşte bu sebeple Afrodit'in noktai nazarını kabul etti. Fakat, kahramanlığa da leke getirmek istemediğinden bu kabulünü, kendi fikrinden rücuunu büyük bir eseri nezaket ve seri muhabbet olarak yutturtmayı unutmadı.

— Korkmak, dedi, esasen gülünç, benim yanımda o kelimeyi kullanmak ise feci! Lâkin size bütün benliğimi verirken ve benliğinizden de bir şeyler, çok tatlı şeyler alırken yüreğinizin sakın olmasını isterim. O sebeple aşk yuvamızı intihap etmek hakkını size bırakıyorum. Beni ihya ediniz, bu gece benim olunuz da yeri düşünmeyiniz! Odanız olmazsa burası olsun!

Afrodit için artık itiraz imkânı kalmamıştı, saray korusunun şu en kuytu köşesinde sakın bir zifaf odası yaratılabilirdi. Pek muhteremin gösterdiği istical, bir noktadan genç kızın hoşuna da gidiyordu, gayri resmî bir zifafın resmî izdivacı tesri etmesini tabîî buluyordu. Onu, kahraman nişanlıyı odasına kabul etmemesi de hep cilvekârlıktan ve hilekârlıktan ibaretti. Odasına nişanlısı değil, sokak delikanlılarını bile almak -kendince- mümkün ve çünkü saray bu çeşit işlere tamamen müsaitti.

Afrodit cilvekârlığının semeredar olduğunu ve kudretli âşığının kendi dileğini kabul ettiğini görünce zarif bir edayla başını eğdi, mahcup bir kız rolü oynayarak hafif bir sesle son sözü söyledi:

— Peki, tam gece yarısı burada!

Celâdetmeap, bu katî cevabı muvafakat üzerine hemen eğildi, kızın elini öptü:

— Emin ol, dedi, adaşının ruhu, bu birleşmeyi kıskanacaktır. Çünkü o, ne senin kadar güzeldi, ne benim gibi kavi bir âşık bulmuştu!

Onlar, bu anlaşmadan sonra imparatorla maiyetinin bulunduğu tarafa giderken ağaçların arasından bir baş, avcı başı, Kontofres'in başı göründü.

Hiddetinden zangır zangır titreyen herif, kollarını kavuşturarak söyleniyordu:

— Koca Kayser, zavallı eşek! Gel de Herkül dediğin hergeleyi gör, şerefine neler tertip ediyor. Mamafih hakkıdır ve sen her harekete müstahaksın. Bu kadar öküz olduğunu bilseydim tacına yalancı taş değil yaldızlı iki boynuz taktırırdım ve onlar sana daha iyi yakışır.

Avcı başı, bu yolda bir hayli söylendikten, pek muhteremin de cinsine, cibilliyetine bir sürü küfür savurduktan sonra:

— Hele dur teres! dedi, Kontofres'in göz koyduğu kıza el atmak kolay mıdır, bu gece görürsün.

Ve müteakiben, korunun sık ağaçları arasına doğru yürüdü, gözden kayboldu.

* * *

O geceki ziyafet hakikaten mülûkâneydi. Para bulmak için tacındaki elmasları satan imparator, ananei saltanata riayetten kıl boyu ayırlamıyordu. Beş-on kazanın varidatı, birkaç yüz memurun maaşı mutfak masrafına karşılık tutuluyordu. O kazalar halkı vergilerini vaktinde vermek için didinirler, o memurlar ekmek parası bulamayıp sürünürler, lâkin “matbahı âmire”nin kazanları mütemadiyen dolup boşalırdı.

Saray için iyi bir aşçı, mahir bir kumandandan daha kıymetliydi ve saray aşçılığı meratibi devlet arasında hatırı sayılır bir mevki tutuyordu.

Mutfığa verilen tahsisat ve aşçılara gösterilen ihtimam yüzünden saray sofraları daima mutantan ve muhteşem oluyordu. Fakat o gece mutat olan ihtişamın birkaç misli iltizam edilmiş gibiydi. Sayısız yemekler, çeşit çeşit şaraplar, renk renk yemişler, misafirlerin iştahına kendilerini arz ediyordu. Bütün davetliler yiyorlar, içiyorlar ve gülüyorlardı.

İmparator kendi sofrasına, pek muhteremle nişanlısını almıştı. Diğer davetliler, aynı salonda olmakla beraber ayrı bir sofrada bulunuyorlardı. Şarap kadehleri taaddüt, neşeler tezayüt ettikçe iki sofa arasında ayrılık kalmıyordu. Bazen bir kız, göğsünün gümüş rengini titreterek imparatorun sofrasına geliyor, sakilik yapıyor, bazen pek muhterem öbür sofraya yanaşarak sarhoş kızların en şuhunden bir kadeh şarap dileniyor ve onu yudum yudum içerken kızı da uzun uzun sıkıştırıyordu.

Patriğin serpuşunu kendi başına giyen kadınlar, piskoposların üstüvanemsi başlıklarına şarap dolduran kızlar, bu münasebetsizliklerini affettirmek için patriğin kucağına çıkıyorlar, piskoposların sakallarını öpüyorlardı.

Hikâyeler, nükteler sofradan sofraya, kulaktan kulağa ve bazen de dudaktan dudağa naklolunuyordu. Efsaneler tarihi sayfa sayfa ve hatta kelime kelime tekrar ediliyordu. İlâhların ve ilâhelerin kendi aralarında ve zavallı fanilerin arasında irtikâp ettikleri edepsizlikler, Jüpiter’in keçi kıyafetinde yaptığı zamparalıklar, Venüs’ün inek şekline temessülle ihtiyar ettiği kepazelikler, oğ-

lundan piçlenen ilâhelere ait menkıbeler, babasından üçer üçer çocuk getiren bikri ebedî sahibi hüdalara müteallik fıkralar -mevzua münasip tavırlar alınarak- anlatılıyor ve gülüşülüyordu.

Herkes şataret içindeydi. Şaraplar ve şehvet gıcıklayan çıplak masallar imparatorlardan en küçük payeli davetliye kadar herkesi, dişili erkekli herkesi kamçılıyordu.

Gece yarısına ve ziyafetin sonuna doğru her kadın sofraya bir vadi vuslat bırakmış ve her erkek sofradan bir vadi vuslat yalamıştı.

Tek kalan, eş bulamayan yoktu ve şimdi onlar, o sarhoş sürüsü, yemek salonundan bir an evvel ayrılmak için sabırsızlık gösteriyorlardı. İçilen şarap, şimdi ateş hâlini alıp damarları tutuşturuyordu ve herkesin gözünde çılgın bir ihtiras dalgalanıyordu.

Nefis yemeklerin, renk renk yemişlerin yüzüne bakılmıyordu. Mide susmuş, sınırlar harekete gelmişti. Kadınlar inekleşmek, erkekler tekeleşmek için isticâl ediyorlardı. Sesler bile değişmişti. Kadınların ağzından çıkan her kelimedede davetkâr bir böğürme, erkeklerin koşuşunda heyecanlı bir kişneme seziliyordu.

Hademe de aynı sabırsızlıkla müteharrikti, onlar da kafaları tütsüledikleri ve cinsiyet itibarıyla aralarında anlaştıkları cihetle sofra sohbetine artık nihayet verilmesini istiyorlardı. Biraz sonra bütün saray, Bizans sarayını geniş bir çifthaneye inkılâp edecekti. Her oda ve her köşede bir gerdek kurulacak, efsaneler tarihinin metni oralarda -şâdüşâtır- yaşatılacaktı.

Bizans'ın ve Bizanslıların "Olimp" ilâhları ve ilâheleriyle nispeti -bu noktai nazardan- inkâr olunamaz! Her Bizans kadını ruhen ve meşreben bir Venüs ve her Bizans erkeği yine ruhen ve meşreben -Jüpiter ve emsali gibi- ahlâksız şeylerdi. Bu ziyafet gecesi işte o ruh ve o meşrep, bilhassa feveran hâlinde, galeyan hâlindeydi.

İmparator ihtiyardı, herhangi bir kadınla artık oynaşacak hâlde değildi. Lâkin, misafirlerdeki behimî kımıldanışlar, onu da tehyiç ettiğinden donuk gözleri ölü bir iltima içinde bir şeyler dileniyordu. Bu talepkâr nazarlar uzun müddet pek muhteremin üzerinde dolaştı. Koca kayser, o gece ve yalnız o gece, asrî Herkül'ün İlas'ı olmak için belki bir vilâyeti feda edecekti.

Beyaz saçları ve bembeyaz sakalı, kuru parmakları, biraz kamburlaşmış beliyle Herkül'ün nedimi olmak elbette mümkün değildi. O şerefe ermek için terü taze olmak lâzımdı. Buna rağmen imparator hazretleri o hülyaya kapılmıştı, gözlerini pek muhte-

remin kalın boynundan ayıramıyordu. Fakat, o mev'ut saadetin hayaliyle ve bütün saray kadınlarından ceste ceste toplayacağı zevklerin hesabıyla meşguldü. Mağuş kayserin murdar emellerini anlamak şöyle dursun, zaman geçtikçe onun vücudunu bile unuttuyordu. Gözleri ekseriya Afrodit'in dilruba çehresinde ve bazen de sarhoş kızların gümüş sinelerinde dolaşıyordu.

Nihayet dağılma zarureti hasıl oldu. Tecrübeli imparator, o salonda biraz daha kalmanın çirkin neticeler vereceğini biliyordu. İştahlarını güçlkle zapteden sarhoşların tedricen iradelerini kaybedecekleri hissediliyordu.

Şarapla dumanlanmış gözler ve şahlanmış emeller için imparatorun varlığı -gittikçe- gayri merileşecek ve her sandalye bir çift sarhoşun sıkleti altında inleyecekti.

Kayser, bu yakın âkıbeti düşünerek ve şerefi hümayunu incitecek manzaralarla karşılaşmayı istemeyerek ayağa kalktı:

— Herkül, dedi, beni götür! İmparatorlar da kuvvetli rehberlere muhtaç olmaktan muaf değildirler.

İltifat büyüktü, fakat salondaki hissî hercümerç daha büyüktü. Bizzat Jüpiter, o dakika hutbe okusa kimseler kulak asmayacaktı. Herkes kendi âleminde, kendi zevkinin düşüncesindeydi. Binaenaleyh, imparatorun sözü, zayıf bir öksürük gibi arada kaynadı. Ne tebessüm, ne alkış doğurdu. Ancak o söz, doğrudan doğruya Samandıra hâkimine tevcih edilmiş bir emir mahiyetini haiz olduğundan pek muhterem, tabiatıyla lâkayt kalamadı, sendeleyeni ayaklarına kuvvet vermeye çalıştı, kemali tazimle imparatorun koluna girdi ve mestane bir nâra attı:

— Güneş yatağına gidiyor.

Orada bulunanlar bu müjdeyi büyük bir sevinçle karşıladılar ve şarap kokan salyalı ağızlar müstereken hırladılar:

— Var olsun güneş, sönmesin güneş!

Pek muhterem koluna girdiği ihtiyarı sürüklerken Afrodit'e de gözüyle işaret etmiş, mevidi telâkiye gitmesini anlatmıştı. Hademe güruhu, usulen imparatoru takip ediyorlardı.

Fakat o, merdiven dibinde uşakları geri çevirdi:

— Beni, dedi, Herkül'üm götürür, siz gelmeyin!

Uşaklar bu emri şükranla kabul ederek hemen dönmüşler ve misafirleri de ihmalle kendi aralarındaki zevkin itmamı çarelerine başvurmuşlardı. Zaten misafirlerin çoğu da aynı tehâlükle odalarına ve bahçeye dağılmışlardı.

İmparator, yalnız kalır kalmaz:

— Hâkim, dedi, hatırıma ne geliyor, biliyor musunuz?

— Hayır, haşmetmeap!

— Antinoüs!

— Anlamadım efendimiz.

— Canım imparator Adriyen'in meşhur kölesi.

— Ne sebeple onu hatırladınız, haşmetmeap?

— Sebebini izah etmek müşkül. Fakat başı taçlı bir Sezar olacağıma, hele bu gece, dilrûba bir köle olmak istiyorum.

—

— Susma Herkül, büyük başların bazen böyle küçük düşünceleri olur. Helyobagal'ı unutma.¹

— Her düşüncenizi takdis ederim Haşmetmeap. Ancak kulunuzun bu bahiste reyini sormak tenezzülünde bulunuyorsanız Sezar'ı Sezar, köleyi de köle görmek taraftarı olduğumu arz edeceğim. Yaratıldığınız gibi âli olunuz. Adriyen sönük bir hayaldir, siz muhteşem bir hakikatsiniz.

Pek muhterem, sarhoşlukla ağzına geleni söylüyordu. Zu'munca ma'tuh imparatora dalkavukluk ediyordu. Sözlerinin sadede mü-nasebeti var mı, yok mu, bunu düşünmüyordu.

Kayser, hafifçe içini çekti:

— Yürüyelim, dedi, fikirlerimiz taarruz ediyor. Umarım ki emellerimiz tekabül eder.

Ve yatak odasının önünde sordu:

— Senin odan nerede?

— Henüz bilmiyorum haşmetmeap! Bendegânınız elbette kapı yoldaşlarını açıkta yatırmazlar.

— Peki, geceniz hayrolsun.

Yatak odasının muhafızları, haşmetpenahı selâmlarken esniyorlardı ve odadaki "hususî hizmetçi" de aynı esneyişle efendisini karşılıyordu.

Kayserin oda eşliğini geçmesiyle beraber pek muhterem, ağır bir yükten kurtulmuş gibi sevinerek hemen merdivene koşmuş, kademeleri çiftler çiftler atlayarak aşağı inmişti. Şarabın tesiriyle

1. Bu isimler tarihen meşhurdur. Köle Antinoüs, İmparator Adriyen'in gözd - siydi ve ikisi zevç-zevce gibi yaşamışlardı. Helyobagal; delilikleriyle, vahşiyane zulümleriyle müştehirdir. Kadın tipinde yaratılmış bir adamdı, ekseriya kadın elbisesi giyer ve sevdiklerine hemen nefisini teslim ederdi.

sendeleyen ayakları, sevgilisine bir an evvel kavuşmak emelinden doğan kuvvetle zindeleşmişti. Sağına soluna bakamıyor, kılıcını şuraya, buraya çarparak koşuyordu. Henüz zevk yuvalarını kurmayan ve perakende dolaşan bir kısım uşaklar ve bir kısım misafirler onun mütelâşiyane koşmasına bakarak gülüyorlardı.

Çünkü nereye ve niçin gittiği hepsince malumdu. Diğerleri gibi onun da bir aşk köşesi aradığını, bahçenin ışıksız bir yerinde veya bir ağaç kümesinin karanlık kucığında Afrodit'le birleşeceğini herkes biliyordu.

Filhakika Afrodit de telâki mevkiinde hazırды. Bizans'ın biricik Herkül'ünü bekliyordu. Yemek sofrası başında içilen şaraplar, gözle, elle ve ayakla yapılan muhtelif temaslar, teati olunan müheyyiç nükteler onun damarlarını da alevler içinde bırakmıştı.

Nişanlısıyla şu kuytu köşede, saray korusunun şu emin bucağında ilk vuslat zevkini tatmak için o da sabırsızlanıyordu. O güne kadar sarayın bir nedimesiydi. Bu geceden sonra imparatorluğun en şöhretli şahsiyetinin karısı olacaktı. Bu mazhariyetin sonu kim bilir ne şereflerle, ne saadetlerle ve ne itilâlarla doluydu.

Güzel kız, bir gün içinde sevişip anlaştığı, nefsinı emrine ram ettiği erkeği beklerken engin bir hülya geçiriyordu. Gündüz Samandıra hâkimini de bir an için dalgınlılaştıran süslü hayaller, şimdi Afrodit'in de kafasında raks ediyordu.

Bizans sarayı, o levis ve hile ocağı, içinde yaşayanların hepsine böyle geniş emeller aşılama istidadını haizdi. Çünkü orada her şey, aklın mantığın kabul edemeyeceği her şey cereyan edebilirdi.

Afrodit saray tarihini pek iyi bildiği için, Samandıra hâkiminin karısı olduktan sonra imparatoriçeliğe de yükselebileceğini tahayyüle başlamıştı. Ay ışığının bile nüfuz edemediği, yıldızların içini göremediği koyu karanlık bir yerde, uyuyan çiçeklerin muattar nefesleriyle gıcıklana gıcıklana hülyaya dalmak çok müheyyiç bir şeydi ve Afrodit o heyecan içinde yüyüyordu.

Bu bahçe, şu koru ve gerisindeki saray neler, ne inkılâplar görmüşü. İmparatoriçe Zoi, bir hadım ağasının kardeşine, Mihayil ismindeki pespaye delikanlıya varmak için kocası Romanos'u, bu sarayın bir havuzunda boğdurmuştu. O Romanos ki karısının dildade olduğu mahlûka kendisi de âşıktı ve imparatoriçeyle yatar-ken delikanlıyı yatağın ucunda oturtur, ayaklarını ovuştururdu. Bu ayardaki Mihailleri, daha evvel yine bir hiç olan Zimiskesleri

imparatorluk tahtına çıkaran şu saray, Samandıra hâkimi gibi yekta bir bahadırdan o -fahişeler oyuncağı- tahtı esirgeyecek miydi?

Afrodit, Bizans tarihinin bu mülevves sayfalarını göz önüne getirerek yakın zamanda nişanlısının Sezarlığa, kendisinin de Sezar karılığına yükseleceğini umuyordu. Bu parlak hayalle içinde bulunduğu karanlık sanki parçalanıyor, güzel ve sarhoş nedimenin gözüne yıldızlı ufuklar, pürnur ve pürziya sahalar görünüyordu.

İkbal!.. İşte her Bizanslının ruhunda yanan emel... Her Rum'un düşüncesi, yegâne düşüncesi yükselmek, sefihane yaşamak için yükselmektir. Böyle bir yükselişi temin uğrunda namuslarını, ırzlarını ve her türlü mukaddesatı basamak yapmaktan çekinmezlerdi.

İcap ederse analarının cesedine, babalarının kafatasına, evlâtlarının mezarına basarak yükselmeye çalışırlardı. Afrodit de o ırka mensuptu, Bizanslıydı ve nişanlandığı günün gecesinde imparatoriçeliği kuruyordu. İhtiyar imparator, kendisinin velinimet, efendisiydi. Lâkin imparatoriçe olmak için onun naaşına basmaktan çekinmeyecekti.

Afrodit bu tahayyülâtla intizar sıkıntısından âdeta kurtuluyordu ve sabaha kadar beklese yine mustarip olmayacaktı. Çünkü hülyasının cazibesi, Herkül cenaplarına ait iştaha bile galebe ediyordu.

Maahaza Herkül gecikmedi, çiçekleri çiğneyerek, tarhları bozarak buluşmak yerinde boy gösterdi ve ihtirastan titreyen sesiyle daha uzaktan fısıldadı:

— Afrodit, yavrum, burada mısın?

Bir gün bütün imparatorluğa hükmedeceği tahayyül olunan bir kıymetli şahsın ağzından çıkmak hasebiyle âdeta semavî mahiyet alan şu okşayıcı hitap, güzel nedimeyi tatlı hayalinden uyardı ve kız, derin bir işvekârlıkla cevap verdi:

— Buradayım aslanım, buradayım sahibim!

Şimdi eller ve dudaklar birleşmişti. İki vücudun iştahına, haris duygularına yalnız buseler tercüman oluyordu. Diller sakit, dudaklar müteharrikti. Aceleci Herkül, ilk dakikada hızlanmıştı, bir adımda bir fersahlık yol almak istiyordu. Afrodit, bu acul teşebbüslere karşı zayıf bir mukavemet göstermeye çalışıyor ve iki buse arasında mırıldanıyordu:

— Biraz konuşalım, beni sesinle mest et! Bu kadar sabırsızlanma, beni terletme.

O, iğrenç bir harharayla cevap veriyordu:

— İptida aşk, sonra sohbet. Büyük Herkül de böyle yapardı!

Yalancı pehlivanın şurada burada baştan çıkarıp da bir daha isimlerini anmadığı kızlar gibi Afrodit de kâzip bir şöretin me'şum cazibesine en aziz şeylerini feda etmek üzere bulunuyordu ve Samandıra hâkimi, sevincinden kendini kaybediyordu. Ağaçların dalları yapraklarla örtünerek, çiçekler renklerine bürünerek bu manzarayı sanki görmemeye çalışıyorlardı. Ortada koyu bir zulmetten başka bir şey görülmüyor ve yalancı pehlivanla aptal Afrodit'in ılık ve kesik nefeslerinden başka bir şey işitilmiyordu.

İşte bu sırada ve Samandıra hâkiminin "Zafer!" diye bağıracağı bir dakikada yukarıdan, o sık dalların arasından bir şey, bir dilim zulmet gibi bir şey düştü ve âşıkları, dehşet içinde yediklerinden ayırdı.

Afrodit, semadan atılmış siyah bir tükürüğe benzeyen ve kendi yüzüne çarpan o meçhul şeyin soğuk temasıyla bütün sarhoşluğunu ve aynı zamanda iradesini kaybederek bayılmıştı. Pek muhterem ise, kendi dudaklarıyla sevgilisinin çehresi arasına giren kara gecenin zulmetinden de kara maddenin önünde on adım geriye kaçmıştı. Gözleri korkudan büyümüş, rengi sapsarı kesilmiş ve dili tutulmuştu.

Hâkim cenapları, neden sonra biraz kendini topladı, dizleri titreye titreye vuslat yatağına doğru yürüdü ve iki adım uzaktan eğilerek yere baktı. Afrodit'in hareketsiz yattığını ve siyah bir cismin de kızın yanı başında kımıldadığını gördü. Bu, iri bir yıldı. Celâdetmeabın, yüz geri ederek kaçtığı, deminki oynaşma sırasında belinden çıkardığı kılıcı almaya da muktedir olamayarak nefes nefese sarayın içine kadar savuştuğunu söylemeye lüzum görmüyoruz.

Ne Afrodit, ne aşk, ne visal, asrî Herkül'ün gözünde yoktu. Ağır ağır kımıldayan o pek soğuk haşerenin şahlanarak kendisini saracağı endişesiyle koca bahçeyi yıldırım gibi geçmiş ve ancak saray koridorlarında tevakkuf edebilmişti.

Bahçeden geçerken kameriyelerden, havuz kenarlarından tereşşüh eden mesut fısıltılar kulağına çarpmamıştı. Tek bir şey düşünüyordu: Kaçmak!

Kertenkeleleri timsahlar kadar mühlik görmek istidadında bulunan hâkim cenapları, o iri yılanı efsanevî ejderhalar kadar korkunç görmüştü.

Saraya girdikten sonra nefesi genişledi ve yardım dilenmek için adam aramaya koyuldu. Koca koridorlar ıssızdı. Usulen vazife başında bulunması icap eden askerler bile yerlerini terkle göze görünmez köşelere çekilmişlerdi. Celâdetmeap, dört tarafa baş vurarak bir imdatçı, bir yardımcı arıyordu. Kimseyi bulmazsa imparatorun yanına kadar çıkacak ve haşmetmeabı uyandırarak bütün saray halkına “Kalk” borusu öttürülmesini isteyecekti. Korku, ânî bir korku, herifin zihnini altüst edip bırakmıştı. O kadar neşeler ve cüretler halkeden şarabın ne buharı, ne humarı kalmıştı. Herkül’ün benliğinde yaşayan yalnız korku ve raşeydi.

Kapalı kapılara kulak vererek, köşeleri koklayarak adam ararken bu umulmaz beliyenin sonunu da -intizamsız bir şekilde- düşünüyordu. O iri ve siyah yılanın güzel Afrodit’i yavaş yavaş sardığını, kızcağzın kemiklerini çatır çatır kırdığını ve nihayet zehirli dişlerini şu nedimenin dudaklarına geçirerek hazla, zevkle emmeye başladığını tahayyül ediyordu.

Bu tahayyül onun korkusunu bir kat daha teşdit ediyor ve gözleri fincan gibi büyüyerek yeni baştan dört tarafa koşmaya başlıyordu.

Son çare olmak üzere Kayser’in odasına başvurmaya azmettiği sırada üst kattan inen bir uşakla karşılaştı. Gözlerinden herifin uyku sızıyordu, dudaklarında neşesizlik ağılıyordu. İmparator bir türlü uyumamış ve o gece Helyobagallaşmak isteyerek oda hizmetçisinin entarisini giymiş, hotozunu başına geçirmiş ve o hâl içinde Herkül’ün bulunup yanına getirilmesini irade buyurmuştu. Afrodit için Herkül rolü oynayan Samandıra hâkimine haşmetpe-nah da köle Antinoüs vazifesi gördürmeyi tasarlamıştı ve uşak işte bu irade üzerine hâkimi aramaya çıkmıştı.

Merdivenden inen uşak, yüreksiz kahraman için gökten hübut eden Mesih gibi ulvî göründü ve hemen herifi yakaladı:

— Çabuk, dedi, bir meşale ve sekiz on adam. Koruda düşman var.

Şimdi uşağın da uykusu kaçmış, neşesizliği korkuya münkalip olmuştu. İmparatorun emri hatırından çıkıvererek kekelemeye başlamıştı:

— Ne düşmanı, kimin düşmanı?

— Onu bilmem, yalnız koruda hain kuvvetlerin saklandığı muhakkak. Meşale bulalım ki heriflere Herküllüğümü göstereyim. Yüzlerini göre göre canlarını alayım.

Dizlerinin bağı çözülen uşak, celâdetmeabın yanına katıldı, bir-iki odanın kapısını çaldı, bir-iki kovuğa seslendi, karanlık köşeleri eliyle, ayağıyla araştırdı.

Bu surette yarı sarhoş, yarı ayık sekiz-on adam buldu, bir de meşale yakıldı.

Kimi gömleksiz, kimi çorapsız olan bu kabile bahçeye çıkınca gülünecek bir manzara hasıl oldu. Herifler meşaleyi Herkül'ün eline tutuşturmak, kendileri alargada kalmak istiyorlardı. Bilmukabele o da, herifleri ileri sürmek ve kendisi uzaktan vaziyete nigeran olmak istiyordu.

Bu iki zıt arzunda iptida hareketsizlik, sonra arbeye çıktı, gürültü büyüdü. Bahçede birer kovuk bulup aşk dantelesi işleyen çiftler Herkül'ün başına toplandılar, imparator da mahut uşak tarafından -haber verilmesi üzerine- telâşından entariyi ve hotozu çıkarmaksızın aşağı inip cemiyete karıştı.

İş bu şekilde girince Herkül cenapları tavrı değiştirdi. Korudaki yılanın şu gürültüden ve bilhassa meşaleden ürkerek kaçacağını, hatta şimdiye kadar savuşmuş olacağını hesapladı, bahadırane hareket etmeyi münasip gördü, eline tutuşturulmuş olan meşaleyi havaya kaldırarak ileri atıldı:

— Koruda düşman var. İmparatoru seven arkamdan gelsin!

Kimse, hiçbir kimse bu davete icabet etmedi. Kadınlar ve erkekler imparatorun, oda hizmetçisi entarisini lâbis olan haşmetpenahın etrafından toplanmayı, tehlikeli mıntıkadan uzaklaşmaya tercih etmişlerdi.

Kalabalık arasında bulunan patrik, bahçede durmayı bile münasip görmedi ve imparatoru ikaz etti:

— Efendimiz! Herkül vazifesini görür, biz içeri girelim ve kapıları kapattıralım. Malum a, cenabı Mesih, her şeyde ihtiyat olunmasını ve tehlikeden uzak durulmasını emrediyor!

İmparator, kendi fikrine ve bütün saray halkının arzusuna tevafuk eden bu ihtar üzerine:

— Ervahı âliye, dedi, millî kahramana muin olsun. Biz içeri girelim ve ona dua edelim.

Herkes, kayserin kısa entarisinin örtemediği çıplak ve zarif bacaklarının titreyişini ve başındaki hotozun sallanışını takip ederek saraya doluyorlardı. Celâdetmeabı kendi cüretiyle ve meşalesiyle muhayyel düşmanın karşısında yalnız bırakmışlar, demir kapıları sıkı sıkıya kapamışlardı.

Herkül iptida hızlı ve sonra ardından kimsenin gelmediğini anlayarak yavaş adımlarla yılanın çıktığı, Afrodit'in bayılıp kaldığı yere doğru gidiyordu. Dişleri çıtırdıyor, saçlarından ter sızıyordu. Fakat yine yürüyordu, bütün ümidi yılanın savuşmuş olmasındaydı.

Halbuki, celâdetmeabın fırarından sonra mahut köşecikte de manzara değişmişti. Avcı başı Kontofres sarayda beslenen ve muhafazası kendi uhdesine bırakılmış olan yılanlardan birini -saklandığı ağaçtan- muaşıkların üstüne atmış ve yalancı pehlivanın kaçması üzerine yere inerek baygın kızla hararetle bir şekilde meşgul olmaya başlamıştı.

Yılan, yanı başında sakın sakın çöreklenirken o da Afrodit'i yavaş yavaş sıkıştırıyordu. Kız, ılık nefeslerin, kuvvetli buselerin ve acıtıcı bir derağuşun tesiriyle ayılmıştı. İlk lâhzada o nefeslerin, o buselerin nişanlısının ağzından çıktığını zannetti, kendini toplamaya çalıştı, sersemliği kolaylıkla geçmiyor, tenindeyse tatlımsı acılar tevali ediyordu. Nihayet, malik olduğu en aziz şeyin kendisinden alındığını anladı ve sitemkârane inledi:

— Ah, Herkül, ne yaptın, baygınlığıma da acımadın mı?

Avcı başı cevap vermedi ve derağuşlarını daha hararetlendirdi. Afrodit asabî bir ısrarla âşığı zannettiği erkeğe buselerini iade ederken soruyordu:

— Söylesene Herkül, ne oldu, yüzüme düşen neydi?

Avcı başı boğuk bir sesle:

— Yılandı, dedi, fakat öldürdüm.

— Yılan mı? Ya Rabbi ne felâket! Öldürdün ha, aman Allah'ım ne cesaret!

Şimdi kız, kahraman âşığını bir kat daha iltifata lââyık görerek göğsüne bastırıyor, çılgın buselerini herifin boynuna serpiştiriyordu.

Kontofres, meramına ermiş olmasına rağmen tatlı tatlı dayandığı yumuşak yastıktan, Afrodit'in göğsünden ayrılamıyordu. Söz söylememeye ise hassaten dikkat ediyordu. Çünkü hüviyetinin inkişafı üzerine kızın yaygara koparacağını biliyordu. Mamafih, o vaziyette saatlerce kalması da mümkün değildi.

Hele kızın ikide bir, "Herkül'üm, aslanım, beni beğendin mi, hoşuna gittim mi, söylesene, susmasana!" tarzında söz söylemeye icbar etmesi ne olursa olsun, işi açığa vurmamak zarureti uyandırıyor.

Avcı başı, bu garip alışverişe mümkün olduğu kadar devam etti; kâm aldı ve kâm verdi. Daha fazla susmak ve hüviyetini gizlemek imkânı kalmayınca kendi sesiyle sordu:

— Nasıl Afrodit, sen de beni beğendin mi, benden hoşlandın mı?

Yarım saatten beri sinesinde yatan erkeğin Herkül değil avcı başı olduğunu anlayan güzel nedime, hazin bir çığlık kopardı:

— Eyvah, mahvoldum! ve tekrar bayıldı.

Kontofres, memnun ve mesut ayağa kalktı, karanlıkta pek iyi gören gözleriyle etrafını tetkik etti, bir ağaç dibinde kıvrılıp yatan terbiyeli yılanla celâdetmeabın çimenler üstünde sürünen kılıcını aldı, sonra eğildi, baygın kadını uzun uzun süzdü, onun hayatî bir macera geçirdiği hâlimden, beyaz libasına serpilen perişanlıktan belliydi.

Avcı başı, bu temaşadan da memnun oldu:

— Teres! dedi, saray kızlarıyla işte böyle nişanlanırlar. Şimdi işin yoksa tepin dur!

Uzaktan meşale ziyası görünüyordu. Hilekâr Kontofres, yılanla kılıcı kucaklayıp oradan savuştu, yüksek bir ağaca tırmanarak dallar arasına saklandı, mağlup ettiği düşmanın sersemliğini de yakından görüp gülmeye hazırlandı.

Biraz sonra Herkül sahnede idi ve kendisinden evvel nârası baygın Afrodit'in üstüne düşüyordu:

— Venüs, güzel Venüs! İşte Herkül geliyor, düşmanlarına da ecel getiriyor!

Yine bin türlü teenniyle o ağaç kümesi arasında adım atan celâdetmeap, Afrodit'i baygın buldu ve korka korka etrafına bakındığı hâlde yilandan eser görmedi. Demek ki düşman kaçmış, iş de düzelmişti!

Samandıra hâkimi, büyük inşirah içinde meşaleyi bir yere dikti, Afrodit'in dizleri dibine oturdu ve oturmasıyla beraber feci hakikati anladı: Nişanlısının vuslatı başkalarına nasip olmuştu!

Pek muhterem ruhiyet ve hissiyatında olan bir adamın öyle bir dakikada ve öyle bir vaziyette neler düşüneceğini söylemek zaittir. O; tam bir Rum gibi hareket etti, şu facia veya mudhikenin ne suretle vukua geldiğini, kimin eliyle ika edildiğini teemmüle lüzum görmedi, yalnız bir ciheti nazarı dikkate aldı; meseleyi örtbas etmeyi ve hatta hadiseden yeni bir şöhret vesilesi çıkarmayı düşündü.

Binaenaleyh, Afrodit'in başkası tarafından tasarruf edilmesi- ni anlamamış görünmeyi, daha doğrusu o fiilin faili sıfatını takın- mayı tasarladı. Bu esas üzerine icap eden planı hazırladıktan sonra baygın kadını ayıltmak için uğraşmaya başladı.

Afrodit, gamlı gözlerini açtığı zaman, o belâlı vuslat yuvasını aydınlanmış, kahraman nişanlısını da önünde diz çökmüş gördü ve biraz evvelki sahneyi tahatturla ellerini yüzüne kapadı, inim inim inledi:

— Ah Herkül, ah Herkül! “İlas” ını öldürdün de elinin kanla- rını yıkamaya mı gittin,¹ ya benim kanımı kim yıkayacak?

Sahte pehlivan, müteessir kadını kucaklayarak dudaklarından öptü:

— Güle elem hiç de yakışmıyor. Gül, gülmeli, ağlamayı bül- büle bırakmalı! Mamafih ağlamaya sebep de yok. İlas, yaşıyor ve Herkül onun ayaklarını öpüyor.

— Ya başıma gelenler?

— Ne geldi ki yavrum? Adı bir yılandan korktun, bayıldın. Ben de yılanı tepeledim, seni ayıltım.

Afrodit doğruldu, gözlerini yalancının hayâsız yüzüne dikti:

— Beni bayıltan yılan mıydı?

— Evet! İri bir yılandı, ağaçtan düşmüştü. Eğer bayılmasay- dın onu bir darbeye nasıl tarumar ettiğimi görürdün.

— Yılanı parçaladınız, parçalarını ne yaptınız?

— Sen korkmayasın diye uzaklara attım!

— Görüyorsunuz ki ben artık kadını. Bu inkılâbın şu sırada vukuunu nasıl izah edeceksiniz?

— Gayet basit. Baygınlığınızın mühlik olmadığına inanmak- tan mütevellit bir isticalin neticesi!

— Demek ki hayatımdaki inkılâbın amili sizsiniz!

— Şüphe mi var gülüm, şüphe mi var güzelim!

Afrodit ayağa kalktı:

— Lütfen şu meşaleyi kimin getirdiğini söyler misiniz?

Pek muhterem kötü kötü başını kaşdı:

— Şey, dedi, şey! İzahı uzun sürecek bir mesele! Şimdi siz kerem ediniz, beni dinleyiniz. Şerefimiz, müşterek şerefimiz an-

1. İlas, evvelce işaret olunduğu üzere Herkül'ün nedimidir. Mudanya körfezi sahi - lerinde perilerin eline düştüğü ve Herkül tarafından kurtarıldığı hikâye olunur. Güzel İlas'ı yine Herkül öldürmüş ve onun kanıyla kirlenen ellerini Bursa'daki eski kaplıcada yıkamışmış!!!

laşmamızı icap ettiriyor. Baş başa ve el ele verip saraya karşı müt-tehit bir cephe almazsak evlenmemiz müşkülleşecek, belki suya düşecek!

Güzel nedime üstünü başını düzelttikten sonra herife döndü:

— Behey alçak, dedi, bir yilandan korkar, beni baygın bırakarak kaçarsın. Avcı başı gelir, senin namına beni sineye çeker, safayı hatırla sarar, okşar, berbat eder. Sonra utanmadan karşımda yalan söylersin ve hâlâ evlenmeden bahsedersin. Nişanlısını ellerin eline bırakan bir edepsizle ben evlenir miyim? Ben bunak imparatorun sözüne inandım da seni adam sandım. Sen halis köstebek, şeceresi yüreğinde asılı asil bir kepazesin, yanımdan uzaklaş! Yoksa yüzünü, gözünü tırmalarım, seni bütün Bizans’a maskara ederim.

Pek muhterem, kızın ayağına kapandı, yalvardı, yakardı. İstikbalin şaşaasından, debdebesinden bahsetti; hayatın bazen hile icap ettirdiğini, yerinde yalan söylemenin ve meselâ şu yılan işinden bir şeref vesilesi çıkarmanın “zekâ eseri” sayılacağını söyledi. Dinletemedi. Güzel nedime, mücessem gadap hâlinde ter ter tepiniyor ve herifi tahkir etmeye devam ediyordu:

— Sus alçak, sus hayâsız, diyordu, senin yüzünden gelecek şeref yerin dibine batsın. Ben; beni kadın, seni de terzil eden erkeğe meftunum. Onu arayacağım ve onu bulacağım.

Pek muhterem, yıkılmak üzere bulunan şöhretinin enkazı altında ezilmemek, şu çukurdan kurtulabilmek için her şeye razı oluyordu. Afrodit’in, bu ağır sözüne de ıstırarla tahammül etti:

— Peki, dedi, onunla seviş, onunla oynaş. Yalnız benim kırım ol, benim ismimi taşı.

Afrodit, zilletin, bir Bizanslıyı bile hayrete düşürmesi muhtemel olan şu büyük numunesi önünde düşünmeye mecbur oldu. Pek muhteremin korkaklığı, yalancılığı, redaeti kendi nazarında bütün çıplaklığıyla sabit olmuştu.

Fakat o, sarayca ve Bizanslılarca bir kahraman tanınıyordu. Onunla evlendiği takdirde halkın hürmetini, sarayın tazimini kazanacaktı. İmparatorndan en küçük Bizanslıya kadar herkes, kendisini parmakla göstererek: “İşte Herkül’ün karısı!” diyeceklerdi. Bu kâzip şöhretin gafil bir halk üzerindeki tesirlerinden -bizzat herifin de umduğu gibi- mütevali şerefler, göz kamaştırıcı tantanalar elde etmek pek mümkündü. Avcı başıyla evlenmek, sade, çok sade bir işti ve hiçbir şeref vaat etmiyordu.

Binaenaleyh, bu pis ruhlu herifle evlenip ikbal âleminde bir yıldız olmayı muvafık buldu. Avcı başıyla ve dilediği erkeklerle sevişmekte hür olduktan sonra kuru bir nikâhı reddetmek doğru değildi.

Afrodit, işte bu düşünceyle pazarlığa girişti:

— Senin hatırın için değil, kendi şerefim için muvafakat ediyorum. Fakat mukavelemizi tespit edelim: Yalnız ismen senin zevcenim, cismen asla! Anladın mı?

— Anladım.

— İstedğim erkekle sevişmeme, gezip tozmama karışamazsın. Anladın mı?

— Anladım.

— İcap ederse sevdiğim adamları kendi elinle yanıma getireceksin. Zevkime o suretle de hizmet edeceksin. Anladın mı?

— Bu biraz ağır değil mi?

— Değil, hiç değil. Nişanlısını yılanların eline ve başka erkeklerin kucağına bırakıp da kaçan yalancı kahramanlar her şeye tahammül etmelidir.

— Peki, ona da peki, ancak benim de bir şartım var.

— Neymiş bakalım şartın?

— Şimdi saraya gideceğiz. Ben ne söylersem tasdik edeceksin.

— Bir defaya mahsus olmak üzere peki. Bundan sonra hiçbir yalanına iştirak edemem, senin yüzünden de, sözünden de iğreniyorum.

Afrodit'le pek muhterem, sarayın bahçeye ait kapılarını hayli zahmetle açtırabilmişlerdi. Muhayyel düşman korkusuyla bütün saray halkı halecan geçiriyor, entarili ve hotozlu Sezar başta olmak üzere hepsi, patriğin karşısında diz çöküp Meryem'den, Mesih'ten medet dileniyordu. Pek muhterimi içeri almak için bile kapıyı açmaktan çekiniyorlardı.

Onun, müşkülâtla içeri girdikten sonra verdiği izahat yüreklerdeki telâşı giderdi. Nasılsa koruya girebilen yirmi beş kişilik bir çete efradının her birini bacaklarından tutup yüksek duvarlardan armut gibi dışarı attığını anlatan pek muhteremin hikâyesi, din-darane bir hayret ve imanlı bir itimatla dinleniyordu. Onun saray bahçesini haydut kanıyla kirletmemek için herifleri öldürmeyerik diri diri duvardan atması, Herkülüğe yakışan bir incelik, bahadırane bir zarafet addolunuyordu.

Havsalalar için, yılanın fili yutmasından da ağır olan bu masal söylenirken Afrodit de sık sık tasdik ediyordu:

— Evet, öyle oldu. Beni götürüyorlardı. Herkül yetiştii. Herifleri birer birer tepeledi.

Arada sırada, “Pek muhteremin ne olduğunu bu gece anladım. Eşi yokmuş! Cidden tek yaratılmış bir adammış!” cümlesiyle herife ait hakiki duygusunu izaha savaşıyordu.

O maceranın birinci faslı bu suretle nihayetlendi. Herkes yatağına çekildi. Saray, sakın bir yuva hâlini aldı.

Samandıra hâkimi, ertesi gün, uydurduğu yalanın caizesini toplamaya hazırlanırken öğleye doğru imparatorun huzuruna çağırıldı.

İhtiyar hükümdarın yanı başında hâkim cenaplarının kılıcı duruyordu. Celâdetmeap, zıyânı kimselere söylemediği kılıçla karşılaşır karşılaşmaz sarardı, münasip bir yalan uydurmaya hazırlandı. Fakat hiddetli görünen imparator, onunla münakaşaya girişmedi:

— Efendi, dedi, bana suikast için gökten zembille koruya inen çeteyi tenkil ederken belinizden düşürdüğünüz kılıcı avcı başı Kontofres getirdi ve akşamki kahramanlığınızın tafsilatını -sadedik bir şahit sıfatıyla- tekrar etti. Bilahare Afrodit’i de dinledim. Teşekkür ederim. Siz, cidden Herkülmüşsünüz. Daha yüksek işlerde kullanmanız için şanlı kılıcınızı size iade ediyorum. Bu mülâkatımızın sonuncu olduğunu anlayacak kadar irfanınız varsa mahzuz olacağım.

Pek muhterem, titreyen eliyle kılıcı alıp eğilirken mırıldandı:

— Bir gün, bu demir parçasının harikalar yarattığına yeniden iman edeceksin. Buna eminim haşmetmeap!

İmparator; sırtını çevirmişti, bir paravan arkasında bulunan avcı başıyla Afrodit, dudak dudağa gelerek sahnenin zevkini çıkarıyorlardı.

Süklüm püklüm odadan çıkan pek muhterem, biraz sonra saraydan da çıkmıştı. Şu muhavereyi, alâkadar olanlardan başka işiten olmadığı için, onun ansızın saraydan müfarakatı gûnagûn tevellere bahis oldu. Herkes bir çeşit mütalâa yürüttü ve nihayet celâdetmeabın ahdini incaz için yola çıktığı noktasında karar kılındı. Herkül’ün sözünde duracağı muhakkak görülmüyordu. Ancak hangi Türk’ü yakalayacağı kestirilemiyordu. Orhan Bey’i

mi, Çandarlı'yı mı, Karamürsel'i mi, kimi zincirlere vurup Bizans sarayının eşiklerine yüz sürmek için çeke çeke getirecekti.

Yine o gün, matrut kahramanın saraydan uzaklaştığı gün, avcı başı Kontofres, bir Rum kayıkçıyla İmralı adasına Kara Ali hazretlerine, bir mektup gönderiyor, Samandıra hâkiminin hezeyanını, büyük bir Türk'ü tutup pazara vermek için yaptığı ahtü peymanı -alettafsil- hikâye ediyordu. Merhum, pek muhteremin elinden Afrodit'i almakla, kendisini imparatorun yanında terzil etmekle hıncını yenememişti, onun Türkler tarafından ağır bir cezaya çarptırılmasını temin için jurnalcılığa da lüzum görmüştü.

İşte Akça Koca'nın Kunur Alp'a verdiği haber, Kara Ali vasıtasıyla kendisine vasıl olan şu malumata müstenitti.

* * *

Akça Koca'nın kumanda ettiği Türk fırkası Samandıra önüne geldiği vakit, pek muhterem ölüm buhranları geçiriyordu. İmparatoru kızdırmış, Türklerle uyuşamamış ve nihayet kapana sokulmuştu. Onun Türk istilâsından mülkünü değil, fakat canını kurtarmak için öteden beri düşündüğü iki nokta vardı ve o iki noktadan birinin behemehal müsmir olacağına kanaatle müsterihane kuyruk sallıyordu.

Hâkim cenaplarının münasip gördüğü iki çare şuydu: Ya kaleyi bırakıp İstanbul'a savuşmak yahut Türklerle mahremane uyuşup kemafissabık Samandıra'da ferman ferma olmak!

Avcı başının hain eliyle maskesi düştükten sonra, İstanbul'a iltica ümidi suya düşmüştü. Birçok kumandanların yaptığı gibi o da İstanbul'a gitse firarî bir asker sıfatıyla çarmlıca gerileceğinden şüphe yoktu. Gerçi öbür kaçak beylere, kumandanlara bu ceza yapılmamıştı ve yapılamazdı. Zira firar eden bir değil, on değildi.

Her tekfur, her kale muhafızı, Türk fırkasının yaklaştığını iştirir iştirmez "siz sağ, ben selâmet" diyerek soluğu İstanbul'da alıyordu. Ancak kendisinin imparator nezdinde mevkisi düşüktü, eski itibarını tamamen kaybetmişti. O sebeple İstanbul yolu kapamış demektir.

Pek muhterem hesabına şâyani esef bir biçimsizlik de Türklerle uyuşamamasıydı. Bu ikinci halâs çaresi dahi, Türklerin inatçılığı yüzünden kuvvede kalıp fiile çıkmamıştı. Dertli hâkim, Akça Koca'ya güzel atlar gönderdi, köleliğini tevsike çalıştı, fay-

da vermedi, giden atlar aynen geri geldi. Kunur Alp'a para gönderdi, götüren herife âlâ bir sopa çekilerek paralar iade olundu. Abdurrahman'a gönderilen kıymetli hediyeler de aynı muameleye hedef oldu.

Pek muhterem ne yaptıysa bir türlü Türklerle uyuşamadı. Onlar ne rica dinliyorlar, ne hediye alıyorlardı. Artık bahtın hükümüne ram olmaktan başka tevessül edilecek çare kalmamış ve Türkler de kaleyi ihata etmişti.

Celâdetmeabın, muhasara günlerindeki hâli görülecek şeydi. O dimdik boy, ansızın kamburlaşmıştı. Hayli melih olan çehre, limon çürüğünü andıran bir renk almıştı: Sarı değil, kara değil, yeşil değil, fakat hepsini havi iğrenç bir renk! Saray kadınlarını için için gıcıklayan o mağrur bakışlı gözler, susuz bir çukura dönmüştü. Nemnâk ve hüznengiz bir çukur!

Saç sakal, intizamını kaybetmiş, ecelacayip bir şey olmuştu. Hulâsa: Bizans sarayında Herkül rolü yapan kahraman acınacak bir hâldeydi. Yemiyor, içmiyor, uyumuyor, mütemadiyen ve pis pis düşünüyordu.

Beri tarafta Türklerin neşeli gürültüsü, kale duvarlarını âdeta sarsıyordu. Yurt şarkıları terennüm eden gençlerin ahengi gece yarılarına kadar devam ediyordu. Kaledeki meyus iniltilelerle dışarıdaki şatır nağmeler, mağlup ve galip insanlar arasındaki duygu farkını terennüm eden birer sada demekti. Mağluplar durmadan ağlıyor, galipler mesudane ve lâkaydane gülüyorlardı.

Fırkanın Samandıra önüne geldiği gün Akça Koca, askerlerine şu tebligatta bulunmuştu:

— Bu kaleyi almak işini Kunur Alp'a bırakıyorum. Burada söz onundur ve hepimiz onu dinleyeceğiz, onun dediğini yapacağız.

Sonra, hafif bir tebessümle arkadaşına dönerek:

— Alplar, demişti, sözünde durur. İşte sen, işte kale. Tekfur çelebi de içerde!

Kunur Alp, kumanda işini şevkle deruhte etti. Akça Koca'nın asker muvacehesinde elini öptükten sonra işe girişti. Kalenin deliğini deşigini, ediğini gediğini birer birer tespit ettirmeyi müteakip icap eden tertibatı aldı, o metin kaleyi kırılmaz bir çemberle sardı:

Şimdi hücum meselesini teemmül ediyordu. Evvelce söylediğimiz veçhile Türkler, kale önlerinde uzun müddet beklemeyi sevmezlerdi. Elleriindeki vesait de duvarları yıkmaya, kuleleri

devirmeye müsait değildi, ne mancınıkları, ne “belye”leri vardı. Kalenin içine ancak sapanla taş atabiliyorlardı. Bu sebeple herkes hücum emri bekliyordu.

Kunur Alp da, iptida bir “serdengeçti” hücumu tertip etmeyi ve serden geçenlerin başında kale duvarlarına atılmayı tasarlıyordu. Fakat, bir bölük fedâiyle yapılacak bu hücumun muvaffakiyetle neticelenmesi yüzde yüz muhtemel olsa bile muhacimlerin yarı yarıya zayıata uğraması da muhakkaktı. Koca Kunur bu zayıata razı olamıyor, bin Rum kalesinin bir Türk’ün kemiğine değemeyeceğini göz önünde tutuyordu. Hem kaleyi iskat etmek, hem tekfurı diri diri yakalamak gayesini asgarî zayıatla temin etmeyi istiyordu. Asrı hazır muharrirleri, medenî kemalâtın en yüksek miyarı olmak üzere vatandaş hayatına verilen kıymeti nazara alıyorlar.

Türkler yüzlerce sene evvel bu nükteyi arif bulunuyorlardı. Vatandaş hayatına, vatanın haysiyeti kadar ehemmiyet verirler ve harp meydanlarında da -imkân bulundukça- vatandaş kanı dökülmemesine itina ederlerdi.

Aynı düşünceyle hareket eden Kunur Alp, bir gün yüksek surların altına yanaştı. Mesafeleri aşan gür sesiyle hâkimi çağırdı ve bir mazgal deliğinden ancak göz bebeğini gösterebilen kale âmirine şu teklifte bulundu:

— Kaleyi kurtaramazsın, çünkü biz almaya azmettik. Ne olursa içerideki çoluk çocuğa olur. Gel seninle ikimiz çarpışalım. Beni alt edersen, arkadaşlarım geri dönsün, ben seni alt edersem kale bizim olsun.

Tekfur, muhasırların ve mahsurların önünde serdolan bu mertçe teklife karşı arkasında saklandığı delikten tek bir kelime mırıldanabildi:

— Yapamam!..

Artık, zarurete boyun eğmek lâzım geliyordu ve Kunur Alp, bir bölük serdengeçti yazmaya karar vermişti. Bu bölük bir küme yıldırım olacak ve Samandıra kalesini -hiç şüphe yok- hâk ile yeksan edecekti. Ölmeyi göze alan Türk’ün önünde kaleler değil dağlar sernigûn olur. Kunur Alp, bu neticeyi düşündükçe ateşleniyor ve korkak tekfurun mazgallar ardında saklı simasını yumruklamak ister gibi pençesini kıvrırarak:

— Hazır ol gününe! diyordu.

Kunur Alp, tasavvurunu Akça Koca’ya söyledi ve muvafakat cevabı aldı. İhtiyar başbuğ, “Ne yaparsan yap, elverir ki çok bekle-

meyelim” demişti. Fakat bu tasavvur kuvvede kaldı, fiile çıkamadı. Tesadüf, yahut hadiseler, işin şeklini değiştirdi. Bu değişiklik, kaleden gönderilmiş olan bir mükâleme memurunun vürudile başladı ve umulmayan safhalar arz ederek devam etti.

Elinde bir beyaz bayrak, her rast geldiği Türk askerinin önünde diz çöken ve her çadırın karşısında rükua varan bir Rum asilzadesi, Kunur Alp’ın huzuruna getirilir getirilmez hemen yere kapandı ve bu tazimkâr secdeyi üç defa tekrar ettikten sonra Rumca uzun bir kaside okudu. Kahramanlar diyarında bulunduğu ve yüksek bir Türk’ün huzuruna çıkmak şerefini kazandığından dolayı duyduğu sevinci anlattı ve nihayet maksada geçebilmek için şu sözleri söyledi:

— Ey ulu Türk, Samandıra hâkimi pâyansız hürmetlerini benim ağızla huzuruna arz ediyor. Çarpışma teklifinizi birdenbire kabul edemediğinden dolayı cidden mahcuptur. Affını diliyor. Mazurdu, akli başında yoktu, dâridünyada tek oğlu vardı, dün sabah öldü. Hâkimimiz bu felâketle perişandır. Şimdi sizden şu ricada bulunuyor: Kendisinin aile kabristanı Bizantiyon’dadır (İstanbul). Genç yaşında ölen oğlunun cenazesinin oraya nakline müsaade istiyor. Eğer bu izni verirsiniz, üç gün de beklerseniz hâkim, sizinle kılıç kılıca mübareze edecektir. Oğlunun cesedi ortada dururken ve gözyaşları henüz akarken teklifinizi kabul etmiyor!

Kunur Alp, gözlerinde parlayan memnuniyet şûlesini karşısındaki geveze Rum’a sezdirmemek için kaşlarını çatı:

— Peki, dedi, ölüyü götürün, ilişik etmem. Üç gün de beklerim. Fakat tekfurun sözünde duracağına kefil isterim.

Memur, yine rükua vararak cevap verdi:

— Kefil, pek muhteremin pek aziz olan sözüdür. O, imparatorların Herkül’üdür ve Herküller sözünde durur.

— Pekâlâ, bunu da kabul ettim. Biz, sözünde durmayanları pişman etmenin yolunu bilenlerdeniz. Üç gün sonra tekfur çelebiyi karşımda görmek isterim. Şimdi siz gidin, ölünüzü yolculuğa hazırlayın.

Samandıra hâkiminin ne oğlu, ne cenazesi vardı. O, şöyle bir hileyle kapandan kurtulmayı tasarlamıştı. Türk çemberinden nefsi-ni tahlis ettikten sonra Avrupa’nın en meçhul köşelerine kaçacaktı. Kunur Alp’ın mübareze teklifi ölüm korkusunu daha mücessem bir şekilde iliklerine nakşettiğinden ne olursa olsun firar etmeyi

kurmuş ve bunun için de tabuta girmeyi muvafık, daha doğrusu zarurî bulmuştu.

Sersemleşen insanlar, ittihaz etmek istedikleri tedbirlerin sakat cihetlerini düşünemezler. Ancak ve ancak kendi noktai nazarlarını, kendi hedeflerini muhakeme edebilirler. Karşılarında bulunanların ne düşüneceklerini, ne yapacaklarını -telâşla- ihata edemezler.

Samandıra hâkimi de sersemleşmişti, ölüm korkusuyla zihnen perişanlaşmıştı. Yalnız kaçmayı, tabuta girip o tehlikeli muhitten uzaklaşmayı teemmül edebiliyordu. Türklerin bu çocukça hileye kapılıp kapılmayacaklarını hiç de mülâhaza etmiyordu. İhtimal ki kâzip şöhreti dolayısıyla kendisinden böyle bir hareket umulmayacağına hesap etmişti. Fakat hesabı yanlıştı. Bir Türk için herhangi bir Rum'un kahramanlığı, bahadırılık mevzusu bahsedilemezdi. Türk'ün nazarında Rum, şenayiin her nevini irtikâba müsait bir hilkat acibesiydi. Binaenaleyh, Samandıra hâkiminden ne bahadırılık, ne erkeklik bekleyen vardı ve mükâleme memuru teklifini serdederek etmez Kunur Alp hükmünü vermişti:

— Teres kaçacak!

Hammer, korkak hâkimin bu eblehane hilesine aldanmış görünür. Çünkü tertip olunan cenaze alayının sıhhatine itimat ediyor. Bu, insanlığın çirkinliklerine acımak ve onları örtbas etmek kabilinden bir hareket değilse hakikati tahriftir. Biz, Avrupa müverrihlerinde bu temayülü daima görürüz. Türk'ün şerefli ve göz kamaştırıcı işlerinde bilâ istisna kıskançlık gösteren o tarihçiler, Türk düşmanlarının zilletlerini bile hüsnü tevile çalışmaktan çekinmezler.

Her neyse. Kunur Alp'in müsaadesi üzerine muhayyel ölüyü taşıyacak tabut, o gece hazırlandı ve ertesi gün otuz kadar silâhlı muhafızın refakatinde kaleden çıkarıldı.

Kaledeki halk, başka suretle aldatılmıştı. Tabutun içinde mühim evrak, mukaddes ve kıymetli eşya bulunduğu ve bunların ihtiyaten İstanbul'a gönderildiği hakkında propaganda yapılmıştı. Halk, iğfal edilmese ve tabutun ne taşıdığını bilse korkak firariyi hakiki ölüme kavuşturarak kale kapılarını Türklere açmakta elbette tereddüt etmezdi.

Cenaze alayı dışarı çıkınca halkın da vaveylâsı başladı. Tabutun içinde bir ölü bulunduğuna Türkleri tamamen kandırmak için ko-

parılan bu feryat, talimü telkine müstenitti. Lâkin yürekten çıkıyordu: Tabutta bulunduğu zannedilen eşyaya ve hele şu vesileyle canlarını kurtaran muhafızlara gıpta eden halk, candan ağlaşıyorlardı. Kendilerinin de böyle bir nimete, şu badireden kurtulmak saadetine eremediklerini düşünerek yana yakıla inliyorlardı.

Şu hâle göre sahnenin tertibatı mükemmeldi. Siyah örtüler, sırmalı kumaşlarla mestur sakın bir tabut, matemî elem taşıyan ağlar gözlü muhafızlar ve sürekli vaveylâlar!.. Buna, bu hüznü alaya karşı yapılacak muamele, sükût içinde yol vermekten başka bir şey olamazdı. Türkler de bu lüzuma riayet gösteriyorlar, kemali nezaketle alaya yol veriyorlardı.

Elemli mahmil, âheste âheste Türk çadırları arasından geçiyordu. Akça Koca, Kunur Alp, Abdurrahman başta olmak üzere bütün tanınmış ümera, biraz ileride alayın gelişini seyrediyorlardı. Tabut, onların yanına gelince Kunur Alp ilerledi ve emretti:

— Durunuz!

Otuz silâhlı, topuklarından mihlanmış gibi oldukları yerde duruvermişti. O emirdeki ve emri veren şahsiyetteki mehabet, herifleri sanki incimat ettirmişti.

Kunur Alp, vakurane yanaştı, tabutun önüne durdu ve muhafızların reisi görünen adama sordu:

— Ölü, genç miydi?

— Evet efendimiz.

— Vah, vah. Neden ölmüştü?

— Bilmiyoruz. Ansızın hastalandı, iki gün içinde öldü.

— Gençler kolay kolay ölmez! Bir yanlışlık olmasın?

— Nasıl olur efendimiz? Yüreği durdu, nabızı kesildi, sonra tahnit de olundu.

— İşte onda acele etmişsiniz. Zavallı baygın filansa zorla kanına girmişsiniz. Hele siz tabutu açın, ölünün yüzünü göreyim, yanılıp yanılmadığınızı size söylerim. Şayet bir hata işlemişseniz kulağınızda küpe olur. Bir daha acele edip baygın adamların bağıracağını, işkembesini çıkarmazsınız.

Muhafızların reisi sapsarı kesildi, tabut da işitilecek surette titredi. Kunur Alp, o dakikaya kadar müstehziydi. Rumların sükûtunu ve tabutun sarsıldığını görünce ciddileşti. Baş muhafızın yüzüne haykırdı:

— Ulan aç tabutu!

Herif gülünç bir telâşla tabuta yanaştı, açmaya koyuldu. Lâkin elleri titriyor, sargıların düğümünü bir türlü bulamayarak sağdan sola, soldan sağa dönüp duruyordu.

Şimdi, bütün Türk askerleri, sıra sıra, başbuğlarının ve ortadaki tabutun etrafına halkalanmışlardı. Müsellâh ve pür heybet insanlardan katmer katmer bir çember husule gelmiş ve sahneyi çerçevelemişti.

Kaledeki Rumlar da cenaze alayının tevakkuf ettiğini görerek üçer beşer dışarı çıkmışlar, Türk askerinin arkasında birbirinin üstüne abanarak manzarayı seyre dalmışlardı.

Muhasırlar ve mahsurlar, sanki harp hâlinde değillermiş gibi karışmıştı. Akça Koca, bu hâli gözden kaçırmadı, yanındaki ümeradan birinin kulağına iki üç kelime fısıldadı.

O zat, yavaşça “Peki!” diyerek ayrıldı ve asker safları arasına karıştı.

Kunur Alp, itidalini güçlkle muhafaza ediyordu. Fakat Rum muhafızın bir türlü bağları çözemediğini görünce dayanamadı, kavi elini uzatarak herifi ensesinden yakaladı, bir çürük kavun gibi bir tarafa attı ve bizzat tabutun başına geçerek iptida bağları, müteakiben kapağı çekip kopardı.

Şimdi ölü, bildiğimiz canlı ölü, bir kucak sakalıyla meydana çıkmıştı. Kunur Alp, hâlâ ölü taklidi yapan ve gözlerini sımsıkı kapayan serseri hâkimi, o dakikada ölüm korkusu geçirmeye başlayan muhafızlara göstererek soruyordu:

— Sizin ölüler bir gecede sakal mı peydahlar? Bu ölünün neresi genç?

Ve sonra şöhretşiar hâkimin sakalına yapıştı:

— Kalk kabadayı, dedi, yolun değişti, cehenneme gitmekten şimdilik kurtuldun.

Samandıra hâkimi bir türlü gözünü açamıyor, bayılıp ayılıyor, zangır zangır titriyordu. Kunur Alp, manzara etrafında toplanmış olan Türk askerine döndü:

— Bakın yoldaşlar, bakın arkadaşlar, diye bağırdı, Rum uluları Türk yumruğu yememek için nerelere saklanıyorlar. Görün, iğrenin ve tükürün.

Bu sözü söylerken tekfurun omzundan tutmuş, tabuttan bir metre irtifaa kaldırıp sağa sola göstermiş ve sonra yere, kendi ayağının dibine atmıştı. Ancak bu atılış üzerine bir şeyler yapmak ve

söylemek zaruretiyle karşılaşan celâdetmeap, Kunur Alp'ın ayaklarına kapanmış ve inlemişti:

— Murdar kanıma girme, beni öldürme:

Türkler: “Tu! Karga yapılı uyuz!” diye bağırırken oraya gelmiş olan Rumlar da sızlanıyorlardı:

— Vah Herkül, vah Herkül! Seni biz böyle mi görecektik?

Kunur Alp, yerde sürünen ve bir köpek gibi ayaklarını yalayan Samandıra kumandanını kolundan tutup ayağa kaldırdı:

— Ben, dedi, yine sözümde duruyorum. Eline bir kılıç vereyim, çarpışalım. Beni alt edersen, emin ol, hayatına kimse ilişmeyecektir. Nasıl, razı mısın?

Hâkim, yine yere kapanarak Kunur'un ayaklarını yakaladı:

— Hâşâ hâşâ, dedi, ben kimim ki efendimle karşılaşayım. Ben senin kölenim.

Kunur Alp, kemali istikrah ile herifin başını itti, Akça Koca'ya hitap ile:

— Gördün ya, dedi, talihim yokmuş. Çıka çıka karşıma bir tarla faresi çıktı. Ben bunu nideyim?

Akça Koca ağır ağır Kunur'un yanına geldi:

— Alplar sözünde durur. Sen de bir alpsın ve sözünü yerine getirerek Rumların en ünlü pehlivanına ayağını öptürdün. Herifin yüreği yoksa, eli silâh tutmuyorsa sen mi utanacaksın? Zaten bu diyarda bundan daha yürekliğini bulamazsın ki. Alparslan'ın yakaladığı Romanos da nihayet bir tavşandı ve Rum ülkesinde ancak fare ve tavşan yetişir. Onun için gam yeme, nasibine razı ol!

Ve sonra Samandıra hâkimine döndü:

— İmparatorun yanında yemin etmişsin. Bir Türk ulusunu tutup saraya götürecek, yer öptürecek ve pazara koyup satacaktımışsın, doğru mu?

Hâkim, bu korkunç sual üzerine yeniden ölüm endişesine düştü, dudaklarını Kunur'un ayaklarından kaldırıp Akça Koca'nınkilerine yapıştırdı:

— Yalan, dedi, katiyen yalan. Kulunuza iftira etmişler.

— O hâlde bu iftirayı yapanların yüzüne bizzat kendin tüküreceksin. Türklerin satılmaya değil satmaya; Rum gidilerini demet demet ve sürü sürü pazarlara götürüp sekizini bir pula satmaya alışkın olduğunu yol boyundaki kale beylerine ve imparatora söyleyeceksin. Kendine de fiyat biçtiyeceksin.

Hâkim yerdeydi, iki alptan birinin ayağını bırakıp diğerinin-
kini öpüyordu. Akça Koca:

— Kunur, dedi, tutsak senindir, dilediğini yap. Fakat onu pazar pazar gezdireceğine söz vermiştin, unutma!

— Değmez ama, dedi, yapalım. Dilinin cezasıdır, çeksin.

Beş on dakika sonra, Samandıra hâkiminin saç, sakalı tıraş edilmiş ve Rumca bilen bir Türk'ün yanına katılarak ileriye sevk edilmişti. Bu nefer, İstanbul da dahil olduğu hâlde bütün Rum kalelerini dolaşarak hâkim efendinin satılık olduğunu söyleyecek, her yerden alınacak fiyatı tespit ettikten sonra en az veren yere herifi teslim edecekti!

Sabık celâdetmeap, tıpış tıpış giderken gayri ihtiyarî Samandıra kalesine baktı ve en yüksek kulenin üstünde Türk bayrağının dalgalandığını gördü. Kunur Alp tabutu açıp firariyi çıkardığı sırada Akça Koca'nın sevk ettiği müfreze, kapısı henüz açık bulunan kaleye girmiş ve mübarek bayrağı münasip olan noktaya dikmişti.

Rumların o devirlerdeki mütevali inhizamlarına candan acıyan meşhur Hammer, celâdetmeabın âkıbetini aynen şu şekilde yazıyor:

“Samandıra kumandanının oğlu vefat ettiğinden (!) cenaze alayının geçmesi için kapılar açıldı. Türkler bağteten hücum ederek kumandanı esir ettiler. Ancak diğer kale kumandanları gibi bunu da idam etmeyip fidyei necat mukabilinde serbest bırakmayı imparatora teklif ettiler.

İmparator cevaben, insan alıp satmak mutad olmadığını beyan etti. Aydos prensi de o cevabı verdi. Fakat başka bir prens, esir kumandanı satın aldı. Kaleye gelince Akça Koca onu zaptetti.”

Hammer'in kısmen gafil, kısmen de hakikati teville mail olduğu görülüyor. Şu kadar ki Samandıra hâkiminin pazar pazar dolaştırıldığını saklıyamıyor. Palavracı Rum emirinin; imparatorluk sicilli teşrifatında “pek muhterem” olarak mukayyet olan Herkül cenaplarının niçin satılığa çıkarıldığını ve imparator tarafından ne sebeple kurtarılmadığını, bizim aziz okuyucularımız Hammer'dan daha iyi biliyorlar, bu noktayı bilhassa işaret etmek borcumdur.

GÖNÜLDEN GÖNÜLE

Şimdi Türkler, Aydos önündeydi. Bu, Üsküdar'a doğru giden yol üstündeki son Rum kalesiydi ve bu kalenin alınmasıyla Boğaz'ın şark sahili tamamen Türkleştirilmiş olacaktı. Akça Koca, deruhte ettiği büyük vazifenin son noktasına gelmiş ve muzaffer fırkasını kalenin önüne getirmişti.

Büyük muharip, Samandıra'da yaptığını burada tekrar etti ve askerlerine şu kısa tebliğde bulundu:

— Bu kaleyi almak işini Abdurrahman'a bırakıyorum. Başbuğumuz odur ve hepimiz onun buyruğunu dinleyeceğiz.

Ve sonra ona dönerek mütebessimane fısıldamıştı:

— Gönülden gönüle yol vardır, hüner o yolu görüp üzerinde yürümektir. Haydi Allah yardımcın olsun.

Aydos, malum olduğu üzere Teofano'nun babasına aitti. Rum prenslerinden olan bu adam Samandıra hâkimi gibi celâdet dâvâsında, kahramanlık iddiasında değildi.

Ancak eski ve tanınmış bir ailenin riyasetinde bulunduğu ve bu kale, o ailenin malikâne şeklinde yegâne şeref ve maişet vasıtası olduğu için mezbuhane bir gayret kabilinden olarak orasını müdafaa etmeyi kurumuştı.

Prens düşüncesinde haklıydı. Kaleyi bırakıp savuşursa sefalete düşecekti. İmparatorun kendi sarayını bile borçla harçla ve hatta dolandırıcılıkla, soygunculukla idare ettiğini biliyordu. Onun yanına iltica etmek, bir boğaz tokluğu için en zelil bir yaşayışa razı olmak demektir.

Fakat kalesini müdafaa hâlinde -binde bir nispetinde de olsa- kurtuluş ümidi vardı.

Teofano'nun prens babası bunu düşünerek ve Türklerin ileri hareketini haber alır almaz paçaları sıvayarak hazırlanmış, uzun müddet muhasaraya dayanmak için icap eden tedbirleri ittihaz etmişti.

Erzakı boldu, müdafaa vesaiti mükemmeldi. Çoluğu çocuğu, İstanbul'a naklettirmiş ve yalnız muharipleri kalede alıkoymuştu. Denilebilir ki hudut kaleleri içinde en âkılâne hareket eden bu

adamdı ve istihzaratının mükemmeliyetine bakarak Türk hücumuna göğüs verebileceğine kaniydi.

Teofano da kalede babasının yanındaydı. Prens, ömrünün bu yegâne meyvesini İstanbul'a göndermekten çekinmişti. Sarayın güzel kızlar ve kadınlar için meş'um bir yer olduğunu -bittecrübe-biliyordu. Kızı o sefil muhite göndermek, koyunu kurda emanet etmekten de mühlik bir hareketti. İhtiyar imparatorun aşçı yamağına kadar herkes, tatlı lokmaya ağzını açacak ve muhakkak kızın başına bir çorap örülecekti. Babası harpte olan bir kıza da Bizans sarayının göstereceği hürmet, onun ırzını pâyimal etmekten başka bir şey olamazdı.

İşte bu sebeple Teofano İstanbul'a gönderilmedi. Mamafih kızın da böyle bir teklife muvafakat etmeyeceği aşikârdı. O, Türklerle çarpışmaya karar veren babasının yanından ayrılamazdı ve bunu babasına ihsas etmişti.

Aydos prensi, en tehlikeli günlerde bu fedakârlığı gösteren kızını evvelkinden daha fazla sevmeye başlamıştı.

Onun bir Türk'e âşık olduğunu, muhacimler arasında sevgilisini görebilmek ümidiyle Aydos'tan ayrılmadığını bilmiyordu. Gafil baba, tehlikeli dakikalarda evlâdının müşfik ve tesliyetkâr bakışlarıyla kuvveti kalp hasıl edeceğini düşünüp müftehir olurken kız da yüreğine sahip ve hâkim olan Türk kahramanını -velev ki düşman şeklinde olsun- görebileceğini tahminle zevkyap oluyordu. Bu duygu, vehleten çirkin ve menfur görünür. Lâkin Teofano'nun âşıkane mülâhazasına biraz da menfaat düşüncesi girmiyor değildi ve bu düşünce, onun babasına karşı olan vicdanî mevkiini temiz bir şekle ifrağ ediyordu.

Sevdazede kız, kaledeki hazırlıklara, müdafaa vasıtalarının mebzuliyetine ve babasının beslediği ümitlere rağmen Türklerle başa çıkılamayacağını biliyordu. Bursa seyahati onun gözlerini açmıştı, Türklerin birer harika olduğuna o günden beri iman getirmişti. Kara Alileri, Abdurrahmanları, onları yakından görmüştü, Rumları da yine yakından tanıyordu. Onlarla bunların çarpışması hâlinde galebenin Türklerde kalacağını; ne kalelerin, ne istihkâmların bu neticeyi değiştiremeyeceğini müdrikti.

Şu kadar ki babasının, gelişigüzel, yurdunu bırakıp kaçmasını da istemiyordu. Korkak bir adamın kızı için bir Türk'ü sevmenin gülünç olacağını düşünerek aşkının şerefi namına babasının kaleyi müdafaa etmesini zarurî buluyordu.

Çarpışma neticesinde kendileri -şeksiz ve şüphesiz- münhezim olacaklardı. Fakat silâhı elinde olarak mağlup olmanın yine bir zevki, bir şerefi vardı ve bu mağlubiyet Türklere karşı olacağı için -Teofano'nun fikrinde- hiç de ma'yup bir şey değildi.

O, Türklerin yer yüzünde galip ve hâkim olarak yaşamak için halk olunmuş insanlar olduğuna samimiyetle inandığı için onların önünde boyun eğmenin haysiyetsizlik olamayacağına hükmediyordu.

Harbin sonu, kalenin sukutu ve kendilerinin esareti olacaktı. Türklerin üseraya karşı ne kadar merhametli olduklarını gözüyle görmüştü. Maltepe'den getirilen Rum sürüsüne en yüksek bir şefkat gösterilmişti. O hâlde kendilerine de aynı muamele yapılacaktı. Kalenin cebren alınmasından dolayı Türklerin tehevvür etmesi ve o tehevvürle bazı cezalar tertip etmeleri ihtimaline karşı da Teofano müsterihtti, babası için bir tehlike görmüyordu.

Öyle bir vaziyette Nilüfer'le dostluğunu ve Orhan Bey'in kendisine gösterdiği teveccühü hatırlatmak mümkündü. O takdirdeyse Türklerin kendilerini incitmeyecekleri, hürmet gösterecekleri muhakkaktı.

Âşık kız, işte bu sebeple babasını müdafaa hususunda cesaretlendirmekten hâli değildi.

Kendi odasında âşığıyla ve yanık yüreğiyle baş başa kaldığı zamanlarsa, kalenin Türkler tarafından cebren iskat edilmesi üzerine tahassul edecek vaziyeti başka cepheden muhakeme ederdi ve her biri bir aslan olan Türklerin yalnkılıç kaleye girişini, renk renk bayrakların burçlar üstünde dalgalanışını ve Rumların sıraya konulup kale haricine çıkarılışını göz önüne getirirdi. Kendisi de bu esirler içinde bulunacak ve süklüm püklüm Türk karargâhına götürülecekti.

Bu manzarayı hayalinde canlandırırken zihninde bir istifham kıvrıldı: Acaba kendisini hangi Türk tutacak ve üsera sürüsü arasına sokacaktı?

Bu سوالin mabadi, tabiatıyla Abdurrahman'ı hatırlamak olurdu. O büyük bahadırın, kalenin sukutundan mütevellit korkulu heycanlar, müthiş karışıklıklar arasından birdenbire karşısına çıktığını, kavi elini nezaketle omzuna koyarak: "Yürü kız!" dediğini düşünür ve zafer buhranı dolayısıyla kendisini tanıyamaması muhtemel olan şanlı galibin bilâhare işi anlayınca vakur bir tebessümle "Ya, Bursa'da gördüğüm kızsın ha. İşte bir daha karşılaştık" tar-

zında iltifat-kârlıkta bulunacağını tahayyül ederdi. Abdurrahman'ın eliyle esir edilmek, kendisine imparatoriçeliğe yükselmekten daha aziz geliyordu. Son günlerde yegâne düşüncesi buydu.

Fakat harp başlayınca, prensin de, Teofano'nun da mülâhazaları değişti. Hayalle hakikat hiç de tevafuk etmiyordu. Kalenin yüksek duvarları arkasında günlerini emin ve müsterih geçireceğini uman Aydos hâkimi bu ümidini daha ilk günlerde kaybetmişti. Türklerin velvelesi, dinmek bilmeyen korkunç kasırgalar gibi kulağında ve yüreğinde uğulduyor ve bu uğultularla zihni de, uykusu da tarumar oluyordu. Parlak mızraklar, keskin kılıçlar, iri topuzlar ayrı ayrı, zavallı prensin, cüretini eriten birer amildi. Onlara baktıkça yaptığı işe pişman oluyor ve yüzünün akıyla kaleyi Türklere teslim etme-
diğinden dolayı nefsinin mücrim görmeye başlıyordu.

Ölüm, seyrek gelen bir tatsız misafir gibi de olsa, kale içinde dolaşıyordu. Duvarlar, bu soğuk misafirin dilediği hayata pençe koymasına mâni olmuyordu. Türkler, sapanla taş ve kurşun atarak yahut lobut fırlatarak ölümün kale içinde vazife görebilmesine imkân hazırlıyorlardı.

Herhangi bir Rum için başını, kolunu duvarlar üstünde göstermek, bir an için göstermek nâkabildi. Türk okları yanılmaz bir isabetle ve lemhatülbasarda o gafil başı ve o kayıtsız kolu parçalar-
lardı.

Aydos prensini, bu ölüşler ve öldürüşler, son derece tedhiş ediyordu. Yalnız sapan, ok ve lobutla kale muhafızlarını perişan bir hâle getiren Türklerin gürzlerini, baltalarını, topuzlarını ve hele kılıçlarını kullanmaları hâlinde manzaranın iktisap edeceği fecaati düşündükçe yüreği ağzına gelir, içine karanlıklar dolardı.

Prens, bu ruhî keşmekeşle meyas günler geçirirken Teofano da mustarip anlar yaşıyordu. İçlerinde sevgilisinin de bulunması kaviyyen muhtemel olan bir cemiyetin muvacehesinde düşman sıfatı taşımak gücüne gidiyordu. Hele Türklerin sapan taşlarına, duvarları aşan lobutlarına hedef olup ölen ırkdaşlarını kurtarmak imkânı varken ve sevgilisinin delâletiyle bu faciaya nihayet vermek pek kolayken harpte ısrar etmeyi hem elîm, hem mânasız buluyordu.

Evvelce şeref meselesine verdiği ehemmiyeti harp sahnesindeki fecaat sebebiyle artık düşünmez olmuştu. Münasip bir suretle kaleyi Türklere teslim etmeyi, şimdi ensep ve elzem buluyordu. Sonu behemehal inhizam olmak mukadder olan bir müdafaa için

verilecek hükmün “Aptallık” kelimesine inhisar edeceğini düşünüp bu aptallıktan şahsını kurtarmak istiyordu. Babası, müdafaaya niyet etmekle ve birkaç günden beri de kalesine kapanmakla vazifesini -baliğın mabelağ- yapmış demektir. Daha fazla dayanmak, yalnız faydasız olmakla kalmayacak, bütün müdafilerin hayatını tehlikeye düşürecekti.

Teofano, sinirlerinin bozulması üzerine evvelki düşüncesini unutmuş ve babasını teslim olmaya razı etmeyi teemmüle başlamıştı.

Ancak muhasırlar içinde Abdurrahman’ın mevcudiyetine emin olmadıkça bu fikrini açığa koymaktan çekiniyordu. Kendisini ölümden kurtaran o büyük adamın zilletten de kurtaracağına -her nedense- kaniydi. Orhan ve Nilüfer isimlerini herhangi bir Türk yanında kendisine şefaataçi itti haz edebileceğine şüphe etmemekle beraber Abdurrahman’la anlaşmayı daha münasip görüyordu.

Babayla kız, aynı şeyi düşünmelerine rağmen yekdiğerine açılmıyorlardı. Prens, kızına karşı korkak görünmekten sıkılıyor-du. Kızsa son kararı vermek için sevgilisinin muhasırlar arasında bulunup bulunmadığını anlamayı lâzım görüyordu.

Teofano, bu azmi beslemeye başladıktan sonra her gün kale-nin en yüksek kulesine çıkıyor ve oradan halecanlar içinde Türk askerlerini gözden geçiriyordu. Ekseriya babası da yanında bulunur ve Teofano, tanıyabildiği simaları ona gösterirdi:

— Baba, şu gördüğün heybetli adam Kunur Alp’tir. Bursa’da Nilüfer göstermişti. Yaman bir kumandan.

Diğer bir gün Akça Koca’yı gördü ve babasına gösterdi:

— İşte Akça Koca, şu çift direkli çadırın önünde oturan adamdır. Tam altmış senedir Rumların sırtını kılıcına bileği taşı yapmış-tır. Tehlikeli, şaka bilmez bir Türk ulusu!

Aydos prensi bu isimlere zaten âşinaydı. Kendilerini şahsen görmüş olmamakla beraber Akça Koca’yı da, Kunur Alp’i da -Kara Aliler, Karamürseller, Samsa çavuşlar gibi- giyaben tanıyor, her birinin Rumlara indirdiği silleleri biliyordu. Hele Kunur’un Samandıra hâkimini tabuttan çıkarıp pazar pazar dolaştırması hadisesinin üstünden henüz bir ay bile geçmemişti.

Şimdi kızının delâletiyle o şanlı şöretli insanları şahsen de tanımaktan mütehassis oluyor ve etrafında oynayan okları, vızıl-daya vızıl-daya duvarlardan aşan sapan taşlarını bir an için unutup Türk kumandanlarını valihane temaşaya dalıyordu. Bu temaşa;

zâafın kuvvete, aczin iktidara, maskenetin cevvaliyete karşı imrenmesi gibi bir şeydi ve Aydos prensi, tesadüfen kartallar âşiyasına yolu düşen bir karga ıstırabıyla için için üzülmüyordu.

Gözlerini, tarassutgâhında dört açan Teofano, bir türlü aradığını bulamıyordu. Orada sanki herkes vardı, yalnız kendi maşuku yoktu. Hicranlı bir aşkla yanıp tutuşan Rum güzeli, sevgilisini görememekle bir kat daha perişan olmuştu. Artık yüreğini babasına açmak, kaleyi Türklere teslim ettirerek Bursa'ya gitmek, orada Nilüfer'e yalvarıp Abdurrahman'ın yanına hizmetçi girmek istiyordu. Madem ki onun eliyle esir olmak zevkinden talihi kendisini mahrum ediyordu.

Bu mahrumiyeti sevgilisinin hizmetçisi olmakla telâfi edecek-ti!.. Bu gayeye vusul için babasıyla anlaşmak lâzımdı ve Teofano, şimdi bu ciheti düşünüyordu.

Abdurrahman neredeydi? Kalenin muhasarası ve zaptı keyfiyeti onun uhdesine tevdi olunduğuna göre Teofano'nun herkesten evvel o kahramanı görmesi icap ederdi. Halbuki görememişti ve göremeyecekti. Çünkü Abdurrahman askerler arasında yoktu, Orhan Bey'in daveti üzerine alelacele Bursa'ya gitmişti. Esasen o davet ve azimet vaki olmasa kalenin muhasara şekli mutlaka değişecek ve Teofano da naili meram olmuş bulunacaktı.

Abdurrahman, muhasaranın ilk haftası içinde usulen “teslim” teklifinde bulunmayı ve cevabı ret verildiği takdirde umumî bir hücum icrasını kararlaştırmış ve Akça Koca'yla Kunur Alp'ı da birer hücum koluna başbuğ nasbetmişti. O, hücumla kalkan Türk kuvvetleri önünde kale müdafilerinin müthiş bir korkuya kapılacağına; ellerinin, ayaklarının tutmaz bir hâle geleceğine ve binaenaleyh fazla zayıat verilmeden kalenin iskat edilebileceğine kaniydi ve bu kanaatle vakit geçirilmeden hücum edilmesini tercih ve tensip etmişti.

Fakat, Rumların ruhî hâletine vukufunu gösteren bu kararını tatbik edemeden Bursa'ya azimete mecbur oldu. Orhan Bey'in emri “Aydos kalesinin zaptı hakkında görüşülmek üzere Abdurrahman'ın Bursa'ya gelmesi” mealinde olduğu için onun avdetine kadar hücumun yaptırılması da mümkünsüzleşmişti.

Abdurrahman, bu umulmayan davetten cihet cihet müteaccip olmuştu. Kalenin zaptı kendi uhdesine tevdi olunmuş bulunmakla beraber bundan Orhan Bey'in malumatı olmadığına emindi. O hâlde, kale hakkında görüşülmek üzere kendisi niçin çağırılıyordu?

Böyle bir müzakereye lüzum varsa Akça Koca'nın celp olunması icap ederdi. Sonra, hükümet merkezinin muhasara işlerine müdahalesi görülmüş değildi. Herhangi bir istilâ kuvveti, merkezden ayrılmayı müteakip harekâtında serbestti. Zira o kuvvetlerin başında bulunanlar, görgülü ve çok kudretli insanlardı.

Abdurrahman, Orhan Bey'in "müstacel" kaydıyla vukua gelen davetinden mütevellit hayretini Akça Koca'ya da ihsas edince o, mânalı mânalı gülmüş ve şu sözleri söylemişti:

— Orhan Bey'in görgüsü, derin görüşü de keskindir. Gönülden gönüle nasıl yol açılacağını sana öğretmek istese gerek! Hemen git, buyruğunu can kulağıyla dinle ve çabuk dön, kale seni bekliyor.

Halbuki bu davet işi, yine Akça Koca'nın tertip ettiği bir işti. Henüz Samandıra'da bulundukları sırada Aydos'un zabtını Abdurrahman'a tevdi etmeyi tasarlayan büyük muharip, bu âşık arkadaşın ulu orta hücumla kalkışacağını da hesap etmişti. Kanındaki galeyan ve yüreğindeki heyecan dolayısıyla onun tahammülsüzlük göstereceğini biliyordu.

Bu takdirdeyse hayli zayıya uğramak ihtimali vardı. Bedava elde edilmesi mümkün olan bir kale için üç Türk'ün topuğundan yaralanmasına bile razı olmak, Akça Koca'nın bittabi elinden gelmezdi.

Halbuki Abdurrahman işi silâhla hâletmek taraftarıydı. Aşkını bu hususta alet ittihaz etmeyi katiyen düşünmüyordu. Nasıl düşünsün ki taşıdığı aşkın mütekabil olduğunu hatırına getirmiyordu. Akça Koca'ysa tecrübesine istinaden candan sevenlerin behemehal sevilleceklerine kaniydi.

Ancak, silâh arkadaşına bu noktayı açamıyordu ve açamazdı. Abdurrahman'ı evlât gibi sevmesine ve onun tarafından da baba gibi sevildiğini bilmesine rağmen onun gönlüne -lüzumundan fazla- müdahaleyi nâlâyık buluyordu. Ancak Orhan Bey, Abdurrahman'a bu hususta irşadat ve ihtaratta bulunabilirdi.

Akça Koca, bütün bu noktaları düşünmüştü ve sevgilisini kendi eliyle esir etmek zevkini Abdurrahman'a tattırmakla beraber kalenin zaptını da -kabilse- hüsnü suretle temin etmek için onu Bursa'ya davet ettirmişti.

Bu maksatla yazdığı kâğıtta Abdurrahman'ın gizli ve karışıklıklı olması da muhtemel, bir sevda taşıdığından bahsetmiş ve

bu gönül macerasından kaleyi zahmetsiz zaptetmek imkânı elde edilebileceğine göre keyfiyetin nazarı dikkate alınmasını rica etmişti.

Nilüfer'in kocası, Teofano'nun Abdurrahman'ı sevdiğine -o uzun mektubu gördüğü için- vakıftı. Abdurrahman da ona taassük ettiğini biliyordu. Akça Koca'nın işarı bu ciheti de öğretince Orhan Bey, basit, fakat güzel bir plan kurdu, Teofano'nun mektubundan istifadeyi tasarladı, Abdurrahman'ı Bursa'ya çağırdı.

İşte Abdurrahman, bu sebeple askerler arasında yoktu ve Teofano, müştak ve mustarip kendisini ararken o, Bursa'da bulunuyordu. Orhan, feyyaz ve pür kıymet bir ülkeden daha aziz olmak üzere tanıdığı, o suretle takdir edip sevdiği silâh arkadaşını candan kopan bir muhabbetle karşılamış ve alnından öpüp yanına oturtuktan sonra söze başlamıştı:

— Hele hoş geldin, gazan mübarek ola. Nicesin, iyi misin?

— Hoş bulduk bey. Sağol, eyiyim.

— Arkadaşlar nicedir?

— Hepsi eyidir, elini öperler.

— Yüzleri ak, kılıçları keskin olsun. Seni niçin çağırdım, biliyor musun?

— Bilmiyorum, doğrusu ya, biraz da şaşırdım.

— Bir gönül işi var, şunu baş başa verip başaralım diyorum.

Abdurrahman, o büyük muharip, hafifçe kızardı:

— Bey, dedi, bizim gibi savaş ardında dolaşan eski çeriler, gönül işinden ne anlar?

— Her gönülde bir aslan yatar derler. Ya alpların yürekleri boş mu olur?

— Vallahi anlamadım.

Orhan Bey ayağa kalktı, iki elini Abdurrahman'ın omzuna koydu:

— Babam, dedi, anamı nasıl aldı, bilirsin değil mi? İtburnu'nda misafirdi, abdest tazelemek istedi, odadan dışarı çıkarken bir hatunla karşılaştı. Bu, benim anamdı ve babamın bir bakışta aklını başından almıştı. Babam yıllarca sevdalı gezdi, pusulara uğradı, Eskişehir beyiyle çarpıştı. Nihayet, Allah'ın emriyle gönül verdiği hatunu aldı.

— Bilirim bey, bilirim. Büyük anayı da tanırım. Kaç kere elini öptüm, ekmeğini yedim, ayrıranını içtim.

— Demek ki eski çerilerin gönül işi olurmuş. Ya benim başımdan geçmedi mi? Nilüfer hatunu nikâhla almak için babama az mı yalvardım. O zaman ben de gençtim, fakat eli silâh tutan bir genç!

— Bunu da bilirim bey; büyük ablamızı sen esir ettin, sonra kendine nikâhladın.

— Öyleyse Aydos hâkiminin kızını da sen esir edeceksin ve nikâhla alacaksın.

Abdurrahman, yalnız ve yalnız Akça Koca’yla Kunur Alp’a ifşa etmiş olduğu gönül sırrının Orhan beyce de malum olduğunu anlayınca yeni baştan kızardı ve kekeleydi:

— Diyelim ki onu yakaladık, zorla mı kendime yoldaş yapayım. Gönül işinde zor olmaz, olsa da tadı çıkmaz!

Orhan bey güldü:

— Teofano seni seviyor, çıldırasıya seviyor.

Erkek aslan da dışisinin yaltaklanmasından hoşlanır ve yele-sini kabartarak, gözlerini süzerek mahzuziyetini izhar eder.

Abdurrahman, mahrem bir duygu olarak taşıdığı aşkının mütekabil olduğu müjdesini Orhan’ın ağzından işitince işte o aslan mahzuziyetine kapıldı, utanmaktan kurtuldu ve sordu:

— Ne biliyorsun bey, sana Aydos’tan haber mi geldi?

— Haber değil, hüccet geldi. Dur, Lülü’yü çağırayım da okusun.

Biraz sonra Nilüfer hatun, başında beyaz bir atkı, odaya geldi, “Nicesin, iyi misin” diye Abdurrahman’a iltifat etti.

O da “Sağlığına duacıyım abla” mukabelesinde bulunarak hanımın elini öptü ve hürmetten yerine oturmadı, ayakta kaldı. Lülü’nün “Otur, rahatsız olma” emrine sadece, “Borcumuz!” demiş ve o hürmetkâr vaziyeti ciddiyetle muhafazada ısrar etmişti.

Orhan Bey, bu merasim perverliğe karşı:

— Dilerse otursun; dilerse ayakta dursun, ev kendinin, hele sen Aydos’un mektubunu oku!.. dedi.

Abdurrahman, Rumca biliyordu. Fakat Teofano’nun mektubu edibane kaleme alındığı için birçok cümleyi anlamıyor ve ikide bir soruyordu:

— Anlamadım, abla, ne diyor o kız?

Nilüfer hatun, pek edebî olan cümleleri izah etmek suretiyle o mufassal mektubu aynen okudu. Bitirdikten sonra:

— İyi kızdır, inşallah muradına erer, dedi ve mektubu zevcine vererek odadan çıktı.

Abdurrahman, yüksek bir haz içinde düşünüyor, Orhan Bey de gülümsüyordu. Biraz sonra bey sordu:

— Hücceti gördün, lâm cim demeye hakkın yok, değil mi?

— Hoşuma gitmedi değil ama bir az tuhaf.

— Nesi tuhaf?

— Bir görüşte bu kadar tutkunluk olur mu?

— Olmasa babamda olmazdı, benim başımdan geçmezdi.

— Er diyelim ki, bir görüşte sever. Hatunlar da bu kadar çabuk gönül verirler mi?

— Vermese bu hücceti yazmazdı.

Ve sonra ciddileşti:

— Bana bak arkadaş! dedi, bu işte hayır var. Lülü'nün yüzünden Yarhisar'ı kazanmıştık. Sana gönül veren hanım kız yüzünden de Aydos'u kazanacağız. Sen bu mektubu al, bir elçiyle Aydos beyine gönder. Göreceksin ki kan dökülmeden kale kapıları açılacaktır.

Abdurrahman, sevgilisinden namına gelmiş bir aşk hediyesi tesellüm eder gibi heyecanla mektubu aldı:

— Ya, dedi, kaleyi teslim etmezlerse?

Bu سوالin içinde acı bir endişe, sevdavî bir endişe mündemiçti. Koca muharip, lisanı hâl ile: “Aydos hâkimi kızıp da kıza bir fenalık ederse?” demek istiyordu. Orhan Bey, bu endişeyi sezdi ve kıymetli arkadaşına teselli verdi:

— Tasalanma, yüreğini sağlam tut. Kaleyi de, kıızı da mutlaka sana teslim edeceklerdir.

Abdurrahman, aziz bir hayal olarak yüreğinde yaşayan dilber kızın, kıymetli bir cehiz ile eline düşeceğini artık kuvvetle ümit etmeye başlamış ve hemen Bursa'dan hareket etmişti. O, yolda geledursun, beri tarafta Teofano'yla babasının da hissî vaziyetleri tamamen değişmişti. Kale müdafileri, Türk askerinin mehabetinde gittikçe mütezayit bir korkuya kapılarak aralarında bir heyet seçmişler ve prense göndererek sonu ölüm olan şu müdafaa işinden feragat olunmasını talep etmişlerdi. Bu talep, prensin de arzusu-na tevafuk ediyordu. Şu kadar ki Türkler tarafından teklif vaki olmadan arzı teslimiyete kıyam ettiği takdirde şeriatın çok ağır olacağından ve kendinin de Samandıra hâkimi gibi pazar pazar dolaştırılması ihtimalinden ürküyordu. Mamafih teslimiyetten baş-

ka da çare görünmüyordu. Gündüzü harap, gecesi haraptı ve pek bitkin bir hâlde bulunuyordu.

Teofano da kararını vermiş, babasına yüreğini açmayı tasarlamıştı. Taşındığı aşkı, baba huzurunda itiraf etmek, herhangi bir kız için oldukça müşküldür. Bu aşkın düşman bir şahsiyete aidiyetiyse o müşkülü son derece ziyadeleştirir. Teofano, bu sebeple hayli düşünmüş ve nihayet gördüğü bir rüyadan istifade etmeyi kararlaştırmıştı.

Hikâyemize zemin ittihaz ettiğimiz vakaları nakleden bütün tarih kitapları, bu rüyayı aynı şekilde yazarlar. Biz, malumu ilâm kabilinden bir tahkiye yaptığımızı muhterem okuyucularımıza affettirmek için rüyayı, İbni Kemal'in kaleminden nakledeceğiz. Bu suretle en yüksek bir Türk âlimin üslubundan bir numune göstermiş ve eski ağza yeni tat, meseli hilâfına yeni ağza eski tat vermiş olacağız. Tarihî roman yazarların bir vazifesi de budur: Geçmiş günlerin bazen meraretini, bazen halâvetini okuyucularına tattırmaktır.

İbni Kemal, malum olduğu üzere gençliğinde sipahiydi. Sonra ilme âşık oldu, kılıcı kalemle mübadele etti ve Türklüğün yüz suyu sayılan âlimlerin hemen hemen birincisi mevkisine yükseldi. Bu büyük zat, aynı zamanda şairdi.

Teofano'nun aşkıdan son derece mütehassis olmuş olmalı ki meşhur olan tarihinde onu pek itinalı tasvir ediyor:¹

“Kal'a hâkiminin bir ay gibi cihan âra olmuş, gayet behcet ve sabahat bulmuş bir duhteri ferhunde ahteri vardı. Ol kız bir gece vakiasında görür: yüzü koyun bir kuyuya düşmüş. Ayağı vehelgâhı zahmete batup başına zenburu şuruşer üşmüş. O anı ducret nişan içinde bir melek suret, pakize siret kişi gelir, duhteri endişe perverin, eline yapışır, kuyudan çıkarır; kız, vakiasında vakı olan haletin dehşetile belinleyerek uykudan uyanır, gördüğü civanın misali hayalinde yürür ve muhabbet ateşinin dumanı çeşmi canını siyaha bürür, artık zamanı veylûzar ile geçer, ne yer, ne içer, gözü ne geceyi ne gündüzü seçer.”

İbni Kemal de, diğer müverrihler gib, Teofano'nun rüyada taaşşuk ettiğine kâildir. Fakat biz, bu aşkın Bursa'daki boğa hadisesinden yadigâr olduğunu biliyoruz ve şimdi kızın bu tarihî rüyayı babasına ne şekilde anlattığını dinleyeceğiz.

1. Fatih Millet kütüphanesinde yazma nüsha, nu: 26, s. 17.

Prensle Teofano, kale kulelerinden birinde bulunuyor ve hicranlı kız babasına anlatıyordu:

— Çok korktum baba ve hâlâ yüreğim titriyor. Ne rüya, ne rüya!

— Çocukluk etme Teo! Rüyadan korkulur mu?

— Bu rüyayı kim görse korkar. Tamamıyla anlatabilsem siz de korkarsınız.

— Bari anlat da korkmadığımı anlayarak rahatlaş!

— Nasıl söyleyeyim, bilmem ki? Müthiş şey.

— Söylersen dehşeti geçer, haydi başla.

— Başlayayım baba. Güya bir yığın harabeler içindeymişim. Şurada yıkık bir baca, beride ayakta kalmış bir duvar, onun yanında yere düşmüş bir merdiven, daha geride yan yatmış bir tavan! Bu harabelerin bağları, bahçeleri de var. Fakat çimenler çiğnenmiş, ağaçlar devrilmiş, çiçekler tarumar olmuş. İşte ben o harabeler arasında ve korkunç bir sessizliğin kucığında yürüyorum. İçimde korku yok, merak var; kendi kendime soruyorum: “Bu mamure neden harap olmuş? İnsanları, bahçelerinin kuşları nereye gitmiş?..”.

Etrafıma garibane bakınarak ve her adımda taşlara çarparak yürüyordum. Önüme, bilmem kaçınıcı olarak, bir baca daha çıktı. Yazısız mezar taşına benzeyen, hangi yıkılmış hânümana ait olduğu bilinmeyen o bacaya bakmak için başımı kaldırdım ve ansızın yuvarlandım. Meğer önümde bir kuyu varmış!

Aydos prensi dalgın dalgın sordu:

— Sonra?

— Bu anî sukutun tesiriyle bayılmışım. Ayıldığım zaman boğazıma kadar çamura battığımı gördüm, daha doğrusu anladım. Çünkü korkunç bir karanlık içindeydim. Ne elimi, ne ayağımı kıpırdatabiliyordum. Ağzıma bin bir çeşit haşarat girip çıkıyordu. Her nefes alışta sanki bir böcek yutuyordum.

— Rüya!

— Evet rüya babacığım. Fakat canlı!

— Sonra?

— Çamur, zulmet ve haşarat içinde boğulacağımı anlamıştım. Ağlıyordum. Kendimce son dakikalarımı yaşadığıma hükmettiğim sırada, kuyunun içi birdenbire aydınlandı ve bir el, erkek eli uzandı, beni çamurdan; hayır çamurdan değil, ölümün pençesinden aldı, yukarı çıkardı. Bu halâşkâr kimdi, bilir misiniz?

— Kimdi?

— Bir Türk!

— Amma yaptın ha, umulmaz bir şey!

— Evet, Türk'tü. Aslan yapılı, âhu bakışlı, hem heybetli, hem sevimli bir Türk!

— Peki, bu rüyanın nesinden korkuyorsun. Gelmiş, geçmiş bir şey.

— Geçmedi baba, geçmedi ve geçmiyor. Şimdi bile gözümün önünde o kuyu, o çamur ve o haşarat var.

— Türk'ü unutuyorsun. Şüphe yok ki seni en ziyade o korkuttu.

— Bilâkis baba! O, korkumun önüne geçti, çünkü beni kurtardı. Kendisine minnettarım.

— Minnettar mısın? Rüya da borçlanmayı yeni işitiyorum.

— Hayali yüreğimde kaldı baba! Ben o hayale karşı minnettarlığımı muhafaza edeceğim.

Baba kız, bu muhavereyi yaptıkları sırada Türk askeri arasında ansızın bir hareket, mutat hilâflı bir kaynayış oldu. Etraf, hep bir noktaya doğru koşuşuyordu. Teofano bu hâlin, babasından evvel, farkında oldu ve prensi ikaz etti:

— Baba bir şey var, Türkler dalgalanıyor.

Prens de baktı:

— Evet kızım. Koşuşuyorlar. Belki bir haber yahut bir fırka asker geliyor.

Kız, bu ihtimale mahal vermeyerek reddetti:

— Zannetmem ki yeni asker gelsin. Türkler imdat almaktan ve imdat beklemekten daima müstağnidir.

— Galiba rüyada gördüğün iyiliğe mukabele etmek istiyorsun, Türklere kaside okuyorsun.

— Hakikati söylüyorum; ben onları yakından gördüm ve tamamen tanıdım. Her Türk, tek başına bir ordu ve üç Türk birleşince çelik bir cihan teşekkül eder.

— Çok yazık ki Homer, bu sözü işitmedi, muhakkak İlyada'ya geçirirdi:

Teofano, bu söze cevap vereceği sırada birdenbire sarardı, dudakları titredi, gözleri parladı ve babasına sarılarak haykırmaya başladı:

— İşte o, baba, işte o, ta kendisi!

Prens, acip bir ihtilâç içinde kıvranan kızının hâlinden telâşa düştü ve sordu:

— O kim, yavrum, o kim?

— Beni rüyada kurtaran Türk! Vallahi o, aynen o!¹

Filhakika, Abdurrahman bütün Türk askerinin arasında müheykel endamıyla, her yabancı nazarı cezbeden yüksek mehabetiy-le birdenbire peyda olmuştu. Güzel bir ata binmişti ve bu sebeple kendisini çerçeveyeleyen askerlerin fevkinde görünüyordu.

Askerler onun gelmekte olduğunu işiterek karşılamaya koşmuşlar, yürekten kopma alkışlarla gelişini tebcele girişmişlerdi.

Abdurrahman silâh arkadaşlarının muhabbetkâr nümayişlerine kardeşçe mukabele ettikten sonra çadırına değil doğru kale kapısının önüne geldi. İki elini ağzına götürerek Rumca bağırdı:

— Ben Abdurrahman'ım. Şu askerin bugün için başbuğuyum. Kalenin beyini görmek isterim. Kendisine iki-üç söz söyleyeceğim.

Bütün Rum müdafiler, Abdurrahman'ın bu sözü üzerine prensin bulunduğu kulenin dibine üşüşmüşler, bağırmaya başlamışlardı:

— Gidiniz, Türk kumandanının yanına gidiniz. Bizim için yalvarınız.

Teofano da babasına cüret veriyordu:

— Git baba, hemen git! Beni kuyudan çıkaran bu adam seni de muhakkak zilletten kurtaracaktır.

Prens, biraz tereddüt etse Teofano dayanamayacak ve:

— Ben bu Türk'ü yalnız rüyada görmedim, eskiden beri tanıyorum, onun esiri olmak istiyorum, koşa koşa git, ona kendisi için yaşadığımı söyle! diyecekti.

Fakat, prens tereddüt etmedi, kuleden indi. Kızının gördüğü rüyanın hayırlı bir netice vereceği ümidini besleyerek ve heybetli Türk'ün ne söyleyeceğini tahmin edemediğinden dolayı da içi titreyerek kale kapısına çıktı.

Abdurrahman at üstünde, Aydos prensi piyadeydi. İki yan yana gelince büyük ve pek heybetli bir aslanla cılız bir tavşanın karşılaşması kabilinden bir levha husule gelmişti. Abdurrahman

1. İbni Kemal, bu müşahedeyi şöyle anlatıyor: “Bir gün ol dürücü şeref gevheri burç üzerinde durup bir noktadan aşağı bakarken kenarı hisardan nagehan gözü Abdurrahman gaziye düş olur ve onun nazarı sarsar eserile bahri kalbi pürçuş olur. Görür ki ol düşte kendiye destgir olan civandır.”

çok yükseklerden yere mün'atîf gibi görünen bir bakışla prensi süzdü.

— Ben, dedi, şimdi Bursa'dan geldim.

— Hoş geldiniz, safa geldiniz.

— Orhan Bey'in sana selâmı var. Şu kâğıdı gönderdi. Yanımda oku, ne diyeceksen söyle. Ona göre ben de kararımı sana bildireyim.

Abdurrahman'ın verdiği kâğıt bildiğimiz veçhile, Teofano'nun mektubuydu. Zavallı adam ilk bakışta kızın yazısını tanıdı ve derin bir hayret içinde o mufassal mektubu, Rumluğun ruhî zilletlerinden ancak bir kısmını yine bir Rum kalemiyle tespit eden o samimi itirafnameyi okumaya başladı. Bazen kızarıp terliyor, bazen sararıyordu. Tedricen çoğalan bir heyecan, üzücü bir heyecan geçirdiği yüzünden belliydi. Mektubu bitirdikten sonra mahcup bir tavırla Abdurrahman'a uzattı:

— Okudum, dedi, alınız.

— Okuduğunu ben de gördüm. Bana fikrin lâzım! Ne diyor-sun. İş tatlıya bağlayacak mıyız yoksa çarpışacak mıyız?

Prens bir nebze düşündü:

— Siz, dedi, kaleyi içinden almışsınız, çarpışmaya hacet yok ki.

— O hâlde?

— Bu gecelik müsaade buyurunuz. Yarın son sözümü söylerim.

— Peki ama çocuğa kötülük etmeye kalkışma. Elimden yakanı kurtaramazsın. Artık o benimdir ve babası da ona kem gözle bakamaz!

Muhavere yavaş sesle cereyan etmişti. Ne kale kapısına yığılan müdafiler, ne kulenin bir deliğine gözünü yapıştırıp sevgilisinin dilruba endamını çılgın bir iştahla temaşaya dalan Teofano, iki erkek arasında teati olunan sözleri işitmişti.

Âşık kız, Abdurrahman tarafından babasına okutturulan kâğıdın kendi mektubu olduğunu da anlamamıştı. Hayli zaman evvel Nilüfer'e yazdığı mektubun Abdurrahman'a intikal edeceğine ve o vasıtayla da babasına verileceğine bittabi ihtimal veremiyordu. Esasen kâğıdı görecektir ve muhavereye kulak verecek hâlde de değildi. Bütün hissî kudretini gözüne toplayarak sevgilisini seyrediyordu.

Abdurrahman geri döndü, prens de kaleye girdi. Müdafiler, beylerinin etrafına yığılarak soruyorlardı:

— Ne konuştunuz, hayır mı şer mi?

Prens, halâs müjdesi bekleyen ırktaşlarına ümit verdi:

— Galiba uyuyoruz. Hele bu gece rahat uyuyun, sabırlı olun, sabahı bekleyin.

Ve doğru kuleye, kızının yanına çıktı. O da, aşağıdaki müdafiler gibi, fakat daha bariz bir teheyyüçle prensin boynuna sarılarak sormuştu:

— Çabuk söyleyin baba, onunla ne konuştunuz?

Aydos hâkimi, kızının kollarını yavaşça boynundan çözdü, muğber bir sesle:

— Hiç canım, dedi, ehemmiyetsiz bir şey. Senin rüyanı tabire gelmiş!

Kız, şaşırды ve kekeledi:

— Benim rüyamı tabire mi gelmiş; anlamadım.

— Anlamayacak ne var ki! Boğaz hikâyesi, sonra kuyu masalı! Hülyalar, rüyalar hep Abdurrahman'ın şerefine mürettep. Teşekkür ederim Teo. Aşkın her şeye hâkim olduğunu bu yaşımda bana da öğrettin. Ağır, lâkin ibretli bir ders!

Teofano, hakikaten anlamıyordu. Babasının bir şeyler öğrendiği şu sitemli sözlerinden belli olmakla beraber neyi ve ne miktar öğrendiği anlaşılmıyordu. Boğa macerasını babasından -nedense-saklamıştı.

Abdurrahman o hadiseyi öne sürerek ve kendisinden bahsederek bir uzlaşma mı teklif etmişti. Kız, tam bir sersemlikle düşünüp dururken Abdurrahman'ın babasına bir kâğıt okuttuğu gözünün önüne geldi ve birden zihninde bir şüphe uyandı. Nilüfer'in kendisine yazılan mektubu Abdurrahman'a vermiş olması ihtimalini düşündü. Öyleyse babası her şeyi öğrenmiş oluyordu. Bu, belki utanılacak bir şeydi. Fakat Abdurrahman'ın şu takdirde hakkında beslenen muhabbeti öğrenmiş olacağını düşününce hicap değil, tatlı, çok tatlı bir sevinç hissediyordu.

Teofano, biraz evvelki peltek edayı dilinden silkerek serbestçe sordu:

— Ne demek istiyorsunuz?

Prens, müteessirdi, kulenin dar sahnında iki adım atıp yine geri geliyor ve bıyıklarını çiğneyip düşünüyordu. Teo, ısrar etti:

— Sözüünüzü lütfen izah ediniz. Çünkü üzülyordum.

Prens, bu ısrar üzerine kollarını göğsüne kavuşturdu:

— Teo, dedi, Nenofar’a yazdığın mektubu okudum ve her şeyi öğrendim.

Kız, anî bir aksülâmelle kızardı, ellerini yüzüne kapadı:

— Ah, baba!

— Evet, her şeyi öğrendim. Yurdumuzu zapteden, ırkımızı köleliğe doğru sürükleyen bir kavmin en şöhretli bir ferdine gönül verdiğinden dolayı muazzep olmadım desem yalan. Fakat seni mazur gördüm. Mektubunda yazdığın gibi, Rumların iri kıyım birer salyangozdan, dilli ve giyimli birer sümüklü böcekten farkı yok. Gönlünü bunlardan birine verecek değildin ya. Elbet sevmeye lâyıf birini arayacaktın. Aradın ve buldun.

Demek istiyorum ki Rumlardan öğrenip bir Türk’ü sevmekte haklısın. Rumluk son günlerini yaşıyor, ölüme mahkum bulunuyor. Bu hakikatı benden evvel gördüğünden dolayı da tebrike müstahaksın.

— Ah baba, söyleme, utanıyorum.

— Utanmak bize, milletin mukadderatını deruhte edenlere yakışır. Biz asırlardan beri gaflet içinde yaşadık, her türlü pislîği kabul ettik, yalan söyledik, riyakârlığı şeref bildik, fuhşa kapıldık, her şenaâtı yaptık. İnsanlığın ruhu ulvisi, bizim yaşayışımızdan iğrendi. Türkler işte o muazzam istikraha tercüme oluyorlar, bütün beşeriyet namı hesabına yüzümüze tükürüyorlar ve bizi insanlık hududu haricine çıkarıyorlar.

Teofano ağlıyor, fakat sözüne devam ediyordu:

— Ben başımıza inen her Türk yumruğunda, insaniyet âlemindeki namuskâr zümrelerin gayzını hissediyorum. Ensemizde parlayan her Türk kılıcında, semavî bir şimşek, lânet şimşegi kuvveti seziyorum. Türkler, yalnız beşerin değil Allah’ın da gazabını temsil eden bir millettir ve Rumluğu yeryüzünden kal’edeceklerdir.

Kurtlanan meyveler çöplüğe, kokmuş etler denize atılır. Rumluk o ayarda bir şeydi ve Türkler bu mütefessih, bu müteaffin kütleye en tabîi muameleyi yapıyorlar.

Prens, sözünün bu noktasında biraz tevakkuf etti ve sonra meyusane devama başladı:

— Tekrar ediyorum: Ne taşıdığın aşktan, ne gördüğün rüyadan, ne Rumluk hakkındaki hükümlerinden dolayı seni tayip edecek değilim. Sen, Rumlukta iğrenmekle ve Türklüğü sevmekle felâkete karşı tehaffuz çaresini bulmuş oluyorsun.

Dalgalar arasında bir tahta parçası gören ölüm namzetlerini o halâs vasıtasına yapışmaktan hangi mülâhaza men edebilir. Sen o vaziyettesin, milletini âdi ve Türkleri âli görmekle hem isabeti nazar gösteriyorsun, hem şahsen zillate düşmekten kurtuluyorsun. Ancak bir nokta var: Kendini kurtarıırken babanı zelil etmemelisin. Aşka açılan yürek, vazifeye de yer verecek kadar hassas olmalıdır.

Teofano, bir prens olan ve bu dedeler yadigârı unvanla ifti-har eden babasının meyus sözlerinden son derece müteessir oldu. Kulenin taş zeminine diz çökerek samimane inledi:

— Babacığım, aziz babacığım! İtiraf ediyorum, iyi bir şey yaptığıma kani olarak itiraf ediyorum: Milliyetimi aşkıma feda etmekten çekinmedim ve çekinmiyorum. Fakat senin şerefın için hayatımı feda etmekte tereddüt etmeyeceğim.

Prens, kızını yerden kaldırdı.

— Bu suretle borcunu, evlâtlık borcunu ödemiş olacaksın. Mamafih ben, vaziyetimin fecaatini ömrüm oldukça unutmaya-çağım. Kızını eliyle düşmanına veren bir baba, bütün hayvanların dûnunda bir mahlûktur.

En zayıf bir kuştan en kuvvetli canlılara kadar hiçbir hayvan yoktur ki yavrusunu sükûnetle düşmanına kaptırsın. Kuş, gagasını; arı iğnesini; aslan pençesini kullanır, yavrularını herhangi bir düşmana karşı müdafaa ederler. Ancak Rumlardır ki sırtlarını Türk yumruğundan sıyanet için kızlarını peşkeş çekiyorlar. Hayvanların kabul etmediği bu küçüklüğü imparatorlarımız başta olmak üzere hepimiz ihtiyar ediyoruz. Bu bahiste senin aşkını kaale alma-ya hacet yok. Ben, ifa edilmeyen vazifelerden, yapılması bütün Rumluğu zelilleştiren çirkin işlerden bahsediyorum. Senin aşkın beni ancak kızdırmalıydı. Halbuki ben o aşktan medet umuyorum. Ne fecaat değil mi?

Teofano, hicap ve ıstırapla tekrar inledi:

— O hâlde baba, ölelim. Aydos'un enkazı, bizim için mezar olsun. İrademiz elimizdeyken niçin zelil olalım!

Prens, acı acı güldü:

— Eliyle kendi kendilerini öldürmeyi bilenler, düşman eliyle ölmeyi de göze alabilirler. Rumluk o iktidardan mahrumdur. Esasen ben, bu kadar yıllık Rum tarihinde namus için nefsimi feda eden bir tek adam tanımıyorum. Biz, zehrini kendi milletine akıtan garip yaratılışlı bir yılan sürüsüyüz, birbirimizi sokarız ve sürüne sürüne yaşıyoruz. İntihar etmek ne haddimiz!

— O hâlde?

— Âşığın veya maşukun olan heybetli Türk de demin aynı kelimeyi kullandı. Aşk, sözlerini de gönülleriniz gibi birleştirmiş! O da, sen de, ısrarımı aynı kelimeyle yüzüme vuruyorsunuz. Hakkınız var, âşığın kavidir, sen de o kuvvete güvenmekte mazursun. Teslimiyetimi beklemek size, teslim olmak bana düşüyor.

— Oh baba, yanlış anlıyorsun. Emrediniz, ittiba edeyim, demek istedim.

— Belki öyledir, fakat zihin perişanlığı beni suizanna düşürüyor. Kusura bakma da ricamı dinle.

— Estağfurullah, siz daima emredersiniz.

— Kaleyi senin teslim etmeni istiyorum.

— Niçin ve nasıl?

— Bir Rum olduğuma, her zillate lâıyk bir kavmin erkânından bulunmama rağmen seni ve kaleyi elimle teslim etmek bana ağır geliyor. İhtimal ki senin Türkler nezdinde kıymetin olduğunu görek nefsimde izzet tevehhüm etmeye başlıyorum. Ne olursa olsun, bu teslim işini bizzat idare etmekten tedehhüş ediyorum. Bu kadar-cık bir izzeti nefis kaygısını bana çok görme, Türklerle sen anlaş!

— Nasıl anlayayım baba!

— Bir kâğıt yaz, Abdurrahman'a gönder, geceleyin velvelesiz kaleye girmesini rica et. Ben müdafileri alır, kiliseye çekilirim. Sen aziz sevgilini karşıla, bizim için de şefaatte bulunursun.

— Abdurrahman sözüme inanır mı?

— Kaleyi değil benim kellemi bile teslim edeceğini yazsan inanır. Nilüfer'e yazdığın mektup elinde duruyor ve senin bir aşk delisi olduğunu biliyor.

Babayla kız, bu muhavereyi müteakip yazılacak kâğıdın metnini ve gönderilme şeklini tespit için müzakereye girişmişlerdi. O sırada prensin gözüne Abdurrahman ilişti. Mühip adam, son izlerini ufkun eteklerine işlemekte olan güneşin gurubunu seyrediyor gibi bir vaziyette dolaştırıyordu, kale duvarlarının pek yakınında bulunuyordu.

Prens, boğuk bir sesle:

— Bak, dedi, ve batmak üzere bulunan güneşle, dimdik dolaşan Abdurrahman'ı kızına gösterdi, sonra ilâve etti:

— Batan güneş bizim ikbalimizdir. Şu haşmetli hayat, senin namzet olduğun yeni âlemi temsil ediyor. Umarım ki Nenofar gibi, Kara Ali'ye varan Eleni gibi sen de mesut olursun.

Prens, bu sözleri söylemekle beraber kızının eline bir kâğıt tutuşturdu ve Teofano, tarihte meşhur olan o mektubu yazdı, bir taşa sararak sevgilisinin tam ayağının ucuna düşürdü.

Aydos, Abdurrahman'ın sevk ve idare ettiği seksen kişilik bir müfreze tarafından o gece işgal olundu. Teofano, kale kapısında sevgilisini beklemiş ve Türkler içeri girerken Abdurrahman'ın iki eline sarılarak babası ve müdafii Rumlar hakkında hüsnü muamelede bulunmak vaadini almıştı.

* * *

Bu eserde birkaç kere kendisinden istişhat ettiğimiz müverrih Hammer Aydos'un zaptı hakkında aynen şu satırları yazıyor:

“Kumandanın kızı -bir hissi taketsûza mağlup olarak- Abdurrahman'a -üzerinde mektup sarılı- bir taş attı. Bu mektup-ta geceleyin kaleye girmek yolunu gösteriyor ve kalenin zaptı hususunda muavenet edeceğini vaadeyliyordu. Filhakika Gazi Abdurrahman seksen kişiyle kaleye girdi ve birkaç gün sonra Kunur Alp tarafından kumandanın kızıyla beraber Aydos'un zaptı haberini Orhan'a irsâle memur oldu.

Orhan, vasıtai feth olan kızı, mükâfaten Abdurrahman'a verdi.”

Hammer bu satırların altına şu fıkrayı ilâve etmiştir:

“Bilâhare şecaatte pederinin rakibi olup da büyük bir şöret kazanan Kara Abdurrahman işte bu izdivaç semeresidir. Aydos fatihinin oğlu, düşmanlarını o derece tethiş etmişti ki Rum kadınları onun vefatından çok zaman sonra bile çocuklarını korkutmak için: ‘Kara Abdurrahman geliyor’ derlerdi.”

Hammer, tarihini bugün yazmış olsaydı muasır Türk gençlerinin de millî hamasette birer Kara Abdurrahman olduğunu zikretmekten geri kalmayacaktı.

Biz, dün ve bugün olduğu gibi yarın da gençlerimizin o hamasetkâr hüviyeti muhafaza edeceklerine ve icabında düşmanlarımızın -yalnız kadınlarına, çocuklarına değil- erkeklerine de: “Kara Abdurrahman geliyor!” feryadıyla can korkusu aşılacaklarına eminiz.

Bir taraftan olgun ve dolgun kafalara, diğer taraftan çelik bileklere ve ürkmeyen yüreklere istinat eden bir yurt için kara gün yoktur!

